

చెన్న పట్టణము, సెప్టెంబరు ౧౯౩౧

సంపుటము ౮

ప్రజాత్పత్తి సంవత్సరము భాద్రపదమాసము

సంఖ్య ౯

దండియాత్ర

అల్లంరాజు రంగనాయకులుగారు

అతడు యాత్రార్థ మరుదెంచునవసరమున
నలినజండము నవ్విన నవ్వఁ గాక!

అతడు శ్రీరామచంద్ర దివ్యాంఘ్రి సీర
జాత యుగ్మము మానననరసి నిలిపి
నతము పూజించి యానందసాగరమున
నోలలాడెడు భాగవతోత్తముండు!

అతడు శైశిరకంటక మాజగంబు
వంత లుడువఁగ వచ్చు వసంతమూర్తి;
అతడు మూఢాంధ్య జీమూతవివేతిఁ జీల్చి
బయలు పెడచిన సుజ్ఞానభాస్కరుండు!
అతడు చిరతరతామ పీడితజనాభి
తనివిడిచి నన్నంబును తఱుగు విఱుగు

గనని వస్త్రనిర్మాణముఁ గరగతముఁ
జేయ నేతెందు ప్రేమార్ద్రాకీతకరుండు!

అతడు తనచుట్టు మూఁగు భారతుల నెల్లఁ
బ్రేమ హర్షము లాననసీమ వెలుఁగ
నభయహస్తాల లాలించి, యక్షరమగు
నాత్మవిద్యను బోధించి యాదరింప
నుద్యమించిన పరమ గురూత్తముండు!

అతఁ డనాదిగ వచ్చెడు నంటరాని
తనము నణఁపఁగ నరుదెంచు ధర్మమూర్తి;
అతఁ డైకమత్వాది భాగ్యములఁ బ్రజల
కొదవఁ జేయంగఁ జోచు లోకోత్తరుండు!

అతఁడు ప్రతిదివసాంతనిశాంతసమయ
రామ నామగానామృతరసములోనఁ
బరవశతఁ జెంది, దరి నున్నవారిఁ గూడ
దద్రవమును ద్రావించి తనియఁజేయు
మధురపీయూష ప్రహ్లాదమానసుండు!

అతఁ డేయుగంబుల నేని యరయఁబోని
యాయుధ విసర్జనాందితో పాయ మరసి,
యసమతమశాంతిసమరవిద్యావరము
నీయఁ జనుదెంచు మానిరాజేశ్వరుండు!

అతఁ డున్నతధీకుఁడు; వీరరాగఁ;
దాతఁడు గభీర భావోదయాంతరంగఁ;
డతఁడు పురుషోత్తముండు మహాత్ముఁ; డతఁడు
సర్వ సంగఽరిత్యాగి సత్యయోగి!

* * * *

అది మనో విశ్వసాభాగ్య మాక్రమించు
క్రోధలోభాది శాత్రవ యోధరాజి
దివ్యశాంతపాశాల బంధించివైవఁ
దరలి యేతెంచు నాత్మీయ దండయాత్ర!

విశ్వశోభనముగా విజయమ్ము నొంది
స్వాతంత్ర్య భారతసామ్రాజ్య దివ్య
సింహాసనముపైని శ్రీభారతాంబ
నధి వసింపఁగఁజేసి యతులితా సంద
శరధిని డేలిచి, చిరదాస్యతాప
హాలాహలానల మార్చి వేయంగ,
నా బాలగోపాల మందఱిలోని
మాతృదేవీ ప్రేమమహిమను రేచి,
మానవు పాలి జన్మస్వతంత్రతను
కన్నుల పండువుగాఁ గనఁ జేసి

హృదయహర్షముగా నొదవఁజేయంగఁ
దలచోసి, సకలజీవుల మేలుకొలిపి
పరమేశ్వరునిహృద భారమ్ము వైచి
భ్యానించి పూజించి, తన్మయలీల
సృష్టియే తనతోడఁ జేరి యేతేర
నమరులు ప్రేమతో నాశీస్సు లంప
విశ్వదుండుభి మ్రోయ విరివాన కురియ
సత్యాగ్రహోద్యమస్యందనం జెక్కి,
అరచేత వడుకునూ లలుగులు మెఱయ
కుతుకమ్ముతో నేఁగు కువలయయాత్ర!

* * * *

అతఁ డేదెస కరిగిన నచటి జనులు
జయ జయారావములతోడఁ జదలు నింపి
వేలు లక్షలు గుమిగూడి వినతి పత్రి
రాసు లర్పించి, కాంచన రత్నభూష
ణావళిలు, దివ్యవనసమ్ము, లర్ఘవచయ,
మలరు దండలు, కప్పుర హారవార
మమ్ముహాత్మున కందించి, యమలనుతుల
హారతు లొసంగుదురు విహాయనము వెలుంగ,
అతని యాజ్ఞ శీర్షముల నవధరించి
పవలు రేలును విశ్రాంతిఁ బడయకుండ
నెన్ని కష్ట పరంపరలేని చాల్మీ
బ్రమదమున నోర్చి, దేశ సేవనముకొఱకుఁ
బ్రతిఫల మ్మిసుమంత కోరకయే తమకుఁ
గల నమస్తముఁగూడఁ ద్యాగమ్ముచేసి
జీవములనైన బలిసీయ సిద్ధపడుచు
దీక్షఁ బనిచేయుదురు ధరితీజనమ్ము!

అతని శిష్యప్రశిష్య లాహవములోన
 శాంతి జయకేతనాల హస్తాల బట్టి
 స్త్రీపురుషభేదమే లేక తెలివీ గాంచు
 భరత మాతృకశిశువు లాబాలవృద్ధు
 రెదిరిసేనాను లదయ్యలై యేర్పరించు
 మర ఫిరంగుల కెదురేగి యురము లొడ్డి
 యడచు బెడచును లేక ప్రహ్లాద మొలయు
 మదులతో నిల్చు రెదిరి విస్మయము చెంద!
 అతఁడు పన్నిన పూహమ్ములందుఁ గుందు
 వైరికోటు, లా నిఖలప్రపంచపూజ్య
 రక్షణము వేడఁ, గారుణ్యరసము చిందు
 నహజమందహా సమ్ముతో శాత్రవులకు
 నభయదాన మ్మొసంగి, యత్యంత సుఖము
 తోడి సుగుణసమ్మద్ధియుఁ దొడరఁజేయు!
 అతఁడు నివసించు భూముల సంబుదంబు
 లవిరతమ్ముగఁ గురియు; నస్యాళి పంచు;
 తరులతాదులు ముదముతోఁ దలల నెత్తి
 విరియు నయనాల తావుల వీచుచుండు!
 కివలయమ్ములఁ గడుపార మెనవి మెనవి
 పలుకుఁ దేనియ లొలుకు కోయిలలగుంపు;
 ప్రణయ సుస్వరగీతాలఁ బాడుకొనుచుఁ
 బుష్ప రజములకేళిలోఁ బ్రొద్దుపుత్తు
 రళికుమారులు; శుకశారికాదివివాగు
 లరమరలు లేని మనముల నరసి కొనుచు
 వెట్టికేకల నొండొరుఁ బిలుచుకొనుచు
 మధుర ఫలముల విందుల మరగియుండు!

అమహాత్మర శాద్వల సీమలందు
 లేర్లకములకు కంస విధ్వంసిమీఁద
 నేవొ కతలు వదించుచు గోవితాన
 మురుతర క్షీరధారలఁ గురియు చుండు!
 న్వర్గవాసులు, తారు పూర్వభవనుకృత
 వాసనా తారతమ్య వైభవము లందు
 చుండురే కాని, యాలితోర్వి నుండు
 ప్రజ నితాంత మోదాన సర్వప్రపంచ
 సౌఖ్యములుగూడ ననుషమ సమతతోడ
 ననుభవించుచు, బ్రహ్మచర్య వ్రతంబు
 సర్వకాలంబులందు నిశ్చలత తోడ
 నలుపుచుండురు సురలు మచ్చరపడంగ!
 అమ్మహాత్ముడు మెట్టిన యడవులందుఁ
 గ్రూరమృగములు నయిత మక్రూరమతులఁ
 జెలిమితలు కొత్తుభావాలు చివులు రెత్తఁ
 గలిసి మెలఁగుచు నిజవైరములను మఱచు!
 ఎనలేని కనఁజోని యీవిచిత్రములఁ
 గనుఁగొన మనమునఁ గొతుక మొదవఁ
 దారలే కనులుగూఁ దనతనువెల్లఁ
 బులకించు గగనమ్ము మునిమాపువేళ!
 సంగతోత్తుంగతరంగ హస్తాల
 నాకాశివీధుల నంటఁ బై కెత్తి
 యమృత శీకరముల నొదలఁ జల్లి,
 విశ్వమం దెల్లెడ విజయ మొందంగ
 శుభయోగ భోగముల చూడకొనంగ
 దయ నెప్పు దీవించు దండిసాగరుడు!

3-వ వ్యాసము

శివరి (3 వ వ్యాసమునందు) నిర్దిష్టములైన భావమునుబట్టి కొంతయు వివరణము చెప్పవలసియున్నది.

(మన) సంస్కృతము

శివభాషకు ఈ పేరు ఎపుడు కలిగినదనిగాని, ఎట్లు కలిగినదనిగాని తెలియలేదు. ఇయ్యది యన్వర్థ నామము. కృత్రిమము-సంస్కరింపబడినది, గాన సంస్కృతము — ఈ సంస్కరణమును ఎవరు చేసిరి? ఎపుడు చేసిరి? ఒకటి నిశ్చయము. ఈ సంస్కరణమును 'తర్కవ్యాకరణాధ్యసినధిమణులే' చేసియుండవలెను. ఇతర భాషల నామములు రఱుమగ నాయాదేశములయు, దేశస్థులయు నామముల ననుసరించి యుండును. ఇంగ్లీషువారు-ఇంగ్లండుదేశము-ఇంగ్లీషుభాష, జర్మనువారు - జర్మనీదేశము - జర్మనుభాష, ఆంగ్లదేశము - ఆంగ్లము-ఆంగ్లభాష, ఇటువలె ఇతరములును.

సంస్కృత మనుపేరు ఇట్టిదికాదు.

దీని యసంస్కృతపూర్వరూప మెట్టిది యని తెలియలేదు. సంస్కృతభాషను గీర్వాణవాణియని వాడుకలో చెప్పట కలదు. ఈవిధము ఈ భాషయొక్క పూర్వరూపమునకా లేక పరరూపమునకా? రెంటికని కాదని తెలియలేగియున్నది. మానవకోటిలో చేరిన వండికులచే సంస్కరణము నపేక్షించునంత యబంధర స్థితిలోనుండిన భాషవా గీర్వాణులు వాడుచుండిరి? గీర్వాణవాణి యట్టి దుస్స్థితిలో నుండునా? బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు, బట్టి పార్వతీ దేవతలు, అందఱకన్న పెక్కువ, వాఙ్మయప్రపంచమునకు రాణి యగు సరస్వతీ దేవియును, ఆ ప్రళయమయిన జఘన్యభాషను వాడుచు నుండురా? అట్లుండదు. కానిచో, నింకొక విశేషము. ఈపూర్వరూపము మనకుగా సంస్కరింపబడినది. ఊర్ధ్వ లోకములో నివసించిన గీర్వాణులు ఆ పూర్వరూప

మునే వాడుచునుండవలెను. కాక ఈ 'సంస్కారాదు' ర్థము 'గీర్వాణులు' తమ స్వభాషను విడిచి మనభూమి లో చేరి వారాణసియందో, నవద్వీపములయందో గురుకుల వాసము చేసి అష్టాధ్యాయని, మహాభాష్యమును చదివి సంస్కృతమును వాడుకచేసికొని ఊర్ధ్వలోకమునందు వ్యాపింపజేసి సరస్వతీదేవికి పాఠము చెప్పినారా? లేక, పాణిన్యాదులు ఊర్ధ్వలోకమును చేరినవిదప నచ్చట వ్యాకరణపాఠప్రచనములను జేసినారా? ఇందులకు ప్రమాణ మేమియు కానరాదు. అట్లు జరగియుండినను మనుష్యవాణిని గీర్వాణులు స్వీకరించి నా రవలయును గాని గీర్వాణవాణి మనుష్యులకు చేరినదని చెప్పటకు లేదే. కావున నీపరరూపమయిన సంస్కృతముమాడ గీర్వాణభాష కాబలదు. మఱియు గీర్వాణులే తమభాషను చక్కజేసి మనకు అందజేసినారా? అట్లుండినయెడల గీర్వాణభాషయను నామనిర్దేశముతో మన కిచ్చియుండురు గాని, సంస్కృతమని చెప్పియుండరు. ఇనియును గాక, వారికి వాడుకలో నొక యసంస్కృత మయిన భాష కలిగియుండినదా వారు దానిని సంస్కరించి యుండురు? అట్లుండునా? కావున నీసంస్కృతభాషను గీర్వాణమునుట తప్పు. ఈ వాడుకకు కారణ మొకటి చెప్పలేగియున్నది. సంస్కృతవిద్యులకు అధికారులు భూసురులుగా నున్నందున నీదేవతలభాష 'భూగీర్వాణ భాష' యగుట సమంజసము. కాలక్రమమున ఈ 'భూ' ఎగిరిపోయినది. తెనాలిరామలింగకవి 'శ్రీభూపుత్రి వివాహానేక...' అను వాక్యమును చూచి పరిరూచకము లాడుచు నేలమీద 'శ్రీ' అని వ్రాసి వెంబడిగా 'భూ' అని పూర్వార్థముచేసి 'నీ' ఎగిరిపోయినదని రామ రాజభూషణకవికి చెప్పినట్లు ఇలిహాసము కలదు.

అక్కడ 'శ్రీ' ఎగిరిపోయినది, యిక్కడ 'భూ' పోయినది. ఈద్వయము మహావిష్ణువును చేరిపోయినది.

ఈసంస్కృతభాష యితరభాషలవలె మనుష్యభాషయే యని చెప్పవలెను.

సంస్కృతములోనితరభాషలతోపాటు అన్యదేశీయులు పెక్కులుగలవని చెప్పియుంటిమి. ఈవిషయమును అంగీకరించుట మనవిద్వాంసులకు దుర్లభము. ఏమనగా, దీనినిగుఱించిన మఱియొకభ్రమ కలదు. ఈ సంస్కృతమును వాడుచుండినవారు సృష్టించినవనియు ఈ భిరతఖండములో నేయుండిననియు, మాడుప్రక్కల అగాధమైన సముద్రము, ఒకవైపు అలంఘ్యమును పర్వత పరంపర, ఈ సాంస్కృతికు లాకర్మభూమిని విడిచి ప్లేచ్ఛాదులభూములకు పోవువారు కారు, నావికా యాత్రలు చేయువారును కారు. మఱియు వీరికి తెలియని దేవున్నది? ఇట్టిపరిస్థితిలో ఈ భాషకు సాంకర్య మెట్లు కలుగును? అని శంకింతురు. ఇది ప్రాచీన దేశచరిత్రములను (అనగా హిస్టరీ), భూగోళవృత్తాంతములను తెలియనిదోషము. ఈ విషయమై సవిస్తరముగ యథాస్థితిని ప్రతిపాదించుటకు గ్రంథభాషాశ్రయ మగును. ఇచ్చట చెప్ప వసతి లేదు. సంగ్రహముగా కొంత చెప్పి విరమింతుము.

ఈ భూగోళసంవిర్భములను తెలియనివారు ఈ క్రింది విషయములను బోధపఱచుకొనుటకు పాకకాలల కొఱకు నిర్మితములయిన దేశపటములను శ్రద్ధతో చూచుట అపేక్షణీయము. ప్రాతకాలమందు తెలిసీయుండినభూమి మాడుఖండములుగా విభక్తమయియున్నది. ఆసియాఖండము, పశ్చిమమున గ్రీకుసముద్రతీరములనుండి చీనాదేశపు తూర్పుసముద్రములవఱకు గలదు. భిరతఖండమును, దానికి పడమర పారసీకదేశమును, అంతకు పశ్చిమము అరబ్బీదేశమును, దానికి ఉదబ్బుఖముగ నుండి తురుష్కుల ఆసియా అని చెప్పబడు దేశమును, ప్రాచ్యర్థమున మధ్యఆసియాభాగమును, దానికి తూర్పు చీనాదేశమును, ఆదేశమునకు దక్షిణమున నుండు భూములును, ఇన్నీయు ఆసియాఖండము. ఈభూభాగమునకు పశ్చిమమున నుండెడు ఖండమునకు 'యూరోపు' అని పేరు.

యూరోపునకు దక్షిణముగను, మన పశ్చిమసముద్రమునకు పశ్చిమముగను గల గొప్ప భూభాగమునకు ఆఫ్రికా ఖండమని పేరు.

ఈఖండములకంతయు పూర్వకాలములో విద్యలను, వాగరికతను నేర్చి మహద్దేశ్వర్యములో నుండి దీర్ఘకాలము ప్రఖ్యాతిని గాంచి రూపుమానిపోయినవి కెందు గొప్పదేశము లుండినవి. ఒకటి ఆఫ్రికాలో తేరిన ఈజిప్టుదేశము. మఱియొకటి పారసీక సంయుక్తాగ్ర నుడమునకు ఉత్తరముగ పర్వతములవఱకు నుండు భూమి. దీనికి గ్రీకులు 'నవీమధ్య'మని పేరు పెట్టిరి. దీనియందలి దక్షిణ భాగమునకు బాబిలోనియా అనియును, కార్థియా అనియును నామనిర్దేశము. ఇచ్చట క్రీస్తుశకమునకు వాలుగు వేల సంవత్సరములకు ముందునుండియు రాజ్యము లేర్పడి, దినదినప్రవర్ధమానములయి అపరిమేయమయిన వృద్ధిలో నుండినవి. వీరివాగరికతయు తదనుమాలముగ నుండినది. కాలక్రమమున నీబాబిలోనియనులలో నుండి కొందఱు చీలిపోయి ఆదేశములో నీకావ్యభాగమునందు ఒకచిన్న రాజ్యమును ఏర్పఱచిరి. దానికి ఆస్సిరియా అని పేరు.

ఇది కొంతకాలమునకు కడు వృద్ధి కెంది యితర రాజ్యములను బాబిలోనియను దేశమునుకూడ ఆక్రమించి సామ్రాజ్యమును పొందినది.

ఆఫ్రికాఖండములోని ఉత్తరభాగములో తూర్పు ప్రక్కన జగత్ప్రసిద్ధమయిన ఈజిప్టుదేశము కలదు. ఈ దేశమునకు భిరతఖండములో పూర్వసంప్రదాయ నామములు మద్రదేశమనియు, మిశ్రదేశమనియు, తేనుదేశమనియు కలవు. ఆనామములు ఈదేశమునకు సంబంధించినవని ఈవల ఎల్లరును మఱచివారు.

ఒకకాలమందు ఒకపారసీకచక్రవర్తి ఈమిశ్రదేశములోని కొంతజనసమాహమును బందీకృతులను తేనెచారి నందఱిని కార్మికప్రాంతములలో నివేశింపజేసి విడిపించినాడు. వారు ఇక్కడ చాల వృద్ధిపొందినారు. క్రమేణ ఈదేశములో అప్పులప్పుటికి చేరుచుండు జనములలో లీనమయి 'హిందువు' లయిపోయినారు. పూర్వచరిత్రము ఇప్పటికిని ఆభాగములోని నామధేయ

ములలో నిలిచియున్నది: మిశ్రబ్రాహ్మణులు - పండిత మిశ్రుడు, కృష్ణమిశ్రుడు, డేమరాజు, డేమేశ్వరుడు, ఇత్యాదులు.

ఈజిప్టు అనునది ఆదేశములు తమకు తాము పెట్టుకొనిన పేరు కాదు-గ్రీకులు పెట్టినది. ఆదేశముల సాంతభాషలో తమదేశమునకు 'ఐం' అనుపేరు వాడు చుండిరి. ఆమాటకు అర్థము వారిభాషలో నల్ల (రేగడి) భూమి. ఇది భరతఖండములో 'డేను' అని మాత్రినది. మిశ్రజిబ్బమును మద్రజిబ్బమును హీబ్రూలు పెట్టిన పేర్ల నుండి మాటువు. ఈ యీజిప్టుదేశచరిత్రమును ఇప్పటికి వీడువేలసంవత్సరములకు ముందుకాలమునుంచి, జరగిన దానిని జరగినట్లు, మహానీయులు యూరోపు విద్వాంసులు అత్యున్నతముగ బయటటిసియున్నారు. ఈ ప్రాచీనులనాగరికత అపారముగ నుండినది. వీరివృద్ధి నుందా, లేక బానిసానియనులవృద్ధి నుందా అని యిప్పు టికిని నిశ్చితార్థము కాలేదు. ఈ రెండురాజ్యముల జనములకును తల్లెత్తొలములయందు భరతఖండములో నుండిన జనములకును పురాతనమయిన వాణిజ్యవ్యాపారములు శ్రయవిశ్రయములు జరుగుచుచున్నవి.

ఇట్లుగల దేశములలో ఈజిప్టుదేశమును వివాగా ఆసియాఖండములో పడమటిసముద్రమునకు నుండు భూముల నంతయు క్రీస్తుశకమునకు ఆజుచంబలసంవత్సరములకు ముందు 'నాయూన' వంశస్థుడు, అనతార్ పురుషుడునని చెప్పబడుచుండిన 'కురుష్' అనుచక్రవర్తి యుద్ధములలో జయించి యేలుచుండిన నాటనుండి ఆభూములన్నియు పారసీకప్రభుత్వములో కొన్ని శతాబ్దములుండినవి. ఈకురుష్చక్రవర్తి అనంతరము ఆవంశస్థులు ఇంకను విజయము పొంది, ఆఫ్రికాలోని ఈజిప్టుదేశమును, భరతఖండములోని పాశ్చాత్యభాగమును స్వీకరించి, క్రీస్తు శకమునకు ముందు మన్నుటముప్పది సంవత్సరములవఱకు భరతఖండములోని సింధునదికి పశ్చిమముగానుండిన ఆసియాఖండము నంతయును, ఈజిప్టుదేశమును కూడ నేలుచుండిరి. అప్పుడు భూమకేతువు తోచినట్లు 'ఆలెగ్జాండరు' అను ప్రతిభావంతుడు, యవనరాజుని, ముప్పది సంవత్సరములవయస్సుకు లోబడినవాడు, దండ

యాత్రల నారంభించి దిగ్విజయము చేసి, పారసీకరాజ్యములో చేరిన అన్ని భూములను యుద్ధములలో జయించి ఆక్రమించి పారసీకనామము లేకుండే తేసినాడు. అతడును, అతని సైనికులను మన సింధుదేశములో పదిమాసములుండిరి.

ఈలోకములో సముద్రమునకు మొదట నేకువును నిర్మించినవాడు ఈతడు. వలుడును నీలుడును నీమ్మట చేసినవారు. తనదాత్రధర్మలభ్యయిన రాజ్యమును నీలుట కుపక్రమించుటకు ముందే ఈప్రభువు లేతవయస్సులో చనిపోయినాడు. ఈతడు జయించిన రాజ్యములలో రాచకొమారితలను పొరిగ్రహణము జేయుచువచ్చినాడు. వారిలో నిడుపురు విక్కిరియంద కత్తెలని ప్రఖ్యాతి గాంచినవారు. ఒకామె ఈతనిచేత పరాజితుడయి ప్రాణములను కోలుపోయిన పారసీక చక్రవర్తి మాతురు. ఆమెపేరు గ్రీకుచరిత్రములలో 'స్తేరేరా' (సత్య) అని తెలియును. రెండవయామె విదర్భదేశాధీశుని కొమారి, 'రోనిని' అనిపేరు (రుక్మిణి). ఈవిదర్భదేశము బాక్ట్రియా అనునది. నిజామువారి రాజ్యములోని 'బీజరు' కాదు. అతనికి వంశకర్తలు లేనందున అతని సేనానాయకులు, అంతయును యవనులు, ఈ భూములసంతయు విభాగించుకొన్నారు. ఈజిప్టుదేశము 'టాలెమి' అను నాయకునికి పోయినది. ఆకాలమునుండి ప్రాచీన పారసీక సామ్రాజ్యభూములన్నియు గ్రీకు (యవన) ప్రభువులకు లోబడియుండుటయు, వీరిని అనుసరించి మాతృభూమియైన గ్రీకుదేశము నుండి వేసవేలు గ్రీకులు వచ్చి ఆసియాఖండములోను, ఈజిప్టుదేశములోను పాదుకొనుటయు తటస్థించినది.

గ్రీకు ప్రభుత్వములు ఆసియాఖండమునందునను, ఈజిప్టు సీమయందునను నిరపడినవిదనకూడ భరతఖండనివాసులకును, ఇతరదేశస్థులకును యథాప్రకారము వాణిజ్యము జరుగుచునే వచ్చినది. మఱియును ఒక పారసీకచక్రవర్తి అలెగ్జాండరు కన్న నొకశతాబ్దము ప్రాచీనుడు కొండలు గ్రీకులను పట్టి తెచ్చి పారసీకమునకు పశ్చిమమందు వారిలో నొక భాగమువారిని, కూర్చుపక్క పూర్వోక్తమయిన విదర్భదేశములో

కడమపారిని ఉంచినాడు. ఈవిషయము బహుముఖ్యమయినదగుము సాధారణముగ చరిత్రకారులు మఱచిపోవుటచేత అరెక్టాండరుకు ముందు హిందూదేశసామ్రాజ్యములో గ్రీకులు ఎవరును ఉండలేదని సామాన్యభిప్రాయము ఏర్పడినది. ఇది భారతపాటు. ఇట్లు విదర్భదేశములో చేరిన గ్రీకులు వృద్ధి పొంది వాక్చియా అని చెప్పబడుచుండు రాజ్యమును స్థాపించుకొనిరి. ఈ వంశమువారే అరెక్టాండరును ఎదిరించి హతమయిపోయిరి. అప్పటి రాజాకొమారిడే 'కోఖని' అను పేరుగలమె అరెక్టాండరుకు భార్యయైనది.

మఱియు తురుష్కుల ఆసియా అని చెప్పబడిన భాగములో పురాతనకాలములయందు నివసించుచుండిన జనముల సందర్భమునను, రాజాంశముల సందర్భమునను అనేకమాటుపులు జరుగుచుండినవి. ఈధూభాగములో పశ్చిమార్థమునకు ఆసియామైనరు అనగా చిన్న ఆసియా అని పేరు. దానిని మూడు ప్రక్కల చుట్టియుండు సముద్రములలో అనేకములు చిన్న చిన్న ద్వీపములు గలవు. యవనదేశమునకు బహుస్వల్పవిస్తీర్ణము. అందలిజనుల సంఖ్య నానాటికి హెచ్చుచునే యుండినది. ఈజనములకు స్వస్థానమున తావు చాలక క్రమక్రమముగ వీరు (గ్రీకులు) ఆసియామయినరు రేవుస్థలములయందును, దీవిగడ్డలయందును నొచ్చుకొని స్థిరపడిపోయి అమితమయిన వృద్ధిని పొందిరి. ఇది పూర్తియగుట క్రీస్తుశకమునకు వేయిసంవత్సరములకు ముందు. మఱియు యవనదేశమునకు ఉత్తరముగను దాన్యాయ మహానదికి దక్షిణముగను గొప్పధూములు గలవు. అక్కడి జనములు అనేకులు అప్పటి కప్పటికి నడుమ నుండు ఆల్పసమద్రమును దాటి ఆసియామయినరులో తండములు తండములుగా వచ్చి చేరి రాజ్యములను స్థాపించుకొనిరి. వీరిలో ముఖ్యులు అంగీరసులు. (Ankyra-Angora) ను, భార్గవులును (Phrygians). క్రీస్తుశకమునకు పదునాలుగు శతాబ్దములకు ముందు వీరు ఆసియామయినరులో స్థిరపడియున్నారు.

ఆసియామయినరులోని సముద్రతీరములలోను తురుష్కు-ఆసియాలోని పూర్వార్ధములోను అనేకశతా

బ్దములు ఇంకొకజాతివారు - కాత్యాయని లనువారు (Khatti - Hittites) ప్రభుత్వములు చేయుచుండి క్రీస్తుశకమునకు ఆఱునూర్ల సంవత్సరములకు ముందు అస్సిరియనులచేత పునఃపునః పరాజితులయి పేరు కూరులేకుండునట్లు హతమయిపోయిరి.

మధ్య ఆసియాఖండములో తూర్పుభాగమున ముఖ్యులని చీనావారు పేర్కొనబడిరి. ఈజనులు కడు ప్రాచీనులు - క్రీస్తుశకమునకు ముందు నాలుగువేల సంవత్సరములనుండియు వీరు రాజ్యములను ఏర్పాటుచేసికొని మంచినాగరికత గలవారయి శిల్పకళలయందు కుశలులని పేరు పొందినవారు.

వీరిధూమి వైశాల్యము భరతఖండముకన్న రెండింతలు గాని అంతకు సధికముగాని గలది. ప్రాచీన పారసీకస్థానమునకును ఈ చీనావారిదేశమునకును మధ్య ఇతరు లనేకు బండుచువచ్చిరి. వీరిప్రదేశములే భారతాద్రిగంధములలో చెప్పబడిన ఉత్తరకురుధూములు. చిబెటుదేశమువారు కేకులు. కాకద్వీపమునకు సంబంధించినవారు. ఆజాతివాడు బుద్ధదేవుడు - కావున కాక్యమునియని పేరు. అంతకు ఉత్తర ముండినవారు గ్రీకుల వాడుకలో స్కిథియనులని చెప్పబడుచుండిరి. వారి పేర్లు కొన్ని వారియందలి అంతర్భాగముల ననుసరించి యుండినవి. ముఖ్యవామము వీరికి భారతమునందు చెప్పబడిన 'కురుక్షా' అనునది. వీరికి ప్రాచీదిశయందును, ఉత్తరదిశయందును ఉండువారు హూణులని - చీనావారికి సంబంధించినజాతి. వీరిలో పురాతనకాలములో ప్రముఖత్వమును వహించిన కాఖివారు వర్ణములో శ్వేతముగా నుండినందున వారికి తెల్లహూణులని పేరు కలిగినది. ఒకకాలమున వీరు తమనెలవుల విడిచి పశ్చిముముకొచ్చి దేశములమీద పడిజయించుచు, బాధించుచు, ఆక్రమించుచు వచ్చిరి. వీరు నాగరికతలో చాల తక్కువ వారు. వీరు భరతఖండము వాయవ్యభాగములో కొంత కాలము ప్రభుత్వముగా నుండిరి. కాగా వీరు మన వారికి తెలియవచ్చిరి. వీరినే విక్రమాదిత్యుడను మాలవాధీశుడు, ప్రఖ్యాతుడు ఓడకొట్టి పారదోలినందున ఇతని పేర నొకశకమును మనవారు స్థాపించిరి.

హూణులనును జేంచి యీవివరము చెప్పటకు కారణ మేమన, ఇంగ్లీషువారు ప్రథమములో కలకత్తా ప్రాంతములలో తావులు కల్పించుకొన్నది మొదలు వీరికి మన 'హిందువులు' హూణులని పేరు పెట్టిరి. అది మొదలు ఇప్పటివఱకు మన భూమి దేవులు వీరిని హూణులనియు, వీరి భాషను హూణభాషయనియు వాడుచుందురు. ఇది కేవలము తప్పు. వీరు ఎవరియినదియును క్రింద తెలియవలయు. ఈ చెప్పబడిన భూములయందలి ప్రాచీనజనులను, చరిత్రజ్ఞులు, శాస్త్రజ్ఞులవనకు యూరోపువిద్వాంసులు మాడు ముఖ్యములగుతెగలుగ విభజించిరి. ఒకదానికి తురానియను తెగయని పేరు. మిక్కిలి ప్రాచీనము. ఈతెగలోనివారు దీనావారు. హూణులు, కాకులును, తురుష్కులును, తురుష్కు-అసియాలో ప్రాతకాలములలో నుండినవారని చెప్పబడిన కాలేయములను, బాబిలోనియాలో ప్రప్రథమమున నుండిన సుమీరియనులు లేక అక్కడి యనులు అనువారును. రెండవతెగకు సెమిటిక్ అనిపేరు. ఇది అనురగణము. ఇందులో చేరినవారు బాబిలోనియనులు, లేక కార్డియనులు, అస్సిరియనులు. హీబ్రూలు-ఆరబులు-ఫణిక్సులు. (Phoeniki-Phoenicians) సిరియనులు-ఇత్యాదులు-వీరు ఎక్కువనాగరికతను పొంది మిక్కిలి యుద్ధకూరులుగ నుండిరి. మూడవతెగ కడమ రెంటికన్న మిగుల నవీనము. వీరిని ఆర్యులని యందురు. ఇది సాంకేతిక నామము. దీనికి సంస్కృతమునందలి యర్థముజేసి కడమవారు ఆనార్యులని భావము కాదు. ఈమూడవతెగలో రెండుకాఖలు. అసియాసంబంధి యొకటి, యూరోపుసంబంధి మఱియొకటి. ఇందులో చేరిన అసియాకాఖవారు పారసీకులును, సాంస్కృతికులును. యూరోపుకాఖవారు ఎవరన గ్రీకులు, రోమనులు, జర్మను, ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషు-ఇత్యాదులు అనగా యూరోపులో చేరిన రషియా, అస్ట్రియా, తుర్కివారు, తప్పు కడమవారనుట.

ఈగణములలో ప్రాచీనపు ఈజిప్టువారు చేరలేదు. వారిని మఱువలేదు. మఱుచుటకు లేదు. వారు ఈమాడు గణములలోను చేరక ఆఫ్రికాదేశమునకును

యూరోపుదేశమునకును మధ్య, సముద్రములలోని దీవులలోను, ఆసముద్రతీరములయందును మిక్కిలి ప్రాచీనముగ నుండిన యొకగణమువా రని చెప్పచున్నారు. వారు కూరులు, పరాక్రమవంతులు, మిగుల మేధావంతులు, కడమవారికన్న కుటుంబులు, చానునచాయవారు. శరీరములయందు స్థూల్యము లేనివారు. ఒకవిశేషము: క్రీస్తుశకమునకు పదునేడు శతాబ్దములకు యందు సెమిటిక్ వారి సుంపులు ఆ నేకము పోయి ఈజిప్టులో చేరి స్వదేశీయులలో విశ్వమయిపోయినవి. మూడవతెగవారియన ఆర్యుల సంగతి వివరింతము. వీరివిషయమై అనేకములు తప్పు అభిప్రాయములు కలిగియున్నవి. ఈ యభిప్రాయములు మొదట కొందఱు ఇంగ్లీషువిద్వాంసులకు నూటముప్పది సంవత్సరములక్రింద కలిగి వారు చేయుచువచ్చిన ప్రచారమువలన దీర్ఘకాలము యథార్థ మని భావించబడుచుండినవి.

ఈవల యూరోపులోని గొప్పవిద్వాంసులు ఈ తెగకు సంబంధించిన భాషలను, ఆస్త్రకాఖులవారి ప్రాచీనస్థితిగతులను, పుట్టుకను, పూర్వోత్తరములను, లెస్సగ పరికిలనచేసి ముఖ్యసారాంశములను ఉద్ధరించి యున్నారు. ఈ యాద్యు లందఱును పురాతనమున నొక్కతావున నుండినవారును, ఒక్క కుటుంబము వారును, ఆతావు ఎక్కడ ననునది యిప్పటికిని నిస్సందేహముగ నిశ్చితము కాలేదు. ఏకవంశీకు లనువిషయములో సందేహము లేదు. వీరి ప్రథమనివసనములు మధ్య అసియాలోనని కొందఱు; కాదు, ఇప్పటి రషియాదేశముల ఉత్తరభాగములోనని కొందఱు; కాదు, ఆరషియాదేశములో దక్షిణభాగములోనని కొందఱు-భిన్నాభిప్రాయములు యున్నారు. కాని ఇంతమట్టుకు నిరపదీనది: వీరల మొదటియునానికపట్టు భరతఖండములో కానే కాదు. ఆర్యకాఖులవారు రష్యాదేశము చేరుటకు ముందు ఎచటనుండిరో తెలిసికొను వసతులు తక్కువ.

ఆర్యగణములోని కాఖులవారందఱును ఏకకుటుంబకు లనుటలో వీరందఱును రక్తబంధువులని యేర్పడును. మూలముగా చెప్పటలో ప్రాచీన పారసీకులును

భరతఖండములో చేరిన సాంస్కృతికులును, పరస్పరము, విశ్వశృతిమలని చెప్పదగును. ఈవలము సన్నిహితులు. వీరికి కొంచెము దూరములు కిమ్మిరియనులు-అనగా ప్రైందివారితో చేరిన 'గాల్పు' అనుగణమువారు. గ్రీకులును వీరిలోనుంచి వీలిపోయిన రోమనులును ఈ సాంస్కృతికులకును పారశీకులకును సకులులు. జర్మను వారును, వారిలోని అంతర్భాగలవారగు ఇంగ్లీషువారు, డేనులు, నార్వేస్వీడనువారును, సాంస్కృతికులకు సమా నోదకులు. ఆర్యభాగలవారందఱును, [ఇందులో సాంస్కృతికులును పారసీకులును చేరుచున్నారు] ప్రాథమికనివసనములలో నుండిన కాలమందు వీరికి వాగరికత అత్యల్పప్రాయమయి యుండినది. వీరికి ఏడాదిమాంసము, గోవులయు, అజాదికములయు, ఊరము, ఊరవికారములు, గోవులయు, అజాదికములయు మాంసము, కొన్ని పక్షిగును మత్స్యములును, వన్యములగు కందమూలములు, ఫలములు, అకృష్టపద్యములయి స్వచ్ఛందోత్పత్తిగల నీ వారాది తృప్తిదాన్యములును భోజనము. వీరికి కృషీవల వృత్తి లేదు. వీరు ధూమధ్యమువ నుండినందున సముద్రమును ఎఱుగరైరి. లఠణమును ఎఱుగరు. ఇది వీరికి ఈవల బహుకాలమునకు పరిచితమయినది. వీరికి యిష్ట కములతోను, సాహజములతోను ఇండ్లు కట్టుకొనుట తెలియదు. కొంతకాలము ఇండ్రే లేవు. క్రమేణ దారు కర్మితము లగు గోడలను పెట్టుకొని మోద కప్పు చేసి నివసించురు. నేలమీద దర్బలు, రెల్లు, పఱచి కూర్చుందురు. [కాననే యిప్పటికిని 'దర్భస్వాసీనా' అని చెప్పి ఒకదర్బపోచిన నీటక్రింద త్రోయుట.] వీరికి వాణిజ్య మని చెప్పలేనిదేమియు లేదు. విద్యలు లేవు. అయినను కడుమేధానంతులు. వీరికి నదులమీద పోవు చిన్న దోనెలు, తెప్పలు, తొట్టి పడవలు, తప్ప వేటునావలు తెలియవు. గృహ్యకములగు మృగములును అల్పము. అగ్నిములను ప్రథమములో నెఱుగరు. పట్టణములు లేవు. గ్రామములు, ఇపుడు మనకు తెలిసినట్టివి, లేవు. ఒకచోట కొన్ని కుటుంబములు చేరియుండుటయే వీరిగ్రామము. ఈశబ్దమునకు ప్రథమార్థము బృందమని. ఊరు-పల్లి-అనునది రెండవ

యర్థము. కావుననే శబ్దగ్రామము, గుర్రగ్రామము, ఇత్యాది. వీరికి ఆయుధములు, కొరముట్లు, బహుతక్కువ. తామ్రముతప్ప వేఱులోహము వీరికి తెలియదు. [కావుననే ఇప్పటికిని క్రాంతకర్మలయందును మాన్యకవ్యములయందును తామ్రపాత్రల నుపయోగించుట.] చెకుముకిరాతికర్మలును, కామ్రకుద్దాలములును, ఒక విధమయిన కొయ్యకత్తులు, అనగా చట్రాతిబండమోద మొన వాడియగునటుల తోమితోమి సిద్ధముచేయుటనవి యు గలవు. [కావుననే యాగములలో నిప్పటికిని మిగుల పవిత్రమున 'స్మృత' అను కొయ్యకత్తి వాడబడుట.] వీరికి పిల్లు అమ్ములు గలవు. వీరికి కృషీవల వృత్తి లేదు. దున్నుట, పయరుచేయుటయు లేదు. వాగరికతకు సంబంధించిన శిల్పము లేమియు లేవు. పశుధనమే వీరి రికమయినందున పశువుల మేపుకొఱకు గ్రాస ముండు చొట్టకు తఱచుగ మాటుచుందురు. అట్టి సందర్భములలో నుపకారికలను తాత్కాలికముగ కల్పించుకొందురు.

ఇట్టిపరిస్థితులలో సంకేతకంఠకు జనము వృద్ధి పొందుచుండు కారణమునను, కృషికర్మ లేమింజేసేయు, ఒకచోటనే యుండినచో ప్రాణయాత్ర జరుగుట సాధ్యము కానందున, అప్పటప్పటికి కొన్ని తండ్లములు జన్మభూమిని విడిచి పరదేశములకు పోవుచుందురు. అట్లు పోయినవారిలో ప్రథములు ప్రైందివారియొక్కయు, ఐర్లండువారియొక్కయు, ఇంగ్లండులో పశ్చిమభాగమున నున్న వారియొక్కయు ప్రాచీనపితరులు. తరువాత కొంతకాలమునకు వీలిపోయినవారు జర్మను గణము వారు. (వీరిలో అంతర్భాగము ఇంగ్లీషువారు) పిమ్మట కుదురుమండి జరగిపోయినవారు డాన్మూబునదికి దక్షిణముగ చేరిరి. తరువాత వలసపోయినవారు గ్రీకులవార్యులు (వీరిలో రోమనులు ఇమిడియున్నారు) ఈ ప్రకారము అప్పటప్పటికి వలసపోయినవారందఱును యూరోపులో చేరినారు.

ఇట్లు వీరు పరదేశములలో జొచ్చిపోవుచుండునపుడు- అప్పటికి ఆయా ధూమలయందు స్వదేశములు

నానావిధములవారు-నివసించుచుండిరి. మఱియు ముందు పోయినవారు తాము చేరిన ఆయాశాస్త్రులలో స్వదేశస్థులగుచుండిరి. ఈక్రొత్తవారు వారితో పోరాడి వారిని లోబఱచుకొని గాని, వారితో ఐక్యమయి గాని పోవుచుండిరి. స్వస్థానమును ప్రభువును విడచినది మొదలు, వీరిభాషలు, వేషములు, నుణములు, చేష్టలు, ఆహార వ్యవహారపద్ధతులును, అన్నియు మాటుచునే వచ్చినవి. మార్తెభాష అయినది యేదో అది యితరభాషలను వాడు వారి సంపర్కముచేతను, అప్పటప్పటికి వర్ణలోపవిపర్యయ వ్యత్యాసములవలనను, మఱియు ననేక సందర్భసంపరలవలనను, మాటిపోవుచుండినది. అయినను ఆమార్తెభాషకు చూలాధారమయిన ప్రకృతిరూపములనుట్లు కొంతకుకొంత యీమాధుర్య జెందిన భాషలలో నిలబడియుండుచునే వచ్చినది. ముందుపోయినవారు నెనుక వచ్చినవారికి పరాయిజనముగను అహితులుగను నుండుటయు, వీరిభాష వారికిని, వారిభాష వీరికిని తెలియకుండుటయు గలదు. ఉభయులును ఒక జాతియే యని గాని, ఒక కుదురువారే యని గాని తొత్తిగ తెలియుట లేదు.

ఇట్లు కాలక్రమమున చెడరిపోయినవారు పోను శిష్టులు పారసీకులయు సాంస్కృతికులయు పూర్వులు. వీరును పిదప కొంతకాలమునకు ఆసియాఖండములోకి దిగినారు. ఇది క్రీస్తుశకమునకు ముందు ఇంచుమించు రెండువేల సంవత్సరముల కాలపరిమితి లోపల జరగినది. ఇట్లు క్రొత్తగూఝులలో ప్రవేశించినపిదప కొంతకాలము అక్కడిస్వదేశస్థులలో పోరాటము జరుగవలసియున్నందున నిరువురును పరస్పరానుకూలరయి యుండిరి. ఆకాలముందు ఆసియాలో పెమిటిగో అనగా నసురగణమువారయిన బాబిలోనియనులును, అస్సిరియనులును ప్రభవించి యుండిరి. వీరితో పోరాటము కలుగుట సహజముగదా. అప్పట్లో ఆస్సిరియనుల అధికారము వీజాంతురమున నుండినది. బాబిలోనియనులు అప్పటికి ముందు అనేకశతాబ్దములుగ దేదీప్యమానమైన వృద్ధిలో నుండి ఐక్యవ్యవస్థను వెంబడించు అవలక్షణములు పెరుగుచుండి తత్కాలమున క్షయపక్షమున నుండిరి. క్రొత్తగా వచ్చినవారికి వీరు సహజశత్రువు లయినందున నీపారసీకులమును సాంస్కృతికులమును అశ్వేన్యవహాయముతో వీరిని ఎదుర్కొని బాబిలోనియను రాజ్యమును 'వదీమధ్యమును' లోబఱచుకొని అక్కడ తమరాజులను సింహాసనాధిష్ఠితులను చేసిరి. ఇది క్రీస్తుశకమునకు ముందు దాదాపు పదునేడువందల సంవత్సరములకాల మపుడు. బాబిలులో అధికృతులయినవారు కాశికులుగ నున్నారు. వీరిప్రభుత్వము భరతఖండములో నింగ్లీషువారి ప్రభుత్వమువలె నుండినది. అనగా ప్రభువులకాఖివారు కొలదిమందిగను వారి మనుష్యులే విశేషించి అధికారములలో నుండుట, నైన్యములు వారిజనముగ నుండుట, జనసామాన్య మంతయు ముందుండినవారుగనే వారివారికి అనూచానమయిన ఆచారవ్యవహారములు కలిగియుండుట.

ఈవంశములో దాదాపు వాలుగుశతాబ్దములు రాజ్యశ్రీ నిలిచినది. పిదప అస్సిరియనులు బలపడి దిగ్విజయములను ఆరంభించిరి. వారిదెబ్బకు నిలువలేక యీఆర్యులు చెల్లచెడరిపోయిరి. పురాణగ్రంథములలోని దేవాసురయుద్ధములు ఈకాలములోనివి. దేవతలు మనవారు. వీరును చెడరిపోవుటలో పారసీకులు వారిచేరబరగు పారసీకస్థానమందు నిలబడిపోయిరి. సాంస్కృతికులు కొంతకాలము పారసీకములోని పశ్చిమాత్తర భాగమైన మధ్యదేశమున (Media) నుండిరి. పురాణములలోని ఇంద్రుడును అతనికి ఆపురాండ్రయిన రంభ, దుర్వశ, పుతాచి, తిలోత్తమ, ఇత్యాదులును ఇక్కడివారు. పిమ్మట అసురులదాడికి నిలువకాలక వారిలో ననేకులు ప్రాబుఖిలయి వలసపోవుచు చిరేణ భరతఖండమును వాయవ్యాంతరముల ద్వారమున చొచ్చి నిలిచిరి.

వీరు భరతఖండమును చేరినపుడు ఇక్కడ స్వదేశస్థులు అప్పటికి వీరికన్న తక్కువనాగరికతలో నుండువారు అనేకులుండిరి. వారితో పోరాడి క్రమక్రమముగ నీ సాంస్కృతికులు గంగానదివఱకు గల భూమిని ఆక్రమించి వృద్ధిపొందుచువచ్చిరి. వీరు భరతఖండమును

వీరు భరతఖండమును చేరినపుడు ఇక్కడ స్వదేశస్థులు అప్పటికి వీరికన్న తక్కువనాగరికతలో నుండువారు అనేకులుండిరి. వారితో పోరాడి క్రమక్రమముగ నీ సాంస్కృతికులు గంగానదివఱకు గల భూమిని ఆక్రమించి వృద్ధిపొందుచువచ్చిరి. వీరు భరతఖండమును

చొప్పులకు బహుకాలము ముందు వాదిలోనియా
దేశమునందలి ప్రాముఖ్యము చేర్చుటకు నుపయోగమును
కాళివారు కొందఱు, మనము సింధుదేశముని చెప్పు
చుండు నుండలములో చేరియుండి, గొప్ప పట్టణ
ములను పక్షకపుకాదాదితోపులను నుండియుండి కడకు
అంతరించి పోయిరి. పాంశ్చత్రికులు భౌతికశాస్త్రమున
చేరినవిదవ కొంతకాలమునకు పారసీకచక్రవర్తుల
ప్రభుత్వమునకు లోబడియు. కిన్నొం పాదేశిక ప్రభు
త్వమును ముడిచేసిన గ్రీకులకు (యవనులకు) లోబడియు.
కొనప మగ్ధ్య-అగ్రమునండి పునాపునఁ బైకొని కమ్మ
చుండు - హూణులు - కురుక్షులు - ఈజులు - కాకులు
ఇట్టివారిలో పోరుడు వారికి లొంగుచు నుండిరి.

ఈ భౌతికశాస్త్రమునందలి విచిత్రవిషయ మొకటి
కలదు. ఏదేశమువారుగాని, ఏజాతివారుగాని, ఇక్కడి
జనపామాన్యమునకు గల దేశభావలను ఆచారములను
అనుసరించినయెడల వారు 'హిందువు'లయి వారివారి
వృత్తికి నుచితమైన కులములో చేరిపోవుదురు. ఈ ప్రకా
రము చేసినట్లు బ్రాహ్మణులును, ఇర్రేతవర్ణములవారు
చేర్చుకొనినవారైనారు. అందుచేతనే ఇన్ని వంతుల (దేశ వేల)
కులములు ఈభూమియందుండుట. అందుచేతనే ఒక
గుంపునకును, ఇంకొకగుంపునకును ఇచ్చిపుచ్చుకొను దేశ
యందలిట. ఇట్లు ఈజువారు, యవనులకు గ్రీకులు,
అథిరులు - కాశ్యాయములు, ప్రాచీన పారసీకులు,
బ్రాంబలులోని పార్సీలు అనువారు కాదు] ముస్లిమి
యాలోని పార్థివులు, బాట్టు అనువారు, హూణులు,
కురుక్షులు, ఈజులు, కాకులు, ఇశ్మాయిల లంకలను
పురాణమున విధానముగా చేరి చానాన్వ్యక్తియలో నీవ
మయిపోయినారు.

ఈపాంశ్చత్రికుల పూర్వులు తమ ప్రాథమిక
ములను కాదాయాచారపులయందుండినపుడు వీరి నాగ
వికవ అర్థిల్లమున నుండినవిని చెప్పియుంటిమి. వీరి
కొనప అనుకుల మగ్ధ్యమున నుండిన కాలములో అనుకుల
మిట్టల వర్షిల్లని, అంతాస్త్రములను, శిల్పములను, కళ
లను, వేద్యమును, వాణిజ్యమును, నానావికకకు కావల
సిన మిట్టల, మిట్టిని వాగిలను చేర్చినవారయిరి.

ఇదియును గాక అనుకుల మతవిశేషములను, దేవత
లను, దేవాలయనిర్మాణమును, అగమవిధానములను
స్వీకరించివారు. స్రఫమునున వీరికి (ఆర్యులకు)
రూప్రము, ఇంద్రము (బుద్ధియులోనివాడు), మిశ్రము,
అగ్ని, వరుణుడు, వాయువు, భూమి, ఆకాశము,
అంతరింత - ఇట్టి పృథ్వీ ప్రేక్షావాయుకాశములే
దేవతలగు నుండినవి. ఆకుర విట్టలు చేర్చిన కొన పారా
ణికదేవతలు, త్రిమూర్తులు, వారికి భార్యలు ఇంకను
అక్కడని దేవతలను ఏర్పడిరి. ఈకుల గ్రీకులవారను
కలిగిన వీరు ఇంకను ఈ పారాణికదేవతల చిట్టలవార
ములు అధికముయ్యవలె. కిన్నొం మగ్ధ్యమిది. పార్వతీ
దేవికి సంబంధించిన వివరము. ఈగ్రీకులను, తమ మత
విషయములను, దేవతలను, ప్రభువులను ఈ పురాణిక
వదు, అనుదగలములయందు ప్రముఖులుగా నుండిన ఫణి
కులవలనను గ్రహించినవాడి.

మఱియును కొన్ని విషయములు ఈవ్యాసము
లోనే చెప్పుటకు యున్నవి. మిథిదేవుడు అంతరించినది
క్రీస్తుశకమునకు ముందు అజంతాతొట్టయన. అమత ప్రవార
కులు వాగ్ధులు ఈజువు నుండిలకు పదదేశములకు పోయి
అక్కడి వీ దేశములు తమ నిర్మాణనవారయి తిరుగ వ్యవేశ
మునకు వచ్చియుండిరి. ఇంకొకవిషయము: 'భౌతికశాస్త్ర
మునకు వచ్చియును' అని యందలనూ లెక్కలను మహమ్మ
దీనువుని యగ్రము చెప్పియును మహమ్మదీ పానాన్వ్యము
మన్నన ఇది గొప్ప పాదములు. నయిగాంబరు మహమ్మ
దీగాని అంతరించినది క్రీస్తుశకము ఏడవశతాబ్దములో -
వారి అవత్తరము చరితములగు మంత్ర్యముల లోపల
భౌతికశాస్త్రమునకు వచ్చియును నుండి అనినాచేశముల
వారందఱును వారిమతమును స్వీకరించివారు. అట్లు
స్వీకరించినవారిలో అనుకుల గణములనా రందఱును,
పారసీకులను చేరిపోయినారు. మహనీయులు ఏను
క్రీస్తువారు అంతరించి యిట్టికి వాదాపు రండువేల
సంవత్సరము లయినది. అప్పటినుండియు వీరిమతము
క్రమక్రమమున వ్యాపించుచువచ్చినది. మనప్రాచీన
పాంశ్చత్రికులయొక పారసీకులయు పుచ్చుపగిలిమలను
నుడించి చెప్పబడిన గ్రంథమంతయు క్రీస్తుశకమునకు

అనేకములను పంపివేసిననుండి ముందు ముందు అది
 పడినది. ప్రస్తుతమునకు ముందు యింతవఱకు
 నేమి, పశ్చిమ ఆసియా, ఆరాబియా, ఈశాన్య భారతము
 లం దంతయు నేమి, నామభేదములతో ఒకదేదవలు -
 ఆరాధనలు - ఆగమములు మతవిషయములు - నడుచు
 దులకేసిరి. క్రైస్తవమతము వ్యాపకమయినకొలది ఆ
 పద్ధతులు మార్చివేయబడినవి. క్రైస్తవమునకు కలుగన,
 పయిదలకగు నుపాసనముగానెడియు వ్యాపించునకు
 ముందును, పశ్చిమ ఆసియా లం దమున క్రైస్తవమతమున
 అవలంబించి ప్రాముఖ్యత పొందిన ప్రాచీనపద్ధతులను
 జోరయినవచ్చినవి. అంతా మన దేవతలను పూజించునంత
 కనుమరలడిగిరి. క్రైస్తవమతము పశ్చిమ ఆసియాలోను,
 ఈశాన్య భారతము ముందున్నదిగానెడియు వ్యాపించినది. ఇది
 ఆతత్వపు సంకెనును అపుడాగ. దేవతలు అంత ప్రమాదము
 పోయిన గాని భగవంతుడములో నిత్యమిది ప్రభుత్వము
 చేయుచున్నాడు. క్రీస్తునివా, యూనోపులోనివానిను
 నుపామృతగుగారి ఆవతారమునకు చాలకాలము ముందే
 క్రైస్తవత లయినారు.

వాణిజ్యము నుద్దేశించి కొంచెము ప్రస్తావము
 చేయవలసియున్నది. పాశ్చాత్యులనువలెను అహ్యయి
 కాలములయందు విడిచిపెట్టిన జనములకును, ఇతర
 కాలములలోని ఆనాటి వాణిజ్యవ్యాపారమున జను
 చునే ముందేసిరి. ఇట్లు భగవంతుని పాపము
 నుండియు మధ్య-ఆసియా భాగములనుండియు నాటు
 నూర్జునుల వర్తకము కలిగియింపెను. యూనోపున నే
 కర్తవ్యము పశ్చిమ-ఆసియా భాగములలోను నాత్యంతము
 కలిగియుండెడిది. ఇట్లు పాపాలకాత్రి వాణిజ్యము,
 పాశ్చాత్య భాగమునందే కొద్దికాలములను, పశ్చిమ భాగ
 మునందే అగ్ర గాత్రములు అది నామక కేసు లు లేనను
 విధముగా వాంఛనీయులను ప్రకటించుచుండిరి.

మొదటయు నాహ్యయియులొకరినొకరు పక్క-కగా
 వాంఛనీయుల వ్యాపారములు జరుగించుకొనిరి.
 దీనాదేశపు దక్షిణభాగముల నుండియు, తూర్పు
 భాగములలోని దీవి గడ్డల నుండియు, సయాం

జంక్షనేములనుండియు, కచ్చికి ప్రకమ నాహ్యయి
 ముందు, కొంత అంకాదేశ మునకు పక్కన ములముగి
 రేతపు శిఖరలయందును కలమతి యుపయోగించిరి. ముట్ట,
 అం దిగు, కొంత యూనోపు, దక్షిణ-పాపాదేశము,
 ఈశాన్య భాగములకును పశ్చిమభాగము ముగిసినది. ఆ
 ముండినది. ఆకాలముందు నడిపముద్రమున నావికా
 మాద్రలు చేయదులకు పాప కాశ్యము వాంఛనీయులకు
 నేను. నామక దీనాదేశము నాహ్యయి నువనే పాపాదేశ
 మును. ఆయాశిఖరలయందు ఎగుమతి, దిగుమతి చేయు
 చుండుదురు. ఇట్టిశిఖరలు భగవంతునివలె కలిగి. సింధునది
 నుభాగ్యములయొద్దను, భిరుకచ్చియును, భాగ్యము
 లోను, కొంకణమున, మలయాళమునను ఉండినది.
 పాపములు ఎక్కడను పంపించి గావు. పశ్చిమభాగము
 కర్తవ్యము పేరుము పాపములయు, అనాగలయు స్వాదేశ
 ములో నుండినది.

కొంతకాలము జరుగుచుచున్న. పద్ధతి - ఈశాన్య,
 ఆరాబియా ప్రకమము వాంజీకపు శిఖరలో పడినది
 అక్కడ చేయించెను. భగవంతునివలె పద్ధతులను తిరుగా
 నెక్కించుకొని, కచ్చికాదు కచ్చివనానది పాపముం
 దును. వాంజీకపు శిఖరమునకి భిరుకచ్చియునకు భగవ
 తుండును పద్ధతులు పాపాజ్యమును పాపముండును.
 అట్లు భిరుకచ్చియునకు, ములముగియునకు నడుచు. ఇట్లు
 జరుగుచుపచ్చియులో క్రైస్తవము అంధమున కైకక
 ముగా నొకరినొకరును కలిగిపెట్టిరి. అదయే మన పద్ధతు
 ముద్రములో వాయునలములో నొక పద్ధతి యున్నట్లు
 తెలియవచ్చినది. పాపములో కొంతకాలము వాయు
 తే వాయునునుండి అన్నయనునకు పేరుమిడినది.
 మిటి కొంతకాలము అన్నయనునుండి వాయునునకు
 విడిచియిచ్చి. ఇట్లు పచ్చి చేతములో ఆరాబియా దక్షిణ భాగ
 మున అగ్ర కాశ్యమునది మును జలభంధులయొద్ద విడుదల పే
 వాని పేరు గడిగట్లు పోయి ములముగిను చేరు ముగియినది.
 ఇది తలిపించినది అట్లు వాంజీకలు పచ్చికి ఎక్కువ
 ఎర్తకము ఇటు తిరిగినది.

తూర్పునముద్రముమీది కర్తకము దీనానావికుల
 స్వాధీనములో నుండినది. వాగు ములముగి ముగివుల

నటకు వచ్చి నెనుకకు తిరిగిపోవుచును. అక్కడనుండి పశ్చిమమునకును వైశిష్టియనభిముఖము కర్తవ్యము నగునుమిం పును. ఒకవిశేషమును చెప్పువలసియున్నది. ఇశ్వరునిను ఒకతప్పులో నెంచునారు. అనుభవము ఉత్పత్తి యొక్కది అని చెప్పుదు. ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పునెవలె అని యును ప్రామాణ్యమునకే వాయి తెచ్చుకొని అభిరూపమునకు విక్రయించుకొనుదు. ముదిరికానిది తియకు పొక్కిము తిరస్కారమును, క్రయకర్తయ భాగములను పొక్కికొనుదు. కావున ముఖ్యాంశములను చెప్పును. ఇంకొకపరిచ్ఛేదము మౌఖ్య స్వరూపము ఏదయిన తెలియ రాకయుండుటలో ఆనరకు విదేశము దైవయెడల, ఆంధికతనముయిన ఏతెచ్చునుకే పచ్చిపనో ఆకేరు పెట్టు కొని వాడుట కలగు. మోక్షము ఉత్పత్తిభూము ప్రస్థానముగా తెలిసియుండినయెడల అపాదము పేర్కొనే వాడునుమరు. ఇట్లు భోక్తృమంతము కలదు.

అత్యంతాంధులకు ఈవల భూభిక్ష చేతమును నొనర్చు ఆసియామూలము గ్రీకులవశిష్టముండునని చెప్పి యి. పిమ్మట శ్రీస్తుతము ఆరంభమున రోమనులు ప్రభవించి ఈజిప్తుదేశమును ఆక్రమించిరి. పిదప, రెండవశతాబ్దములలోపల, యెగుప్టు ఆసియా నీమలను కూడ వశపఱచుకొనిరి. ఇట్లు పయిగాంచిన మహిమగూర్చి నిరర్థకమునకును జగదీశుని. పిమ్మట రోమనులవలె పాలనలోని భూములన్నియు, ఈజిప్తు మొదలయినవి, మహమ్మదీయప్రభువుల వశమయినవి. ఇట్లు గ్రీకుల కాలములో నేమి, రోమనులకాలములో నేమి, ఈవల నేమి, పశ్చిమమున వర్తకవాణిజ్య సంస్థానము నగున మనో విచ్చినది.

ఈజిప్తు అరాబియారాజ్యములు మహమ్మదీయ ప్రభుత్వములో చేరినవిను, పశ్చిమమునకర్తవ్యము విశేషముగా అరబుల స్వాధీనములో నుండినది. ఈవల శ్రీస్తుతము వననదేవ శతాబ్దమునుండి యూరోపునా కయిన బాపటిగియును, ఉలంకును, క్రెంచినాగన, ఇంగ్లీషువారు ఈవర్తకములో జొచ్చుకొనిరి.

ఈవివరములు వ్రాయుటకు కారణము వత్సయోగండునులో తేలికపొన్నును.

సంస్కృత విద్వాంసుల రోకవిన్నపము :

స్వామిని, మీయట్టి మహాత్ముల పాదధూరి మారమున నంటకాలు. మీపాండిత్యము అఖండమైనది. విద్యావక్త్రముగా వ్యవహరింపవచ్చును - మహా పండిత సంఘము, నేను నుండినపునైనను, కావున ఇట్టి మహాత్ములను చేయకాలను.

అయినను 'బాలాదపి శుకాదపి' అనున్వాయము ననుసరించి నమస్కారపూర్వకముగ రోకమనవి చేయుచున్నాను. మీకు నమస్కరింపఁ బట్టి యుండినను ఇది రోగిండుటలేదు. మీవలన సంస్కృతవిద్యారాజ్యునికి నమోదును అప్పయ్యెను నున్నది. మీవిద్యకన్న విమర్శనాదీన సంస్కృతవిద్యతో యెలాగ సయమును సంస్కృత విద్యలవిషయములు రోధనలుచేసి ఆయెయ యును యువకృత్యాని క్రంభములను వ్రాసియున్నాను. వారు విద్యలను అభ్యసించుటయును ముందును, ప్రపంచము ముందునును నుల పుట్టినవలెను మీపట్టవలెను అంతి భేదమున్నది. ఆవిద్వాంసులును మనవలెనే నేదలు, వారిభావకారు. వారిదేశముకారు. వారు రచించు వ్రాములయిన ప్రకృతికర్తయ నుండును. ఇట్లుండ, వారు ఇట్టి పరిశ్రమ చేయవలె? విద్యాభివృద్ధికోసకు. ఈయాధ మనకేల కొంత పడవర?

ఏమాటకుగాని, శేతువాదములు చేయకూడదు, తర్కవాదములు చేయకూడదు, 'నమోమాంస్యం కళం చన' అని వాగ్మంధనము చేయకూడదు సరికాదు. అవశ్యకరన్యాంశములు - ఈ విమాంసయను, ఈ వాదములును - అనుదినము యూరోపియనులు చేయుచుండునది యిదియే - కావుననే వారలు అంత పురోవృద్ధిలో నుండుట.

ఇప్పటికి నాలుగువేల సంవత్సరములక్రింద వ్యాపకులుగా నుండినవారు ఎంతమహనీయులయ్యెను వారు చేసిన కట్టుబాట్లను రావోపు మార్వంతములు వారెంత అను మహాప్రయత్నమునకును జాబాటకుండునట్లు వారి

కాని పోయి కట్టలేక, వోలెనట్టినా కట్టరాక, వేయి
యేటలను పోయిన దువంగి యధికార్ము వాని కట్టు వర్తి
కాదా? ఇట్టి యధికార్మును భగవంతుడు మాకు కట్టె
నిలుపుకొనలేదు.

కాలానుసారముగ వర్జ్యములు మాత్రములును, మిగిలిన కొంత ఇంగ్లీషు సమస్తముగానును. ఎక్కువగా పనిలేదు. సంస్కృతమునునుటించి ఇంగ్లీషు విద్యాయములు అప్పుడప్పుడగిరి ప్రాముఖ్యమును బహుముఖమునుటించి క్రింది వలయును. ఇంగ్లీషు ప్రాముఖ్యములు వికలములు అందు స్వయముగా జూచి అన్వయించుకొన గలిగినయెడల అపేక్షనీయమయిన పరిశుభములును మాకే తగిలును. ఇంగ్లీషు విద్యను కొంతలు కొద్దిలు చింతాలస్యముచే చెల్లించుకలదు. చింతాలస్యము క్వాసపాయువునకు లేనట్లే, పరిశుభము లేదు. మిగిలిన ఇంగ్లీషు వారు మన చేతులు బను 'మాచిన' ఋషులకు దూరపు దాటాదులు. చింతాలురు కారు. బహులును కారు.

ఇదియును గాక మీరు అనే ప్రభావము పరిశ్రమ
చేసి పఠించవలెను. ఆభాషాజ్ఞానమువలన సంస్కృత
పాండిత్యమునకు మిక్కిలి వ్యత్యాసమును బంగారము
నకు మోలారు చేర్చెడిట్లు. సంస్కృతిభాషయొక్క ముఖ్య
వ్యాకరణముయొక్కయు, ప్రాచ్యుపాదము వానియందు
తెలియదు. అదియు విప్రుల మనకు ఇంట్లోను, నేక కవి
రాని, వ్యాకా పాండిత్య పీఠాని వాద్యతా, శిల్పమునకు
నిరసమిదము కొంతకొంతయు నాస్థానముగా తెలియును.

మఱియు మీకు కొంత 'హిస్టరీ' తెలియవలసి
యున్నది. అదిగా పురాతన దేశచరిత్రములు. ఆరేణము
లవనూర్చియు, అకాంబలవనూరు, వాగిమతములు, కేవలము,
దానమములు, అదారపర్వములు, ఇదియన్నియు తెలియ
వలెను. ఏదానోకొత్తంతములు కొంత తెలియవలెను.
అదిగా పురాతన కాలమున, నీయే జరిగినవ పీఠ్యములు,
నదులు, పర్వతములు, శ్రవులు ఉండినవి? వాటి
నామములు అప్పటప్పటికి ఎట్లు నూటినవి? అక్కడి
జన్మము లేవి? మర్యాదము లేవి? అది తెలియవలెను.
ఈరంటిని తెలియుక (హిస్టరీ - భూగోళము), పండితు

బని యుండువారు మన సంస్కృతవిద్వాంసులు తప్ప
 ఈధు-మియం దితరులు లేరు.

మీరు వాగరలిసిని వాడుకపటచుకొనవలెను. సంస్కృతిగ్రంథముల కంటె నుండు శిష్టోపములను ప్రతులు వాగరలియించుచును, వాటియు ఆస్థానములను గల సంస్కృతినునునంది ప్రాముఖ్యములతో వాగరలి వే వాడుచును. గీర్వాణభాషకు నేవవాగరలిని నుపయోగింపనిరదా? ఈ ప్రతిజెప్పినవిషయములు ఇంగ్లీషులో వ్రాయబడిన గ్రంథములలోనే విశుద్ధము గాని మరకు నల స్వవేదగ్రంథములలో విశుద్ధము లేవు. కావున ఇంగ్లీషు నేర్చుకొను ముఖ్యము, ఆది కర్తవ్యముని పరిపాలింపవలయు. సాహిత్యమును మహాభాష్యమును సాధించినవారి కేద యొకవిషయము కాదు. పయస్సుమాడ కారణము గాదు. 'అజరామరకాశ్యా'ని: సంస్కృతమునందలి శిక్షణ: అని పదము తెలిపినయొప్పున, మాత్రంకి బ్రహ్మచర్యాద్యక్రమస్థిగాదు - సంప్రద్యబ్రతుల్లి అయిన పదవ హిందువునీ భావను చదువ వారంభించి లెప్పుగ నేర్పినారు. ఈ విద్యార్థిగ్రంథములను కొంత చేర్చుకొనింపడెను మీరను అధ్యయనంల రనుదురు.

అంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం నుండి వచ్చి, భారతదేశ ప్రజలకు విద్యను
వారికిని ఒక విన్నపము : ఆర్యులారా, ఈ వరుస వ్యాస
ములలో నేర్పబడుచున్నది ఆ సకల విద్యయును క్రొత్త
విద్యనును దెలియము. వాటిని కీర్తి కాలపరీక్షనుకలసి నేను
తెలిసికొని అని ఫరియని నమ్ముచున్నాను. అయినను
నేను చంపింపుకోక ద్వండువును కాను. తెలుసుపంపిం
డును కాను. అకించనుడును. కావున ననేక సందర్భము
లలో నొరులు నా యభిప్రాయముల నంగీకరించుట
చున్నదియు. అవియున్న వాటి తగిన ప్రేరణ. నేను చచ్చి
నది యన్నియు సరి కాకపోవచ్చును. అన్నియు తప్పు
లుగ నుండవని భావించుచున్నాను. మఱయు నేను
ప్రాయం విషయములలో ననేకములను తెలిసినవారు
నుందురు; తెలియనివారు నుందురు. తెలిసినవారు 'ఎవి
టిరు మనకు చెప్పవలెనా, ఎవరికి తెలియదు? అని యన
వలదు. అట్టి విషయములు తెలియనివారికొక కని
భావించునది.

ఘనవాగ్ధీక విహారముం దమరఁ బ్రజ్ఞాహీనులుంబోలె నీ
పును, గైలాసమునందు నుండుతేజీ గ్రోవుం గొంచుఁ గేకల్ సెలం
గ నీటింపం గని వన్యకేకులు శర త్కాలంబునం గన్నువో
యినవై మూకల నొంద మార్గమున నీ కెంతేని నమ్మోదమా.

క్రొలి సరాగపద్మినుల క్రొత్తమధుఁ మెలమెల్ల లీలతోఁ
గాలమునందు మేలుకొను కల్వలపక్షిఁ బరిభ్రమించి న
చ్చీల! వనేభదానముల స్విన్నుఁడు గంధవహుండు నేవచే
లాలనఁ జేయు నిఁ బరిమళంబుల స్వాతిశయంబుఁ దెల్పుచుఁ.

నమకాలోదయబంధుజీవములు యుష్మద్బంధు చౌటం బరా
గము లచ్చోఁ బవమానుచేఁ బనిచి నీగ్రాతంబుపై నంగరా
గము నెంతో యలఁదఁ శివాచరణలామోసంగతుఁ గాంగి ఘే
నమహాబింబు గిరిశ శేఖరనిశానాథుఁ స్మరింపింపవే.

సౌరకరంబు లంతరపు నన్నశేలాకల నెన్నఁగా సునా
నీరుని కాద్యుకార్థ మను చిత్రపటంబున నంచు మించఁగా
మారుత మానుకూల్యగతిమై వెనువెంట వహింప మింటిసై
శారదవారివాహములు ఛత్రము లయ్యెడు రాజహంసమా !

జనకునియజ్ఞవాటికను సాగిన సీత జనించినట్టి నీ
తను నఖఁ జూచె దీగితి ముదంబున నచ్చట కేఁగి మిత్రమా!
తనతను వామె నాకొఱకుఁ దా నెటులో ధరియించుచుండి ధా
త్రిని బరిపూర్తిఁ గాంచిన పత్రివత యన్నయశంబు నొందెడిఁ.

తనలో భేదము మోద మూనుఁ గద నీద వ్యంతికం బొందు ప
ద్మిని స్వాదూర్తుల నేడె నత్తు నని యామెఁ మెల్ల లాలింపు మ
వ్యవితామైత్రిని వీణ మించు మధుకృద్వాఙ్మాధురి స్నీకు నీ
పనిలో మంచిది యన్న సమ్మతిని దెల్పు జూచునం చెంచెనఁ.

అనురక్తిఁ శబరాంగనల్ పఠులతో నద్రిన్నికుంజంబులు
చును గూర్చుండి తుణుబు ని న్నసమయేందుంగా విలక్కింప నా

వనజశ్రేణినిమండి నీ వెగుగులూ ప్రాపించి యామ్యాశ న
ప్రసననే పట్టబలాతిశాయములు ఖగంబుల్ గన్పడం దొల్లమున్.
అనునమలీల నీ వెగిరినప్పుడు కమసుధారసంబుతో
నెనయగు నీదుఢాయమెరు నీమణిమాల్యవద్రది మించువో
మనసుననుండి చందురునిమండలమున్ న్నడియించు నాదిదే
వుని సుచమాతిదేకమును బూనెడువో, రజనీకరాకృతిన్!
పడమర తూర్పు మార్గములు పావని నాకు వచించి వానిలోఁ
బడమరత్రోవచేరువు నపాయము నయ్యెను నిశ్చయ్యస్తి నో
చెలుపుఁడ! యెల్లవీడుల విచిత్రములుం గనుమండి లీనమా
నెడ నెటులే మఱియు సుమి ద్వస్తిమదర్థము ప్రాకృథంబునన్.
నికటం బొందిన నీసుధార్ద్రావమున్ విన్నప్పు ధూన్యశ్యమా
న్యకటాక్షంబుల కృత్రిమాదరణరమ్యులై ప్రకాశింప స్వీ
యకుటేన్దితముగ్ధభామినులు నీవంచున్ మది నిన్నిశ్చయిం
చి కనన్ దాటుమి వైలకాననననీసంబు లీదేశముల్.
సుమధన్వాకులముగ్ధభావమున నిశ్చుచ్చాయంబున్ బ్రహ్మ
ళమయిన్ శిష్యును శాలినోపకలు నల్లాంబు లేనేవా సం
ధ్రమతోఁ జల్పుదు గీతిభేదములుం గజ్జాలాంధ్రదేశీయమి
శ్రేములుం బొడుచు మోహ మొందుతెట్టి నాస్వాదంపు లె న్నొగ్గధ్యమున్.
దనుజద్వేషినివాసమున్, నమణిమూర్ఖంబున్, ధరాధారి యా
టను సాక్షాత్కృతశేషుఁడే యిదని చూడ న్మానవుల్, లాఘవం
బున న్నభంబులు సంచరింపఁ, గుబుసంబున్ వీడుఁ దాఁ దత్తణం
బనఁగా ముందట వెంకటాద్రి బహునేత్రానంద మాఁ విమృశన్.
అంగిరి మర్త్య లెక్కి త్రిదివౌకసులుం దిగి శుద్ధసాత్వికా
త్మం దమ రొండొరుల్ తరలిమత్వము వీడుచు సర్వసామ్యస
త్ఫలపరిపాకభూతిమహితం బగు నచ్చట గుంపు గూడి పూ
జలు నలుడన్ యాశ్చర్యముగ శక్తిని మాధవు నత్కరింపుమా.
స్త్రీమితం బందుమి యన్నటల్ పులిసేదెం దీర్చి నీకున్ సువ
ర్ణముఖిర్యాపగ నోచరించు నట నోత్రప్రాంతయామ్యాశవ

న్యమహిజంబులు చెంత భాసిల బ్రహ్మానంబుల్ సకర్మావిమి
త్తేమనన్ భూర్బుటి కూర్మిహస్తములచేతం దెచ్చి యర్పించువో.

నీమంజుభస్వని మాని గూఢముగ కీని గూడి తా నీరవ్వ
తొమోదాతిమృదూధవత్సలిన వాతాధూతిచేత న్మహా
వ్యాధూహుండవు గాక పొమ్మి యపు డన్యగమ్యవీధిం దట
సీమావాసకిరాతు లెల్లఁ దమ చేఁ జిక్కింపకుండ న్నినున్.

చని తుండీరసుమంకలంబునకుఁ బశ్చాత్కాల మీకించి యం
దన సత్యవ్రత మన్న తేత్రమునకుం పొమ్మా కృతాసుకయం
బున కచ్చోఁ బతియజ్ఞహానికి నగీభూతాంగి యా వాణి నో
రెను విశ్వైకనిరూమదేతు వెగు నా శ్రీవాళుఁడే సేతువై.

అచటన్ సంతతగీతనాదబహు రత్నాంచగ్గణన్ భూమిదే
వ్యచిత్రాలంకృతి గాంచి కాంచె దట వేత్రోత్సాహి మాఁ జమ్మిహ
స్త్యచలావాసియు సత్యకాముఁ డట ద్వంద్వాతీతుఁ డౌ పూగుఘం
డచలం పౌ తనద్యప్తిఁ గన్గొనినవాఁ డై కాంచి నెల్లప్పుడున్.

ఆవీటిం బ్రణమిల్లుమీ కృతయుగాద్యన్ బ్రహ్మసంకల్పమా
త్రావిహృశను డేరి భక్తివిసతంపౌ మూర్ధ మేపారఁ గాం
చీ వీధీరజముల్ గజాచలపతిశ్రీవాహచేనోశ్శముల్
దేవాగ్రేసరులున్ శిశంబులను బొందింతు ర్భూహాదవ్యలై.

ఒకవో నవ్వరిఁ గంపితామ్రవణలీలోద్గామి యై ముందు ద్రవ్యం
బకహాలీంకహిమాంబు పూనుకొని కంపానీరసీదేజమా
లికకుం గాముకుఁ డైన గంధవహుఁ డాలింగించు లోకోపకా
రకుఁ డై పిమ్మట నిన్ను నాపుఁ డగు దూరాదాస్తమిశ్రుంబలెన్.

మిముఁబోలెంగవులన్ భరించు నల బ్రాహ్మీదేవి, యావీటిమ
ధ్యమునం, లార్వయుగంబునం గొలువ విష్ణోద్ధుల్, శుచిస్వామనీ
రము వాఱన్ బాగ చొందుచుండు, దినవర్ణిస్తోమముల్ సప్తశే
దమహాశ్రోతము లై జనించి యమరం దా వేగవత్యాఖ్యతోన్.

సంస్కృతాంధ్రపారస్వతములఁ బ్రసిద్ధిగాంచిన శ్రీపాత్రములలో ద్రావదీపాత్ర మొకటి. పురాణవిఖ్యాతములైన పాత్రముల యాచిత్యము పరిశీలించునపుడు వాని పూర్వ జన్మస్మృతాంతములను, వాని యమానుష మహత్త్వములను, అసాధారణసందర్భముల గ్రహింపవలసియున్నను, లోకాదర్శ పాత్రములు గాఁదగినయట్టి పాత్రములను మానవ త్వదృష్టితోఁ బరిశీలించుటయే న్యాయము. కావున ద్రావది తొల్లి నాలాయనియైన యింద్రసేన, పాండవమూఁమున జన్మించిన పంచేంద్రుల కేకవత్సి గాఁ గోరి యజ్ఞవేదిని బుట్టిన యాజ్ఞవేది, ఆకాశవాణి వినుతిగన్న శృంగేయనేటి భావములను విడిచి, క్షత్రియాంగన, ద్రుపదరాజపుత్రి, పాండవపట్టమహిషి, యనేటి భావములతోఁ బరామర్శించినయెవల నీపాత్ర మెట్లు పోషించబడినదో, దీని యాచిత్య మెట్టిదో చక్కఁగాఁ దెలియును.

ఈపాత్రమును దొలుతఁ జిత్రించినవాడు వ్యాసమహర్షి. దాని ననుసరించియు, స్వతంత్రియియు గూడఁ జిత్రించిన వాడు కపిలయము వారు. వీరు గాక యింక నీపాత్రము ననేక కవు లనేకవిధములుగాఁ బోషించియున్నారు గాని మన కది ప్రకృతాంశము గాదు. సంస్కృ

తాంధ్రభారతములలోని యీపాత్ర మొక్క విధముగా నున్నదా యని విచారించుటయే ముఖ్యవిషయము.

పెక్కుచోట్ల సంస్కృతభారతద్రావది కిది ఆంధ్రభారతద్రావదికిది తారతమ్యము గనవచ్చుటయే కాదు, ఆంధ్రమండే యిది ముఁజ్జెఱఁగుఁ గనవచ్చుచున్నది. అందుచేఁ జెప్పుట కొకటియే యైనను లెక్క కీపాత్రము నాలుగుగా గోచరించుచున్నది. కావున ద్రావదీపాత్రపోషణమందలి యాచిత్యానాచిత్యములను బ్రాజ్ఞలోకము చర్చించునుగాక యను తలంపుతో ముందుగా సంస్కృతాంధ్రముల యందలి భేదభావములను జూపుచుఁ గొన్ని వ్యాసములు వ్రాయుదును. తరువాత నిర్ణయ మునకు వత్తును.

ప్రధానకథ కష్టంకి గలిగించు గంధవిస్తరమును సంగ్రహించుటయు, బ్రతీక్షములని తోచిన వానిని విచుచుటయు, నభిరుచి గలిగించు కొన్ని పట్టులఁ జేంచుటయు, మక్కికి మక్కిగాఁ గాక స్వతంత్రించి మూలానుసరణముగాఁ గణాసర్వనము గావించుటయు ననునివి భారత కవుల యాధీకరణలక్షణములుగాఁ గనవచ్చుచున్నమాట యొకటియే సత్యము కాదు, పాత్ర ధర్మములను బోధించు మూలమందలి చిన్నచిన్న వాక్యములనుగూడ విచుచుటయో,

గాంధీమహాత్ముని లండను ప్రయాణ చిత్రములు

ముఖ్యులగు ముగ్గురు ప్రతినిధులు

నల్లొజ్జి దేవిగారు

మహాత్ముడు

భారతభూషణ మాలవ్యాగారు

ఆంధ్ర హాస్యము

ఆంధ్ర హాస్యము సం. భాద్రపదమాసము

తాఱుమాఱు చేయుటయో, యచ్చటఁ గ్రొత్త భావములు నిముచ్చుటయో యాంధ్ర భారతమున నందందుఁ గనవచ్చు ననుటయు సత్యమే. అందుచే మూలమందలి పాత్ర ముదితమో లేక యాంధ్రీకరణమందలి పాత్ర ముదితమో యని పెక్కుతావులఁ బెక్కుద్రకు సంశయము గలుగు చున్నదనుట విదితము. అదియే యీ వ్యాసరచనకు మొదటి కారణము. కావున సుభయ భాషాభిమాను లీ విషయములు మన స్మరణ నుచు కొని సంస్కృతాంధ్ర భారత కవులలోఁ బ్రకృతమైన ద్రావడీపాత్రపోషణ మెవరిది యుచితతరముగా నున్నదో యూహించుచు గాక!

అట్లునుఁడు ద్వారక నుండి యుండ ప్రథమమునకు సుభద్రను దోహ్దించి వచ్చి యొక్కయుంట నుంది, తానొక్కఁడు మాత్రము బయలుదేలి వెడలి ధర్మజునకు మ్రొక్కి బ్రాహ్మణుల నర్పించి ద్రావడియింటికి వెళ్లెను. ఆమె యతనిని జూచి, 'సుభద్ర యెక్కడ నున్నదో యక్కడికే వెళ్లుము. మోపెత గట్టిగా బిగించు' యని యామె

చినను మొదటికట్టు వదులు 'కాకపోదు' అనుచు బహువిధముల విలపించి, నామెను ధనంజయుఁ డూహించి బ్రతిమాలి తిరిగి వచ్చి గోపాలి కావేషముతో సుభద్రను ద్రావడియింటికిఁ బంపెను. ఆ రూపముతోఁ గూడ మిక్కిలి శోభిల్లుచున్న సుభద్ర సవతి యింటికిఁ జని యామెకు వందన మాచరించి నేను భృత్యురాలనని పల్కెను. అంత ద్రావడి లేచి వచ్చి యా మాధవసోదరిని గౌరిలించుకొని, 'నీ భర్త నిన్న పక్షుఁడై వెలయుఁగాక' యని నీవించెను. ఇత్యాదిగా సంస్కృతభారతమున! నున్నది.

అట్లునుఁడు సుభద్రతోఁ గలసి వచ్చి యుండ ప్రథమము నమీపించి గొల్లపల్లెలో విశ్రయించి, యిట్లు నగరికిఁ బోయిన ద్రావడి యేమనుకొనునో యని శంకించి గోపాలబాలికలను దోడిచ్చి సుభద్రను ముందుగా ద్రావడికడకుఁ బంపెను. భద్ర పొంచాలిని జూచి నమస్కరించినంత నే, 'నీ భర్త నిన్నపక్షుఁ డగుఁ గాక, నీవు వీరమాత వగుచువుగాక' యని యామె

1...ఆర్యర్షి బ్రాహ్మణా పాథో ద్రావడీ మళిణ్యి
వాక్,
తం ద్రావడీ ప్రస్థుగాని ప్రామా త్సునుండినవ;
తల్లిని గచ్చు కాండేయ! యత్ర సా సాక్ష్యతాత్మకా,
సుబద్ధస్యాపి భారస్య తార్యవాగ్ధా క్షణాయగే;
కథా బహువిధం కృష్ణం విలపంశీం ధనంజయః,
సాంత్వయామాస భూయశ్చ తమయామాస చాటప
కృత్;

సుభద్రాం త్వరమాగత్వి రక్తకాశేయవాసినీమ్,
సోభా ప్రస్థాపయామాస కృత్వా గోపాలికావతూ;
సాఽపికం లేప యామేణ శోభమానా యశస్వినీ,
భవనం శ్రేష్ఠ మాసాద్య దీరశీర్షి వెరాంగనా;
...నందే ద్రావడిం భద్రా ప్రేమ్యాఽహ మితీ చాటప
పిత,
ప్రస్థుత్థాయ తదా కృష్ణా పృథ్వీరం మాధవస్య;
పరివృత్త్యాఽప్రవీర్ణిత్యా నిస్సపత్నోఽస్తుతే పతి.
—సంస్కృతభారతము.

దీనించెను...—ఇత్యాదిగా వ్యాఖ్యభారతమున! నన్నయ ద్రోహడియు వేటయినట్లు గోచరిం
నున్నది.

ఈసందర్భమున వ్యాసుని ద్రోహడియు చింతితము?

4.

శ్రావణప్రకృతి

పేరేటి నిత్యకల్యాణమృగారు

[కాలిదాసుని భావముల ననుసరించి వ్రాయఁబడినది]

0

నవనవచ్ఛవులఁ దృణాంకురసాగములై మూర్ఖశకలాలువలె వెలుంగ
ప్రాక్షింతకందలీస్ఫురితదళంబులు నీలాల మొత్తంపు నీటుగొల్ప
హృదయప్రాదానాద్గోద్ర గోచరితతి నన్నుగాగంబుల పసలు నింప
నీటుగా నటియించు నీటిబుగ్గల చాలు ముక్తాశంబుల ముగువుఁజూప.
మహాశివ శ్యా సౌందర్యవగవద లొసంగు-చుఁగివిరాజితనవ దివ్యమండనములు
దాల్చి హాసించును ప్రేమసుందరివిధానఁ - దనకు నీశ్రావణంబున ధరణిశాంత.

9

బింబభరమునందు ప్రేమిలి విలోచనం - దీవరోష్ణాశ్రులు నేల రాని
కటికిచీకటిపూత కబళిధరము వీడి - యంశభాగమున వ్రేలాడుచుండ
నరకాంతియులేనవ్వ బహురత్న రాజిత - మండనతూన్యమై మై చెమర్చ
కస్తూరికాగరు గఁధాదిలేనన - శ్రీ లేమి గాత్రంపు తిగి నశింప

1. బి. భువనంబునందు కవితోష్ణాశ్రులు
విశ్రమించి భువనవిశ్రమంబు
మతిఁ దలంచి యాశ్రిత మనునట్లుగా
నిష్ఠమన కుభద్ర శక్తి లనియె.

2. మనమిద్యంబునఁ జరనప్పుడు నిన్నుఁ జూచి గ్రువవ
రాజపుత్రి యశ్రీయంబులు పలుకునో యప్పుడు
పరిశ్రమి పలుకు నిక్కంబు బరం గావున నీ శేకలేబ
గోపాలబాలికలతో మండల నరిగి యగ్నిశరిం

గను మలి పనిదన నభిప్రయ నిత్యోను పంచిన
మార్గంబున నింత్రవ్రథపునఁ జూచుఁ జూచి...ప్రప
దకి మెక్కిన—

3. పంకజాక్షి వీపతి శ్రవణకువీర
విజయఁ దయ్యెడు నీవున వీరపుత్ర
జనని వెలమని దీవించ.....

—అంధ్రభారతము

జలఁగువననంపుఁ బయ్యెద మలిస ముండఁ - గమల నేత్రాఁగఁబర క్తిమలు నింక
ప్రాణనాథాగమము దుర్లభంబు కాన - కుమారుడును ప్రవాసీప్రియప్రమద లిపుడు

3

శుభ్రసిలోత్పల్లస్తోమ విలాసభా గోష్ఠ్యైః జూపించి యొక్క చక్రీ-
రేజవరాలి మైలీల కాఁక నోనరించుచునుండి యొక్క మూల
నసిమిసీలిమసాంపు మిసిమిరేకల చాలు నోడిగిల్లుచునుండి యొక్క జెనకు
శక్రచాపపుఁ గళాదామవ్యంబున వికచరోమల నీని యొక్క భాన
చాగికవృక్షంతరంబులఁ బ్రీతి నింది - వింత వేసాఁతొడఁ ద్రుళ్ళింతలాడి
పొరులను నిడు నీరదనమితి సతము - శ్రావణవిలాసంబులె వాసరమునందు.

౪

సంపూర్ణ బార్హి మాచంద్రదానమునందు నసిండిచాయు నను ననపు నాఁడె
జనునవిలాసవిశాలభాగము నంటు వాఁడె హేమపుష్పములు తురిమి
ఫాలభాగమునందుఁ బ్రచిమంబవ్యతు లొల్కు లలితార్ద్రచందరిక ముగి
నన్నీరుతావి గుబాఁపింపఁజేసెను జలఁగు జల్తారంబు చీరగట్టి
కరమునఁ బసిండికుంకుమబరణి నూని - వేరట్రాక్షఁ బిలున నేఁగు ప్రేమనతులు
చూనముచు నిత్రు మా - లైసీమయందు - శ్రావణవిలాసశుక్రవాసరమునందు.

౫

తృప్తికలవాట్యరంగమున కమర్చిన నీలిదేరావోలె నింగి తనర
చిమ్మచీకటిరేయి బమ్మగక్కసియులి నట్లు వేఘారనం బతిశయింప
నీటిమట్టుల యంక సిద్ధి కన్నులు మూత పడఁ జేయు శంఖల ప్రభ లెసంగ
పిలపింపుని పాలు నిల్ల కాల్వల చెంత స్పృశ్యస్వనంబులు చెవులఁ బడంగ
హృదయమున నించుకేసి చలింపఁజోక - మోహమునఁ బ్రియు సంకేతభూమియందు
నరయఁగా నభిసారిక త్వరితగతిని - తరలు శ్రావణశర్యోధ్వంతివీధి.

ఈకోబుల్స్ నిరూపకనవలలు (Detective novels) మాత్రాన్నిగా తయారవుతున్నాయి.

అసలు నవల అనే వస్తువు యీమధ్య బయటదేరిందే. పూర్వం లేదు మరి. పశ్చిమదేశాల్లో మాత్రా నవలలు ప్రబలంగా బయటదేరింది ౧౮-వ శతాబ్దమునుంచే. మనకుమాత్రా యీనవల అనేది ఆ దేశాలనుంచే వచ్చింది అంటారు. మనము దాన్ని అనకగానో తనకగానో ఆమకరిస్తున్నాము. ఈనవల్లో చరిత్రసంబంధమని, సాంఘికసంబంధమని, నిరూపకసంబంధమని, మళ్ళీ పీరిథజన వుంది. ప్రాచీనభారతంలో చరిత్రసంబంధమైన నవలలు, సాంఘికసంబంధమైన నవలలు ఎక్కువగా వ్రాస్తావునేమో. ప్రస్తుతము మనదేశంలో—కనీసం ఆంగ్లలోకంటోనన్నా—చూడమో, కానరామాయిలు వంటి నవలలు బయటదేరివున్నవి నిరూపకనవలలు నీమధ్యగా పుట్టలుపుట్టలు బయటదేరియి—అబ్బో! ఎక్కడ చూచినా 'చారిత్రాసంబంధ' కోసం, 'సాంఘిక' కోసం, 'నిరూపక' కోసం, 'పీరిథజ' కోసం—ఒకటి, ఇంకొకటి కొన్ని అల్పకాశితంతోనే వాడల కొడుకానుని 'అంగ్రజ', 'బ్రిటిష్', 'మొదలాయె, రాక్షసి' అని జటిలీస్తాయి. పట్టెల్ పెట్టలు బయటనుంచే వరు తుంటే యిక అోపల చెప్పకలసిందేముంది? అట్టవీరి నది నవలలు వాళ్ళకోసం, సాంఘికవాళ్ళకోసం రక్షణార్థమే—మేటి కోరికలవల్లనే వేల్చినవేలుతుంది. చివరకునే నేలూ నుండలూ పడవమని పోవాలని కావాలి గ్రంథ కర్త అభీప్రాయం—గానీలేంపి చెయ్యిస్స (brains)కి యేమీ పని లేనప్పుడు హాట్టుకన్నా కొంత యిష్టకావాలే బాగావుంటుందా? చెయ్యిస్సకి పని లేకపోవడం ఏమిటి అంటారా? ఏమీ వాళ్ళు చేయకం చిదికింపుము—అందులో నిరూపకనవల—మనం కొంచెం ఫాలో (follow) కావటం, అలోచించటం అంటూ ఉంటుందిగా నిజానీ. చెప్పిస్తే పుస్తకం కొన్నది కాక యీకట్టం

మాత్రా యీమధ్య చదువరికని నేటికగానే పోతారు అగ్గి. ఎట్లాగంటే, సాధారణంగా ప్లాటు (plot) పెట్టకగానూ, క్లిష్టంగానూ వుంటే మనము—అగ్గి మూడారు—confuse అవుతామని ఎక్కువగా అల్లరు. అసలు ప్లాటు నెయ్యిలే నెయ్యిరు కొంతమంది పెన్సిలీల్ తీరుగ్గు. కానాలంటే యింకోపరిమార్చి లేన కో నిష్టా—పర్లేవారు (detective) వ్రాస్తాడా మును అలా తీయడానికి, మన కోకట్టం—సరే యింకా ప్రియో లేమన్నా వుంటే మహాకవల వాళ్ళ కోరిం చేస్తారుకదా, కట్టెలు కట్టెట్టు—మహా నేమిటి, పీరిథజ నేమిటి అట్టిస్తో వస్తువులు చివరంగా కరవగు ప్లాటు మనవిడట—టార్వమాత్రా అననసరం, ౧ నకు కట్ట మేముంది. తర్వాతి, ముందేమి జరుగుతుందా కట్టో నన్న అనుద్దామాత్రా అక్కర్లేదు మనకి. కొందరు నవలకారులు ముందు చెప్పే పంతులు చొగవనే చెప్పి న్నూంటారు చదువరులకు కోపం రాకుండా—మరి, కొంద ఎట్లా పట్టుపట్టెలాడే, పహా అన్న అలోచన మాత్రా అననసరం మనకి—వేంపాట్లో పడి పర్లేవారు పట్టుకుంటానా, పట్టుకోలేకపోయినా గ్రంథకర్త ఏకో విధంగా పాలెకుడి పట్టెవారు పర్లేవారు, మన కం దుకు. ఇట్లాంటి పీరిథజాలో మనకు చెయ్యకరక్క (brain work) తెచ్చుండా ఏకాద చెప్పండి. ఏ 'షెర్' లోక్ హోమ్స్ (Sherlock Holmes) చదివి తెలి కాయ మెలకొట్టుకునేవారులు యిక్కడ ప్రియో భాం భాంలలోటి నుండి పరికొట్టుకుంటామంటే నీతి.

పైభోగంతా మాస్తే మన తెలుగునిరూపకనవల లును ఆక్షేపించేస్తామన్నట్టు అవలసమవుందేమో. నిజానికి యిప్పుటి కొన్ని నిరూపకనవల్లూను, అవి వ్రాసే విధం లోనూ, వ్రాసేవారి conception లోనూ కొన్ని నొప్పిలోనూ చందవంచేత అవి చెప్పకం గర్భం అను కుంటాను.

‘పరిశోధన’ (detection) అనే పాశ్చాత్యులు ఒకరే (art) గా భావిస్తారు. మిగుమిక్రిరి కొన్ని యితర వైస్సుల (sciences) సహాయముచేత యాపరిశోధనవిహితా ఒకవైస్సుగా తీసుకుని యూరప్ లో పోలీసులకు శిక్షణ యిస్తారుట, అవైస్సులో, ఒకపక్షే దారుడు ఒక స్వల్పవిషయాన్నేవా సరే సైంటిఫిక్ గా పరిశోధిస్తాడు. అస్టిరీయాగోని ఒక కిసు పురాపారణంగా యిచ్చాడు ఫ్రాన్సిస్ సేయరు (Francis sayre) అనే ఒకరచయిత. అర్థరాత్రి ఒకపాంతకుడు ఒకనిని నంపి పటాయనం కావటంలో తన హ్యాటు (hat) మరిచి పోతాడు. ఓరపరిశోధకుడు ఆలోపిలో యిరుక్కున్న రెండుసెంట్రుకలను కొన్ని యంత్రాల సహాయంచేత పరీక్షచేసి పాంతకుడు మధ్యమనుస్కవని, బావుపాటి వాడనీ, తల ఇరగినవాడనీ, ఇంకా యెన్నో సంగతులు భోగట్టా తీశాడు. ఇట్లు అంటే అది. ఈపరిశోధన అనే వైస్సుకి యింకా కొన్ని ఇతిరతాస్త్రాలు—చిత్రవృత్తి శాస్త్రము (Psychology), ముఖలక్షణ నిరూపణ శాస్త్రము (Physiognomy), యిల్లాటివి జీవించేసి ఎంత భోగట్టా అన్నా లాగుతారు. ఇంకా క్రిమినల్ యుం త్రోపాలజీ (Criminal Anthropology) ప్రకారం వారు-కోపలు-(criminals) ఎన్ని రకాలుగావుంటారో, ఎందువల్ల వాళ్లు వేదంచేస్తారో, ఏసేరళ్లుల నెట్లా శిక్షించాలో అంతా కనిపెడతారు—అందులో యిప్పటి సేరాలుమాదా చాలా కాండ్లెక్సుగా వుంటాయి కావండీ—నిమివాచారాలకు, నాగరికతకు తగ్గట్టు—పొద్దప్రమానం హాగ్యే కాదుగా మరి, కారణం లేని హత్య—అందుకని యాచిత్రైక సంగతులన్నీ తిరచు సైంటిఫిక్ గా శోధన చేయూరిసింస్తుంది—సేరం యింతకన్నా సైంటిఫిక్ గా వుంటుంది కాబట్టి.

కాబట్టి పరిశోధకవలలు వ్రాశామంటే కొంత ఆట్టు చూపించాలి. ప్రతిపుస్తకానికి ఏదో వృద్ధేక మన్నట్టు పరిశోధకవలలకుమాదా కొన్ని పుద్దేకాలుండాలి. సేరం వదువల్లకు interest కల్గించమమే ఉద్దేశ్యంగా వుండమాడను. ఇప్పుడు న్యామశాస్త్రం (Law) లో కొన్ని దోహ యన్నాయమకోండి, ఆ

దోహలన్న సేరాలు న్యామశాస్త్రం అవిం చూపించవచ్చు. ఆమెరికాలో యిప్పుడు అన్ని పాశ్చాత్య కేశాజ్ఞోకన్న సేరాలు ఎక్కువగా జరుగుతున్నాయు. అందులో ముఖ్యంగా హత్యలు—లకుకు ఎనిమిదిమంది పాంతకు లున్నట్టు వార్డెన్ లావ్ (Warden Lawes) అనే ఆమెరికాదేశముడు త్రియిస్తున్నాడు ఇంగ్లండు మెంబెలెని తిట్టిన కేశాజ్ఞో చాలాతిక్కువసంఖ్య వుంది. కావలం ఏమంటే ఆమెరికాలో క్రిమినల్ జస్టిసు అధిసంస్థంగాను చాలామరికగాను జరుగుతుంటు. పాంతకుడు బదులేనవడు, పట్టా నూటికి నొంబైపాట్లు లైలుప్రాప్తి కలగదు. ఆమెరికా వారు యిప్పుడు పరిశోధకశాఖలను (Detective Departments) చాలా విభులంగా నడపాలనీ, శిక్షలు చాలాక్రమంగాను చురుకుగాను విధించాలనే ఆలోచనలో పడ్డారు. కాబట్టి యిలాటి న్యామశాఖలలో దోహలు విమర్శించుట అనేవృద్ధేకంతో వ్రాయరావ్వు. లేకపోతే సంఘంలో కొన్ని అనర్థకమైన కట్టు బాట్లవల్ల దురాచారాలు ప్రబలుతే చెమకోండి. అప్పుడు లాజికల్ గా ఈ యాసంఘదోహలవల్ల ఈ యాదు రాచారాలు కల్గుతున్నాయని చూపించవచ్చు. ఇంకా యిప్పటి యువశస్ట్లో చేమసహచారాలవల్ల, కృత్రిమ నాగరికతలోని దురభ్యాసాలవల్ల దురాచారా లెల్లా పానుతనూ, పానుతున్న నూ, చూపించవచ్చు. ఏసేరా నికైవా కారణం అనేది ఒకటి ఉంటుంది గావండీ—హత్యకోపమే హత్య చేస్తావా ఎడవన్నా, మరి నడిగా లేకపోతే తప్ప. ఇంతికి చెప్పి చేమంటే, ఏదో ఓపుద్దేకాన్ని పురస్కరించికుని ముందుపెద్దానెండానీ నవల. ఏదో నాలుగుహత్యలు చేయించిలేకపోతావా—పక్షే దారుడిచేత నట్టింపిలేకపోతావా అని ముం పెట్టుకొన్నాడు. ఏపుద్దేకంగా లేకపోతే నాలు ఆట్టుకోవచ్చున్నా గావూరి. పరిశోధన అనేఆట్టు ఎల్లా చూపించవచ్చు, వాల్లో వైపువ్యము ఎంతిమట్టుకు ఎల్లా పునయొగించవచ్చో చూపినా సరసంగానే వుంటుంది. పరిశోధకుడోపరిశోధన చేశాడంటే దానికి కొంత సైంటిఫిక్ వాల్యూ (scientific value) వుండాలి; అతిని ఆలో

పరిపక్వమైన సామాజికంగాను, వ్యాయస్కమైనగాను, పురాణాది, గ్రంథకర్త అందిచ్చిన ప్రాంతమును, ఇప్పుడు మన నిరూపకనవలల్లోనూడా యిలాటి పరిశోధనని ఆలోచనాశక్తి, కార్యనిపుణత, సమయస్ఫూర్తి, యుక్తి అర్హి చూపిస్తారు. హంతకుడి క్రైస్తవవాసాలు, వాడి నివసనపు యోజనలు, వాళ్ళే ధూర్జిహాసాలు, ధూర్జ ప్రతిక్రిమలు, భీష్మప్రతిజ్ఞలు, ఇలాన్నీ చూపుతారు. హంతకుడుచూడా చాలా తెలివైనవాడని, వైర్వింకల వాడని అయివుంటాడు కాదంటే—అందుకని వాడి క్రైస్తవ సాహసాలు ఇచ్చిస్తారు. ఒక్కోహంతకుడు వ్రాసే అప్రే మేటమ్స్ (ultimatums) మాన్త ప్రసంగించివలసిందే. కొంతమంది కర్తలు హంతకుడి పాత్ర బాగా పోషించడానికి కావాలి వింతవింత పుత్రురాలు ఈ, దూకించేస్తారు వాడిచేత. హంతకుడు చేసే నవలల్లోను, సత్తుగదల్లోను అవసరం అంటాడు ఆరేని నూబలంగాని అర్థంబుగాని—వైర్వింకల్లో యేమీ మొహం పుత్ర కొడుకలు అగుపలు నిప్పు. ఆరేని చేసే కార్యాల విశ్లేషణలోనూ సూక్ష్మత్వములోనూ కర్తయొక్క చూడజలం తెలిసి. అలాగే ఆవిచిత్రకార్యాలని భేదించడానికి చేసే కన్త్రయమైన పరిశోధన (scientific investigation) కూడా కర్తయొక్క aptitua తెలియజేస్తుంది.

పైవిషయాలన్నీ ఆలా వుంట మరెకొన్ని సంగతులు చూడాలి. కొన్ని నవలారాజముల్లో హంతకుడి చాకచక్యముకన్న, పరిశోధన పరిశీలనముకన్న, గ్రంథకర్తగారి ignorance బయటపడ్డాయింది ఎక్కువ. ఒకరకంగానూడు బంబాయిపట్టణం రంగస్థలంగా తీసుకుని ఏకో చెప్పుకొస్తూ, అబట్టుని 'అర్థరాత్రి—అందులో అమావాస్య: కర్ణు నానుకున్నా అందుచేపం లేదు (కర్ణు పాపమింకంటే అధికం అవనడ ముకొంటే, అది—గ్రీతి). కిళిఅంత గా భాంకకామయం-విశ్లేషణ అని అప్పుడు హంతకు డాదారిని పోరున్నా ఏకో బిల్లికో చేయితోడు. కారి బంబాయిపట్టణం మేమిటి, కిళి గా భాంకకాం మేమిటి! ప్రతిశిక్షలోను పాధారణంగా తెల్ల వాల్లగా విశ్లేషిస్తూ అంటుంటే, అందులో అమావాస్య కర్తన్నట్టు, పట్టణగంట్ల వుంటాయి బజార్లు,

ఇదేం కర్తలం యిలాంటివా! కొంతమంది యిలాటి పాపాస్త్రాయచే బాగు బాగా యెరిగిన పట్టణాల్లో రంగస్థలాలుగా వేవకుంటారు. కాని ఓరిషయం చెప్పారినీ కట్టంది. పోలీసులు మొదలైన భువాచారాలు ఎక్కువగా క్రీకెటింగుంటే పట్టపట్టణాల్లో జరుగుతాయి. అక్కడ ఖాసీలు జరిగినాయంటే తగుకారణాలుంటాయి. వీలా వుంటుంది. బాగా తెలిసి ఆరిగేరిన (చదువుకున్న వాడుంటాడు) ఖాసీవాల్ల వుంటారు. కాబట్టి రంగస్థలాలు ఏర్పరచడంలో కొంచెం నీబుగా పోషించాలి. కొంచెం పెట్టపట్టణాలు రంగస్థలంగా తీసుకున్నా కర్తన ప్రయులు, అలంకార ప్రయులు కావలంచేతి, ఏ బంబాయికో లంకించుకురి అక్కడ ప్రకృతిర్ధనలు మొదలు పెడతారు. ప్రకృతిర్ధనలు చేత కానివారు కొందరు అన్నిగా తమకు నిరూపకనరలు వాడినీ చూపలే చూడ్జిచ్చాల్సి (special aptitude) ఉన్నట్టు ధూర్జిహాసాలు, పాత కర్తలం బాడికట్టు పట్టిస్తారు. వాటిలో వారి చిత్రము వచ్చినన్ని సోపానాలు, రాజమర్గాలు, దొంగఅలమాయలు, బొల్లెములు, అనేకరకాలమరలు—గోడలు గోడలు లేదిపోతవి ఆ ములగోటి—ఇప్పున్న శాంత కొదేస్తారు. వాటి అసంగంగాను, అత్యంగాను వుండే యిలాటి పాతక గృహాలు కట్టేసి మన్ని చిన్న పట్టణాలు జరిగించినట్టు జరిగించకపోతే, సమాజమైన సంగతులనే దెప్పనూడదా అంటాడు. నాలుగు గదిగోతులు రవ్వకొవాలంటే కర్త మొంటువారికి కంకణం మువ్వకుంటే, వేలకునేలు జనాన్ని పెట్టి పగలురాత్రి పనిచేయించినా—యీ గోడలకట్టెల్లో యిరుగుకు పొరుగుకు తోకుండా భూగర్భంలో పీచిన్న ప్రశంనాన్ని కట్టిపాక, వీరి కత్తి దొరతనంవారికి తెలిస్తే 'చొరబహద్దర్' తీసేసి 'రావుబహద్దర్' యిస్తా రన్నమాటేగా.

ఇలాంటి అసందర్భాలన్నీ చదువరులకు తెలుస్తూనేవుంటాయి. వచ్చిన చిత్రమంటే అప్పుడప్పుడు గ్రంథకర్తలు ఫిలిముస్ (films) లో కథలు తీసేస్తూంటారు నవలల్లో. హంతకుడు మేడలవిగానయించి మేడలమీదికి నుట్టేనుట్టే చూడేస్తాడు—అరుగుమీది

నింది మోకినట్లు; పున్నచా మున్నట్లు అన్వయము పోతారు: ఇంకా యెన్నో గారడీవిద్యలు జరుగుతాయి. ఇవన్నీ కీలకముగా చూడండి విశేషంగానే వుంటుంది, అక్కడ దృశ్యంకోసం పాటుపడతారు కాబట్టి, కానీ నవలలో అల్లా ఫీలింగ్ మాపిస్తే ఎల్లాగా— ఫీలింగం పెరిగిపోతూ వ్రాసింది కాదుగా. నవలలో ఫిక్షన్ (fiction) వుండొద్దంటారు. ఫిక్షన్ అంటే జరగని సంగతుల్ని కల్పించి చెప్పడం — అంటే కా, నవలలో ప్రాచీనమైన జరుగుతాయో నానకోరమని. అయితే జరగని సంగతులని చెప్పడం అంటే అది జరక్కపోయినా జరగటాని! వీలుండేట్లు చెప్పాలి. దేశ ప్రభుత్వంలో యింకా కన్నాడు జరగనిది, యింకా ముందన్నాడు జరుగు నేనని అనికాదు ఫిక్షన్ అంటే. అందుకోసమే, వాళ్ళకి యింకానే వున్నాడే, అతడు చేసే ప్రతి దాంట్లోను సాధ్యత (possibility) వుండాలి. కీలక కథలు మనము ప్లాటుకి తీసుకున్నా అందులో వైరు వర్తులనుబంధం, గారడీనుబంధం పనులన్నీ తీసేసి వాడుకున్నావుని వ్రాసుకోవాలినివ్వండి — నవలలో కథనమే చేరుగా వుంటుంది సమక. తర్వాత, నవలలో ప్లాటుకి యివల్యూషన్ (evolution) వుండాలి. అంటే ఒకవిధమైన క్రమం వుండాలి. కథలో ప్రతిభాగానికీ పరస్పరసంబంధం వుండాలి. వీటిని బట్టి రెక్కినవి జరుగుతుండాలి. ఇప్పుడు చూడండి, ఒకసంగతి జరిగింది అంటే అది యింకామిగిలగా జరిగింది యిప్పుడే వై వా పుస్తకం అయ్యేలోపల తెలియాలి—చూడకే బరిగిం దుమోంది అంటే కాదు. పత్రేదారు చేయడం మార్చి హంతకుడిలో పనిచేసేవాడిలాగ నాలుగునెల్లున్నాడంటే కాదు, ఎల్లా చేయడం మార్చాడో, హంతకుడు కనుక్కొనుండా నాలుగునెల్లుండడానికి వీరెల్లా కలిసిందో చెప్పాలి. తర్వాత, ప్రతిమాయం సహజమం (reasonable)గా వుండాలి, సాత్యం ఎందుకు చేశాడంటే నాకు హంతకుడు కాబట్టి, సాత్యం చెయ్యగలవా కాబట్టి, చేశాడంటే బాధం చేదు. ఫీలింగ్ కు నవలకు ఇక్కడే కేవలం అవకాశముంది. నవలలో ప్రతిసంగతీ సమర్థం

చాలి, ఫీలింగ్ అన్నీ బుండడు ఏసంగతి చేసినా, అదేం అని ఎన్నో అడుగుతాం.

కాబట్టి మన మిప్పుడు కూర్చుకోవలసిన అభిప్రాయ మేమంటే, ఈ నవల అనే గ్రంథానికి మనము నాన్నామంటే సాఫ్టుఫేరును సుదాహరణ లేకపోయినా దాని విలువ దాని కుంచాలి—కేవలం వివోదానికీ, అందుకు సామూహికీ ఏప్పుడే వున్నట్లే వుంటుంది— రైల్వే లిటరేచర్ (railway literature) అనే పుస్తకాల వున్నాయి. నిరూపకనవల లయినంతమాత్రం ఏమియును నియమాలు—సాహిత్యసంబంధంగాని, కళాసంబంధంగాని—అవసరం లేదనుకోటం లేదు. ఇప్పుడు ఆంగ్లంలో నాటకాలు గాని, నవలలు గాని చూడండి: ఏవో కొన్ని సాహిత్యనియమాలు గాని, కళానియమాలు గాని (literary principles or art principles) అనుకరిస్తాయి. అంతే నాటికి సారస్వతంగా కొంతవిలువ వుంటుంది. ఒక రోమాన్సు (Romance) వుంటుంది అనుకోండి; అందులో ప్రేమయొక్క పుట్టుక, దాని రిత్వము, దానిమాతనికన్న (psychological development), దానిపరిణామము అన్నీ కథకోపాలు చూపేస్తారు. కథ నిమిత్తమాత్రంగా వుంటుంది. నియమానుసారంగా ప్రేమ అనే చిత్తవృత్తికి క్లింటిక్ స్టడీ (scientific study) యిచ్చడం ముఖ్యోద్దేశము. అలాగే మన నవలకుమాడా కొన్ని నియమాలు అనుసరించి వాడుక ఒకవిధమైన లిటరేచరీవల్యూ (literary value) తీసుకురావచ్చు. సారస్వతంగా విలువతీసుకుంటుంటుంటే నవలను శిక్షాబంధితమా భావించునట్లే తేలుతుందేమయిం కాదు. నవలలో భాషాగాంభీర్యం అంత పాటించవలసిన విషయం కాదు; వివాదుమిక్కిలి తగ్గించే భావించిన విషయం.

నవలకి ప్రథమంలో కథవిలువ (story value) వుండాలి—అంటే కథల్లికలో కొంత ఆద్యమూడించాలి. నిరూపకనవలలో కథల్లికలేక ప్లాటు అనేది ముఖ్యంకం. ప్లాటులో ఒకవిధమైన క్రమాభివృద్ధి (Orderly development) వుండాలి. కానీ చెప్పే

విషయము సూక్ష్మంగాను చిహ్నంగాను ఉన్నా, అది గతంగాను విరుద్ధంగాను వుండవచ్చును. తర్వాత నవలల్లో ప్రాత్రపోషణ అనవసరం కాదు. ఇంగ్లీషు నవలల్లో చూపించి క్యారక్టర్ డివలప్ మెంటు (character development) అంటే యెంత ప్రాధాన్యము ఉన్నదో, పక్షిత్తులలో కూడా క్యారక్టర్ డెవలప్ మెంటు తప్పకుండా ఉంది. మనవిరూపకనవలల్లో ఈ అంశం బొత్తిగా గమనించదు. కొన్ని నవలల్లో క్యారక్టర్ డెవలప్ మెంటుగా వుండవు. మనోసంగ శేషంలే, నిరూపకనవలల్లో, కథలో యావంట్లు (events) చదివేవాడి! ఏవరసగా చెప్పాలో తెలియాలి. ఇదిమాడా ఒక ఆర్ట్. కథలో చివరదాకా ఓర్చివైన మిస్టరీ (mystery) వుంచుతూవుండాలి. సంగతులన్నీ ఎప్పటికప్పుడు జేబాకీగా చెప్పక్కరలేదు.

ఈనవలల్లో ఒకసార్వలకే తప్ప మరిజేటి! అవకాశంలే ఎవకోసం తప్పు: గ్రంథకర్తకథలోనే సాంఘిక విషయాలనుగురించి ఏదైనా ప్రస్తావన చెయ్యవచ్చు; మానవజాతి ప్రాణం శేషున్నా వుంటే వ్రాసి మన్ని ప్రబోధించవచ్చు. — తప్పు కాదు. కాబట్టి నిరూపకనవలనుమాడా తెయ్యారచేసేవిధంలో చేస్తే కొంతమంది

ఉండకపోదు. నవలకు విలువెందుకు అంటారా? మాపాయి అకాదు వైసల విలువ వున్నప్పుడు పుస్తకం లోపల విషయాలి శేం విలువక్కలేదు. నవలలు క్రెంటు లిటరేచర్ (current literature) అనే భాగంలోకి వస్తాయి. ఏ రాష్ట్రం వారి విజ్ఞానమున్నా కొలవాలంటే వారి వాఙ్మయ సిద్ధిగతులగా మనము చూచేది. కాబట్టి ఆంగ్లరాష్ట్ర విజ్ఞానానికి శేరు శేవాలంటే ఆంగ్లభాషలోకి మంచి పుస్తకాలు పంపటం దున విధి అంటాను. ఇంతో ఎందుకు చెప్పారీసివస్తున్నవంటే, ఆంగ్లంలో యిప్పుడు ఎచ్చెనిరూపక నవలలు ప్లాట్ ఫారాలమీద అమ్ముబడేవి, శేవలం అందుకే తమూరుకాబట్టే కనుపిస్తున్నాయి. 'రాజమండ్రికవ్య', 'గుంటూరుగుంట', 'తెనాలి తిమాపాలు' అనే పుస్తకాల తెచ్చెలులో నిరూపకనవలలని ఉంచడం భావ్యంగా లేదనుకుంటాను. అందువల్ల యాగాన బయద్దేరారీసి వచ్చింది. ముందు కాబోవు రచయితలన్నా కొంచెం ఉన్న తాళయాలతోటి బయద్దేరి యీ నిరూపకనవల అనే వస్తువుకి విలువ యిప్పిస్తారేమో అని వా ఆశ.

నటకునకు

యం. యం. వేంకటాచార్యులుగారు, బి. ఏ.

క్రమముగ గంఠము వెల్వెడ మదిని భీకంపంబులు జోవిది
ల్పి, రహి. స్వప్నముగ, నభావముగ నోలిక, శబ్దముల్ సెప్పచుగ,
స్వరయుక్తంబుగ సుంతి సాహితీకి మేల్గుంగీతముం గూర్చి, మా
ధురి చేఱించుచు నాట్యమాడినఁగదా తోయె మహానందముల్.

వ్యాకరణములును, ఛందస్సులును, అలంకారగ్రంథములును భాషలోని యందములను గ్రహించి యానందించు రసకులును, రమణీయకావ్యస్రస్థులగు కవులును భూమిపై బయలుదేలుట కేర్పడినది.

తమనాటి కేర్పడిన భాషాప్రపంచమునఁ దాము గుర్తించిన యందములకు గుర్తులు చూపిన నట్టిగుర్తులు గమనించి రాఁ బోవు చదువరులు తాము పొందిన యానందమును జూజఁగొనుచు రనియు, భవిష్యత్కవు లాలక్షణములు గల్గఁ గల్గుము లల్లి యయ్యందముల నాచంద్రార్కముగ నిర్వచింప రనియుఁ దలంచి లోకసర్వగ్రహణకు లగు లక్షణగ్రంథకర్తలు గ్రంథరచనకుఁ గడఁగియుండిరి.

అభ్యాస మేననిలో బలపడినను నరునకు రుచి గల్గించి దాని నాతఁడు వీడఁ జాలనట్లు చేయును. కొన్ని తరములనుండి యలవాటు పడిన యాచారములను విడిచిఁగఁ జేయ నం స్కారప్రియు లొనర్చు భగీరథప్రయత్నములే దీనికిఁ దార్కాణ. కావ్యపరిశీలనాభ్యాసము కూడఁ గావ్యములలోఁ జదువరులకు రుచి గలిగించును. ఆరుచి పరిఃక్యమై రసాస్వాదముని చెప్పఁబడును. ఇట్లు రసకరకుఁ గారణమైన సుకావ్యవ్యాసంగము స్వయంకృషిరూపముగ నుంటుంటు, నిరంతరకృషి నల్పు సాహితీపరి

ణిని గాంచియున్న ప్రాచీనగ్రంథకర్తలు చూపిన మార్గమున వారి యనుభవములఁ జేయఁగఁగఁ జేసికొనుచుఁ జమత్కారముల ననుసంధానము చేయు రూపమున మాత్రం మేలుకదా! చదువరులకు సుకుమారమగుట కట్లు చేయఁగలై మార్గదర్శిత నవలంబించు చుండునవి లక్షణగ్రంథములు. ఇట్లుంటుచే నత్కావ్యాధానుసంధానమునకును, విభావాదులనుకావ్యులకు మాత్రమే సంబంధించినవి కాక సహృదయులకు సాధారణము లగుటకును, హృదయసంవాదముతోడి రసాస్వాదమునకును లక్షణగ్రంథములును నహికారులై, లక్ష్య ప్రబంధసామగ్రితో పాటు, మతొక విషయము నెఱుంగఁజాలని తన్మయతను నరసుని కొనఁ గూర్చు ననిన ట్లయినది.

కాని యొకటి చెప్పవలసియున్నది. లక్షణగ్రంథములు లక్ష్యములు వ్యాసంగమునకును, బరిశీలనమునకును దారి చూపునవిగ నుండువలెను గాని లక్షణస్వరూప శోధనము నతివ్యాప్త్యి వ్యాప్తివిచారణలతోఁ జేయు టనెడి పూర్వాంగములను విస్తరము చేయుటచే లక్ష్యచమత్కృతులగుటనెడి రసికగమ్యమగు కావ్యానుసంధానఫలముదాఁక పోఁజాలక విసుప్ర గమవారి నిగఁ జదువరులఁ జేయునవిగ నుండు గూడదు. ఫలమగు రసచర్వణకు నత్కావ్యాధానుసం

ధానమును, దానికి లక్షగ్రాంథముల దిక్కు దర్శనమును సాధనములు కాన సాధ్యమును నంత లాభమును లక్షగ్రాంథములకుఁ గావల సినది. అతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి మున్నగు దోషముల దూషితము గాని శుద్ధస్వరూపము లక్ష్యముల నెల్లప్పుడును బరిశీలించుచుండుటచేఁ బరిశీలకులకు స్వరశ్రుతియూహలు సంగీతము పాఠనేర్చినవాని యాత్మకు గోచర మయినట్లు గోచరించు. దోషసంస్కర్ష మొక్కిరితయు లేనట్లు మాటలు లక్షణములకు గుమరనక్కఱ లేదు. బోచితినిబట్టి తెలిసికొనెడి కొన్ని విశేషములను మాటలతోనే చెప్పవలె ననుకొనుటచేఁ గొంత లక్షణవిష్కార బాహుళ్యము పొడ మెడి. నహ్ని కొండం గల దనిన, సంయోగ సంబంధముతోడనే యందునని యాచితినిబట్టి శ్రోత తెలిసికొనఁగలడు. నమవాచాసంబంధముతో నుండునని శ్రోత తెలిసికొనుచోయని సంయోగముతో వహ్ని కొండం గలఁ డనవలసి యుండదు. అదిగాక, భేదములు వివేచింపకొలది పెరుగును. ఈ పెరుగుట వివేచియు వారి పరిశీలనబలమునుబట్టి యుండును. తా నెక్కువకాలము పరిశ్రమము నల్పి నేకరించిన భేదవిష్కారప్రపంచమునెల్ల నొక్కమాటుగఁ జెన్నతరగతి విద్యార్థుల కందిచ్చి వారి కచ్చతము గల్గించుట విమర్శకునకుఁ బరోక్షకారరసికత గాఁబడదు. తన ప్రాధి నెక్కువగ బడాయెడి జూపి తనగ్రంథమున కధికారులొ వారి కైమోడ్పు లందవలె ననుకొనుట గ్రంథ కర్తల స్వార్థపరత. ఏ పెద్దభేదముల నెఱింగి

నంత, పరిశీలనము హెచ్చినకొలది నవాంతర భేదములను విద్యార్థి తనవలెనే కనిపెట్టుఁగలఁ డో, ఆ మహాభేదములను మాత్రము తాను ప్రతిపాదించి, మిగిలిన యవాంతరభేదములను తన ప్రతిభతో విద్యార్థి యుద్దేశించఁగల స్వతంత్రుఁ డగునట్లు మార్గదర్శి యగుట లక్షణ గ్రంథకర్తకు విధి. స్వపాండిత్యప్రకటనమును బ్రధానముగఁ జూచుకోక, చదువరులకు బరిశీలనస్వాగ్రత్యమును గటాక్షించుమార్గములు చూపుటకన్న లక్షణకర్తకు ముఖ్యకృత్యము లేదు.

“తే చాచ్యాపి వికల్ప్యంతే
కస్తా కాత్రేన్నియన పశ్యతి,
కింతు బీజా వికల్పనాం
పూర్వాచారైః ప్రదర్శితమ్,
తదేవ పరిసంస్కర్తు
మయ మస్మత్పరిశ్రమః.”

అను శ్లోకములతో నంకి లక్షగ్రాంథముల కుండవలసిన పరిమితత్వము నిర్ణయించెను. ఇట్టి లక్షగ్రంథసాహ్యముతోఁ గావ్యనాట కానుసంధానమును దస్మయబుద్ధితోఁ జేసిన యూర్ధ్వాహృదయుఁడు పరిసకవి గాని రసజ్ఞుఁ డగు వ్యాఖ్యాత గని కాఁగలడు.

“త దస్తతంత్రై రనిశం నరస్వతీ
శ్రమా దుపాస్యా ఖలు కీర్తి మీపుభిః,
కృతే కవిత్వేఽపి జనాః కృతశ్రమాః
విదగ్ధగోష్ఠీషు విహర్తు మీశతే.” అనిదండి.

ఇదిగాక ప్రాచీనవాఙ్మయములోని యంద
ములఁ జూపుటన దశరూపములోఁబంచసంధుల
యంగములుసూచినట్లు. ఇక్కడ 'తూ' డిండ
వలెను. ఇక్కడ 'చా' డిండవలయును. కా
ళిదాసుఁడు శాకుంతలము మొదట స్రగ్ధర
రచించెను గావున సంద అవృత్తియతోనే
ప్రారంభింపవలెను—అని యిట్లు గ్రంథప్రకాశికల
నల్లఁ జూప మొదలిడిన విద్యార్థుల లేక చదువ
రుల స్వాతంత్ర్యమునకుఁ గరావలంబ మొనఁగ
మియే కాక వారికాళ్లకు బందాలు వేసిన
ట్లగును.

ప్రతిభ యనునది కొంద అదృష్టవంతుల
కలనము బుద్ధిధర్మము. ఒక్కకాలమున నవి
కాని, యొక్కచోట నవికాని దానిని నియమించి
నిరూపింపలేము. పూర్వలే ప్రతిభాశాలులు,
ఇప్పుడట్టివారు పుట్టకు—అనుకొనుట పొర
పాటు.

“పురాణ మిత్యేవ న సాధు సర్వం,
నచాపి కావ్యం ననమి త్యవద్యమ్.”
అని కాళిదాసకవి.

ఇప్పటి ప్రతిభాశాలులు వెనుకటివారు గిరి
గీచిన చోటనే తమ కుగాహప్రవాహముల
సంఘటలోఁ బాటుదలచేసిన నవనాగరిక దేశ
ములలో నల్లదంబోలెఁ గ్రొత్త మొలకలు వా
బ్బయారామమునఁ బొడగట్టవు. బహుచ్చి
ప్రమై ధూళిధూసరితమగు ప్రాంతపాకముల
రిసమే మన కాచంద్రతారార్కముగ నాస్వా
ద్యము కాఁగలదు. సృష్టిపరిణామన్వాభావిక

ములైన బహువిధైశ్వర్యవిలాసలాభములకు
మనమును మనజాతియు వెలియగుదుము.

కవిబ్రహ్మ యెపుడు స్వతంత్రుఁడు కాఁచో
అపుడే నూత్న శిల్పములకు జాతియొక్క మెద
డు వెలియగును. నవీనరహస్యములను కల్పనా
ప్రపంచముద్వారా వాబ్బయప్రకాశికలలోఁ
బ్రవహింపఁ జేయు సుకవుఁడందేశము లుగ్గుఁ
బాలుగ నేజాతికి జీర్ణమగుచుండునో వారిదే
యభ్యుదయము, వారిదే స్వాతంత్ర్యము, వా
రిదే విజయము.

కాన లక్షణగ్రంథములు పూర్వపు పోక
డలనల్ల నేకమపుపెట్టి కవుల యవకాశ మపహ
రించునవి కాక మార్గదర్శకములై కావలెను.

ఒక దృష్టాంతము: మహాకావ్యములలోఁ
బదునెనిమిది వర్ణనములు కానవలెనని దండి
2 వ శతాబ్దములోఁ జెప్పె. ఆ పదునెనిమిది
వదార్థములన్న రమణీయములైన విక్రమ జెన్ని
మనకన్నుల కగపడుట లేదు? విద్యుద్దీపము
లేనా, వాయు విమానములేనా, అల్పిగ్రాఫు
లేనా, రైల్వేనా, ఫ్యాక్టరీలేనా, ఎన్నో అతివిచి
త్రములైనవి మనకుఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈయం
దములెల్ల వదలుకొని దిక్కుమాలిన మధు
పానజ్యోక్తిపదవర్ణనలతో మనము గాలక్షీ
పము చేయవలె ననుట యెట్టిన్యాయము?
ఇది మార్ద్దీహృదయుఁడగు స్వతంత్రకవి కెం
తటి కష్టము?

ఒక్కొక్కప్పుడొక్కొక్క దేశమున నొ
క్కొక్కభావమున కుద్రేకము గల్గియుండును.

అప్పు డాయుదేక మార్ద్రహృదయుల హృద
యప్రణాళికలనండి యబుకుచుండు. అట్టిసహజ
కవితాప్రవాహమే జనుల నాకర్షింపు. కావు
ననే యిప్పుడు స్వదేశాభిమానవాయుప్రారిత
మగు నార్ధ దేశమున

“పాదైన పినుకోటగోడల దీర్ఘని
ద్రలు వోపు కాకత్తిసాధనంబు
నిండాటఁ బాలు నఖండగోదావరి
దాగిన చాళుక్యనాగరికత
తనగీతి యటవజాతిని పాతకులనుగా
దీర్చి వర్ధిల్లిన తెలుఁగువాణి—”

అను నిట్టి పాతడలును.

“నాయకురాలి మాయకద

నంబున మాపలనాటి పొరుష

శ్రీయదుగంఠ, గడ్డి మొలి

చో బులిచారల గడ్డెమీద ”

అను నిట్టి రచనలును వినువారి కింపు
నింపెడివి. శబ్దార్థములయందములను జెప్పటకు
గుణములనియు, వృత్తులనియు, రీతులనియు,
నలంకారములనియు నిన్నటివేలువేలు సంఖ్యలు
తోడను, వేలువేలు స్వరూపవిష్కారములు
తోడను సంస్కృతలక్షణగ్రంథకర్తలు వివరించి
గ్రంథమును జెందిరి. వీనిని సంగ్రహముగఁ జెప్పి
దిక్పదర్శనముగా వివరించుటలును. అందమును
గనిపెట్టెడి నైపుణ్యములవడిన కవికయ్యైవిషయ
ములు స్వయముగఁ బాడకట్టు. అట్టి ప్రతిభ
లేనినాఁ డీశులుజ్ఞోకము లెల్లవృథలు. మాన
సికభావము లెల్ల స్థాయిభావములును, నంచారి

భావములు నని చెప్పి యనుభావసాత్వికభావ
ములను వ్యంజకచేష్టాదు లనిన, భావము లూ
హకు రాఁగలవు. సాహిత్యదర్శనాదుల వ్యభి
చారిభావాలకును, హావభావాదులకును బ్రత్యే
క మొక్కొక్కదాని కొక్కొక్క లక్షణమును,
ఒక్కొక్కటో రెండురెండు లక్ష్యములును
ఇచ్చి గ్రంథము పెంచినంత నాకవులు వ్రాసి
నట్లే యాభావముల నితరుడు చిత్రింపఁగ
లఁదా? చిత్రించినను ఆప్రాంత క్షియములే మన
కెందుకు? హరి కేమెద డాకల్పనల ననుగ్ర
హించెనో ఆమెదమ మనకును గలుగుకదా !

“అకేట మాతైటభవై రితుల్య

ఇష్టార్థలాభా త్కృతకృత్యభావః.”

అని శ్రీ హర్షమహాకవి చెప్పినట్లు, పూర్వ
సంస్కారము ననుసరించి యొక్కొక్కవి కొ
క్కొక్కదానిగోఁ బ్రీతియుండును. కావ్యనాట
కాదులలోన నట్లే కొందఱు రంజిల్లువా రుం
దురు. వాఁకిఁ గావ్యాధానుసంధానమున నా
నంద మవరిమితముగ, బ్రహ్మనందము మాది
రిగ, నితరవిషయముల నెల్ల మఱచినట్లు, గలు
గుటను జూచి అదియేల యెల్లు కల్గనని పరిశీ
లకు లాలోచించి సాధారణభావము, చర్వణ
మొదలైనవాని మూలమునఁ గల్గుననియు, నా
సాధారణభావము భావన యనెడి శబ్దములపని
వలనఁ గల్గుననియుకొందఱును, కావ్యనాటకాది
గుణాలంకారాదివైచిత్ర్యముచే గలుగు నని
యభినవగుప్రసాదాచార్యవ్రథృతులును రసో
త్పత్తిని గుదిర్చిరి. సాధారణ్య మనఁగా

శకుంతల దుష్కంతునకు భోగ్యమైనను జూచు
వానికి ప్రీతమాత్రముగాఁ దోచి భోగ్యగాఁ
గవ్వట్టి యానంద మొసఁగుట. ముదుసలివారి
కిని కగ్గజమలకును శృంగారానందము గల్గదు
గాన ఇప్పటి వాసన రజాస్వాదమున కావశ్యక
మనియు, బాకులకుఁగూడఁ గొందఱకు రసాను
భావ ముండదు గాన పూర్వవాసన వలయు
ననియు సాహిత్యదర్శణకర్త చెప్పె.

ఆనందవిషయశసంవిత్తు, లేక సంవిద్వి
షయానందము రసము. ఇది బ్రహ్మానంద
నహోదరము. అని యెన్నిమాటలు చెప్పినను
ఆనందముకన్న మఱొకటి రస మనుచి కన్న
టదు. ఇది యిష్టార్థలాభమం దెల్లడలఁ గల
ద. ఈ కావ్యముల యానందమును గూర్చి
మాత్ర మిది యలోకికమని, బ్రహ్మానందనమ
మని యుక్తిశాలులు పెక్కు విమర్శములు
కాస్త్రీయముగ వ్రాసియుండిరి. ప్రతిభాశాలి
చేతి కేసి వచ్చిన నదియిట్లే పెంపుగనునేమో,
డబ్బున్నవాని పుస్తకాలు తొందర తొందరగ
నచ్చువడినట్లు. ఈ రసమునగూర్చి యుత్పత్తి
వాదులు, అనుమతివాదులు, భుక్తివాదులు,
వ్యక్తివాదులు నిన్నితెగలు పరీక్షకు నేర్ప
డిరి. ఆహా! ఊహాపాహశక్తి యొకకు లేదు?
లక్షణగ్రంథముల గట్టిగ వల్లించినవాడు తన
కబ్బమున రసము చిప్పిలఁ జేయఁగలఁడా? అట్లు
నేత యనుభవదూరముగ నున్నది. ఏ లక్షణ
ముల నెఱుంగనివాని వాణి రమణీయ మగు
టయు, కాస్త్రజ్ఞుల వాణి నీరసముగ నుంటయు

గానవచ్చెడిని. కాన సరసకవితకుఁ బూర్వ
సంస్కార మపేక్షణీయముగఁ దోచెడి.

“నై నర్లకించ ప్రతిభా

శ్రుతంచ బహునిర్మలమ్,

అమందకృపాభియోగోఽస్యాః

కారణం కావ్యసంపదమ్.”

ఇందు మొదటఁ బ్రతిభను తెచ్చి వండికిని బై
యళ్లెప్రాయ మిష్టమనిపించు.

అలంకారము లగ్ని పురాణకాలమునుండి
నేటివాఁక సంఖ్యతోఁ జెరుఁగుచున్నను చమ
త్కృతిజనకత్వమును గుర్తించుశక్తి చదువ
దుల కలవడట ముఖ్యము. అది వేదనాదు
వైద్యశ్లోకములలోని దృష్టాంతములు నలంకా
రములు కావలసివచ్చును. చమత్కృతిగ్రహ
ణదక్షులకు నలంకారవిశేషనామము తెఱుంగ
మిచే నయ్యెడి లోపము కన్పట్టదు. ఇంగ్లీషు
లో నిన్ని యలంకారనామములు లేకున్నను
అమృతకలంకారములు లేవా? వాని చమ
త్కారములు వారికి లభించుట లేదా? అట్లే
చమత్కృతు లగుట పురుషార్థము.

అట్టి చమత్కృతియోగ్యతచే నరస కావ్య
నిర్మాణమునకును, కావ్యసారస్యసంగ్రహ
చాతురికిని బ్రబల హేతువు. అస్వయవ్యతి లేక
ములచే నట్టి కార్యకారణభావము నిరూపింప
శక్యముగ నున్నది.

కాలభేదమున రుచులు మారును. వాల్మీకి
మున్నగువారి కీర్ణవర్ణనలు మన కిప్పుడు

నచ్చవు. పింగళిసూరనాదులు గొప్పగా తెచ్చుకొనిన స్త్రీమరచనల నిష్ప జీనజించుచున్నారు. సూరన ఎట్లు చెప్పెనో చూడుడు :

“నా, నామహితప్రబంధరచ
నాఘనవిశ్రుతగీకుఁ గల్గుటక
నామది దద్దవనూర్థకృతి
నైపుణియుం గలదంచు నెన్నెనా.”

కాన చమత్కృతి ప్రభాసముగఁ జూచుకొనవలెను. దానిమీద నెప్పుడయ్యెచి చమత్కారహేతువులో వానిని కవి పాటింపవలెను. అంతయు కాని చమత్కారదృష్టిని విడనాడి, పూర్వపు పోకడ లన్నియు నప్పటి లాక్షణికులచే జేర్చు పెట్టఁబడినవి యలంకారములని మనరచనలలో బ్రవేశపెట్టఁబడిన నవనాగరికలోక మద్దాని నీచడించుట తప్పా?

బ స వ పు రాణ ము మె 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పరిచింపవలసిన శతాబ్దమున వెలసిన శ్రీనామశ్రీనివాసాచార్యుల ద్వైతకావ్యము. ఇందు శ్రీనామశ్రీనివాసాచార్యుల జగదబసవేద్యునియు, తిక్కనయు, తత్పరచారీయుల నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను నరసముగను, పాఠకులు మనసుకరిగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుకెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు కెడిన పెక్కు తాళపత్రమాతృకలతో నరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచించబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రికవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త చేర్చికూర్చినారు. విద్యాధిలోకమునకు, ఆధునిక కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారికము.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, సం. 7, తంబు శెట్టిపేటి, జి. టి. మద్రాసు.

పదునేనవశతాబ్దమందలి వాఙ్మయము యన్. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు, యం.పి.

(భారతి విభవ వైఖానసాదిక తరువాయి)

శృతియనుటయు (౧౮౪౬-౧౮౪౭)

ఇచ్చుది దేవరాయని యనంతరము సాహిత్యలక్ష్మి రాజ్యలక్ష్మి ననుసరించి కింది త్కలాపీన మైనది. ప్రతాపదేవరాయని భవానందాభిషేకమునకు భీతిల్లిన బహుమని గజజతిరాజులు ఆప్రతాపమూర్త్యుఁ డిష్టమిందిన క్షణమున నాధికారమును విజయనగరము నాక్రమింపఁ ప్రయత్నము చేయుచుండిరిని చారిత్రకగ్రంథములనుండి తెలియవచ్చుచున్నది. గంగాదాసుని ప్రతాపవిలాసము “శివాకర్ణ్య దక్షిణసురత్రానేన గజజతినాచవిజయనగర మావృశ్య పితం గిరికం దతా ద్వీజయనగరః శ్రీమల్లికార్జునరాజో బహిర్నిర్గత్య హయజతి గజజతి సైన్య మశేష మజయత్” అనుటచే మల్లికార్జునుఁడు సింహాసనారోహణము గావించిన తతఃక్షణమే స్థాన సంరక్షణార్థముగా విజయనూత్రకు బయలుదేలుట తటస్థించినది. మల్లికార్జునరాయని రాజ్యభారము అంతర్విరోధుల కుపాకవ్యాపారములవలనను, బహిష్కృతుల బాధచేతను సుఖముగా నడచినదికాదు. సుమారు క్రీ. శ. ౧౮౭౫-వ వర్షమున నిరూపాక్షుఁడు మల్లికార్జునుని స్థానధర్మస్థునిగాఁ జేసి బంధువర్గములఁ జూపి రక్షసావము గావించి సింహాసనారోహణముచేసెను. అయిన నీదుర్భాగము బహుకా

లము రాజసుఖము ననుభవించలేక. సాశ్వతవంశజుడైన నరసింహుఁ డీకాలమున జనుల సమాధానమును నీన కనుకూల మగునట్లు సన్నాహములుచేసి చక్రవర్తి గావలెనని ప్రయత్నించుచుండెను. ప్రజల అసమాధానమువలనను, నరసింహుఁడు ప్రభువుకు సాయముచేయకపోవుటవలనను బహుమనీసుల్తానుఁడును అల్లాఉద్దీన్, రెండవమహమ్మద్ షహదోరలు విజయనగరముపై దాడిచేసిరిని తేలుచున్నది. మహమ్మద్ షహ రాజమృది, కొండవీడు, మాహూగు మొదలయిన పట్టణములను దీసుకొని కంచినికూడ ముట్టడించెనని తెలియుచున్నది.

దేవరాయనికాలమునందే రాజమహేంద్రవరము కొండవీడురాజ్యము రెడ్డిరాజుల చేతనుండి గ్రహింపఁబడి కర్ణాటకరాజ్యమునకు చేర్చబడెను. కపిలేశ్వరగజజతియు విజయనగరచక్రవర్తికి అధీనుడై యుండెను. అయితే అతని అనంతరము ఈరెండురాజ్యములు కొంతకాలము మహమ్మదీయుల యధీనమై యుండినందున శ్రీ నాథునిస్థానమై యుండిన రెడ్డిరాజులసామ్రాజ్యమును వీడి సాహిత్యశ్రీ పరమనాయకుల నాశ్రయించెను. నర్మజ్ఞసింగముని ప్రోత్సాహమువలనఁ బ్రవర్ధిల్లిన వాఙ్మయమును చర్చించుటకు మొదలు

మల్లికార్జునవిరూపాక్షుల క్రింద బ్రహ్మాక్షికి వచ్చినకవుల సాహిత్యసన్నాహములను జూడవలెను.

మల్లికార్జునుడే స్వతః గొప్పకవి. న్యూనిక అనుచరిత్రకారుడు వినరాయుడు బహువిధ్యావిశారదవఁడనియు, అనేకగ్రంథకారుఁడనియు, అసాధారణశోభిష పాండిత్యము గలవాఁడనియు వ్రాసియున్నాడు ఈతని మూర్ఖమసారముగా కన్నడమున “జననశ్శ్య” మను కామశాస్త్రము వ్రించిన కల్లరసుఁడు “ధాతీత దేవస్మవపుత్ర మూరురాయరగండ వైరివ్యంగజగంధభేరుండ యదువంశవనధివిషు” మల్లికార్జునుఁ డని సంబోధించియున్నాడు. ఈకన్నడగ్రంథమునకు మూలము మల్లికార్జునుడు విరిచిందినది “రతిరత్నప్రకీపిక” యని తోచుచున్నది. గ్రంథారంభమందుగద్యము నందు “ఇని శ్రీ ప్రాథ దేవరాయ మహారాజ విరచితాయాం రతిరత్నప్రకీపికాయాం” అని యుడుటవలనను, మల్లికార్జునమహారాజుకు ‘ప్రాథ దేవరాయ’, ‘ఇమ్మడి దేవరాయ’ మొదలయిన బిరుదు లుండెనని శాసనములవలనఁ జెలియుటవలనను, మల్లికార్జునుడే ఏతద్గ్రంథ కర్తయని నిర్ధరింపవచ్చును. శార్ఙ్గదేవకృత సంగీతరత్నాకరమునకు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిన ప్రాథ దేవుని ఆస్థానవిద్వాంసుడైన కల్లయూమాత్యుడే “జననశ్శ్య” గ్రంథకర్త యనిన కల్లరసుఁడయి యుండవచ్చును.

మల్లికార్జునరాజుకాలమునందు ఇమ్మడి దేవరాయనిక్రింద ప్రవర్ధిల్లిన పీఠలైవమత ప్రాబల్యము తగ్గుచువచ్చెను. తోంటదసిద్ధలింగ, స్వతంత్రసిద్ధలింగ, గుమ్మళాపురదసిద్ధలింగ, నీలకంఠాచార్య, మల్లికార్జునాది పీఠలైవులు గ్రంథములను రచించిరి. ఇంతవఱకు లైవపీఠలైవమతాభిమానులుగా నుండిన విజయనగరాధీశులు క్రమక్రమముగా వైష్ణవాభిమాను లగుచు వచ్చిరి. తుదకు కృష్ణదేవరాయ రామరాయ వేంకటపతిరాయల కాలమున వైష్ణవసంప్రదాయములే ఆచరణమునకు వచ్చెను. గురువిరంపరా ప్రపన్నామృతాది గ్రంథములు విరూపాక్షుడు విశాచబాధితుడై నరసింహాచార్యులచే పురాణములు విని వైష్ణవుల దాయనని తెలుపుచున్నవి.

వ్యాకేప కేవ చిద్రాజ్ఞా నిశితే రాజ్యకాంక్షయా,
విరూపాక్షేణ నిసాతా, కుభుప్రీతిసుయే వియమ్,
గేవ ప్రాప్తాన్య పైకాపిం పర్వ పరివారకాః,
.....

విరూపాక్ష ప్రతో భిమాన విదైవముతోఽపి,
.....

రామభిల్ విరూపాక్ష కృతకృత్యో ముపాదతా.

విరూపాక్షుడు ఘాతుకుఁడయినను నిరక్షరకుత్తి. కాదని యాశించు రచించిన “నారాయణవిలాస” మను గ్రంథము చెలుపును. ఆ నాటకము ప్రథమాంకమున “యస్య రాజ్య కల్లాటతుండీర వోళపాండ్యమండలాధిపతే. సింహాళదీప్ జయస్తంభస్య మహాదానదీప్ తస్య సకలకలావిలాసిసీన్వయంవర వరపతే;

కృతిను నారాయణీవిలాసం నామ నాటకం ప్రయత్నో" యనుట వలన, విరూపాక్షుడు నకలకలాకోవిదుడై యుండెను.

ఇమ్మడి దేవరాయని కాలమున కొండ వీడు, రాజమండ్రి, రాజకొండ ఇత్యాదుల రెడ్డి రాజు లందరు విజయనగరచక్రానివత్సమున కధీశులై యుండిరని సూచింపఁబడినది. పద్మ నాయకుఁ డగు సర్వజ్ఞసింగము నాస్థానము సంస్కృతాంధ్రకవుల కావాసస్థానమై యుండెను. సింగముడు స్వతః రసార్ణవసుధాకర మాను రించి సర్వజ్ఞాభిధానమును ధరించి యుండెను. విజయనగర రాజాశ్రయమును బొందిన దిండిమవంశీయుఁ డగు రాజనాథకవిని వాదమునం దోడించిన శ్రీనాథుఁడుకూడ సర్వజ్ఞుని అస్థానమునకు విజయార్థిగాఁ జొవుమునులు శారదానగ్రహమును వేడుకొనెను. అమరకోశవ్యాఖ్యానమును రచించిన బామ్యలకంటి అప్పలాచార్యుఁడు సింగముని పాండిత్యము నిట్లు జ్ఞాపించియున్నాఁడు:—

కుమారసింగధూపేన లక్ష్మ్యలక్ష్మణవేదితా,
కోధిశ్చ విమం గ్రంథః కింకోద్య క్కోదహంతరైః.

సింగముని ఆశ్రయమునందే కాళిదాసాది ప్రభృతుల గ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములను రచించి సంస్కృతసాహిత్యమునకు మహాదుపకారము నొనరించి మహామహోపాధ్యాయునిగుదాంకితుఁ డయిన కోలచల మల్లినాథుఁడు, నాతనియగ్రజుఁడగు పెద్దభట్టు నుండిరని తెలియుచున్నది. ప్రపంచమునందు ముఖ్యగ్రంథము

లలో నొకటియని పరిగణింపఁబడిన శాకుంతల నాటకమునకు ప్రధానమయిన రెండువ్యాఖ్యానములు రెడ్డిరాజు లాశ్రయముందే బయలుదేరినవి. మల్లినాథుని వ్యాఖ్యానములను పరిశీలించినవారికి అతని పాండిత్యము గోచరమగును. అతఁడు ఈకాలమున నుపబద్ధములైన వాఙ్మయశాస్త్రం, వైద్యశాస్త్రం, జ్యోతిషాద్యధ్యక్షములను గల వ్యాఖ్యానములందు ప్రమాణములుగాఁ బేర్కొనినాఁడు. అతని పాండిత్యమునకు మెచ్చి సింగముఁడు మహామహోపాధ్యాయ, సూరి యను బిరుదము లొసంగి కనకాభిషేకమును జేసి ననియు నారాయణసండితుని చంపూరామాయణము వలనఁ దెలియుచున్నది. కవితాసనాథుఁ డగు శ్రీనాథుఁడు సింగమరాజు నిట్లు ప్రశంసించినాఁడు:—

సర్వజ్ఞ నామధేయము
కన్యోకీ రావుసింగజనపాలునికే
యర్హిం కెల్లడు దక్కొద
సర్వజ్ఞం దెలుట పక్క సామల మహలే.

కవిత్వశాస్త్రవృత్తిచే దులనచేసి చూచిన ఆంధ్రభాగవతకర్తయగు బమ్మెరపోతనామాత్యునికే తాత్కాలికకవులందు ముఖ్యస్థానమొసంగ వలెను. శ్రీనాథ, రాజనాథ, మల్లినాథాదులు ద్రవ్యాద్యనాథముగా దేశదేశమును దిరిగి రాజద్వారములందుఁ గాచి కాచి వణిక్కులు, జంగములు, చక్రవర్తులు, స్వకీయులు, పరకీయులు, సామంతులు, లుభులు, మిత్రులు, శత్రులని గణింపక ధనమును గడించి కావ్య

కన్యక నమ్మచుండఁగ, త్రికరణశుద్ధిగ మను
 శేష్యరాధములకు కావ్యముల సంకిలము చేయ
 వని నిశ్చయించి, “శ్రీతైవల్యపదంబుఁ జేరుటకు
 నై చింతిండ్” తన భాగవతమును శ్రీనారా
 యణునికే యంకితము చేసెను. శ్రీనాథ,
 పోతన కవు లిద్దఱు భిన్న భిన్న వంశములకుఁ
 జేరినవారు శ్రీనాథుని మతము శృంగార
 రసమే ప్రధానమనియు, దేశములు దిరిగి
 రాజుల నాశ్రయించి యశోధనముల నార్జన
 చేయుటయే ధ్యేయమనియు, జీవనమందు
 భౌతికసుఖమే అవశ్యకమనియు, కావ్యములు
 పండితజనాదరణమునకే పాత్రమనియుఁ దేలు
 చున్నది. నైషధము విద్వదాపధమట! కాశీ
 ఖండ మయాసింపమట! పోతన్నను స్మరించిన

నాతని జీవన చరిత్రయంతయు శ్రీనాథుని మత
 మునకు విరుద్ధముగనే యుండెనని తోచక
 మానదు. భక్తిమే ముక్తిదాయకము. అత్మా
 భిలాషి కృషికర్మచేతనైన నుదరపోషణము
 గావించుట మంచిదే కాని ఔద్రమానవా
 కీశుల నాశ్రయించు అన్నఁడుఁ దగదు. ముక్తి
 పథమును సుగమము గావించి పామనులుకూడ
 కావ్యానందము ననుభవించునట్లు చేయు
 టకు యత్నిపాసవ్యాకరణాది ప్రయోగములను
 పాటింకక కావ్యరచనము చేసెను. ఈధ్యేయ
 ముచేతనే కన్నడమందు విద్యారణ్యుల ప్రప్ర
 శిష్యుడగు నారాయణగవి బ్రాహ్మణసంప్రదా
 యములను వీడి, భాగవతమును గద్యరూప
 ముగ వ్రాసెను.

శతక మంజరి (భక్తిసంపుటము)

ఈపుస్తకంలో వృషాధిపతకము, సర్వేశ్వరశతకము, దేవకీనందనశతకము, ఒంటిమిట్ట
 రఘువీరశతకము, నారాయణశతకము, కాళహస్తీశ్వరశతకము, దాశరథిశతకము, రంగశాయి
 శతకము, రామతారకశతకము, రామచంద్రశతకము అనే పదిశతకాలు ఉన్నవి. ఒక్కొక్కశత
 కానికి దానిని విమర్శిస్తూ ప్రకాశకులు వ్రాసిన మంచిపీఠిక ఉంది. చాలా వ్రాతప్రతులతో సరి
 చూచి వాటిల్లోనుంచి తీసిన పాఠాంతరాలున్న ఎక్కింపబడినవి.

మేనేజరు : ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబుశెట్టివీధి, బార్బిటపుర, చెన్నపురి.

(గీతావళి)

సుఖము కష్టము లోకాన చూచుచుండి
తనకు నిష్టము లేనట్లు దనరుచుంట
చూచుచుండియు తుష్టి లేకే చరించి
విధిని దాటెద నందువు పెడగుబోలె,
విధిని దాటగ శక్యంబె విశ్వమందు
మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

సుఖము దుఃఖము ప్రారబ్ధసూచనలుగ
పెద్ద లెన్నుదు రవి లేక యెద్ది గలను?
హర్మ్యముల నసియించు పుణ్యాత్ములకును,
పాతకొంపల నివసించు పాపులకును
నొకట ధర్మము గల దది యోటువడక
యెప్పుడును నిర్ణయించును తస్య నొప్పు
నదియె విధి యని నిర్ణయ మాను గాదె?
చూచి చూచియు, విధిశక్తి చూచికూడ
విధిని దాటెద నందువు పెడగుబోలె

మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానరాదు!
అదియె మంచికి జెడ్డకు నగుచునుండు
విధియె సుఖదుఃఖసంయోగవిలసిల్లు
చిన్నవానిని పెద్దగ జేయు నదియె
పేదవానిని ధనముతో బెంచు నదియె
లేనివానిని భవిష్యుండి లేపు నదియె
పెద్దవానిని తలక్రిందు బెట్టు నదియె
గొప్పవానికి కష్టములే గూర్పు నదియె
పిచ్చివానిని బెద్దగా బిల్పు నదియె
అమితహర్షము చిటికెలో నదియె మార్పు.

దేనిదేని! భేదం బెదేని యున్న
దానిదానిని జేయుచు దనరుచుండు!
దీనిలో జూడ జేయ నేమని గలదె?
పెట్టి యగు గాని, విధినుండి విడువ బడునె?
ఎన్నో యత్నము లొనరింప నెపుడుగాని
కారణములేక యెట్టులు కాననగును?
కారణము గలదేని శ్రీకాంతు నెంచి
పరమవాత్స్యనిధియగు వాని జూచి
కర్మ పరిష్కర్మమును జేసి కనుల తెరిచి
చూచి చూచియు, ఫలితంబు చూచికూడ
విధిని దాటెద నందువు పెడగ వగుచు
మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

హావభావప్రభామూలమైన దదియె
మానవుల లోకమున ద్రిష్ట మార్గ మదియె
ఎంతధీశక్తి యున్న మరేమి యున్న
నేమి? మానవు డట్టులె యింతలోన
పెట్టియె విధిచోదిరవృత్తితోడ
నకలనకల్పముల మార్చి సంతసించు
తనకె యన్నిట లాభంబు దలచుచుండు
వికలతాకారణముచేత పెట్టు లగుచు
నెంచు కొందఱి భావమండే గలదని
యాత్మ నమ్మి విధిని తూలనాడియాడి
తుదకు పని తారుమారైన నదయు డగుచు
విధియె చేసె నంచు నెపుడు వెఱచుచుండి

విధిని చాటగ మార్గము వెదకుచును
మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

చిన్నితనమున నెపుడు తా నెన్నో తలచి
కడగి యాకాశవార్మ్యముల్ గట్టుచుండి
భూమిలో నున్న ధనమొర బొందగోరి
దానధర్మములందు వదాన్య డగుచు
త్పత్త లేకయె యెప్పు సంతృప్తు డగుచు
తనకు లేకుండ నిచ్చు యన్వనుని(?) జూచి
“ఇదిగో తృప్త గా దిది నిశ్చయించి చూడు
భూమిలో నున్న దంతయు బొందుటకునె
మానవుడు పుట్టియుండియు మఱచిపోయి
యెపుడు మోక్షము మోక్షముం చేచ్చు బుద్ధి
మానరాదె? యింకను పెట్టివాని గావు”
మనుచు కోరుచుండియు నగు దండజూచు
నాకసంపు బువ్వుల గాని యట్ట క్రింద
బడును; సంచలించెడును భావమ్ము ఘిగుల
నప్పుడె విధిని మీరరా దనుచు నెఱుగు!
కాని, మఱునాడె మఱుల నాకసమున కెగిది
జేరదలచు; నిదె జగీష జీవునకును.

నిశ్చయం బిట్టి దయ్యను నీతి మాలి
మోహమున జీవుడు సుఖంబ ముచ్చటించు
విధిని ఎట్టులైన జయింప వేచియుండు

మానవా! నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

చచ్చుటకు సిద్ధమగు మునునలికి భోగ
వాంఛ చచ్చునె యెటులైన? వార్ధకమున
నింక నాకాశవార్మ్యంబు లిచ్చమీర
గాంచుచు జయింపజూచు రోగముల నెల్లి;
ఇదియె మాయ ప్రపంచముం దిటుల వచ్చి

మూఢులను జేరి యేడ్పించు మూల మిదియె
“విధి యొకటి యున్నదని” తలపింపజేయు
దారి యన్నను వేటొందు దారి లేక
నదియె మూఢనమ్మక(?)మని మైన తలప
కుండ శశవిమాణము తప్పకుండ దెట్టు
ననెడి మూఢచిత్తుని చలమైన లేక
సతత ముకదాని చుట్టునె సంచరించి
పిచ్చితో గూడి మనమును విచ్చూచి
తిరుగనిచ్చి విధివలన తరుమబడుట
చేతనై నట్లు భౌతికభౌతికలన
విధిని గెలువంగ జూచెడు వింత గాదె
తెలియజెప్పినప్పటికిని తెలియలేవు
మానవా! నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

“పరమపావన చంచలభావజడుడ
జీవితమునందలి ఫలమ్ము చెపుమ నాకు;
ఎపుడు దుఃఖమే! సుఖమన్న నెఱుగ జెవడు
నున్నదానితో సంశయ మెన్న సున్న
వగుల సొమ్ముల కాసించి పాపమతులు
ధనము జేకొని దూషింతు ఘనుల జనుల
నిట్టి జనమధ్యమున నున్న గిట్ట నేమి?
యడలి మేలించు దలచెద నమరవినుత!
కనుక నడవిని చరియింతు గాక జేవ!—
కాలము తటిచ్చలనకీలి గాదె చెపుమ
యిప్పుడే గాక నింకెపు డిట్లు నేయ?
కాన నేడే పోయెద నిండు కాసలకును.—
చెప్పగలదేమి మానవకీలమందు
నెపుడు నింతె, గాకేమి? ని న్నేన్న వాత్స
నరయుచుండగ మోక్షంబు కరగరంబు”

అనుచు నేడ్చు నిన్నెంతో “నాయాన” యనుచు
నెవడో “విధి విధించిన దాని నెవరి వశము
దాటగ” ననడి నత్యము దాని దెలిపి
తేర్చి, మమతమార్గమున నె తేలి, మునిగి,
ధరణి నెల్ల పు డవ్విధి దాటుటకును
యత్న మొనరింతు, ఎంతైన నాదు వీపు!

మానవా నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

“నలువ! మాయాంధకారము దొలగద్రోయు
కరుణరస మొప్పు జ్ఞానభాస్కరుడ వీపు!
నీదు నిశ్చయ మెఱిగియు కేను నిన్ను
గెలువగల నను భ్రమతోడ గలగుచుండి
యెత్తు నైచెడి వెడగ నెంతేని నత్య”
మనుచు ననుకొని మఱునాడె అత మఱచి
పురుషకారంబై ముఖ్యము పురుషున కని
చెప్పచు విధికి పైయెత్తు సెక్కుచుండి
సారెసారె కభిప్రాయసరణి మార్చు
మానవా నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

చిన్ని పనిలోన గనుపట్టు చిహ్న మదియె
పెద్దకార్యముపట్టిన బెడద యదియె
కార్యము లెత్తిన నయ్యది కారణంబు
పురుషకారంబు కుణములో బోవ ద్రోచి
మానవుని శక్తికంతయు మాపుజేసి
భూతిశక్తిని పెల్లుగ మూల ద్రోచి
సర్వలోకము: నడపించు శక్తి యదియె
చంద్రసూర్యులు దేనిచే నంచరింతు
దేనిచే భూమి తనచుట్టు దిరుగుచుండు
మేఘమాలిక కురియు నే మేటిశక్తి
అయలొకికశక్తి నెత్తిన ద్రోచి
యిందు లేదని. రూపింప నెనని తరము!—
క్రియకు సిజముగ విధి యలొకికము సుమ్ము
దాని నమ్ముము సౌఖ్యంబు దాన గలదు
పనుల జేయుము యత్న లోపంబు లేక
ఫలిత మెల్లను విధికిని వడలవోయి!
కార్యమైనను గాకున్న గాసి బడకు
మిదియె పరమరిహస్యము మదికి జేర్చి
సంతసింపుము మనమున పంతి మాను!

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్ననెజా కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅతిరములతో బంతులు
దూరిదూరముగా, దద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ
చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే
కాక తిప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, ‘భారతి’.

శబరి

చెలారాదీక్షితులుగారు

(వసుకటి సంచిక తరువాయి)

౨

[పంపాసరస్సుకు దక్షిణముగా ఉన్న ఋష్య శ్రీనిము చరూపమున ఉన్న బయలు, పన్నియెడల అంతటా మోలివి ఉన్నది. బయలుకు శూభాస్యముగా ఋష్య ఋషాక పర్యవేక్షణములు కనబడుచున్నవి. మట్టా అపవిష్టముగా ఉన్నది. బయలుకు వాయవ్యముగా మహింకవనము. పంపారీతియుగాన ఉన్న ఆశ్రమముగా చారకముని కూర్చుని సరస్సులో ఈదే బాతులకేసి చూస్తున్నాడు. దుక్రాక్షమల తిప్పనున్నాడు. కాని ఆరనిధ్యాన మంతా సరస్సుమీదే ఉంది.

బయలులో ఒకపరకస్య అడుకొంటూ ఉంది. కేరం ఇగ్రి, పద్ధనిమిది పంచత్సరముల కయస్సు. మెడలో నులిచెండిగింజులించి లుచ్చివి. తెలులోనూ తెవులలోనూ అసెవిపువ్వలు పెట్టుకొన్నది. ఒకచెట్టు మొలకు మట్ట పెట్టుకొన్నది. ఒకచెట్టు ఉత్తరీయముగా జనుమిడినుంచి వేల్చేడుతున్నది. సందమజాట్టు పిరుములు చాటి వేల్చాడు తున్నది. పల్లనికేరీపు నిగారింపులు. పంపంతకాలపు కానవిశోభ ఆమెలో ప్రతిబింబిస్తున్నది. అంకల కున్న ఎగుకునినము ఆమెకు కడ్డు. ఆమెకడ్డు యకావనమది యను వడ్డగ్రక్కతున్నది. పీక్షన అంపిమెనకేరీగము. మంప్రని నెవ్వయెగము. ఆమెలో హనుమంతుడు ఆడు కొంటున్నాడు. ఇక్కడ పంచత్సరముల వయస్సు బల మెవ కంపెలు కేరికేరీగము. సాక్షి స్పృష్టి. ఎర్రనికేరీగము. అంపమైని ఎర్రవిముఖము. చిన్నకడ్డు. పెద్దచెక్కిడ్డు. మామూను మీసాలు. పట్టి కిరించెట్టు పంచ కట్టుకొ

న్నాడు. అర్థచంద్రాకృతి గల కళ్ర ఒకటి జవకవైపున తిరిలించుకొన్నాడు. అది ఆరనిజయుగము. తలపై నల్లనిజాట్టు ముడి వేడుకొన్నాడు.]

ఇ గ్రి

అ! చూశావా, చూశావా, పిక్కిరీలు! పిక్కిరీలాట ఆడుతున్నావు.

[అని ఆతని చెయ్యి పట్టుకొన్నది.]

హ ను మ ం తు డు

[చులాగ్గా చెయ్యి వదలించుకొని] నే నేం పిక్కిరీ. లాడుతున్నాను?

ఇ గ్రి

ఎప్పుడూ నువ్వు పిక్కిరీలే. ఇన్నేళ్లబట్టి చూస్తున్నా గదా!

హ మ మ ం తు డు

నీ నోడిపోతే పిక్కిరీలు, నీ నోడిపోతే న్యాయమున్నా—అవునా?

ఇ గ్రి

[హనుమంతుని ఒక లెంపకాయ కొట్టి] కో రీ! [అని పారిపోవును.]

హ ను మంతుడు

[అమె వెనుక పరుగెత్తుకు వెళ్ళి ఒక
చేయ్స్ ఎత్తి బుజుమీద పెట్టుకు వచ్చి]

పెంకెపిల్లవు అయిపోతున్నావు సుమా
నువ్వు!

ఇర్రె

[పెనుగులాడుతూ]

వదులు, నన్ను వదులు.

హ ను మంతుడు

అల్లరి చెయ్య నంటే వదులుతాను.

ఇర్రె

అల్లరి చెయ్యను, వదులు.

హ ను మంతుడు

అబద్ధం ఆడవంటే వదల్తాను.

ఇర్రె

అబద్ధ మంటే ఏమిటి?

హ ను మంతుడు

[ఇర్రెని కిందికి దింపి వేలు ఆడిస్తూ]

అబద్ధం ఆడవు కదా!

ఇర్రె

నువ్వు పాడయిపోతున్నావు సుమా
హనుమా!

హ ను మంతుడు

నిన్ను ఆ నల్లటి పెద్ద ఏనుగుకు అప్ప
చెప్పతాను చెప్పినమాట వివరపోతే!

ఇర్రె

నీవు చెప్పినట్లలా చేస్తే ఆట లేనే లేదు. నల్లని పరిగెత్తే ఆడింకను నా కియ్యవూ!

హ ను మంతుడు

[నవ్వుతూ] నిన్ను ఆకాశమీది కెగలేసి....

ఇర్రె

నన్ను సీబిల్కో కూర్చోవియ్యి. నీకోసం
ఒక మంచిపాట చేశాను. అది పాడతాను.

హ ను మంతుడు

కూర్చో నియ్యకపోతే పాడతూ?

ఇర్రె

పాడను.

హ ను మంతుడు

[భయపెట్టతూ]

పాడతూ?

ఇర్రె

[భయపెట్టట్లు నటిస్తూ, నవ్వుతూ]

పాడకపోతే.....పాడను

[అని పరుగెత్తును.]

హ ను మంతుడు

[అమె కేసికదలకుండా నిలుబడిచూచుచు]

ఇర్రె! ఇర్రె! ఇలా రా! ఒకమాట చెప్ప
తాను.

ఇర్రె

[తిరిగివచ్చి, 'చెప్ప' అని దక్షిణముగా
చూచును. అక్కడ ఒక పింకబుమంద చుగు
చుంగున దాటుతూ పరుగెత్తును.]

చూచు, హనుమా చూచు.....

ఆడింక నా కియ్యవూ! మెరుపు మెరిసి

హ ను మంతుడు

[అమెను సమీపించి బుజులమీద చెయ్యి వేసి జంకలున్నదిక్కుకు చూస్తూ]
అజంకను నీ కిస్తే పాడతావా?

ఇ ర్రి

ఇయ్యవు! హనుమా, ఇయ్యమా? ఈ గుండవింద గింజలదండలు నీమెల్లో కేస్తాను ఇస్తే.

హ ను మంతుడు

పాట పాడుతావా?

ఇ ర్రి

ఎన్ని పాటలు పాడినా, ఎప్పుడూ పాట పాటంటావు!

హ ను మంతుడు

కొత్తపాటన్నావు!

ఇ ర్రి

పోతోంది, పారిపోతోంది. పాడతా, పాడతా, దాన్ని పోనియ్యకుండా పట్టి నా కియ్యవు హనుమా, హనుమా, నా కియ్యమా!

హ ను మంతుడు

[పెరుక భాగాన తగిలించుకొన్న అర్థ చంద్రదాయుధాన్ని తీసి గిక్కున తిప్పి జంకవైపు విసరును. అది వలయాలు తిరుగుతూ రంయి రంయిన పోయి జంకను పడగొట్టి వలయాలు తిరుగుతూ తిరిగివచ్చి హనుమంతుని పాదములు దగ్గర పడును.]

అమగో, అమగో, వెళ్ళింది, కొట్టింది కాళ్లను. వచ్చింది. [అని కర్ర యధాప్రకారం తగిలించుకొనును.]

ఇ ర్రి

[హనుమంతుని మెల్లో చేతులు వేసి మొగము మీద ముద్దుపెట్టి గబగబ పరుగెత్తుకు వెళ్ళి జంకను బుజులమీద మోసుకు వచ్చును.]

హనుమా, ఎంత మంచి జంకో! ఎంత పెద్దవో! నీన్ని నేను పెంచుతాను. పద, పెడదాము, పద, పంపానరస్సు దగ్గరికి. నీనికి నీళ్ళూ, గడ్డి పెడదాము.

హ ను మంతుడు

[అమెబుజముల మీది జంకను తన బుజులమీద వేసుకొనును. ఇద్దరూ పంప వైపు వెళ్లుదురు.]

ఇ ర్రి! పాట పాడు.

ఇ ర్రి

నన్ను ముద్దెట్టుకుంటే పాట పాడతాను.

హ ను మంతుడు

ఈజంకను నే పట్టుకు వెళ్లిపోతున్నా.
[అని పోబోవును.]

ఇ ర్రి

నద్దు హనుమా! హాయిగా అగట్టుమీద కూచుని బాతులనూ, హంసలనూ చూస్తూ పాడుకొందాము. ఏం, హనుమా, ఏం?

హ ను మంతుడు

అలాగేలే పోనీ!

ఇరి

మనం ఎప్పుడూ ఈలడవుల్లో ఆడుకొంటూంటే ఎంత బాగుంటుంది హనుమా! నీ వెప్పుడో కాని ఆటకు రానేరావు.

హనుమంతుడు

నే రాకపోతే ఇంకోళ్లతో ఆడుకోరాదూ?

ఇరి

ఇంకోళ్లతోనా! ఇంకోళ్లతో ఆటేమిటి? మీతో ఆడితేనే ఆట అందంగా ఉంటుంది.

హనుమంతుడు

నేను సుగ్రీవుడిబంటును కదా! ఆయన్ని ఎప్పుడూ కనిపెట్టుకు ఉండాలి.

ఇరి

సుగ్రీవునూ, వాలీ నీకంటే గొప్పవాడా?

హనుమంతుడు

కారామరి?

ఇరి

కాదు. అందరికంటే నువ్వే గొప్పవాడవు. మంచి ఆటలు నాతో ఆడతావు. నిన్ను చూస్తే ఏనుగులూ పెద్దపులులూ పారిపోతవి. నీవే గొప్పవాడవు. నీకంటే గొప్పవా డెవ్వరూ లేడు.

హనుమంతుడు

తప్ప తప్ప, ఇరి, ఆలాగే అనకూడదు.

ఇరి

నన్ను చూస్తే నీకు నరదాగా ఉండదూ హనుమా!

హనుమంతుడు

నీవు నవరవిల్లువు.

ఇరి

అంతేనా?

హనుమంతుడు

చక్కని దానవు.

ఇరి

అంతేనా?

హనుమంతుడు

మంచి ఆట లాడుతావు.

ఇరి

అంతేనా?

హనుమంతుడు

నీనాట్యము చూస్తూ నీపాటలు వింటే మతి పోతుంది.

ఇరి

నేను లేనప్పుడు నీకు తోస్తుందా, హనుమా!

హనుమంతుడు

ఏమో!

ఇరి

నాదగ్గరికి రావా లని ఉండదూ? నా పాటలు వినాలని ఉండదూ?

హనుమంతుడు

ఇక్కడ ఉన్నప్పుడు మీతోటే ఉండాలని ఉంటుంది. సుగ్రీవుడిదగ్గరికి వెళ్లి నవ్వుకు ఆయన తప్ప ఇంకెవరూ నాకు కనిపించరు.

ఇ రి

పోనీ గాని హనుమూ, రోహ ఒకమాటు
నాతో ఆడుకొడానికి వస్తూ ఉండరా?

హ ను మ ం తు మ

స్వామికార్యములు లేనప్పుడు రానుటే
ఇరీ!

ఇ రి

పోనీ అమ్మా! నీ పెద్దదూ ఇంతే హను
మా..... పోనీలే! [అని ఏడ్చును.]

హ ను మ ం తు మ

[కంగారుపడుతూ] అయ్యో పెరిపిల్లా!
ఆమాత్రానికి ఏమస్తారా?

ఇ రి

పోనీ, పోనీ, నా కక్కడేదు, నే వెక్కడికో
పోతాను. నే నా చెవులలో పెడిపోతాను.
నాతో మాట్లాడకు. పో, పో. నా కాకింక
ఆక్కడేదు.

[అని దూరముగా పోవును.]

హ ను మ ం తు మ

సవరవాల్లో తప్పపుట్టావు నువ్వు.
వస్తూంటాలే; రా, ఇలా రా, ఏడవకు.

ఇ రి

[వర్గకకు వచ్చి అతని చేతులతో తన
కళ్లు నులుముకొంటూ]

నా కక్కడేదు. పోనీలే, రాకపోతే.

[అని అతనిని గబగబ వెళ్ళిమీద నాలుగు
కొట్టి నవ్వి]

రాకపోతే ఎరగరా?

హ ను మ ం తు మ

[నవ్వుతూ] పెంకెపిల్లా!

[ఇద్దరూ సంపాతటము చేరుదును. దూర
ముగా గట్టమీద ఆశ్రమములో చాతకముని
చుండలు కుమ్ములో పెట్టి ఊచుచుండును.
శబరి వారికి సమీపములో నీరు ముంచుకొను
చుండును. ఆవిడ మొలకు కృష్ణాక్షణము చూచి
ఉన్నది. చేతిలో పెద్దపూర కాయబ్రూర ఉన్నది.
దానితో నీళ్లు ముంచుతూ శ్రీరామ, శ్రీ
రామ, అనుకొనుచుండును.]

ఇ రి

చూడు, హనుమా, చూడు. ఆముసలి
అవ్వ ఎవరో నీ వెరుగుదువా?

హ ను మ ం తు మ

ఎరగ కేమి? ఆవిడ శబరి. మతంగముని
పరిచారిక.

ఇ రి

పోనిదూ, అస్తమానం ఆముసలివాణ్ణి
కనిపెట్టుకు కూచుంటుంది. పక్షులు లేవు,
పాటలు లేవు, ఆటలు లేవు, ఏమీ లేవు
ఆవిడకు.

హ ను మ ం తు మ

ఇనీ తప్ప; వినిపిస్తే?

ఇ రి

వినిపిస్తే నాకు భయమా యేమిటి? ఊ
కను దింపవేమి, అలాగ చూస్తావు.

[హనుమంతుడు జాకను దొంగను. కాళ్ళి
మీద చెట్టు తగులుటచేత జాక నింబడలేక
పడుక్కొనును. వాని పక్కనే ఇరి దువ్వుతూ
కూర్చుంటును. హనుమంతుడు నింబడిఉండును.]

ఇ రి

కూర్చో హనుమా!

హ ను మం తు డు

శబరిలోనుంచి ఏదో దివ్యతేజం బయ
టికి వస్తోంది చూచూ!

ఇ రి

పోదూ, నీ వెప్పుడూ ఇంతే. [శబరిని
ఘోషిస్తూ] అవ్వోయి, ఓ అవ్వా! ఏమిటి
చేస్తున్నావు అక్కడ?

శబరి

[నీళ్లు నిండినబుర్ర చేత్తో పట్టుకొని
మెక్కు తిరిగి శ్రీరామస్మరణ చేస్తూ]

ఎవరమ్మా మీరు? [అని వాని నమీ
పించి పారకాయబుర్ర కింద పెట్టి నింబడిఉండే
మార్పాడును.] నువ్వంటి ఇర్రీ! ఎవరో అను
కున్నాను.—నువ్వు ఎవరు నాయనా?

హ ను మం తు డు

నేను హనుమంతుణ్ణి.

శ బ రి

నువ్వువోయి! వాయుదేవుడి కొడుకువా!
మీఅమ్మ అంజనాదేవిని నీ వెరుగుదును.
మేము చిన్నప్పటినుంచి అడుకొనేవాళ్ళము. మీ
అమ్మ నాన్నా బాగున్నారా నాయనా? రించి?

హ ను మం తు డు

బాగున్నా రమ్మా.

ఇ రి

అవ్వా, నా కోపాట చెప్పరా?

శ బ రి

వెరిచిల్లి, చెప్పితా! విన్నావా నాయనా,
విననే ఇర్రీ. భగవంతుడు, శ్రీమన్నారాయణ
మూర్తి, ఇప్పుడు అయోధ్యలో అవతరించా
డట. నాయనా, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి
సుమా, మన కాలంలో అవతరించడంమాట
చెప్ప; అది నే ననుకొంటుంటు. ఎంతపుణ్య
మో కాదూ?

హ ను మం తు డు

[భక్తిభావముతో వినమ్రతతో]

శ్రీమన్నారాయణమూర్తి అవతారమే
అమ్మా!

శ బ రి

అవును నాయనా, అవును. విన్నావే
ఇర్రీ! విష్ణుమూర్తి అవతారిం సుమా శ్రీ
రామచంద్రమూర్తి. శ్రీరాముడు.

హ ను మం తు డు

శ్రీరామచంద్రువా?

ఇ రి

నే వెళ్ళుతున్నా, హనుమా! రావూ?

హ ను మం తు డు

ఎన్నాళ్లైన దమ్మా పరమాత్మ అవత

శబరి

ఇరవైయెనిమిది సంవత్సరాలు నాయనా,
ఇరవైయెనిమిది సంవత్సరాలు. ఆకాశము
నంటి శరీరము, సూర్యచంద్రులవంటి కళ్లు,
నక్షత్రకాంతివంటి నవ్వు, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి సుమా నాయనా!

ఇరి

హనుమా, పాట పాడుతాను రావూ?

హనుమంతుడు

శబరి, శబరి, శ్రీరామచంద్రమూర్తి
చరిత్ర నాకు చెప్పవూ?

ఇరి

[చారిత్రముని కుశీరములోనుంచి వార
కాయబుర్ర దీనుకు వచ్చి దానితో నీళ్లు ముం
చుకొని వెళ్ళిమీద పెట్టుకొని అకను రెండు
చేతులతోనూ ఎత్తుకొని వక్షమున కానించి
ఒయ్యారముగా వెళ్లుతూ]

హనుమా, నీకు పాటక్కణ్ణీదు? నే వెళ్లు
తున్నా లే, నే వెళ్లుతున్నా లే, పాటపాడుకుంటూ
వెళ్లుతాను. నువ్వుకూడా వచ్చి నన్ను దిగ
జెట్టవూ?

శబరి

ఇరి, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి అవ
తారచరిత్ర విన్నావుట? చెప్పతా విను.

ఇరి

నాకు కనుదమ్మా, నే వెళ్లాలి. [హను
మంతునిహించి] హనుమా, హనుమా, సరేలే,

జ్ఞానక ముందుకో [అని ఒయ్యారముగా నడిచి
పోవును.]

శబరి

శ్రీరామచంద్రుడు నాయనా, ఎంతో
చక్కనిమూర్తి; నాబంగారుమూట, నాచా
ముడు నాయనా, విన్నావా; శ్రీరామచంద్ర
మూర్తి! గురువుగారు నాకు చెప్పారు.

హనుమంతుడు

ఏమని చెప్పారు అమ్మా?

శబరి

అయోధ్యలో నాయనా, అయోధ్యలో
అనిరందించాడు భరతభుషణ్ కౌసల్యకీ. నేనే
కౌసల్య.....అమ్మా! అంతపుణ్యమే! చిత్త
వాక్య పరిపాలన కోసం పద్మాలుగేళ్లు వస
వానం చేస్తాడట నాతోడి! నాశ్రీరామచంద్ర
మూర్తి! విన్నావు నాయనా! ఎంతకష్టమో?

హనుమంతుడు

పద్మాలుగేళ్లే శబరి?

శబరి

[చేతులు తిప్పకొంటూ] పద్మాలుగేళ్లు
నాయనా [కంట నీకు పెట్టి] నాచిన్నతండ్రి
అడవుల్లో తిరగాలిట!

హనుమంతుడు

అమ్మా శబరి! ఎందు కమ్మా అడవుల్లో
తిరగడం?

శబరి

చిత్తవాక్య పరిపాలనకోసం నాయనా!
[కన్నీరు చేతితో తుడుచుకొనును.]

హ ను మంతుడు

అది ఒకవ్యాజము తల్లీ! అవతారకార్యముయొక్క ఉద్దేశ్యము నెరవేరినానికి అది ఒకవ్యాజము. దుష్టశిక్షణ చేయడానికి వనవాసం అవసరమని తోస్తుంది.

శ బ రి

నీవు బుద్ధిమంతుడివి నాయనా! ఆమాట నిజమే అనుకుంటా; నాకూ ఆలాగే తోచింది.

హ ను మంతుడు

ఇప్పుడెక్కడున్నాను భగవంతుడు తల్లీ?

శ బ రి

నారాముడు చిత్రకూటంలో ఉన్నాడు నాయనా; నాకన్నతల్లీ.

హ ను మంతుడు

చిత్రకూటానుంచి ఇంక అరణ్యముకు వెళ్లితారు కాబోలు అవతారపుగుఱులు.

శ బ రి

ఏమో నాయనా నాకు తెలియదు; విన్నావా నాయనా; శ్రీరామచంద్రమూర్తి పంపారాన్ని పవిత్రం చేస్తారుట!

హ ను మంతుడు

[ఉత్సాహంతో] ఇక్కడికి వస్తారా?

శ బ రి

అవును నాయనా అవును. నా ఆశ్రమానికి వస్తాను. నేను ఆడదాన్ని, ముసలిదాన్ని, ఆయన్ని ఎలాగ ఆరాధించాలో..... నా రామచంద్రమూర్తికి నామీద కోపం రాదుకదా నాయనా.

హ ను మంతుడు

నీ నెద్యప్తమంతురాలవు తల్లీ! భగవంతుడికి పీఠివా అనుగ్రహమే; అగ్రహ మెచ్చమే ఉండదు.

[దూరంనుంచి చల్లనిపాట వినిబయలును.]

శ బ రి

[అంకిస్తూ] ఆలాటి పాట పాటే శ్రీరాముడికి సాక్షాత్తుగా ఉంటుందా నాయనా?

హ ను మంతుడు

అది ఇరి పాట. భగవంతుడికి కామసి నని పాటలూ, పువ్వులూ, పట్టానూ—భక్తుల హృదయాలతో పాటు.

శ బ రి

అవును నాయనా, ప్రకృతిలో సౌందర్యం అంతా ఆమనకు ధారపోస్తూంది. మూలపహృదయంలో మాధుర్యం ఆయనకోసం పుట్టిందా.

హ ను మంతుడు

అవు నమ్మా, అవును.

శ బ రి

ముసలిదాన్ని, నా కాపాటలు వస్తవా నాయనా? నా రామచంద్రుడి ఎడట పాడతాను.

హ ను మంతుడు

ఇరికి పాటలు చాలా వస్తున్నాయి; చిలకలకూ, గోరువంకలకూ, కోయిలలకూ, నెమళ్ళకూ, హంసలకూ, పాటలు నేర్పడం ఇర్రే. ఆమె నీకు పాటలు నేర్పుతుందిలే.

శబరి

ఇది శ్రీరామచంద్రమూర్తి సంగతి చెప్పు. తప్పకుండా చెప్పు, ఏం?

హనుమంతుడు

హస్తాశ్రయమౌ, హస్తాశ్రయమౌ. పక్షి అన్న కూడా శ్రీరామచంద్రమూర్తిమీద పాటలు నేర్చుకొంటుంటే.

శబరి

ఎంత బాగుంది? శ్రీరాములవారికి అనాటలు పింఛి పంతులమే కాదు నాయనా; ఆయన ప్రభుత్వం అవుతాను కాదూ?

హనుమంతుడు

అవుతారమ్మా, అవుతారు. శ్రీరాములవారి చరిత్ర ఇంకా చెప్పనా?

శబరి

అక్రమంలో ఉన్న పావురాలను పంపి చాను నాయనా, ఎప్పటివార్తలు అప్పుడు తీసుకు రమ్మవి. శ్రీరామచంద్రమూర్తివారి వ్యత్యాస మంతా అవి తీసుకువస్తావి, ఎప్పటికప్పుడు.

హనుమంతుడు

నాకుకూడా చెప్పతూ ఉండు రల్లీ!

శబరి

అలాగే నాయనా, నీవు నా ఆశ్రమానికి వస్తూఉంటా! శ్రీరామచంద్రునిని ఏవిధముగా ఆరాధించవలసి ఉంటుందో ఆలోచిద్దాము.

హనుమంతుడు

తప్పకుండా వస్తాను తల్లీ. నీ సంతమాది దానవు! శ్రీరామపూజలో పాల్గొనడమునాతో పుణ్యవంతులై తేనే గాని సిద్ధించదు.

శబరి

నాయనా, శ్రీరామచంద్రులవానికి నేతా మందం, కణ్ణానందం, దేహసౌఖ్యం, మనస్సౌఖ్యం అన్న కలగజేయ్య గలమా నాయనా!

హనుమంతుడు

అమ్మా, నీకు వెలియంజేమున్నది? భగవానుడికి భక్తి ముఖ్యము గదా. అదిగోనమ్మా! [అకాశమువేపు చూపిస్తూ] శ్లోమంబు మన కల్లాగ పావురాలు పల్లటీలు కొట్టకుంటూ వస్తూఉన్నవి.

శబరి

[అకాశమువేపు చూస్తూ చెప్పుకొను తూ నవ్వుతూ]

నచ్చానా నా చిన్ని పక్షులు, నా పావురాలు, నచ్చానా రంజి, రంజి! నా రామచంద్రుడు క్షేమమా?

పావురములు

క్షేమమే తల్లీ! రామచంద్రులనాకు చిరకూటసునుంచి నందకారణ్యం వెల్లారు.

శబరి

వస్తున్నానా, నా సమీపానికి వస్తున్నానా! తాగండి, పంపాజలము తాగండి. ఇంకా చెప్పండి నా రామచంద్రులమాట.

పా వు ర ము లు

రామచంద్రుడూ, ఆయనశిష్యుడు లక్ష్మణుడూ, ఆయనభార్య సీతాదేవి అరణ్యంలో సంచారం చేస్తున్నారు.

శ బ రి

నాతల్లి, నాతల్లి సీతాదేవి? నాతల్లి నాతల్లే! [కంట తడిపెట్టుకొని] నాతల్లికూడా అడవుల్లో కష్టాలే! నేను పల్లి ఎత్తుకొని— అమ్మా! గురువుగారు ఆశ్రమం వదల వద్దన్నారు. లక్ష్మణుడా తమ్ముడు?

పా వు ర ము లు

మొదట శ్రీరామమూర్తి పాదములు కడిగి గుహలను వ్యర్థమిది దాటించాడు.

శ బ రి

ఏమి పుణ్యం చేసుకున్నావో మహాత్ముడు! శ్రీరాములవారి పాదప్రక్షాళనభంగ్యం అబ్బింది.

పా వు ర ము లు

తరువాత భరద్వాజుని సత్కారము పొంది చిత్రకూటము ప్రవేశించి ఉండగా ఆయన సనతితమ్ముడు భరతుడు వచ్చి తిరిగి రమ్మని చెప్పాడు. రాములవారు రా నన్నారు. తరువాత భరతుడు శ్రీరాములవారి పాద కలు తీసుకు పోయి నాటికి పట్టాభిషేకము చేసి శ్రీరాములవారి పేర రాజ్యమేలుతున్నాడు.

శ బ రి

నాత్మప్రపాదకలు తీసుకు వెళ్లాడా? నాత్మప్ర రా నన్నాడా? వెళ్లితే ఎలాగ?

మాబోంట్లకు ముక్తిసాధన మే? నాదివ్య మూర్తి ఎంత కరుణామయుడో, ఎంత సత్య వంతుడో!

పా వు ర ము లు

అరణ్యములో విరాఘుని చంపినారు శ్రీరాములు.

శ బ రి

దుష్టశిక్షణ ప్రారంభించాడు నాయనగారు. ఇంక మమ్మల్ని రక్షించడానికి వస్తాడు. వింటున్నావా హనుమంతుడా!

హ ను మం తు డు

వింటున్నా నమ్మా!

పా వు ర ము లు

చిరకాలంనుంచి తపస్సు చేస్తూ ఉన్న మునిపుంగవులకు చాలామందికి దర్శనమిచ్చాడు. చాలామంది రాక్షసులను దండ్రిస్తున్నారు.

శ బ రి

అవతారపురుషులు తమకార్యము నిర్వహిస్తున్నారు. ఆయన దక్షిణపాక్షములో హాలాహలమూ, అమృతమూను. వస్తున్నారు. నాకేమి వస్తున్నారు. ఏమి చెయ్యడం హనుమా! మనం ఏలాగ ఆరాధించడము?

హ ను మం తు డు

భయము లే దమ్మా! సింహాదయము కంటే సారథు కలిగిన పూజాపుష్ప మింకొకటి లేదు. దానిని అప్పజే శ్రీరాములవారి పాదములపైన పెట్టినావు.

పా వు ర ము లు

శకువాత కొన్ని మహత్సనాలకు పంప
వటికి బయలుదేరి వెళ్లుతారట.

శ బ రి

వెళ్లుతానా! నాతోడి నాకోసం వస్తానా!

పా వు ర ము లు

అంతే నమ్మా!

శ బ రి

అంతేనా! పోతాడి! [వాటిని దువ్వకూ]
వనములో పట్టా గిజలూ తిని పంపాజలము
తాగి విశ్రమించి మళ్ళీ వెళ్లండి. నాతోడి
వృత్తాంత మంతా నాకు తెచ్చిపెట్టండి.

పా వు ర ము లు

మంచిదమ్మా!

[ఎగిరిపోవును.]

శ బ రి

హనుమా, నీ పొక వెళ్లి ఇరికోచెప్ప.
శ్రీరామచంద్రులవారి వృత్తాంత మంతా
చెప్ప సుమా!

హ ను మం తు మ

మంచి దమ్మా! సమస్కారము తల్లీ,
వెళ్లుతాను.

[నిమ్మ]మిమ్మడగా ఇరి ప్రక్కనుంచి
వచ్చి హనుమంతునిచేతులు గట్టిగా పట్టుకు
లాక్కుపోతుంది.]

శ బ రి

[గౌరకాయబుర్ర బుజంమీద పెట్టుకొని
చాతకముని కూర్చున్న తావుకు వెళ్లి] చాతక
మునీ, నే వెళ్లుతున్నా నాయనా! శ్రీరామచం
ద్రుణ్ణి మరచిపోకుమా!

చా త కు దు

[కాలినదండలు పైకి తీసి వలుస్తూ పం
చును] మరవను తల్లీ!

శ బ రి

నాయనా విన్నావా, హనుమంతుడు
నాకు సహాయం చేస్తా నన్నాడు.

చా త కు దు

హనుమంతుడువజ్రపుతునకనుమా శబరీ!

శ బ రి

అలాగా! ఇరి నాకు పాటలు నేర్పుతుంది
సుమా నాయనా!

చా త కు దు

ఇరి ప్రకృతిముద్దుబిడ్డ శబరీ!

శ బ రి

అవు నమ్మా, అవును

శ్రీరాములవారు దండకారణ్యములో
ఉన్నారు. శ్రీరాములవారిని ఎలాగ ఆరాధిం
చడం? శ్రీరాములవారికి అకలి వేసినప్పుడు
ఏమి పెట్టచు? శ్రీరాములవారికి నామీద
కోపం రాదు కదా? ఏం చెయ్యను. శ్రీరా
ములవారిపేరు జపించుకో మన్నాడు గురువు
గారు. అలాగ చేస్తాను.

వెనుగొండ చిత్రములు

౧. శ్రీ కృష్ణ దేవరాయల కేసవి మందిరము

౨. పాఠశాల భవనము

శ్రీ యం. కె. కంఠస్వామి అయ్యంగారు తీసిన ఫోటోలనుండి.

చాతకుడు

అమ్మా, కుమ్ములో పెట్టినదండ బున్నది.
తీసుకువెళ్లు.

శబరి

వద్దు నాయనా. మరచిపోకుమా, శ్రీరా
ములవానికి ఏమి సహాయము చేయటాలో ఆలో

చించి చెప్పు. వెళ్లుతా.

[బుజుముమీద నీటిబుర్ర పెట్టుకొని ఆలో
చనలో మునిగి ఉండి శ్రీరామస్మరణ చేస్తూ
శబరి వెళ్లును.]

[తెర]

కుటీరపుష్పము

బాలకివి, గోరెంటు సూర్యనారాయణరాజుగారు

(శ్రీ పురుషోత్తమజాన్ లండన్, యం. ఏ., యల్. యల్. పి. వ్రాసిన హిందీసప్తమన కమనాదము)

భాగ్యవంతుడ నేను

పరమ సంతోషమునఁ

గాలంబు గడపెదనురా—యీగుడిసె
కైవల్యముగఁ జూతురా.

మధుసరవమండితం

బగు తోటలందుండఁ

గోరికెన్నఁడు లేడురా—యీగుడిసె
సురభితంబుగఁ జేతురా.

అల్పంబు జీవనము

స్వంబు పౌరభము

నాకివియె సరిపోవురా—యీగుడిసె
నాకోరు నీమయ్యెరా.

ఒంటరిగ వసియింతు

నొకమూల పడియుందు

నందంబుగాఁ జేతురా—యీగుడిసె
నానంద పఱచెదనురా.

“లీలా! ఏమిటా అల్లరి? మగవాళ్ళ మీదికి కెగబడ్డం? ఇంకా చిన్న పిల్ల వయస్సువావా?”

అని లోప లేదో పని చేసుకొంటూ లటాలున బయటికి వచ్చి చూచిన సుందరమ్మగారు (గీలత్తెల్లి) కిక్కిరించి, ఆమాటలు విచారించోలే, అవాగ్విశం నాతో దేవో చిల్లికడ్డం పెట్టుకోని అల్లరి చేస్తుండే లీలమహాపరాధం చేసినదానివలె కప్పున నెరుక్కు తన్ని గోడ కానుకొని చెవినలేచి యెడంగా నిలబడి చూస్తుంది. లీల సాంఘికావస్థకురాలు. ఇకొక్క మాది నేర్చుకొన్నది కాదు. ఒకరు చెప్పే వచ్చిందీ కాదు. పొంబులు బట్టింది. అతిశుద్ధం. తా నటా వుంటుంది. ఒకరూవుండా లనుకొంటుంది. మేడమీద పెట్టుకో నులాచీమొక్కలు, బంది మొక్కలు యింకా దేవో రంగురంగుమొక్కలన్నీ పెట్టి కోన స్వయంగా వాటికి నీళ్లు పోసి పెంచుతూ వుండేది. అవి పూలు బూతుంటే ఒక్క రేలే నా యెన్నీ నుంచుచేస్తే కాదు. నే నాకోన లీలను యేడి పిద్దామని, పెంచు నులాచీమాలను సుందాను. చాలిమీద పట్టరాని కోపం వచ్చింది మాత్రంకు నామీద. ‘శేఖరం మానా!’ అని మీది కెగబడి నాక్రావుసంతా నీకి పెట్టింది. లీలకు నన్ను మాస్తే ముంటినుండి మహాప్రేమ. నే నేమి యేడించివా నీకే, అన్నీ తనమీద గల ప్రేమనలేనే అంటానని తెలుసుకోని, బదులుకుబడు లంటూ మహా సరదాగా మాట్లాడుతూ వుండేది. ఇంతవరకు మగ, ఆడ విచక్షణ గాని, తన పెర అనే భేదభావం గాని లీలకు నావిషయమై వుండేదే కాదు. సుందరమ్మగారు అకోన కోపంచేసినది మొదలుకొని కొత్తమని మైపోయింది మాత్రం. అకోన మొదలు నేను కాలేజీనుండి రాగానే గంటేసుకొంటూ వచ్చి, నాబీబులు తడిచి దూచేవాళ్ళు గాని, పుస్తకాలు లాక్కునే వాళ్ళు గాని, యెవరూ వుండే వాళ్ళు కాదు. నాద్విత చదువుకొనేటప్పుడైనా, ఓగూ కూచోని, యెంతవర కనడరేతూ, అంతవరకే మాట్లా

డుతూ బట్టిపోయేది. అకాదు మాటలుకైనా, తన స్త్రీ స్వభావానికి కన్నంగా నమిస్తున్నామని అనుకొనిపోతేనేమో అని భయపట్టినా వుండేది. ఇన్నా ప్లా చేస్తే నా తనకు తెలియని విషయం కోకటి చెబితే, చాలిమీ వొక లక్షప్రశ్నలు వేసి, యితరసంబంధం లింకా యెన్నో తనకు తెలియనివి నేర్చుకొనేటందు కంకాశం కలిపించుకొనేది. ఇప్పు చా కులానే వచ్చిపోయింది. ఎంత నీడటికి తన స్త్రీ స్వభావానికి భంగం వచ్చేటట్లు ప్రకల్పిస్తున్నానా అని అలోచించుకొనే గాడూలోనే వుండేది. ఇంతవరకు మెందుకు? అకోన సుందరమ్మగారి గడమాయెప్పుడొంతోలే లీల కుండే తెలిపిలేదు. ఉత్సాహం వన్నీ నటాయి. అంతవరకు నేర్చుకొన్నదే నేర్చుకొన్నట్లు అయింది కాని, అదైన నే చెప్పిందీ కొద్దీ, తమ నేర్చుకొందీ కొద్దీ. చానికి తోడు యింతలో లీల యుక్తవయస్కురాలయింది. ఇప్పుడిదో పురుషముఖావలోకవంకూడ అత్యుత్సాహానికి లోప మనేభావం గట్టిగా తల కెక్కింది. అటుతరువాలె కొన్ని మాసాలవరకు లీల నా కెదురుపడేదీ కాదు. ఎప్పుడైనా యెదురుండి యెదురుపడం తలపెట్టేదీ, లేదీ నీలం దండున యెగిరి ప్రక్కనున్న గదితలుపువాయిద నక్కేది. తలుపునందుకోమంచి నే నవలంకి జల్లేనో లేదో అనిమాత్రం చూస్తుండేది.

మాధవరావుగారు యింకన కట్టినట్లే. తండ్రి తానె మల్లెతలు దివాకగిరిలు చలాయించి రావుబూమాడ్లు, దివాకబూమాడ్లు సంపాదించినవారు. మాధవ రావుగారికి తండ్రి చిన్న తనంతోనే పోషించేతను, పెద్ద వాండ్లు దివాకగిరిలు చలాయించిన సంస్థానాలు నన్ను నిలిపించడంచేతను, తను చిగువుకొన్న పిల్లి వంశగౌరవానికి తగ్గ ఉక్కోగాన్ని సంపాదించడానికి నాలింది కాకపోవడంచేతను, పెద్దల సంపాదనపైన్నీ ఆధారపడి సుఖంగా యింట్లో కూర్చునేవారు. ఇంతవరకూయి,

అట్టహాసాలు లెక్కకుండానే పట్టుకొచ్చేవారు. పెద్దతోట. అందులో బంగళా. వాకిలముంది ఇప్పుడు ఒక చిల్ల లేని బండ్రోను. ఓరుగ్రము. ఓబంబి. రెండు మేవాబండ్లు. పీటిని శ్రుపయోగిస్తూవుంటే యివి యేమంత్ర మిక్కన కొస్తామో తెలిసేజే కాని, నే నెరిగించినవాతే వాటి కాతనిధి పట్టలేను. బరిగాకాలో వో క్రాయింకు రూము. దానిమధ్య ఒక కొంపిలేటిలు. చుట్టూతె ఆయివారు కుప్పలు. గోడలకు వాలునవైపుల వాలును స్ప్రింగులుచెట్ట పోస్టాలు. ఒక పుస్తకాల ఆలమైరా పీఠకొన అమర్చివుండేది. కేరళమీది ఓతెలుగు పత్రిక, ఓబంగ్లీ పాపత్రిక, రెండుమామి మాసపత్రికలు యెప్పుడూ వుండేవి. మాధవరావుగారు తరుదుగా బంధువులనే గాని మిత్రులనే గాని రిపేర్ చేసేది యీరూము లోనే. ఉచిరూన్నే చేపడం, కాఫీ పువ్వుకొన్న రిపేజీ ఈరూములోకి వచ్చి పుగొప్పి, ఏవో కీచరు వగువు కోనిడం. తరను మాపడాని కెవర్త వా నెచ్చి చిక్కవమిచ్చి సంవిద్యనుపాదంగా, తమ ఇంకగౌరవం,తనగౌరవం,తన కోరికలెరిగిరుగవంత కార్యభారంపున్నట్టుచూట్టామటా వుండేవారు. పరిగొట్టగానే తన భోజనవ్యవహారాలు చూచుకొని, వన్నెండుగంటలకు పది కేళేవారు. వాలు గంటలు కాగానే తిరిగి కాఫీ. జువైన క్లబ్బుకు బతులు దేరేవారు. చిల్ల గోని, నల్లని పట్టిబాంకోలు, తెల్ల జీ లిలపాగా, నిడివికి మడివి యిస్తోచేసిన జీజించు కండు వాస్త్రం, కలకత్తా ఆఫ్ఝిపుగ్గు పొడి, చేతిలో నంది పన్ను కర్ర పట్టుకొని బయలుదేరేవారు. ఆల్లనిమి సాలు, రోజు విడిచి రోజు తిప్పకుండా ముఖవైదం చేసి కొని యెక్రగా వినిగలాడే ముఖం చూసి అందిగానే వుండేది. ఉట్లో యొక్కడ సభి జరిగినా సరే మాధవ రావుగారుచోబరు. తరువాత ఎవరైనా కాస్త మాట్లాడ మని అడిగితే సరి, ఏవిషయమైనా తనకు తెలియనిది తనట్లు, సభలో యేదోమైనా గుర్తవాలో 'చార్లెస్ య్యో సాం, హాలోప్' అన్నంతవరకే, ప్రెసిడెంటుగారు చూచువాట్లు తన గడియారంవంక, ఆయన ముఖంవంక చూచేవరకే, తేకుండావానే సభలో పాకరి వసకాల్త పాకరే, సభి పల్కుబడేవాకా, లేచిపోయ్యేవరకే రుంప

తెగకా రన్నమాటే. విలంతువివాహాలు, కజస్యలాసంతక వివాహాలు, అప్పకృతీ, యా, బ్ర, విషయ వేమున్న దని, అన్ని విషయాలమనరించి మాట్లాడేవారు. ఈజ్జ భరి చూచి ఉట్లో అందగు లీలకు యే రిఫానం మ్యారేజీ చేస్తా రనుకొనేవారు. పైగా లీలచిగువువిషయంలో సూడా వారి క్రీధ వహిస్తూవుండేవారు. లీలకు పరిసంప ర్పిరాలు వాటాయి. కర్ణుపాదం చిగువునుండేది. ఇంత లోక నేను మాధవరావుగా రింట ప్రవేశించడ మయింది.

వాకు చిన్న తనంలోనే తల్లిదండ్రులు గరింది, తన మన అనే జుత్తునే లేకపోవడంతో విజయవరం లో వారాలు చేపికొని, చదువుకొంటూ వుండేవాడిని. వాకు మొదట్లో మాధవరావుగారిట్లో ఒకటే వారం వుండేది. ఉండేసంహిత్రము వారింట్లోనే వుండి చదువు కొంటుండేవాడిని. లీల కస్సుచిప్పకు చిగువుమాత్రం చెబుతుండేవాడిని. ఆసంపత్నరం నేను యింటున్నోడియోలో ప్రెసిడెంట్కొస్తున్నచ్చి మెడిటు సంపాదించిన తరు వాత ముఖంపుగాలికి నావివాచి యెంగుచేతకో అపార మైన ప్రేమ కరిగింది. నన్ను రెసింటిలోనే వుండమని బలవంతం చేశారు. మొట్టొక నే నొకరిమిదనే ఆధార పడివుండడం యిప్పుడ లేక పోవ్వకోకపోయినా, మాధవ రావుగారు, సుందరమ్మగారు అదేపనిగా బలవంత పెట్టి ముడిచిపెట్టినతరువాత పోవ్వకోక రిప్పిందికాను. భార్యభర్త రిప్పిరూ నన్ను క్రమేం తమిల్లవాడిలా గానే క్రమిస్తువచ్చేవారు. మాధవరావుగా రిప్పు దేవ ర్తనా క్రొత్తనాండ్లు రెసింటికి వస్తే చేతే ప్రసంగా లలో నాప్రస్తావనమూల పాకటి. ప్రసంగవరకే నేను మహా తెలివిగలవాడవని, ప్రెసిడెంట్కొస్తు వచ్చా నని చెప్పుదు, విసుగుదిగామం తేకుండా నాప్రెసిడెంట్ మి డల్ చూపిస్తూవుండేవారు. ఇంతలో వారి చిరువలసే నని జక్రొత్తనా కర్ణంచేడుకొనేవాకా రుంప తెగకా రన్నమాటే!

ఇట్లా వుండగా లీల పెండ్లి పొత్తిల్లు యింట్లో కలిగియి. 'మామ! నీమతి పోయింది పట్టా! వంకనాకే నాని! పుట్టిన్నట్లున్నావు. అంతబ్రతుకు బ్రతికి ఆఖ

దుకు మహారాజుల సంబంధాలు వాళ్ళ ప్రాంతాలలోను, పూటసాటింటివాళ్ళలోను చెయ్యాలనుకోవడం యిన్నాళ్ళకు నీకంటే మొదటిగా లనుకొన్నావ్వా! బ్రతికివుండి ఈ ఆరాచకాలన్నీ మానమని కాబోలు ఆ మహారాజు చెప్పిపోయినాడు. వాకు నాన్నా నా రాజ్యం ఇవ్వడం.' అను మాధవరావుగారి తల్లి ముసలమ్మ యేడుపుతో నీలను నా కిచ్చి పెండ్లి చేయాలని ననుకొనే తలంపు యగలేనుకొనిపోయింది. ఇంకేమోనని నీల భుజివానికి తగ్గసంబంధాలై మాధవరావుగారు మహా తిప్పలు పడ్డారు. ఎక్కడైతే వాళ్ళ అనుమతం కావాలి అది వాళ్ళ కోరిక కోర్కెలను పెరచేప్పడానికి మాధవరావుగారి తనమద్యోగం కనిపించలేదు. అప్పుడు నానోజీగారి సంబంధం నిర్ణయించుకొన్నారు.

జీవోక సాయంకాలం వాలుగంటలకు, ఇద్దరు తలనెగిన పండుళ్ళు, మాతా పట్టెలు సిగ, ముసల ముగం, బక్కగాసామగ్గా వుండే మహాశక్తిని నెండు పట్టుకొని దిగబడ్డారు. ఆవరకే యెవరో వస్తారని, యేర్పట్టున్న చేసివుండవలెనో, పండుళ్ళు ముసల ముచ్చి హాల్ లోని కుర్చీలమీద కూర్చున్నారు. నీలకు సంబంధం కుదిర్చే పెద్దమనిష్యుడై, కనిపించారు. ముసలమ్మ తలపు కానుకొని కాస్త యెవరిగా, తెల్లని ముట్టతోనని ముసలమ్మ, చీలితా

మాధవరావుగారు ముట్టాను చేసికోని మామూలుగా మేడ మీది నిలువులద్దం ముందే బూసాలను నడిచివుకొని క్రింది దిగివచ్చారు. నీలమరు మామోచ్చి ఆమాటలు మాట మట్టిమొకటంటే మన కంఠంని నేను నల్లి పాద్యేను వచ్చిచూడటం నల్లకే, "నేను! పెండ్లి కొడుకును మాచావు?" అని సుందరమ్మగారు అప్పుడు. పెండ్లివాడు కన్ను బొప్పాడా అని అబ్బింది, "నేనే! అన్నా. "అనునీ, అనుగ్రహిస్తున్నా యనే" అని యిక సంబంధం కుదిరలే దనేమాధ తక్కిన దనే సంతోషమంతా వుట్టిపడినట్లంది. నేను దిగ్భిను చెందా ఆమాట కవంతోలే. ఆనయ నేమిటి! ఆ ఆకాశ మేమిటి! ఆపురుషునికి తీసికొనివల్లి బంగారం పెండ్లి నీలను కట్టిపెట్టుటం రేమిటి! ముసలమ్మ చెల్లెలు మామనొకడు కలు. బాగా ఆస్తి వుండి రెండో పెండ్లి కొన్నా లనుకొన్నావ్వా! ఈమొయంలో మాధవరావు గారికి మరి పోయిం ఎనుకొన్నా. అలా తంతా నా కి ఆలోచన. కాస్త కండ్లు మూర్చి నది, అనిగ్రహం కలగా కనిపించేది. నీమనుకొన్నా నది, మాధవరావుగారిలో యాసంబంధం వానవలసిందిని చేప్పేదా మనుకొన్నా. కాని తెల్లనాచుపుట్టి నా కాస్త్రోం నాలింది కాదు. పైగా యింకోదిక్కునూదాను. నీలను నా కిచ్చి వివాహం చెయ్యాలనని బూసాగా అనుకోనుండవలెనో, యందు స్వాగతము, స్వేచ్ఛాభావం వుండని యక్క నను కోహితానో అని భయంకూడా వేసింది. నీలతోమాత్రం నీ కేసంబంధం మంచి కాదు, నేను చేసుకోనని గట్టిగా తల్లి పెండ్లిలో చేప్ప నున్నాను. ఇది కాలం నాకిచ్చి కాని నీల చెప్పగలదా? తదితే వాండ్లు వింటారా? ఎవ్వరూ వివాహం జరిగిపోయింది. కొన్నాళ్లు గడిచింది. పిల్ల పెద్దమనిషి కాలేదు..... పిల్లను పంపమని నీల అత్తగారు కను రంపారు, మాధవరావుగారి కిప్పుడు వొళ్ళ తెలిసింది. దీనితో కొంత వారికి దీని మనస్కారం కలిగియి.

జపమాల పట్టుకొని, కేమా లనుకూ, ఆనందిగా కూర్చుండి. తలుపుకక్కు అట్టించేకొని అప్పుడప్పుడు తల బయట పెట్టి మాట్లాడు నిలుచుండి సుందరమ్మగారు.

"ఇంతకు దాని గ్రహచారాని కిది లేదు చేయగలరు!" అని ఆభయము కుభయము తెలియని నీలను నిందించడాలు యింట్లో జడవాండ్లు మొదలుపెట్టారు. నీల కిప్పుడిప్పుడు కొంత జ్ఞానం తెలుస్తూవచ్చింది. తన స్వవశవరంగా యిం దుకు బాధ్యురాలను చేస్తున్నానని, తనకు తనవ దెరుదు కాదని గ్రహించింది. దీక్షితో డిప్పుడు నీల యుక్త వియ్యమర్థం అయింది. నీల కిప్పుడు వాడుకపాటే లేదు. ఎప్పుడు యింట్లో ఏదో విచారంగా వుండేట ట్లుండేది. వేళకు అన్నం తినేదికాదు. తలనొప్పి అనో, కాలు నొప్పి అనో కళ్లనీళ్లు పెట్టుకొంటూ సమకొనేది. ఎవరైనా దగ్గరకొస్తే కనురు కొనేది. ఇప్పుడు నన్ను చూచి తెలిసి పోవడం, తలుపు చాలు చాక్కోడిం క్రమీన తెగిపోయినాయి. కాస్తమట, పలుకుటగా వుండేది. కాని మాపులలో మాత్రం మా తనతెలుగు వచ్చింది. మానోన్ననుంలేనేవు తలెత్తకుండా వుండి తేసిపోతూపోతూ వోవిచ్చమైన వారమాపు మా చేసి. పదిమందిలో వున్నప్పుడు తన మాపు నా కక్క గకురానట్లు మెలిసింది. ఒంటరిపొట్టున తన తెండుకండ్లు వొక్క నాకొరకే సుప్తంపబడ్డట్లు మాచేది!

ఇట్లా వుండగా మా బి. ఏ. పరీక్షలు సమాపిం చాయి. ఇంట్లో మానోన్నని చదువుకోడానికి యెవరో వొకరు వచ్చి మాబలు పెడతారని సందడిగా వుంటుం దని, మాధవరావుగారి బంగారా కానుకొనేవుండే తోట లోకి వెళ్లి మానోన్న చదువుకొంటుండేవాడిని. ఓకోజు మధ్యాహ్నం మూడుగంటలయింది. మమ్మ చాలా గాఢం గా కమ్మకొచ్చింది. మెరుపులు మెరుస్తున్నాయి. ఉరు మలు పురుముతున్నాయి. ప్రకృతి మహాభయంకరంగా వొక్కొక్కరిలో మారిపోయింది. మల్లెపొలంవద్దగ యెవరో మనిషి కనిపించిట్టుంది. ఎవరూ అని పరీక్షించి మాచేటప్పటికి, కొర్నాటివర, బాశెడుజడ—నీల! నుండ జూమున్నది. ఇన్నాకట్టగా నేను మానీల యివేత తెప్పుడు వొంటికిగా తలెత్తపడలేదు. ఇప్పుడు దెండులోకి యింట్లో వెయ్యిగండ్లతో కనిచెట్టివున్నారు. గాలివాన మాడా ప్రారంభించడంచేత కాబోలు గలగల నీల నే నున్న తోటపసారాలోకి పరుకెత్తుకొంటూ వచ్చింది.

ఇదంతా వోవాటకంలా కనిపించింది. ఎప్పుడు నీల అంటే యెరుగనినాడు నేను చేసికొని ప్లేటమిని నిల బడితే నాణిపట్టు కొణికాయ నాకాళ్లు. మాను రా లేదు. వెగ్రిమాపు మావాను నీలకేసి. నీల మాట్లాడి కుండా, బ్రహ్మాంధ్రమైన నర్త ము, ఇటుకరాళ్లంతి నది గండ్లు చదునుంటే, భయపడ్డట్లు మాట్లా (నా కేసి మాను కుండానే) నిలుచుంది. లోపలినుండి బయటికిగాని బయటనుండి లోపలికి గాని కంబం ప్రాణాపాయంగా కనిపించింది.

నేను—నీల! ఏం? ఇలా యెందుకు వచ్చావు?

నీల—నాన్న క్లబ్బుకు వెళ్లేదు. అమ్మ పేర్రా నాగారింటికి వెళ్లింది. అప్పు నవీని తోట్లో మల్లెపూలు తోసుకుందామని వచ్చా.

నేను —నేను తోటలో ఉన్నానని తెలెదు అప్పుకు?

నీల—తెలెదు.

నేను—నీకేనా తెలెదా?

నీల—తెలుగు. అందుకోసరమే వచ్చాను, పూల కని చెప్పి. నీతో మాట్లాడేవారని యెన్నిగోల నుండో అనుకొంటుండేదాన్ని. ఎప్పుడు యెవరో ఒకరు వుండడంచేత నీలయింది కాదు.

నేను—ఇప్పుడు మన మేమి మాట్లాడి యెం లాభం? ముహూర్తమాడ నిశ్చయించారు కారూ? ఇం దుకు మన కింక ఈ కండ్ల మాపులైనా లేకుండా పోతాయి.

మరి మాట్లాడలేదు. తల వంచుకొని కండ్ల నీరు గారుస్తూ అట్లాగే నిలుచుంది. నేను వద్దకు వెళ్లి నిలిచి చెయి నేసి, 'నీల! యిప్పుడు దేశం గుంతమంభించినా లాభం లేదు. ఒరిగిపోయిం నేనూ బరిగిపోయింది.' అని అంటుంటే వద్దకు వచ్చి వాయొచ్చివై తన తల మాపి యెదుస్తూ నిలబడింది. నా కేమి తోచిందికాదు. అలాగే వెనక్కు నాలుగడుగులు వడిపించి నేను చదువుకోనే టేటిక కానుకొని నీలను కాగిటిలోనే వుంచుకొని నిల బడ్డాను. ఇంతిలోకే మనోకేపుమండి కొడుగు పట్టుకొని

సంపదమునకు నీల వానరానిట్లు భవించి మానింది. నీల వానరాని జరిగి నోడివేపు ముఖం చేసికొని నిలబడింది.

నాకు ప్రపంచమంతా తిరిగిపోయినట్లుగా, వొంటిలో నుండి అక్కణ్ణి బయటకు తీసి, కదల మెలలవానికి కత్తి లేక అట్లాగే తలవంచుకొని నిలబడ్డాను. “నీలా పోదాం పో” అని సంపదమ్మగారు వామనాని భోగివేసినానే అంది. తల్లివేపు ముఖం యెత్తివూడకుండానే నీల యింటికి నిద్రవనిం ప్రారంభించింది. వెనకాల సుందరమ్మగారు గొడుగు చేసికొని బయలుదేరింది. వామనానికేసైవా మాడితేను సంపదమ్మగారు, అప్పటికప్పుడే వడ్లం తిగి తలవేసింది. ఇది తేను గమనించలేదు. నీలనుభూన్ని పోయి చెల్లునాని పరిశీలిస్తున్నట్లు పెద్ద పెద్ద కంటిసటి బొట్లను రాలుస్తున్నాయి. ప్రహృంషంగా ప్రకృతి సంతా ఒక్కగడియలో మంచివేసేటట్టు మేఘాలు కమ్మకొచ్చి పీకటియం చేసివేసింది. అట్లా తలవేసింది. ఇంత వానానకి యింతవేలా అని కాబోలు ప్రకృతికాంత సుందరమం చేస్తున్నట్లు తలని వెన్నలబాటి గుండ్ల చెల్లునాని కనిపిస్తున్నట్లుంది. తి నాదించే వాదకం అంత ముండుంది కాబోలు, నవ్వు ముఖంతో పంపుకుండ్ల గా వారుకొంటున్నాను.

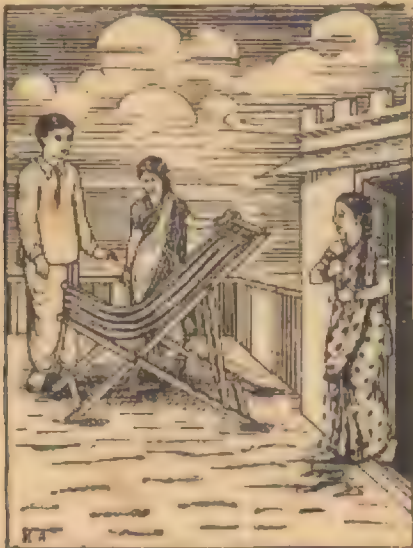
నా నీల తోచిందికాదు. ఏదోమహాపరాధం చేసిపట్టు నుండే కొట్టుకోవడం ముందు పెట్టింది. తిరిగి యేమిటా పెట్టుకోని యింట్లో కల్లడు? సుంద రమ్మగారు తల్లిగోతిను మాడిన సంగతిల్లా ముండుమ్మతో,

మాధురావుగారిలో చెప్పకపోదు. మాధురావుగారికి నన్ను తినికొనుకులా ప్రేమించడం యెల్లా సాధ్యమవు నుంది? అయినా యింనులో నేను బుద్ధివ్యాధికంగా చేసిన పేద మేమి లేదు. నానేర మేమి లేదని వాండ్లకు తెలిసే చ్చా? నీలది తిప్పమనోదానికొకా పాపం! అమెనిమాత్రం తప్పేముంది? తోటలోకి పూలకోసం వచ్చింది. వడ్లం పెద్దంటే తప్పనిసరిగా మహారాలోకి పగుకత్తుకొంటూ వచ్చింది. అయినా యిప్పుడిది విచారించేవాండ్లెరు? కొడుకులా ప్రేమిస్తూ, అన్ని విధాలా వాసాఖ్యమే వాండ్లపూర్వంలా భావిస్తూ, చిన్నికుటుంబంలోవాడివైతూ తిమిలిడ్లనునాగా యిచ్చి విగాహం చేయవాలి ననుకొనేటంత ఉదారభావం కలి గినవారిని ప్రహం చేయవాలికి తలపెట్టేవని తెలుస్తారా? ఏమి తోచిందికాదు. నుకల ముట్టాడ కాదారి నలాగే పారిపోయి ఎక్కడవైతూ దాక్కుం దామా అనిపించింది. ఇది మరీ అప్రతిష్టకు కారణ మవుతుంది. సైగా కట్టుబట్టా తేను వున్నాను. ఇట్లా పరిపరిచాల అగోచరచేస్తూ కుక్కలో అట్లాగే నిద్ర పోయ్యేను.

రాత్రి యెనిమిదిగంట లయింది. ‘శేఖరం! ఏ మప్పుకే నిద్రపోతున్నావు? లే, పోదాం భోజనానికి’ అని మాధురావుగారు ప్రశ్నించి వాగోసరం తోట్లోకి వచ్చి లేవేసికి వా కాశ్యోగం చేసింది. లోపల నుండే మాత్రం కొట్టుకుంటూనేవుంది. కాని సుందరమ్మగారు ఈసంగతి ఎవరితోనూ చెప్పలేదనే వ్యత్యం మాత్రం కలి గింది. మాధురావుగారు వచ్చింటే ప్రేమిస్తూ వున్నా వ్యయంగా వచ్చి కలవడం తన గౌరవానికి హానినే వుండే శీంతోలే వుండినారు. ఎరిచేతవైతూ పరిపించేవారే కాని యింతవరకు యిప్పుడు స్వయంగా వచ్చి పీలింది లేదు. ఈపర్యాయం సుందరమ్మగారే యింనుకు కార కురూరై వుండినెనని తోచింది. వాటినుండి సుం దరమ్మగారి ముఖం మాడివానికి నాకు భయంగా వుండి తలవంచుకొనే వారిలో మాట్లాడుచుండేవాడిని. సుం దరమ్మగారు నా భయాన్ని గ్రహించి, ఆభయాన్ని పీడిస్తేదామని కాబోలు, అతియగా మాట్లాడుతూ

వచ్చిందానా పూర్వమాదిక యిట్లో కలసి మెలసి తిరిగిపట్టు మాచేసి, కాని నీలనుమాత్రం కడుపులో పెట్టుకొని కాపాడుచుండేది.

అలాగే మాకరరావుగారి తండ్రి తద్దినం. మాకరరావుగారు కర్మకాండలో పడివున్నారు. సుందరమ్మ గారు, ముసలమ్మ వంటదొంగరాలు చూచుకొంటున్నారు. మొలవస్తువు లందిస్తువుంది నీల. నేను మేడపైన భుక్తిలో పడుకొని ఏకోపుస్తకం చూస్తూ అలాగే నిద్రి పోయ్యెను. చల్లగా నానుచిటియించి మెత్తనిచెయ్యి పతేటప్పటికి కనిపించి లేచా. మాస్తే నీల! మరీవా నాకు కుండు వెనకా మోచినే పోలేదు. చట్టన లేచి గట్టిగా నెండు నోక్కి ముద్దెట్టుకొని కొగతించుకొన్నాను. ఇట్లా నొకటికొక్కటి కొకరం ప్రపంచాన్ని మరచిపోయి మన గులలో మాట్లాడుకొంటూ చిత్రించిన బొమ్మల్లా అయిపోయ్యెను. ఒకభుజంమీద పెండు తడిపిసిందిన చీరలు, ఇంకోచేత ఒక తడిపిసిందిన ధోవతిన పిప్పి కుచ్చట్టు పోసికుంటూ, బట్ట బారయ్యడానికి కాబోలు చప్పుడు గాకుండా మేడమె దైక్కి వచ్చింది సుందరమ్మగారు. నిర్ఘాంతపోయింది. నీల మొహం అటు నైపు చేసివుండడంచేత గూడదానికే అవకాశం లేక

‘నీల గదిక్కని.....తల వంచేసింది.’

పోయింది. అయితే సుందరమ్మగారికి నీలకు వాస్తవమంత గాఢమైన ప్రేమవద్దో తెలియదాని కవకాశం కలిగింది. నేను చూస్తూనే అలాగే నిలబడ్డాను కాని, ఒక్కక్షణం నాకు కండ్లు కనిపించాయి కావు. చక్కగా చూస్తూనే కండ్లు కనిపించని అదో ప్రపంచంలో వుండేచోదోయ్యను. నెండుతే బాట్లు తెరిసింది. ‘అమ్మ’ అని మెల్లగా నీలచేయిలో పుడుచు గట్టిగా చిన్న అంబుచెట్టి చుట్టివేసికొనిన నీల కండు చేతులను నాకండుచేతులతో బట్టి వేసికొను. నీల గది క్కని వంచేసి సుందరమ్మగారి ముహూర్తం చూచి తెలుగం చేసింది. సుందరమ్మగా రల్లాగే నిలబడింది. ఎవరికి యేమి తోచిందోకాదు. సుందరమ్మగారు చెట్టిగా నాకు సమీపించి, ‘శేఖరం! నీ నెంట్లో తెలివిగలవాడే కనుకొన్నాను. కన్న కడుపుకన్న పెంచిపండుకారం యెక్కువవడంచేత, కడుపు చించుకొంటే కాళ్ల మీద వేసుకుంటానీ, పోనీ నీకే తెలివి వస్తుందేదా అని చూస్తుండే, నీ తెలివి తెల్లచారిపట్టే వుంది! ఇంత చదువుకొన్నావు, యేం లాభం? అదంటే అది సమవు. మాకడుపు చెడబుట్టింది. పంకాన్నింటే ఆప్రతిష్టపాలు చెయ్యడానికే దాపరించింది. నీవుచూడ దాని కొంతు కొయ్యడానికే యిట్లా తేస్తున్నావీ. గడిపముండ్లకేకదా దానెంత క్లిం? కాస్త గాలికలుగుగా దాండ్లకు తలుపులు నమికో, యింక దాని కేమైన పుట్టుగను బుంటాయానీ అని తెలివానే టట్టు నీవాట్లు పెట్టి సుందరమ్మగారు తిలవనీయిన బాధ చెల్లిపోయింది. నీల అప్పుడే యామలమొగ్గ చల్లగా బారుకొంది. కాని మా సుందరమ్మగారికి వాస్తవ సంతోషమేమో చెప్పలేను. నాకు చిన్నతనంలోనే తల్లి పోవడంచేత, తల్లి ప్రేమైనా యింత గాఢంగా వుంటుందో వుండదో సందేహం. ఆ! అంటే చాలు, అగడమైనా ప్రొక్కడానికి నీలు చేకుండా చెయ్యడానికి. అలాగే మెదిలిన సుందరమ్మగారిని నావ్యాసయంలో తిల్లిలాగ ప్రేమించుకొనడమే గాకుండా, సురుభాసం వుంచుకొని పుజించుకొనేవాడిని.

ఇంతలోకే మా బి. ఏ. రిజల్టుమాదా వచ్చాయి.

బి. ఏ. లో ఫస్ట్ క్లాసులో రావడమే గాకుండా గవర్న

మొంటు స్కాలర్ షిప్ మీది నన్ను యింజనీరు వరకు చేరినదానికి ఇంగ్లండు సంపదించినట్లుకూడ తెలిసింది. ఇప్పుడింక మాధవరావుగారి ఆనందానికి మితిలేదు. ఆలోచన, కాస్త పని లేదు ఘడియలరిక లేచిపట్టు కనిపించారు మాధవరావుగారు. ఆఖరుకు ఏమో చూడమన్నట్లు ప్రకటించానికి వస్తే, 'మహోదాని నిదానించాలి, మా శ్రేణులం, యింగ్లండు వెళ్ళుచున్నాడు' అని చెప్పి పంపేయారు. కొందరు మిత్రులు నన్ను గౌరవిస్తూ పిలుస్తూ వచ్చారు. మాధవరావుగారు వెంటబెట్టుకొని వెళ్ళినారు. తిరిగి తిరుమిరికి మాధవరావుగారి ఇంట్లోనే విందు చేసి, 'మా శ్రేణురాన్ని తిరిగి గుళుంగా మనకేదానికి పట్టేట్లు చేయించండి' అని పాపం తండ్రిని ప్రార్థించుచున్నారు. ఆపుకోలేక కంప్లెక్సివ్లుకూడ పెట్టుకొనిపోయారు. నాకుమాడ మాధవరావుగారి కుటుంబాన్ని పరిచిపోవడం మహాకష్టంగా వుంటున్నది. ఇంగ్లండుకు సుఖంగా చేరాను. కొన్నాళ్ళు ఉత్తరప్రకృతి రాలద్యారా వొకరి జేమలు వొకరికి తెలుస్తూవచ్చాయి. రెండేండ్లు కావచ్చింది. రెకమంతలా ఇప్పుడయితా బృతాను చుట్టికేసిపట్టు, ఒక్క రీల తప్ప మాధవరావుగారి కుటుంబమంతా ఆంధరించిందని, ఋణమంతా యిల్లువాకిలికానా చేకుండా పోయిందని తెలిసింది. నా శ్రేణులంతా నిరర్థక మునిపించింది. నన్ను, నా చిరువును మాది ఆపించుంచేయించు కాని, నా జేమంతా కోరవాండ్లు కాని, ఈ ప్రపంచంలో మరెవరు లేరు. ఒక్క మాత్రం. ఆమెనా ఆత్మగారింట్లో సుఖంగా వున్నందుకు భగవంతుని కేయివిధాల ప్రార్థిస్తూ, సంతోషపడుతుంటే వాడిని. మరి రెండేండ్లదాకా నాకు దేకానికి రావడానికి ఏమి లేకపోయింది. ఉత్తరాలు వ్రాసేవాళ్ళుకూడ లేకపోయినారు. ఒకటిరెండు పర్యాయములు, రీలకే జేమపమానాలు తెలుపమని వ్రాయుల ననుకొన్నాను. కాని యిది రీలపూజ్యానికి భంగకర మేమోనని పడింది మానేశాను. నాకోర్పు పూర్తికావడమునకు అయిదేండ్లయింది. రాగానే, యం. టి. లో ఛార్జీ ఫ్రమ్మకోవలసివచ్చివుండవలెనె, విజయనగరం వెళ్ళడానికి రీలయిందికాదు.

కాలవాహిని ఖండభూభాగాలనే మాయంపడేనే కత్తిగలది. అలాంటిప్పుడు ఒక్కమాపవుని మహోదాకు లెవను మాయంపడేయడం దాని కోరికకా? నాకువ్యంగం, నాఅధికారం, నాతనమిత్రబృందముల రాకపోకలు టిటితో జీవితంలో నూతనాశోచాలు అంకురించాయి. ఓరోజు సాయంకాలం కొందరిమిత్రులతో కలిసి నీచి మాకు వెళ్ళాము. ఎనిమిదంటలు దాటిన. తిరిగి మిత్రులతో కారులో బయలుదేరి యింటికి వస్తున్నాము. కొంతదూరం వచ్చేసరికి కారుదీపాల వెలుగులో కోడో ప్రక్కన ఎవరో ఓస్త్రీ వొళ్ళు తెచ్చేకుండా పడివుంది. వెంటనే కారురావడం, ఎవరో అనాధస్త్రీ అయివుంటుందని కారులో అలానే తీసికొచ్చి ఆసుపత్రిలో చేరిపించాము. తెల్లనారగానే వానివలననే నేనుంటి ఆనందం లేమరచిపారేయిను. సాయంకాలము నాకనీసుండి యింటికి రాగానే ఆసుపత్రినుండి తక్షణం వచ్చి మాట్లాడినెళ్లవలసినదని, డి. యం. వో. ఒకచీట్ వ్రాసి పంపించారు. మాదగానే రాత్రిసంగతి జ్ఞాపకంవచ్చి తక్షణం కారు వేసుకొని వెళ్ళేను. నన్ను మాదగానే డి. యం. వో. నవ్వుతూ పేకపూర్తివచ్చి తీసికొనివెళ్లి తన ఆఫీసుదూరములో మానోచెట్టారు. "నిన్ను విడు ప్రవేశపెట్టినస్త్రీ వొళ్ళు తెలిసింది. ఏమో మాట్లాడుచున్నది. నా కాలావ తెలియడం లేదు. 'విజయనగరం, శ్రేణులం, యింజనీరు' అన్న మాటలుమాత్రం తెలుస్తున్నాయి. విశేషమైనా తెలుస్తుందేమో మాట్లాడండి" అన్నారు డి. యం. వో. గారు. నాకు అశ్రేయం వేసింది. విజయనగరంలో నన్నెరిగిన స్త్రీ యెవరై యుండవచ్చు? ఉన్నాయి కక్కడికి రాగలిగినవా రెవరు? ఆకానేపట్లోనే వేగో మహాపరాధం చేసిపట్టు నుండే పడిపడి గొట్టుకొందు పరిపరివిధాల ఆలోచనలు పోయినాయి. లేచి వెళ్ళడానికి కాళ్ళు వెళికాయి. 'రెండి వెళ్లి చూద్దాం' అని దాక్టరు నవ్వుతూ నాచెయ్యి పట్టుకొని యాద్యారు. లేచేను. నామనస్సు మమస్సులో లేదు.

ఏమి! రీల! ఇక్కడి కెళ్లా వచ్చింది. ఈ ఆకారమేమిటి? ఇట్లయిపోవడానికి కారణం మేమి? నా

కేమైన మతి చెడిందా? నిద్రపోవడంతో కళ్ళు మూసేదానికి!

ఇంతలో డాక్టరుగారు “ఈరోగిని మీ రిద్దరలో చూచిచూచుంటారా? ఈమె రోగిని చూడడానికి కుండా పోవుచున్నావ. నీ మిక్కిలి మేలుచేసి నీ చికిత్సేమి వుండదు.” అని అన్నాడు. “అయితే ఈమెను నే నింటికి తీసికొనివెళ్లి వుండెను. ఆనంతరమైన మీ కుంటికి వచ్చి చూచి చికిత్స జరుగజేయిను.” అని మేమింగ్లీ ఘోషాహ్లాదముకొంటుంటే, లీల దిక్కుమొహం చేసి నావంక చూస్తూ వుంది. “ఇంటికి వెళ్దాము, వస్తా నమ్మా? డాక్టరుగారు చక్కడికే వచ్చి చూస్తూ మండిస్తారు” అని లీలతో

అన్నాను. ఎందుకనో చెబునే కండ్లనుండి జలజల నీళ్ళ తిందువులు రాలాయి. చట్టన లేచి తయారయింది, కారులో యింటికి వెళ్ళాము.

క్రమేనా, నే నింగ్లండుకు వెళ్లి నతరువాత తన తల్లిదండ్రులు పోవడం, నెలతిరగకుండానే తనకు వైద్యుల సంప్రదింపుచేడం, తన బావగారు, యీ వ్యాధి మూర్ఖుని, తన భార్యపిల్లలకు యింగ్లీ వుంటే వచ్చుంది, యిష్ట మున్న వస్తువు వాకిట్లో యింటికి పడే య్యడం, చివరకు ప్రాణం విసిగి, నే నిక్క డన్ను క్లెయిమ్ మిడ్రాలు చెబితే, చేతిమరుగులుంటే అమ్మేసి బయలుకే ఏక్కడికి వచ్చి, అఖరుమాపు చూచి యెందులో నేనా పడి ప్రాణం వదులుతా ననుకోడం, మొదలైన సంకతులన్నీ తెలుసుకొన్నాను.

అదవరకు లేకపోయినా నాకర్థమ చెట్టి జాగ్రత్తగా ఉపచారిం చేయిస్తూవున్నాను. మామూలుసములయిం. ముప్పును తిరిగి ఆ వ్యాధి రావేరు. డాక్టరుగారు వచ్చి, “ఈమె కింక ఆ వ్యాధి వస్తుందనే భయమేమి లేదు. మనోవ్యాకులనే యిందుకు కారణము” అని చెప్పారు. మామూలుసాలో మనుపటి మాధవరావు గారి తోటలో విహరించే “లీల” అయింది.

మరెవ్వరు.....?

గోవికాగీతము

పేరెన విశ్వనాథసిద్ధాంతిగారు

0

కన్నులు వైటకొంగున వగ వీగియించి తిదేయ కృష్ణ? నీ
చెన్నగు గజై లుదేయల చిందులసందడి విందు, నీ వహా!
వెన్నను దొంగిలింప నిటు వేసము లెన్నియొ వేయు, దైన నా
కన్నులవిందుగా నగు మొగ మొకమా రిపుడేనిఁ జూపవే.

౨

పిల్లనగ్రోవి నూడు పలువింతల రంతుల గంతులేయుచు
జల్లగ మచ్చమందు వెదజల్లుచు లోకమునెల్ల మాయలో
నల్లలనాడజేసెదవు హాయిరె మోహనకన్య! నైజమై
చెల్ల వెళారచోగలకుఁ జీకటిచాటున నిట్టిపాకడల్?

౩

హరువుగఁ దమ్మిపూవునయి నాడెడు తుమ్మెదదిమ్ము మాడ్కి. నీ
మురువును జమ్ము మోమునయి ముంగురు లల్లనఁ దూగుచుండఁగా
మురళీని మోవి బూని కడు మద్దుగఁ బాడుచు నేగుచుంటివా
హరి! ననుఁ గావ వేమి? మరియాదమె యిట్టు లుపేక్ష నేయుటల్?

౪

సాగసుగఁ జన్నినర్వ జెలిసాంపుల పెంపులఁ గూడి నాసిక
నిగనిగలాడు ముతైమును నీలపుగ్రొమ్ముడి గ్రొమ్మెఱుంగుల
మిగులఁ దుఱంగలించు నునునమ్మియ(?)పించెముఁ గాంచి నెమ్మది
వగపున స్రుక్కు నన్నెటులఁ బాలనజేసెదవోయి నెచ్చెరీ!

౫

విరులును జేరి తుమ్మెదయు, వెన్నెలరాయనిఁ జూచి కన్వయం,
దరిగినిఁ గాంచి వద్దము ముదమ్మును బొందు విధాన నేను నీ
మురిపెపుమోము గోముఁ గని మోదఁయోనిధి నోలలాడుదన్
విరవిర వచ్చి నాడు మనవి విను కృష్ణ! ప్రసన్నమానసా!

౬

ఆ యమునాతరంగగతహరిహరీమళబంధురొల్లస
త్తోయజజాతవారవితోషితభావుడవౌచు నీవు ప్రా
లేయమరీచిచంద్రికల లీలగ గానసుధాప్రసేకమున్
జేయుచు హర్షవార్ధి ననుఁ జెచ్చెరఁ దేల్చవె యూర్జితావనా!

౧

సుమారుగా ఈకథ జరిగి మూడువందల
యేండ్లయింది. కృష్ణాజిల్లాలోనితిరువూరు
తాలూకాలో ఒకభాగము సాంధ్రారణ్యముగ
ఉండేది. ఆమడవినిండ చిన్నచిన్న గుట్టలు
కూడ చాలా ఉండేవి. ఏమాత్రము కూడ
మానవసంచార ముండేదికాదు. సింహ
శాస్త్రాలాది క్రూరమృగాలు వీరవిహరము
చేస్తుండేవి.

సాహసముగల దొమ్మరులు కొందఱు
గుడిసెలు వేసికొని ఆలడవిలో ఒకచోట నివ
సించేవాళ్లు. వాళ్ల నాయకుని పేరు వరహాగ.
వాళ్ల వృత్తి దొమ్మరితట. వాళ్లు సంవత్సరాని
కనిమిది నెలలు దేశదేశాలు తిరుగుతూ
ఆటఆడి డబ్బు సంపాదించుకొని వానకాలము
వచ్చేసరికి ఆలడవికి చేరుకొనేవాళ్లు.

పొట్టకోసమై దేశసంచారార్థము బయలు
దేరిపోవుచున్నప్పుడు కృష్ణానదీతీరమున ఉన్న
పేమాంబరపురములో పెల్లెనదారు చౌద
రయ్యగారి కుమార్తె — సంవత్సరమున్నర
యీడు గలది — వాకిట్లో ఆడుకొనుచుండగా
ఎత్తుకొనిపోతిపోయినారు. ఆచీకటిలో విద్యుల్లత
వలె ఆపిల్ల మెరయుచుండెను. అంత ముచ్చ
టైనవిడ్డను వాళ్లజన్మలో ఏదేశాన చూచి
ఉండలేదు.

ఆ పిల్లకు పంజరములోని పక్షి లాగ
ఆటలు, పాటలు, నాట్యము బాగా నేర్చినారు.
పదునాణేండ్ల ప్రాయము వచ్చేసరికి ఆపిల్ల
దొమ్మరితటలో మంచి ప్రావీణ్యము సంపా
దించినది. ఆమె సాందర్యము ఫణిఫణారత్న
ములవలె చూడఁబడు నాకర్షిస్తున్నది. తుమ్మెద
రెక్కలనంటి కురులు పాదాలు కప్పతూఆమె
నడిచేటప్పుడు వింతపోయగా న్నిస్తున్నది. పద
హోవన్న బంగారములాగ తనూలత మిన
మినలాడుతున్నది. దీప్తులాలికే ఆమె కళ్లు సం
ధ్యాతారకలవలె ముద్దు లోలుకుతున్నాయి.
ఆమె సోయగమునకు తగిన పేరనియే వర
హాగ ఆమెను పగడ మన్నాడు.

ఈమధ్య కొన్నియేండ్లుగా చిత్తూరుజిల్లా
మసాటగొండ పోయియుండలేదు. వర్షాలు
పూర్తిగా పోయినతర్వాత మన ఆటగాళ్లు
సామానులు గార్దభమాలమీద కట్టుకొని
కథలు, కబుర్లు చెప్పుకుంటూ దేశసంచా
రము బయలుదేలి మధ్యమధ్య మకాములు
పెట్టుచు రెండునెలలలో చిత్తూరుజిల్లాలోని
మహేశ్వరపురము చేరినారు. పగడమునకు
లచ్చి అన్న చాలప్రాణము. లచ్చికి ప్రకృతి
చిత్రాలను గుఱించి యేమిమో పగడము
దారిలో నూరిపోయుచుండేది. దొమ్మరిలచ్చికి
అవి లోభపడుతవా?

మహేశ్వరపురములో మాణిక్యాల నాయుడనే కమ్మయవకుడు గొప్ప షాహుకారు. ఆయారికే గాక ఆప్రాంతాలకు ఆతడు ప్రభువుగా చూడబడుచుండేవాడు. మాణిక్యాల దగ్గరకు స్నేహితుడొకడు వచ్చి, “ఈ కుభ్యను ఎప్పుడూ రాని దొమ్మరిముటా ఒకటి వచ్చింది. మిమ్ముల నడిగి ఆట ఆడవలె ననుకొంటున్నారు. వాళ్లతో నవయాననవతి యొకతె ఉన్నది. ఆమె సుందరవదనము అనద్యమనోహరమై నాకన్నుల కద్దినట్లున్నది. అట్టి లావణ్యవతిని మన మెవ్వరము కూడ ఎక్కడ చూచియుండదు” అన్నాడు. అట్లై ఆతురత పోచింది మాణిక్యాలకు.

వరహాలు తన బలగముతో ఆటఆడడానికి షాహుకారుగారి ఆవరణలో ప్రవేశించినాడు. డోళ్ల మాత్ర విని ఊరి నాలుగుమూలల నుండి పిల్లా జల్లా అంతా గుమికూడినారు. పెద్దలు దొమ్మరివాళ్ల చుట్టు కూర్చున్నారు. పిల్లలు ఆవరణములోని వృక్షగ్రముల కెక్కినారు. షాహుకారు ఒకవైపున చావమీద కూర్చుండి వింతగానలువైపున చూస్తున్నాడు. దొమ్మరియువతి రంగముమీదికి వచ్చి పెదురు కట్టిమీదకు ఎక్కిటప్పుడు తదేక దృష్టితో ఆమెకేసి చూడ నారంభించినాడు. ఆమె కట్టి కొనకు జోయి అక్కడ అత్యద్భుతమైన తన విద్యను ప్రదర్శించేటప్పుడు “శంతయెత్తునుండి ఆయువతి వడి చచ్చిపోతుండేమో” అని అన్నాడు బిగ్గరగా.

ఆమె ఆ పెదురుకట్టి తుదను కూర్చుండి చేతులతో కట్టిమీద తాళమువేస్తూ పాట నాలాపము చేసేటప్పుడు, ఆమె కంకణ కికిణీ రవములు శ్రుతి కలుపుతూ మనోహరధ్వనుల నొసంగి చూడరులకు తన్మయత్వము కలిగించినవి! “నేను నా నేర్పినవిద్యను ప్రదర్శించినాను; షాహుకారుగారిని గొప్ప బహుమతి నివ్వమని వేడుకొంటున్నాను” అని ఆ ఉన్నతస్థానమున నుండి చిర్నగవుతో బిగ్గరగ చెప్పి, తనలో “శయన వృద్ధురూపి జయింపగలిగితే.....” అనుకొన్నది. ఆ షాహుకారు తక్షణము ఇమ్నాగ రూపాయలు వెలుగుల చీరెను వేప్పించి యిచ్చినాడు.

ఆట ముగిసిన వెనుక షాహుకారుగారిని ఆటాదులో ఫిరనివాసము చేయటానికి వసతి కీయమన్నాడు ముటానాయకుడు. ‘అట్లే’ అన్నాడు షాహుకారు. సుందర భవనము నొకదాని నిర్మించాడు; దగ్గరలోనే కుటీరాలు నిర్మించుకొనినారు మిగిలినవాళ్లు.

సగడము ఆ యింటిలో ప్రవేశించినకొన్ని దినాలకే చిక్కిపోనారంభించినది. ఆ యింటి యావరణలో ఫలపుష్ప వృక్షములను, లతలను పాతినా ఏమల్లెలు మొల్లెలు పూస్తున్నవి; కాయ గూరలు కాస్తున్నవి ఆవరణగా వేసిన కంచె పెరగనందున పశువులు వచ్చి మేసిపోకుండా పగడము చాల బాగ్రతి తీసికొంటున్నది. అన్నము సహించుట లేదంటూ తలచు ఆటకు వెళ్లటము మానివేసియింటివద్దకే ఉండి గొడ్డు

గోద దొడ్లోకి వచ్చి తినిపోకుండా చూచు చున్నది. ఆమె జబ్బుగా ఉన్నదని మంచి కూరలు, తినుబండారాలు తెచ్చి యిస్తున్నాడు వరహాలు. ఆబిడను సంతోషపెట్టడానికి కాళ్లకు బేడీలు, నెత్తికి చంద్రవంక చెయిస్తా నన్నాడు. ఇట్టివా ఆబిడను సంతోషపెట్టినవి?

౨

“నీళ్ల రేవునకు నిత్యము పాయంకాలము నీవేల ఒంటరిగ పోతున్నావు? నిద్రపోకుండా విచారపడుతూ కళ్ల వెంట నీళ్లు కారుస్తున్నావు? నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు నాయుడుగారి యింటి కేసి తలచు చూస్తుంటావేల? నీవు నాయుడు గారి హృదయాన్ని ఆకర్షించినావని నదంతిగా ఉన్నది. ఎంతవఱకు నిజమో? తెలిసినంత వఱకు దాపరికములేకుండా నాకు చెప్తా. నే నెక్కడ పొక్కబీయరులే” అన్నది చలికత్తెతో లచ్చి.

“నాహృదయాన్ని నేనెట్లా శాంతింపజేసి కోగల్గుతానో బోధపడకున్నది. శక్తికొలది ప్రయత్నించినా, మనోగమనాన్ని అడ్డుకోలేక పోయినాను. మనస్సెప్పుడు.....”

“మనస్సు గట్టిపఱచుకో. వారమురోజు లు యిల్లు బయలుదేరబోకు. నాయుడుగారు అడిగితే ‘మా దేశము పంపివేసినారు’ అని చెప్పుతాను.”

“నేను ఒక్కరోజు అతనిని చూడకపోతే నాచావుకు వేరే కారణ ముక్కరలేదు. ఆయన నాయుడు నాహృదయాధినాథుడు. దొమ్మరివాళ్లు

ఎక్కడకు బోతే అక్కడకు నా బొందిని తీసి కొని పోతారు గాని హృదయాన్ని తీసికొని పోలేరు.”

వరహాలుకు తమ ప్రేమసంవర్ధనము గిట్టినది కాదని పగడము, నాయుడు గ్రహిం దినారు. అందువలన వారి కేవిధముగా అడ్డు పడతాడో అని వారు భయపడుతున్నారు. అట్టిస్థితిలో వసంతుడు పుచ్చురథాన్ని యెక్కి తర్లివచ్చినాడు. ఆయన వసులు మెక్కి మత్తె క్కి గండుకోయిలు కుహూరావములు చేస్తు న్నవి. నాయుడుగారు నడురేయి నిద్రమొకువ రాగా ఏటిరేవునకువచ్చితన వేమరాదముతో హెచ్చరించినాడు. పగడము చెవిలో అమృ తం వర్షించినట్లే! మోటనే బయలుదేలి అతని దగ్గరకు పోయి, ఆమెను చూడకుండా ఆవేశ ముతో పాడుతున్న ఆతనిని కాగలించు కొన్నది పుష్పదామమువలె.

“తల్లీని, దేశాన్ని, నాసర్వస్వాన్ని విడిచి పెట్టి నీకోస మెంతదూరమైన వచ్చివేయటా నికి సిద్ధముగ ఉన్నా”నన్నాడు నాయుడు.

“పంజరములోని పక్షిలాగ స్వచ్ఛలేని దానను. నీవే గనుక ప్రాముగ్ధమై ఉంటే నా కొవ్వలో బంగారం దాచుకొని యుండేదానిని. ఏమిలాభము నాకోసము అశివెట్టుకొనికొస్తాల పాలుకాబోకు” అన్నది పగడము. కర్కశ మయిగా ఉన్న యీమాటలన్నీ చాలుగా ఉండి వరహాలు విన్నాడు.

3

“ఒకటి రెండురోజులలో ఊరువిడిచి వేచి పోతున్నాము. ఇక మనము ఒకరినొకరు చూసుకునేభాగ్యం లేకుండా పోతుంది. ఎంతకలోం విషయము! నిన్ను చూడకుండానే నెట్లా బ్రతుకుతాను! నే నేమి చేయగలను! స్వచ్ఛ మేది నాకు! అబలను” అని తన నివాసస్థానానికి మార్గంమాత్రము చెప్పినది.

మూట ముల్లె కట్టుకొని అర్ధరాత్రివేళ దొమ్మరవాల్లు లేచిపోయినారని భోజనము చేస్తున్న నాయుడు విన్నంతనే యెక్కిన ముద్ద క్రిందకు విడిచి అన్నమువద్దకుంచి లేచినాడు.

“ఉద్యానవనములో ఏకాంతముగ కూర్చుండి తింతువులే కుండ వాక్కి ఖచ్చములను గుచ్చుతుండేది! దినాలు గడించినవి; మాసాలు ముగిసిపోయినవి. మళ్లీ కలసికునే అర్హత మిచ్చినది కాదూ” అనుకొన్నాడు నాయుడుగాను. అర్ధరాత్రివేళ వెంటనే బుగ్గపుట, సర్వసాధనములను, ధనధాన్యములను విడిచివేసి బయలుదేరినాడు దొమ్మరిసిల్లి కోనకు. శ్రోవలో ఉన్న తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామివారి దర్శనమన్నా చేరికొనకుండా కనబడినవారి వల్ల దొమ్మరికటగాళ్ల జాడ ఎదుగుతూ వస్తుండగా, “రెండువారాక్రిందట మా ఊరులో అడిపోయినా”రని గొల్లపల్లెలో గొడ్డ కాపరులు చెప్పినారు. ఆమాటతో అతని అంతరంగాన్నుంచి అనందతరంగాలు వెల్లివిరిసినవి. ఉన్నట్టుండే గొడ్డ కాపరుల కర్థమగునో కాదో అను విచారమున

రగియెన లేకుండా, “నత్త్రాల్లాగ ప్రకాశించే నయనాలు, విలసిల్లారవాంబులను తిరస్కరించే కేశపాళము, అపరింతముద్దవలె తక్కువీనే తనూలన, కిన్నెరనాదాన్ని మరపించే రాగాలాపము గల ఒగడము గడకొనకు ఎక్కి అటకాసినది కాదూ” అంటాడు. ఊరులోపలికి పోయి ఒగడము వంటచేసిన ప్రదేశాన్ని తోక్కిచూచుకొన్నాడు. నీళ్లు తెచ్చినదాల్లు కనుక్కొన్నాడు. జాడ తెలిపిన సంతోషము కంటు త్వరగా పోయి కలియవలెననే ఆతురత పాల్పెన్నది.

చింతచే ఒగడము యొక్క యావన పువ్వుము వాడి వల్లెలై పోయినది. సుష్టుగా తిండి తినట ముగాని, సంతోషంగా కలుస్తు చెప్పటము గాని, తన విద్యావై పుణ్యాన్ని ప్రదర్శించి మెచ్చపొందాలనే కాంక్షనుగాని చాలాదినాల క్రిందటనే మూలవేసింది. తలనొప్పి అని, యేమీ తోచటములేదని తనలో తాను కుల్లిపోతుండటముతప్ప, చీపురుకూడాచేతి పెట్టడముమాని వేసింది.

వేడుకొనొప్పిమాయమయింది అనుకుంటాను. ముఖములో ఆనందము తొలుకు తున్నది; సంభాషణలో లేన బలకుతున్నది, ప్రతిస్యము వచ్చింది. స్వయముగ నీళ్లు తెచ్చి వాడి విలసిల్లగింక చేసినది. నిష్కళంక ప్రేమ ముందు కులము నెవని గణిస్తాడు? ఏని గణించాలి? అతని వృద్ధమానికి ఆ విషయమే తట్టిందికాదు. సంస్కృతిగా భోజనము చేసినాడు మాణిక్యాలనాయుడు.

నాడు అమావాస్య. గాఢాంశకారము. దానికి తోడు కారుమేఘాలు కప్పిపెట్టి. అతిథి గుడిసెలకు కొంచెముదూరములో నవీ పైకతి స్థలిని వటవృక్షముక్రింద శయనించినాడు. సగడముప్రియునిగుఱించిన యేవో అలోచనలలో మునిగిపోన్నది. అట్టిస్థితిలో ప్రాద్దవోయి ఆట నుండి తిరిగివచ్చినవరహాలునకు అతిథి రాకను గుఱించి చెప్పినాడు. అతిథిని ఆవిడచేతనే చంపించుట శ్రేయస్కర మనుకొనినాడు. వెంటనే నిష్ఠులు గ్రక్కుకుంటూ ఆతడు సగడముచంద్రకు వచ్చేసరికి ఆవిడ అడిగిపోయింది. ప్రియుని చంపి పారవేయవలసిన దని నిర్బంధించినాడు, భయపెట్టినాడు, సదనైన శిష్టాన్ని యిచ్చినాడు బలవంతముగ.

తుమ్మెర రెక్కలనంటి కీర్తి కుంతలాలు పాదాలమీద నీరారుతున్నాయి. సంతత బాష్పధారలు చెక్కిళ్లమీదనుంచి వక్షస్థలముమీదికి బారుతున్నాయి. అట్లాగే సమస్తా లేస్తూ ఆయువకుని శయ్యమీదకు వెళ్ల కూర్చుండి, “ఇంకా నిద్రమేనా? అప్పునాశ్రుడి... కర్మశహృదయము— నిర్దయుడు — కృతఘ్నుడు—మూర్ఖుడు.....నిన్ను, నాప్రాణాధికుడవగు నిన్ను చంపవలెనట! నే నట్టి ఘాతుక కృత్యాన్ని చేస్తానని యెట్లా అనుకోవాలి! నే నట్టి రాకాసినా! జీవము పోసి పెంచుకొన్న ఆశాంకురాన్ని యెట్లా పెరికివేస్తాను? పెరికి నే నెట్లా బ్రతుకుతాను? నాజన్మ యింకే! చంపకపోతే నన్ను తుత్తునియలు చెస్తావట! ఆతని చేత నేను తుత్తునియ లేల చేయించుకొన

వలెను? నీకగ్గతి నన్ను వేసే చంపుకోవాలని వచ్చినాను” అని ఆత్మహత్య కుద్యక్తురాలగు చుడగా మాణిక్యాలు మేల్కొని వారింది నాడు “నాశ్రుడివంటివాని బారినుండి బ్రతుకుట దుష్టభము నీవు నీదేశము పోయి సౌఖ్యముగ నుండుము. నన్ను చంపుకుంటే యీ చిక్కు తీరుతుంది” అన్నది.

నీకోసరము నాదేశాన్ని కులాన్ని సమస్తమూ విసర్జించి యిక్కడకు వచ్చినాను. నీవు వసపుష్పానివి! నీచేత ఆకర్షించబడ్డ మధుసాన్ని నేను. నీకోసమై యిన్ని దినాలు తిరిగినాను. నీయి పోయిన నాశ్రమము నిధానమువు నీవు దొరికినావుగదా అనే సంశ్చ్యపి చెందినాను. నిన్ను విడిచి నే నెట్లా బ్రతుకుతాను? నవయశావసపుష్పాన్ని సౌందర్యోపాసకుడ నైన నా క్షించినందుకు కొండ యెక్కినాను...”

ఆదంపతులు రెండు మంచి గుఱ్ఱాలను ఎక్కినారు. వాయువేగముతో పోయి పోయి భద్రాచలమునకు సమీపములో ఒకసాంద్రారణ్యములో ఆగిపోయినారు. సమస్తము మరచి పోయినారు; పుచ్చపౌరణాలు వెదజల్లే వృక్షచ్ఛాయల మెండ, వనశలాలు తింటూ, సెలయేటి నీరముల గ్రోలుతూ, పుట్టతేనియల బాజుతూ, బ్రహ్మసందముతో ఆలవవిలో సంవత్సరము ఒకరోజుగా గడుపుతున్నారు.

ఒకనాటి సాయంకాలమున ఆదంపతులు సెలయేటియొద్దకు ఒకస్పటికపుకింపై కూర్చుండి విజ్ఞోదై వాపోవుచున్న కపోతికేరి చూస్తున్నా

రు. దగ్గరలోనే చెంచుపిల్లలు శాశ్వలములలో ఆవుల మేపుతున్నారు. చెంచుపిల్లవాడొకడు వచ్చి, “వరహాలు ముటా అట, దొమ్మకాట బాగా అడతారట, అమడదూరములో నున్న చెంచుగూడిములో అడుతున్నారు. చూడడానికి వచ్చేవా రెవరన్నా ఉన్నారా” అని అడిగినాడు. వాయు కంపితమైన అరవలె ఒక డము ప్రియుని హాస్యములో వరిగింది.

“దాహ మవుతున్నదా? సీట్లు తెచ్చేదా?” అన్నాడు.

“ఇంకా దాహ మేమిటి? ఒకడక్కనుండి మన పౌఖ్యసామ్రాజ్యానికి అంత్య సమయము తరుముకొని వస్తున్నది. ఇదిమే తుదికోణ. వరహాలు వస్తున్నాడు మనను చంపుటకై. భయంకరమృత్యు గహ్వరానికి ఎర అవుటకు సిద్ధంగా ఉండాలి” అన్నది. ఆతడును విచార సముద్రమున మునిగిపోయినాడు.

“నామనోనాథుని చంపి యెట్లా యింటికి రాగల్గుతాను? అతడు నీ కేమి అవకారము చేసినాడు? మాది నిక్కశంక ప్రేమ! మా ప్రేమముందు మానవవిర్మితాలైన సాంఘిక బంధనములు నిలువలేకపోయినవి!! భానుబింబ మువలె ప్రకాశిస్తున్న నాప్రియుని, నాపెన్నిధిని ఎట్లా చంపేద? పెంచిన ప్రేమచేతనన్నా నా స్వాతంత్ర్యరథాన్ని గొలుసులచేత కట్టబాంధుము! కృతజ్ఞులమై ఉంటాము. ఏమందువు?

వేటాక దొమ్మరివానిని పెండ్లి చేశానవలె ననియా? ప్రేమ ఒకరికి అర్పించిన తర్వాత తిరిగి రాదు! నాస్వాదయాన్ని ఆయనకర్పించి నాను. ఈస్వాదయములో మరొకరికి స్థానము లేదు. విజమైన ప్రేమ జన్మలో ఒక్కరికే అర్పించుట; అందుకు భిన్నమైనది కాను లాభసర్వము—నాశ్లతో నా ప్రియుని నీవు చూస్తే ఆతని ప్రతిబింబముచేత నీ కన్నులు నిండిపోతవి” అన్నది దీనంగా.

“పసిబిడ్డను ఇచ్చి పెంచి పెద్దదానను చేసినాను. చిన్నప్పటినుంచి ఆమె ముద్దుమాటలు కెంతో ముచ్చటపడుతూ ఆమె ఆనందమే నా ఆనందముగ భావించి యుక్తవయస్కురాలై బిడ్డస్వాతంత్ర్యాన్ని అనుభవించేటప్పుడు అడ్డుకొని, దయ మూలి ప్రేమభావము నెటుగక ఆదంపతుల ప్రాణాలు తీయించినాను. ఆ నిక్కశంక ప్రేమబుర్రుచేతను కాదా ఆయువకుడు తన సర్వస్వమును విడిచి వచ్చి యిన్ని యిక్కట్లులపాలు చేసెను” అని చింతించినాడు. ఆ దంపతులనమాధిని ననపుష్పాలలో కప్పివేసి కన్నీటిభారముతో కడిగినాడు. ఒక్కొక్కసారి మతి వోయి, “యింకెంతకాల మీ సమాధిలో ఉంటావు! నీస్వేచ్ఛను అడ్డగించను లెమ్మిక. నేను ననపుష్పాలు ఏరి తెస్తాను. నీ ప్రియునికి దండగ్రుచ్చు” అంటాడు వరహాలు !!!

White Star

—G. S. A.

౬. మేపియరు కొన్నా

సుంపిరి యగు నిషియను వస్త్రం. ప్రేరించి నాన్యరంగమున నీమె నాన్యకలాకాలమున మిగుల పేరుగన్నది. ఈమె నిగోవేష్టనము గాజునో చేయబడినది. దీపముల వెలుగున నిది కన్నులు మిరుమిట్లుకొలుపు కాంతుల వెదవిల్లుమిండిను.

—G. S. A.

౧

ఏయేవి పద్మరాగములు లివ్వ యనందగ నీతవోయిటం,
బోయగ మల్లె మొగ్గ లనఁ బొల్పెను దా మెని రామునొదలం,
గాయగుడిగ మసారముల్లకై నడి నే నలరారె జాణుచున్
(శ్రీ) యిడు మీకు నారెఘువ రేఘుని పెండ్లి సువాణి మున్నెముల్.

౨

వరునకు వేనవే లొసంగి, వానిచిరస్థిరముల్ తనూజకో
సనము క్రయించి, స్వస్వమును సర్వముఁ బుత్రున కిచ్చు; బుత్రకుం
బారయనివో సమస్తమును బుత్రికె; కావున నేపథిం గనన్;
గురుఁడు కొమార్తకున్ గొడుకుఁగుత్తుకుఁ గూరుచు నొక్కతీరునన్.

౩

పురహరు సర్థ మార్గ, సగముం దనుజారి పొంది; రెండుచే
హరుని యభావ మెల్లెకల నల్లుకొనంగను; గంగ చేరె సా
గరమును, నింగి జుండకళ, త్మౌతలమున్ భజగాధినాథుఁడున్,
దిరిపపుఁ ద్రప్పటల్ ననును దేవ, యధీపుకల్ పుత్రల్ నినున్.

౪

క్రతుభుగ్భర్త వరించె మర్త్యవనితన్, త్మౌమంపలాఖండలుం
డు తురాషాణ్ణగరీకర్పిదగమన్ మోహించె మున్; కామక
ప్రతతి స్వాంతములందఁ బ్రయికముగా రాగంబు సంభూతమా
నతిదూరస్థితవస్తువం దనుఖిలభ్యౌపా పదార్థంబునన్.

౫

పిడికిటిలోపల మ్మగమద-మిడుకొని, సమ్మోహ శక్త్యమే లేదనుచున్
బడకుండినఁ గనుల బయల్-వముఁ గాదే యది తనీయపరిమళలహరిన్.

౧

మూర్ఖుర దేశాంతర్గత కుసుంధ దేశాని

నాథుడగు బంధుహితుడు మిక్కిలి చక్కగా రాజ్య మేలుచుండెను. ఏకపుత్రి యగు మధుస్రవవలని నేపాన్సునూచును, సేనానియగు బలాహకుని శత్రుంజయముగ పరాక్రమమును, అస్థానకవిచంద్రుడగు తేమశ్రీయొక్క మధురకవితారసమును నారాజు నెల్లవిధముల నానందాత్మునిగ చేయఁజాలి యుండెను.

మధుస్రవతనులత పుష్పీచి ననవిశిత మగుచుండెను. ఆమె చంచలవిశాలచేతముల యందు దుగ్ధసమసరళచ్ఛాయ నాట్య మొనర్చుచుండెను. లీలాయుక్తమై, వాతాహతిచే నల్లాడు నామెవిసీలకేశ రాశినడుమ సంధకార మునందలి శంపాలతవలె నామె మిగుల మనోహరమై కన్పట్టుచుండెను.

సువిశాలరాజభవనము సముద్రప్రాంత మున శోభాయమానముగ నుండె. చంద్ర కాంతాదశిలానిర్మితమై, మణిముక్తాఘటిత చిత్రాలంకారశోభితమై, రమ్యాద్యానందపేష్టి తమై, యామందిర మత్యంతమనోహరమై చూపట్టును. దక్షిణమున తరంగమాలికా యుతమగు సాగరమును, తూర్పున మందగమ సంభవ సంద్రమున సెక్రమించుచున్న విశా

ఖానదియు, ఉత్తరదిక్కున మామ్రూహసరిత మొయున్న తమస్తకము దాల్చి, సగరము నంటి నిర్మియున్న ముంజకేశవర్యతమును, పశ్చి మమున నేలకీలతాలింగితములగు వనములును నొప్పొలుచుండె. సముద్రగర్జనమును, విశా ఖాకల్లోలికలస్వరమును, ముంజకేశవర్యత వ్యతీకస్వశ్యామలశోభయు, ఉద్యానవనమున క్రీడించు సుగంధవాయుసంతతియు, రాజ సభను మాధుర్యమయముగఁ జేయుచుండెను. ఇతినే కాక మహారాజసామీప్యమున నభివ సింది, తన కూషజ్యోతిచే మధుస్రవ యానభ ను మజ్జిత జేక్షోవంతముగఁ జేయుచుండెను.

మధుస్రవకూషముచు, కుసుంధ పురప్రాథ నముచు బహు వీరహృదయముల నాకర్షించు చుండెను. కాని బలాహకుని ఖగ్గభయమున వెనుదినుగుట తటస్థించుచుండెను. మధుస్రవా స్మరణమాత్రమున బలాహకుని నిశితఖగ్గము తిష్ఠతరమగుచుండెను. అట్లులే యీమె యాశ్ర యమొందిన తేమశ్రీకవితయు మృదుమధు రమై సకలజనహృదయరంజకమై విలసిల్లు చుండును.

శత్రువు లెత్తినచ్చినపుడు, ప్రయాణసన్న ధుడై చను బలాహకుడు కరుణార్ద్రహృద యమున, ప్రేమపీడితముల మధుస్రవ పాద పద్మములయందు ప్రార్థనాపల్లవములుతోడను,

ప్రేమకుసుమములతోడను నర్పించి ననివిను
చుండు బుల్లరు నెఱింగిన విషయమే. వైరుల
నిర్బించినపిదప, ముకుళితకమలము చుట్టును
హర్షతోకమిళితఘృకారములతో, బద్రిభమిం
చు భ్రమరముచందాభ, తేమశ్రీ తన కవితా
రసమును వెనచల్లునెడ నవ్యక్తములును,
వ్యాకులములును, ప్రేమ పూరితములునునగు
నాతని యుచ్ఛ్వాసములకుఁ గారణము లేన్ను
లత్యమం దుంచుకొనుటయే యని మధుస్రవ
గ్రహింపక పోలేదు.

బలాహకుఁడు గర్వోన్నతమస్తకుఁడై
సభాస్థలిని రాజుతో “మహారాజా, భవోదయ
న్నహాకవచము నాకు రక్షణ మొనర్చినది.
తత్ప్రసాదమున నేడు విజయి నై తమ సమక్ష
మున నిలువఁగల్గితిని” అని విన్నవించుకొను
చున్నపుడు కంఠితకంఠముతో లజ్జావనతశిర
స్సుఁడై తేమశ్రీ “నేను నీ ప్రేమబద్ధుఁడ”
నని యర్థమిచ్చు గీతమును గాన మొనర్చు
చుండును.

బలాహకుఁడు విరోధిని బంధించి, రాజ
సమ్ముఖమున నిలువఁబెట్టి, “మహారాజా, దుర్జ
యుడగు తమ శత్రువును బంధించి తెచ్చితిని.
ఏని కెట్టిశిక్ష విధింపవలయునో నెఱవించు”
అనునెడ తేమశ్రీ కన్నుల స్రవము గ్రమ్మ,
కరుణార్ధి కంఠముతో “ప్రేమపాశమున నాతని
నదా బంధింపు” డనుచుండును.

ఎట్టి శుభకార్యమునైనను ప్రారంభించు
బోవు సమయమున దేవదర్శనము గావించు

రీతిని బలాహకుఁ డా లలితలావణ్యవతియు,
సంపూర్ణమూవనశోభితయు నగు మధుస్రవ
నేకాగ్రన్యప్తితో వీక్షించుటయందే మగ్నుఁ
డగుచుండును. అట్టితఱి నే తేమశ్రీ స్వీయ
దృష్టిచే నామెమూర్తి కారతినిచ్చుచుండును.

ఇట్లు బలాహకుఁడు దర్శించి దర్శించి
చిఱునవ్వు నవ్వుచుండ, తేమశ్రీ చూచి
చూచి కనుల స్రవపులు నింపుచుండును.

౨

మధుస్రవకు వివాహకాలము ప్రాప్తించె.
బలాహకుఁ డామె పాణి గ్రహించుటకై
రాజుతో “మహారాజా! నేను నాహృదయ
రక్తమును ప్రవహింపఁజేసి దేవరయానలం
బాలించుచుంటిని. నేటికి నాసేవకుఁ డైన
ఫల మచభవించుకాల మాసన్నమైనది”
యనియెను. తేమశ్రీ చేతులు జోడించి,
“ప్రభూ! నాయూన్వయశక్తి ననునరించి నేను
నీచిరితము తమ సేవయందే గడపుచుంటిని.
అది స్మరించి కృతతో సత్ప్రసాదము దయ
చేయుడు” అనియెను.

రాజున కిరువురుమగూడ ప్రియులే.
తేమశ్రీ కేవలనంతోషమునే యొనఁగెను.
కాని బలాహకుఁడన్ననో తన ధనప్రాణముల
రక్షించెను. వెంటనే యారాజు కర్తవ్యము
నిర్ణయించుకొఁగోరి సంశయనివారణార్థమై
మధుస్రవదెస వీక్షించెను. కాని యామె
ప్రేమపూర్వకముగ వారి నభినందించుచు
నిన్నక చూచుచుండెను.

అంత నారా జిట్టనియె: “ధరణీమణితో-
రమణీరత్నమునకు వీరు ఉగువాడే యప్పుడు
కాన మీయిరువుర బలమును పరీక్షించు
లెను.” బలాహకుని వదనము ఆశచే వికసిత
మయ్యెను. మధుసూత్రచిటునగవు మోమున
చెంగలింప వానివైపు చూచెను. కాని వెంటనే
క్షేమశ్రీ మలినముఖముపై దృష్టిసారించినపు
డామందహాసము మటుమాయమయ్యెను.

“మహారాజా? కవి ప్రేమసౌందర్యములు
నుసాసించును. స్త్రీ ప్రేమనే కోరుచుండును.
కాన మా ప్రేమ యెంత లోతైవదో పరీక్షించు
గోరెద” నని క్షేమశ్రీ వచించెను. అంత
మధుసూత్రమధుర సుందహాసముగాంచిక్షేమశ్రీ
సుందరవదనము వికసించెను.

బలాహకుడు వ్యాకులభావమున రాజు
దెసఁ జూచసాగెను. “బలహీనుడగు కవి
తన్ను తానే రక్షించుకొనలేనపుడు నాకూఁడు
నెట్లు రక్షించుగలడు?” అని రాజు ప్రశ్నిం
చెను. బలాహకుడు ఒకనుండి ఖడ్గమును
బెట్టి మధుసూత్ర మందస్మితవదనమువంక దృష్టి
సారించెను. క్షేమశ్రీ గానము చేయసాగెను.
దాని భావ మిది: “ప్రేమచే శత్రువుల జయిం
తును. ప్రేమకు బలి యయ్యెదను. వైరజనక
మగు రాజ్యపాలనముకంటె, విరోధరహిత
మగు వృక్షచ్ఛాయను శాంతజీవనము నెఱ
పుట లేస్స.”

ఈవిధమున స్వీయపక్షముల సమర్థించు
కొనుచు, సాభాగ్యకరమగు మధుసూత్రవదయ

దృష్టిని పొందునపుడు వారి వదనముల నుదా
సీనతావ్రసన్నతలు క్రమమున గోచరించు
చుండెను. తుదకు రా జిట్టనియెను: “మీలో
బలవంతుఁ డెవ్వఁడో వానికే నాకస్య నిష్ఠును.”
బలాహకుడు తన సాభాగ్యమున కెంతయు
గర్వితుఁడై క్షేమశ్రీదెస నీచదృష్టుల ప్రస
రింపఁ జేయసాగెను.

క్షేమశ్రీ విసమ్రస్వరమున, “కానిండు,
బలహీతుడే జనుగనిండు” అనియెను. వెంటనే
బలాహకుడు కత్తిమాసి క్షేమశ్రీ కమరనిల్పి
ద్వంద్వయుద్ధమున కాలనినాహ్వానించెను. క్షేమ
శ్రీవ్యాకులభావమున మధుసూత్రవదనచూచెను.

కొన్ని నిమిషములకు మధుసూత్ర “ఇట్టి
బలహీతు యుచితము కాదు. వీరిలో నొకఁ
డస్త్రోపదేవి. ద్వితీయుఁ డన్ననో కేవలము
శస్త్రవిద్య కషరిదితుఁడు. ఇట్టి హీతుఁడు ముచి
తము కానేరడు. తెలివితేటలవలనఁ గాని కాశ
లమువలనఁ గాని జయము నిర్ధరించుట యుచి
తము. దీని నేరికిని గోరంతయైన వేటు వాటి
ల్లదు” అనియెను. ఇది విని, బలాహకుడు
మధుసూత్రవంక నీనముగాఁ దిలకించెను రాజు
వెంటనే బాహుయుద్ధమున కాజ్ఞ యిచ్చెను.
కాని యిదియు మధుసూత్రకు నచ్చలేదు. తుదకు
వా రెత్తఁగలిగిన బరువునుబట్టి బలమును పరీ
క్షింప నిశ్చయింపఁబడెను.

3

శరద్భానుని సువర్ణకిరణబాల మింకను
పూర్తిగా రాజసభామందిరముపై ప్రసరింప

లేదు. ఇంతలోనే సభాభవనమంతయు జనా
కీర్ణమయ్యెను. వైతాళికులు మహారాజుగను
నమును తేలియఁజేసిరి. వాడుక ప్రకారము
క్షేమశ్రీ మహారాజునకు వందన మొనర్చి
మృదుమధురస్వరమున నొకరాగ మాలా
పించెను. కాని నేటిగీతముమాత్ర మతిసంక్షి
ప్తముగ కరుణారసపూర్ణముగ నుండె. వాద్య
ములు చెలంగినవి. పరీక్ష ప్రారంభమైనది.

బలాహకుఁడు భారములగు శిలల నెత్త
సాగెను. ఒకదానికంటె నొకటి బరువైనది వాని
ముం దిడిరి. కాని యాతఁ డవలీల వాని నెత్తి
విసరివేయసాగెను. తుద కొక బండ్రాతి
నాతఁడు వత్తుమువజకు నెత్తి పాఱవైచెను.
దాన నానవిబలము స్పష్టమైనది.

ఇక క్షేమశ్రీహతు వచ్చినది. నిత్యా
నందకరమగు నాతని వదనయందలము నేడు
శరత్కాలప్రభాతము వలెనే గంభీరసౌందర్య
ము దాల్చియున్నది. రాతి నెత్తుట కాతఁడు
ముందునకు వచ్చుతఱికి నాతని కల్యాణము నా
కాంక్షించు శతసహస్రకాంతరనేత్రము లాత
నిపైఁ బడిను. క్షేమశ్రీ స్తబ్ధత్వము వహించి,
గంభీరరూపధారి యగు సముద్రునిదెస కొక
మాటును, విశాఖానదివైపున కొక పర్యాయ
మాను, నిమున్నత మగు ముజకేశ్వర్యతము
పై పొకతూరియు, నేలాలతావేష్టితచందన
వృక్షములపై పొకమారును, తనదృష్టి నిగిడ్చి
తుదకు రాకన్నెవైపునకు దృష్టి ప్రసారము
గావించి తన్మయుఁడై తన్నుఁ దానే మఱచెను.

వెంటనే తన పాదప్రాంత మందలి బాహు నెత్తి
శిరమున నుంచుకొనియెను.

క్షేమశ్రీజయమున హర్ష భవనము సభా
భవనమున చెలరేగినవి. సభాసదు లందఱు
తన దెస చూచుకొని బజపునపును సేనాధి
పతికి తన పరాజయదుఃఖము నూలురెట్లభి
కము కాసాగెను. లజ్జచే నాతనివదనము చెమ
ర్చెను. గర్వమెల్ల గతించినది. నేత్రములు
భూమి పై పునకు మరలినవి. “శహబాద్
క్షేమశ్రీ! శహబాద్ ! నీవేమయే జయించి
నది. బండ్లను పై కెత్త నగత్యము లేదు. విసరి
వేయ” మని రా జనియె.

జయోల్లాసియగు క్షేమశ్రీ కర్ణముల
రాజవాక్యము లేమియు చొరలేదు. ఆతఁడు
మధుస్రవ నేక్కాగదృష్టిని నీక్షించసాగెను. బరు
వెల్ల శిరమున నహించి యొక స్తోభమునలె
నిశ్చలఁడై నిలిచెను. “పాఱవేయుము. బండ్
రాతిని విసరివేయ” మని వివవచ్చు జనకోలా
హల మోతమాత్ర మాతని నిశ్చలత్వమును
బాహులకపోయెను. ఆతని మోమున చిలు
నగపు తొలఁకామచుండెను. చూపులు మధు
స్రవ ముఖపద్మమునందే నెఱుకొని యుండెను.
“కవిచంద్రుని హస్తములనుండి యా బండ్లను
తీసివేయఁ”డని మధుస్రవ వల్కినంతనే రాతిని
కవికరములనుండి చాలమంది లాగివైచిరి. వెం
టనే ప్రాణరహితమైన క్షేమశ్రీ దేహము
శిల్పప్రతిమవలె నేలఁబడియె.

విజయోన్మాదియగు నాకవి కేవలం దీర్ఘ స్వామి మృత్యుముఖమునఁ బడుటచే మధునవ
కస్మికముగ నేల కొరిగుటచే హర్షి వ్యయము శోకావేగమున మూర్ఛయందే శాంతిని బడ
నూని విషాదసూచకకరుణానిస్వయములే నభయం గల్గెను.

భవనమాన వినవచ్చెను. విజయి యగు తన

(హిందీసుండి యశువానిము.)

6

కోయిల

జనమంచి వేంకటరామయ్యగారు

౧

క్రావకాపి యజమ నీలుగాకి మూలం యజపురో

భావ మురంగ నీవు వాడిన పంచమశ్రుతిగీతముల్

హాయి గొలిపెను నాకు శ్రవణరసాయనములై హృద్యతా

ప్రాయనములై సరసకవితోపాయనములలు నెచ్చెడి!

ఏమి రాగరస్యవాహిని! బిద్ధబిద్ధుల తొరసి యీ

భూమియును నాకనము నొకటిగఁ బొంగిపొరలును ముంచెడన్!

ఏమి కోమలగాత్రమాధురి! యిత్తురన మెనవచ్చునో

కామధేనువు పాలమీగడ తిలకయే యనవచ్చునో!

నిరుపమానము నీదుఃగానము, నిన్నెదుర్కొని డింభకుల్

నరున తప్పిన సస్పచప్పని వంకకూతలు కూపిణన్.

౨

కాకినూటను బుట్టి పెరిగితి—కామకోనలం బుట్టి తీరిగితి—నో

కోకిలిమ! యెటు లబ్బె నీ కీకాకలీమృదుకూడితం బి

శోకమోహవివర్జితాంత శృంగ సుకవి సుపూజితం

బెట్టు లబ్బెను? కీతవాతవిజృంభణము దలపోయఁ గా

చట్టుబండలకై ననుం గడు బెట్టినము గద పైఁపఁగా!

రావించివునుల మెనవితో? కొమ్మాయివునుల మెనవితో?
జీవనాపగధదివ్యరసనం నేవనంబును జేసితో?
పూడిపోయిన గొంతు గ్రోవిది బాడమె రాగరసం బిటుల్
మ్రామనను గెలిపురుపోడిమి కీమజోవయి నేడహా!

3

ఎల్లయాశల నడచు క్రమమున నిరువుకొను పెరుతిమమునం
దొల్ల చీకటికోణమైనను; నల్లమానయి పోయినా
విశ్వనాథుని వెండికొంకయు—విశ్వసుంతయు వెదకినా;
విశదవృత్తగుణాభ్య మునియెడి వినుతిగను నర్థమును
భృశమును నర్పణముపొనను విశులమై చ్యుతి నొందినా;
ఇట్టి దయ్యం దమోవిభాత్యం, బిట్టివిషమ విగుణం
ఘట్టరమునను నిప్పు నెరనటు లిట్టె పుట్టెడు చేదా సాం
దర్యహాసము, శమితతాసము, నన్యజీవనదీపమై—
త్తర్యభోధము, హృదయచలన స్తబ్ధభావనిరోధమై;
నల్లమ బృను నెరనులుగును మెల్లం జమ్మి మోలుగులా
గుల్ల ముల్లసిలుంగఁజేయుచు నొకట నాట్యము నలిపెను.
శూన్య మన్నదె పూర్ణ మయ్యెను, శుక్ల మార్ద్రము, సకానము
మాన్యతమమగు గానమగు, సామాన్య మిది మన కోసభా!

౪

సామాన్యమై, సామాన్యమై నభూడ! లే కవి రెండునో
ఏమిహేతునా నీచుపాటను నేను ముద్దుడ నైతిగా!
స్వార్థము! సుస్వార్థము! నీ సంచమశ్రుతి గీతికా
నీగుణ సన్నతసాధురీతికి—నీకుమాత్రము గా దయో!
అటకత్తియ యడుగుఁ జూడక పాటకాని మొగంబును
బాటిలదు నరిశుష్టి యని రసభావవిధు లందురు గదా?
శ్రోత్రపేయము నీదుగేయము, చూడరాదుగదా జగ
స్మిత్రభావవిశ్రాంతదనము, నీస్వనద్వందనం బయో!

౧౧

దుష్టవృత్తి నిశాచరీవరివేష్టితకు భూసుత కొగిం
గట్టములఁ దొలఁగింపఁ బరమోత్కృష్టగతిఁ గలిగింపనున్
భిష్టనినునుఁడు వాయుజనినుఁ డభిష్టదర్శన మిచ్చెఁగా
న్యైష్టవేళకు నెదురుమాఁడునయోజమట్టులు స్వీయకూ
హృష్టహృదయము భక్తిభావవరీమళము పెదఁజల్లఁగాఁ
దవిలి నిదురను దైత్యకామిను లనకలై పడియున్నిచే
నవిపాతస్థితి మఱచి యితరము నాలకింపఁగ నామెగ్గె,
భవన మెల్ల నశోకననమయి పొలిచి పొంజిరి వోవఁగా
శ్రవణపెయ మొనరై ముందుగ రామనామసుధారసం
బవనిజాతకు లోకమాతకు, నవల దర్శన మిచ్చెఁ దా
నవనిజాంతరనిభృతలఘుతనుఁ డయ్యు నీవలెనే నఖా!

౧౨

ఎన్నువను నిను రామదూతఁగఁ గన్నుదోయికిఁ గానరా
కున్న; నీమృదుకూజితంబును నెన్నుదును శ్రీరామవా
క్యముగ, నందు గిణింప శక్యము గాని మాధురి యబ్బుటన్,
సుమహితామోదాంతరంగవిరూత్నవనకిశోరసం
ప్రేరితంబయి వీనుదోయికి విందొనర్చుట వేకువం
దార! నేనును బడదొడఁగితి నందుకొని నీప్లవిన్
ఊరకుండఁగ నేరకుంటిని నుల్ల ముల్లసిల్ల నఖా!
కోరుకోరిక దీరుఁజామి మన గొంతు లొకటిగఁ గలసిన్.

పట్టకోథలు

అత్తగారి బొమ్మ

బసవరాజ వెంకటరాజ్యలక్ష్మమ్మగారు

ఒక అత్తగారి కిద్దరు కోడళ్లు ఉండేవాళ్లు. పెద్దకోడలికి అత్తగారంటే పడేది కాదు. చిన్న కోడలికి అత్తగారంటే చాలా భక్తి. అత్తగారు కొన్ని రోజులకి చచ్చిపోయింది. అత్త చచ్చిపోగానే కోడళ్లు వేరుపడ్డాయి. చిన్నకోడలు అత్తగారు లేని యింట్లో పుండటం కష్టంగా పుండి అత్తగారి ప్రతిమింటా కొయ్యతో చక్కించి దాని రోకరకాదులో పెట్టి రోజూ పూజిస్తూ రకరకాల పిండి పంటలతో రోజూ భోజనం పెట్టేది. పిల్ల గారనితో పెట్టి తలుపెసి వచ్చేది. తోడుకోడలు కీని ఆమాయకర్తవ్యమును గ్రహించి నమ్మచిగా ఆగదిలోకి వెళ్లి ఆ రకరకాల పిండిపంటలతో భోంచేసి పోయేది. పూటపూట ఇలాగే జరుగుతుండేది. ఈ చిన్నకోడలు పాపం! అత్తగారు రోజూ తింటుండనే నమ్మ రోజూ యిలాగే చేస్తుండేది.

అన్నదమ్ములిద్దరూ పొరుగున వ్యాపారానికి పోతూ ఎవరిపెళ్లించేసినా వాళ్లు చెరొక వందరూపాయ లిచ్చి మేము వచ్చిందాకా వాడుకొందని చెప్పి వెళ్తారు. పెద్దవాడి పెళ్లం

దమ్మిడి అయినా ఖర్చు చేయలేదు. పూటపూట అత్తగారికని పెట్టేది తింటూ వందరూపాయలూ వడ్డీకిచ్చుకుంది. చిన్నవాడి పెళ్లం రోజూ యీవిధంగా పిండిపంటలు చేయటం మూలకంగా వందరూపాయలు ఖర్చుపెట్టి వైగా ఇంకోవంద అప్పుచేసింది.

కొన్ని రోజులకి అన్నదమ్ములు చూరినూ చూచి నీకిచ్చిన వందరూపాయ లేంతే శావని ఎవళ్ల పెళ్లాన్ని వాళ్లడిగాను. పెద్దవాడిపెళ్లం 'నావందరూపాయలు వడ్డీకిచ్చావు; తోడుకోడలు అత్తగారికోసం పెట్టే అన్నం తింటున్నా' నని చెప్పింది. చిన్నదాన్నడిగితే, 'నావంద ఖర్చు జెట్టి వైస యింకోవంద అప్పుతే శా'నని చెప్పింది. మొగుడు హాడీలిపాయి, 'నీదుంజ తగ్గ, చచ్చిన మా అమ్మ అన్నం తింటుందా? ఇదెదో యివాళ నేను కనిపెడతా'నని చెప్పి పెళ్లం గదిలో అన్నం పెట్టి యివతలకు రాగా తలుపుకంటేలగుండా చూచాడు. వదిన గారు కూచుని తింటుంది. మెంటనే అతను పెళ్లందగ్గర కొచ్చి, 'పిచ్చిముండా, ఇన్నాళ్ల

దాకా అత్తగారు తింటుండంటూ వాకొం
వంతా గుడ్డంచేశావు. నేలత్తగారూ నేనూ
పిక్కిల్లోవైతూ పిక్కి చావోడివి అలామ్మని
గిర్రాటపెట్టి పెట్టాన్ని పిక్కిలోకి గొట్టాడు.

అప్పటికినూడా అత్తగారియం నుంచే
భక్తిదేవత అలామ్మని పోతుంటే ఇష్టం చేక నం
కను పెట్టుకుని చిన్న కోడలు పోతుందని పాడు
దేవాలయంలో తెల్లవారేదాకా కూచుంది.
అద్భుతాత్మనేళ వొంగలు కొందరు వోచుకున్న
సామంజంతా పంచుకోటానికి అక్కవచ్చి
అదేవేకి నగంవంతు అక్కవచ్చి వేసి పెట్టాడంటు
నారు. తెల్లవారగానే లేచి చిన్న కోడలు యీ
నగలన్ని మూటగట్టుకుని అత్తగారి బామ్మ
చంక పెట్టుకుని మల్లీ యింటి కొచ్చింది.
మొగుడు పెళ్లాం పచ్చిన ముక్కుకు పంకోష
పిక్కి యథాప్రకారంగా జరుపుకొంటు పోయి

కున్నాడు. ఈసంగతి చెప్పడోడుకోడలు విని
'అత్తగారి బామ్మ ఒకనా నెన్నావా, నేనుకూడా
అవిడ కన్నీ పెడతానని చిన్నదాని నడిగి
బామ్మ నేనుకుని తనకూడా అద్భుతాత్మనేళ
అపాడుదేవాలయమునా చెప్పిస్తే కూర్చుం
ది. కొంచెంసేపు కూర్చునేటప్పటికి నిద్ర
పచ్చింది. అదొంగలు యథాప్రకారంగా
అగుల్లో పంచుకుంటున్నాడు. ఇది చెప్పమీన
నుంచి బామ్మతో నేనూ చిద్రకల్ల గోళేలునువి
కిందబడ్డది. అదొంగలు పిన్ని పూచి 'పాడు
ముందా, దిన్న నువ్వేగా మొగుల్లో నగ తెట్టు
కుపోయిందానిచి?' అని అందరూ కలిసి చావ
గొట్టారు. చెప్పడోడుకోడలట్లే వట్టూ నగ
నేకపోగా చెప్పులు తిని ఏమిస్తూ ఇంటి కొచ్చి
ది పెట్టకోడలు. అందరూ నచ్చారు.

కళ్ల కంటే తెల్లించిపోన మింటి కొచ్చాము.

భూలోక రహస్యం

అనగాఅనగా ఒకరాజు. అతనికి ముసలి
తనం నచ్చింది. అప్పుడు దేశానికి భూలోకరహ
స్యం తెలుసుకోవాని బుద్ధిపుట్టింది. తనంమే
పెద్దపెద్ద పండితులందరినీ తనివించి వాళ్ళికి గెవ
కోరిక తెలియజేశాడు. రాజుగారివద్ద గొప్ప
సాధానన దొరుకుతుంది అనే ఆశతో పండితు
లందరు ఆరుచెలలపాలు కన్నపిక్కి భూలోక
రహస్యాన్ని గురించి గొప్పగొప్ప పుస్తకాలు
రాసి వాటిని గాడిదలమోడ ఎత్తించుకొని

రాజుగారివద్దకు తెచ్చారు. రాజుగారు వాటిని
చూడగానే పకపక నవ్వి,

"అయ్యా! దేముడా! నేను ఊరికి దూరం
గాను కాకికి నటరామంలోను ఉన్నానే? ఇన్ని
గ్రంథాలు చదివేవరకు నేను ప్రశ్నకుతానా?"
అన్నాడు. పండితులందరు సిగ్గుపడి ఇంట్లకు
వెళ్లి గాడిదమోతబరువును మనిషిమోతబరు
వుగా రాసి ముగించి తీసుకొనివెళ్లారు. రాజు
గారు ఈసారికూడా ఫక్కున నవ్వి,

“బాబూ! ఎక్కడి చూడండి, ఒక్క-పుస్తకం చదవేవరకు అయిదు వేళు బతికి బంప వేసుకుంటావా?” అన్నాడు. పాపం! పండితులు ముఖాలు చిన్నబుచ్చుకొని అంతా ఒకచోట గురుకుడి విగా కులోచించుకొని కొన్ని పేజీలు పుస్తకం చూసుకొని రాజుగారివద్దకు బయలుదేరారు. సింహద్వారందగ్గరికి వెళ్లే సరికి మంత్రి ఎదురుగా వచ్చి, “అబ్బో! వ్వరగా రండి. రాజుగారి సంగతి తెల్లకేసులుగా ఉంది. భూలోకరహస్యం తెలుసుకోవానే ఆకి అధికంగా ఉండటంతో ఆయన ఇంకా కీర్తి చికిన్నాడు. లేకుంటే ఎప్పుడో పరిణామం.” అన్నాడు. ఆమాట వినడంతోనే పండితులంతా పరుగుపరుగున రాజుగారి గదిలోకి వెళ్లి తాము రాసే తెచ్చిన పుస్తకం చదవడం మొదలెట్టారు. రాజుగారు అది చూసి,

“ఉళ్ల అబ్బో! పరలోక ప్రయాణంనా హంబో ఉన్న నన్ను ఇంకా ఎందుకు పిలి

గించి చంపుతాను. చాశనైజీ మూడుమూటల్లో భూలోకరహస్యం చెప్పి ముగించండి.” అన్నాడు. పండితులు గాఢంగానే ఒకరిముఖాలు ఒకరు చూసుకోవడం ప్రారంభించారు. అవసాదశలో రాజుగారి కోరిక తీర్చలేక పోతేమీ అని అక్కడ ఉన్నవాళ్ళంతా విచారపడ్డారు. అది చూసి రాజుగారి మంచంవద్ద కనిపెట్టుకొని ఉన్న ముసలిదాసి,

“అబ్బే! ఇంతమాత్రానికేనా ఇంత గాఢ రావణ్ణు? ఏముంది? గాడిదనుడ్డు. పుట్టు - బ్రతుకు - చాప్ర - ఇంతేకదా భూలోకరహస్యం?” అన్నది. అది విని పండితులు తిలులు చేసి కౌట్టుకున్నారు. రాజుగారు నిశ్చింతగా ప్రాణాలు విడిచారు.

కథ కంచానికీ, మనం మాచానికీ.

—బి. ఆర్. ఆర్.

విధి

“రాజు”

ఓనల్లెటూర్లో ఒకపూజారి. ఆయనకు ఓహంస ఉంది. గోపా శిష్యుడై పూజచేసి ఇంటికి వచ్చేసరికి హంస చక్కా నాట్యమాయమాడేది. ఒకకోడన పూజారి గుడినుండి వచ్చేసరికి అది నాట్యమాడకుండా పోవారంతో ఒకమూల పడుకుంటుంది. ఉంటే పూజారి దాన్ని చూచి కారణం అడగేడు. అది ఏమిటా, నను ఆడన మానే నాట్యమాడు మూడగాయమభటులు

ఆకాశంమీద పోతూ, ‘అయ్యో, ఇది ఇంకా పడుకుంటున్నదే కదా ఆడుకునేది’ అని అని పోయారని చెప్పింది.

“అంతేకదా, శిష్యుడు మనవాడే చాస్తాకు భయపడతానేమిటి” అని పూజారి ధైర్యం చెప్పి గుళ్ళోకి వెళ్లి శిష్యుని ఓకొంటేనేపు ధ్యానించాడు. శిష్యుడు ప్రత్యక్షమై వరిం కోరుకోమనగానే పూజారి తనహంసను రక్షించమనిపేడుకు

న్నాడు. అప్పుడు అది చెనులో తేదో నీళ్లు
 బ్రహ్మ నమించాడు రా" అని పాతాళిని బ్రహ్మ
 దగ్గరకి పిలుకొనివెళ్ళాడు. అక్కడ బ్రహ్మకు
 కూడా చెప్పుకొని బ్రహ్మలుకుంటుంటే అది
 తన చెనులో తేదని, విష్ణువు చెనులో ఉందని
 చెప్పాడు. అంతే, బ్రహ్మ, విశ్వమ కూడా పూజా-
 ర్థిని విష్ణువు దగ్గరకు వెళ్ళాడు. విష్ణువు తన చెని
 కూడా కావని చెప్పించి, యమధర్మిని దగ్గ
 నిమిషదాము అన్నాడు. అపైరి త్రిమూర్తు
 లు అపూజాచిని పిలుకొని యముమధ్యరకు
 వెళ్ళాడు. త్రిమూర్తులు రాకకాక వాడెవడో

యముడు ఏమి మునికునెప్పుడో అని భయ
 వణ్ణించి పూజాధిపతి చెప్పి సహానం చెయుమని
 త్రిమూర్తులు అన్నాడు. ఆయుస్సు పింతి ఉందో
 వాడున్నాడని చెప్పి అక్కలు నడకించి మాస్తాను
 అన్నాడు యముడు త్రిమూర్తులకు అక్కలు చూ
 చేశాడు. అంతలో 'పూజాధిపాన త్రిమూర్తులు
 కలిపేడియలో వచ్చిపోయింది' అని ఉంది. వా
 డ్లంతా నీళ్లు పోయారు: 'త్రిమూర్తులము కూడా
 దిగిని వెళ్ళించకపోయారుకదా!'

కథ కుదిరి, ముగిం ఇంటికి.

పాత పాటలు

గోపరాజ రాజుగారు

౧
తా తా తడిపాతా
 నీగోచీగుడ్డ చిల్లు
 గోడమీద బట్టి
 నువు రాసుకొన్న తాత
 నే నేమి చేసును తాత.

౨
 చిలకపిట్ట చెట్టామన్నాది
 అత్త తెచ్చిన కొత్తకోక కట్టా నన్నాది
 మామ తెచ్చిన మల్లెపువ్వులు ముడువ నన్నాది
 మొగుడు తెచ్చిన మొగిలి గేకు పెట్ట నన్నాది
 మొగుడుచేత ముట్టికాయలు తింటా నన్నాది.

౩
 చింతకాయ బొంతకాయ
 చిగురుమామిడికాయ
 కోనేటి వంకాయ
 కొమ్మనిమ్మనివండు
 జీలుగులు తోటలో
 వాలుగులు మెయ్యగా
 వంటిపూ రాలగా
 తాటాకు దబ్బసం
 కోట గట్టిందగా
 కోటలో వున్నాది
 తాంజేలు పిల్లి
 మహారాజు కూతురు.

అద్భుతభావచిత్రము
 ఏయిక్ రిక్టి అను సర్తకి

ఈ మ చిత్రము యువ యువతి. సర్తకమునను, గానమునను మిగుల శ్యామలిని నిలిపితి.

—G. S. A.

ప్రణయకులాయము

క్రొత్తి పెండ్లివానిని చింపదులు దీని బ్రవేశింప నున్నాడు. ఓకు మహావృక్షము క్రింది సునికమయిన చిన్నవీరు.

—G. S. A.

కమ్మివని

కో. నరసింహ 'చారిగ'రు

చిన్న ఉట్టిని చేయుట

క్రమములతో ననేకవిధములగు ఉడయోగకరములైన వస్తువులను చేయవచ్చును. వాటిలో ఉట్టిని చేయువిధము ఇచ్చట చెప్పబడును. కమ్మివనికి ముఖ్యముగా కావలసిన పనిముట్లు ఒక పట్టుకారు. పట్టుకారు కమ్మిని వంచుటకును, తేంచుటకును ఉడయోగ పడునదిగా నుండిన బాగు. అట్టికారును cut plier అందురు (చిత్రము ౧.). కమ్మిని వంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క నోటికొనయందు (చిత్రము ౧, ౩ వద్ద) ఉంచి కాదుతో వంచుకొనవచ్చును. కమ్మిని తేంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క కీలుకు నమీనమున (చిత్రము ౧, ౪ వద్ద) ఉంచి కాదును అదిమినయెడల కమ్మి తెగిపోవును.

ఉట్టిని చేయు విధము

మొట్టమొదట కమ్మియొక్క కొనలను వంచుకొనుట తెలిసికొనవలెను. చిత్రము ౨. లోని ఆ అను కమ్మిని దీసికొని దాని కొన

లను ఆ అనువోట నుంచువిధముగ వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కారును చిత్రము ౨. ఆ యందు ర వద్ద పట్టుకొని కొంచెము వెనుకకు వంచినయెడల ఇ వద్ద నుంచువిధమున ఏర్పడును. ఇ యందలి కొనల వంపులు ఒకే వాటము (plane) న నున్నవి. అట్లు కాక ఒక కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుంచువిధమున నిలుపువాటమునను, రెండవ కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుంచు విధమున అడ్డవాటమునను కూడ వంచుకొనవచ్చును.

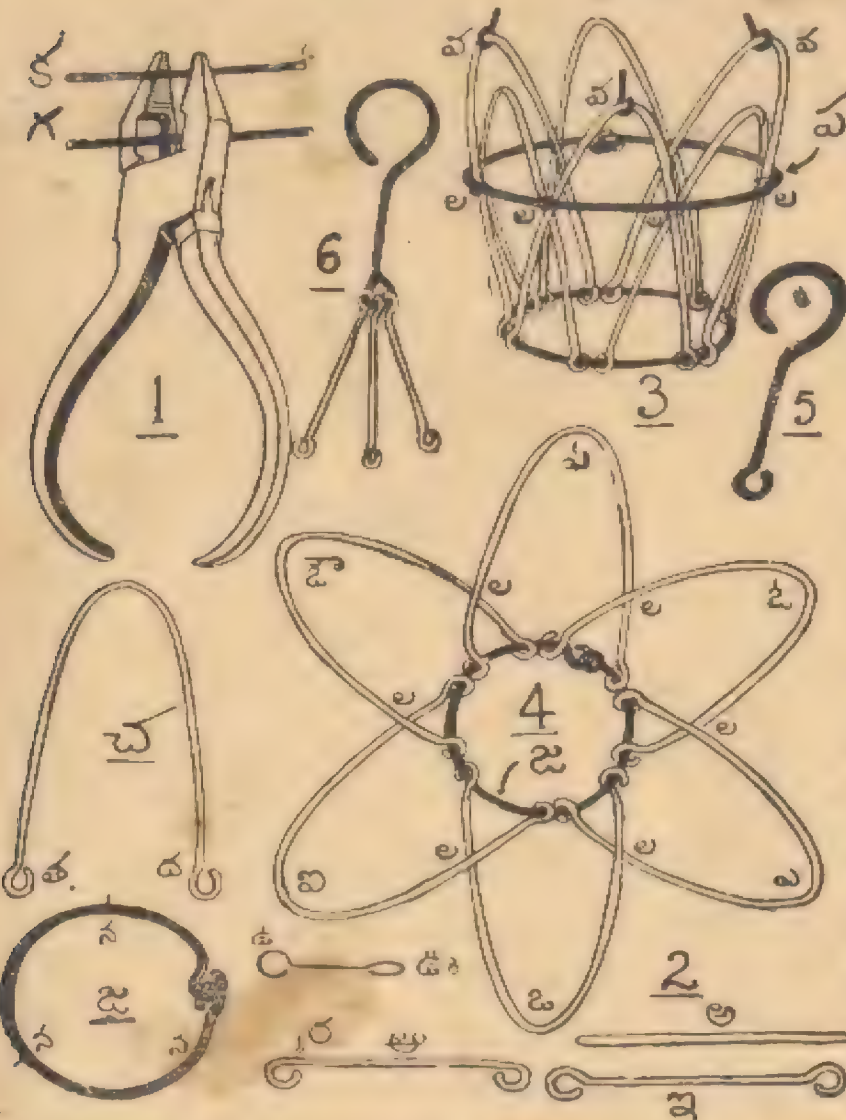
ఆరంగుళముల నిడివి గల కమ్మిని తీసికొని దాని కొనలను ఇ వద్ద నుంచువిధముగా వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కమ్మి సంతయు జ యందువలె వలయముగా వంచుకొని, కొనల యందలి వంపుల నొకదానిలో నొకటి దూర్చి బిగించవలెను. పిమ్మట ఎనిమిది అంగుళముల కమ్ములను ఆరింటిని దీసికొని వాటి కొనల నన్నిటిని ఇ యందువలె వంచుకొనవలెను. తర్వాత ఒక్కొక్క తునుకను చ యందువలె

వంచుకొనవలెను. చ యందలి త ద అనుకొ నల మధ్యగలదూరము, జ అను వలయములో మూడవభాగము నకు అనగా నవ అనుదూర మునకు సమముగా నుండవలెను.

కమ్ములను ఎ, ఏ, ఐ, అనువిధముగ విగించ వలెను, తర్వాత మిగిలిన మూడు కమ్ములను ఒ, ఓ, ఔ, అనుచోటులందు విగించవలెను. అప్పుడు ల, ల, ల, అను చోటులందు కమ్ము

లొకదానిపైనొకటికట్టడును.

జ యందలి వలయము నకన్న కొంచెముపెద్దదగు మరియొక వలయమును చేసికొనవలెను. పిమ్మట చిత్రము ౩ లోని కమ్ములను చిత్రము ౩లోనిరీతిగ పైకి చేరబెట్టికొని ముందు చేసికొనిన పెద్దవలయము ను వంపుకమ్ములపెలుపల పెట్టుకొని(చిత్రము ౩,ప) ల,ల,ల, అనుచోటులందు వంపుకమ్ములను వలయ మునకు సన్ననిరంతికమ్ము తో కట్టవలెను. పిమ్మట చిత్రము ౪లోనుండురీతిగ నొక కమ్ముని వంచుకొని దానికి చిత్రము ౨ లోని ఇ వంటి కమ్ములను మూ టిని చిత్రము ౬ నందలి విధముగ విగించవలెను. ఈమూడుకమ్ములను ఉట్టి యందలి ఎ, ఏ, ఐ, అను మూడు వంపులకు గాని,

చిత్రము ౩ లో జూపినవిధముగ చ అను ఒ, ఓ, ఔ, అను కమ్ములకుగాని చిత్రము ౩ కమ్ములను జ అను వలయమునకు విగించవ నందు వ వద్ద చూపినవిధముగ విగించవలెను. లెను. ఇట్లు చేయుటలో మొదట మూడు అవుడు ఉట్టి పూర్తియగును.

(All rights reserved)

౬

౧—మమస్కాందము.

గు—దీర్ఘాయు రస్తు! హరుమందుము.

౧—శ్రీమహారప్పగారు వ్రాసిన విషయము లయిపోయినవా? ఇంకను నున్నవా?

గు—ఇక లేవు, కాని యింతవఱకును జెప్పిన : పయముల సారమును, కాన్న హిందూదేశవిరిత్రంతో ములనో నూర్చి, మునమున కెక్కునట్లు ఆయన ములా జెప్పినారు. కావలయునన్న, ఆసంక్షేపకథనము నా కక్రికొలదిఁ దిలుగున నీ కిప్పుడు వినిపించెదను.

౧—“మనమున కెక్కునట్లు” అని విార చెప్పు చున్నారు. విషయము ప్రకాశింపుమున కాయువు పట్టయిన దేశపాలన మయ్యెను. అక్కడలే దనువాఁ డెవఁ డుండను? కాని, వేరేతెలుఁదవ్యవసాయ పరివర చెప్పుచుండఁగా పంపొనకు పచ్చిక నింకరేకున్నగాయని పేరియకెఱలు వెలుపుకొనుచు మిన్నక మాయనయెగ మువైపు చూచుచుండునట్లు, నేటి ప్రపంగములో నేను మాదిరి దాకము వైచుకొని యుండిన కనుమండ పలసినవాడనే కాబోలు.

గు—అ క్లెల జరుగును? నుతిలేని పాట యుం దువా? నాశ్రమ కొంత తగ్గించుటకును, విషయము లను మజంత విస్మయముగా నాచే జెప్పించుటకును నడుమనడుమ నీనాలుకయును గొంత యాడుచుండ వలయును.

౧—చిత్తము.

గు—ఒక మహారాజ్యము తీర్థమై కిగిలమై నశించి పయోవుయిన్న పుణ్య, మట్టుపట్టు నేమికోనియంపి విత్తకాములును, రాజ్యకాములును పొన్నమైవంటి ముఖ కారణమును సంపాదించికొనుట కల్లాడుచుందురు— అనునద్యము దేశవిత్తము మనకు బోధించుచున్నది.

అనునానముగా, కేవల ముక్తకాములై గుండవీడ ప్రభువీ డ్దేశిమా కంపెనీగారు, అమాయము కనిపట్టి ఖర్చునకై క్రిందిహామయ తెము లానుకొనిరి. అప్పుటి పరిస్థితి లులుబట్టి ప్రస్తుత వేదిన నున్న బహిష్కారవంతములుగా నుండి యుండవచ్చును.

౧—ఆపరిస్థితు లేమైయుండును?

గు—కేమంటియును తెలియదుగా నుండెను. మోగల్రాజ్యసాధము మాలుటకు సిగ్గుముగా నుండి జివ్వా దుయందెను. మోగల్రాజ్యకర్తలలోని జివనవాని ప్రకా షింపకమేల పరిపాలనము చేసెను. అదిని కాలములో సంధి విందిన యుద్ధముల కధికముగా ధనము కావలసియుండె ను. అందుచేఁ బ్రభుత్వలకుఁ బ్రజలు బడువైన నున్న లప్పుడు చెల్లించుచుండవచ్చును.

౧—అది ప్రమాదముగాఁ గొని యాంగ్లప్రభువు లిట్లేచుము నీటి బతులు బాధించుచున్నారని నామకఁ జెప్పినారు.

గు—ఓను; ఆబాధ యిప్పు డధికమైనది. నిలకఁ—నున్న లు ముందుచేయుటలో అవసరములను మోగలలకు వట్టునీచువు లుండెడిది. ఇక తిట్లు గ్రహించివ్యాపికానములను ముని యాంగ్లేయప్రభువు లొక్కవర్తనమును చేరిపోకుండె యాధావిధిగాఁ బన్నులు మునునీచుచుండునట్లే, ఆయిప్పుని క్రిములోపాటు ప్రవాకర్తమును మోపునున్నది.

౧—ప్రజల రృద్ధియే మారుఁ గావలయును, అంగీ మానినందు మింతయు నున్నది. అనునానము చెప్పుచు మనకోసమే వారు హిందూదేశపరిపాలన భారము మోందుచున్నట్లు చెప్పుచుకె. కిచ్చెలు యాక్షి పుచ్చుకొని, వాని బాగ్రత్తితోఁ జక్కఁగాఁ గాపాడి యున్నట్టిచేసి, వారికి ముక్తవయస్సు రాఁగానే వారి యాక్షి వారి కినుమడిగా నప్పగించు పకోపకాళికరా యములవలె వ్రాతలు వ్రాయదురే!

గు—అవన్నియు దరువారే బయలుదేరిన శ్రీరంగసేతులు. తమ రాజ్యము దృఢముచేసికొనుట కావిన ప్రాధికారములు. బ్రహ్మాంధములకి భాగమి రాజ్యమును నమ వేణులో నుంచుకొని దత్తురించుచున్న తప్పు బాధుకొనుటకుఁ గల్పించినకారణములు.

శి—అట్లేన, ప్రతిమొదటగా నున్నది కేగుచున్నది మన్నినుమహాపురుషులు ముందరమున కవకాశము చేయని చెప్పవలయును గాఁబోలు.

గు—సందేహ మేమి? మన కవకారకులు గాని, తమదేశమువారి? మహాపకారకులే.

కృపుగారును, వారప్రేప్తిండుగురును, తదితరులును క్షిరకంఠన రేణుకములకు ముఁగి నట్లుకొనిపోయినారు. ఆ యమిరగనరాసులు తమవారు భూమయంకెదులు గల్పించుకొని సుఖపడుటకు పాధనభూతము లైనది. అవిచేయింగ్లండుయొక్కయు, యుగారథంబయియొక్కయు వ్యాపారవ్యాప్తికిని, వస్త్రకావ్యవహారము లైనవి. వారి వస్త్రకావ్యవహారములలో అంధుల వస్త్రవ్యాపారాధ్యక్షియమయి క్షిరకంఠనరానియె.

అం రాశ్రీర్య మేమియు లేదు. ఈస్థిండియా కంపెనీవారు వాణిజ్యముచే దుబ్బు గడించుకొనుటకు మొదట మనదేశములోఁ గాలు పెట్టివారుగాని, మనకుఁ బ్రభుత్వము కలదునుగదా? రాజ్యము. అట్లునా మనఁ బాలకులైనపిమ్మటఁ గూడ, బ్రతిష్ఠాపరమునం దును రాశ్రీర్యకార్యలాభమునే వారు మాచుకొనుచుండిగాని హిందూ రాజ్యమునకు వ్యక్తి విధిగా ప్రవేశించలేదు. ప్రభుత్వరాజ్యమునకు వచ్చుచుట కప్పుడప్పుడు మనదేశము బా గిందుక పరిగణించినను, అది యింగ్లండుయొక్క దివదివాళివృద్ధికిని, దాని సర్వసర్వస్వసహాసరిపాలనాభిలాషకును అబాధికముగా నుండునట్లు మాచుకొని మిటి వ్యవహరించెడువారు.

శి—ప్రభుత్వరాజ్యమునకు వచ్చుచుటకు మన భారతభూమి నిచ్చెనమి టైనదన్నమాట. మోగ

ప్రభుత్వరాజ్యమునకు ప్రవేశించిన కేవలమన మట్లే యున్నదిమనము.

గు—అట్లే యున్నఁ గొంత మేలే. అంతకంత కాచ్యుతి యెక్కువగుచున్నది.

శి—కారణములు?

గు—అనేకము లున్నవి. ఇంగ్లండులో యంగ్ల కిన్నికాము కేక్కులునున్నవిగాని, మనదేశము నుండి వానికై ముడిపరకుల యెగుమతులు హెచ్చు కావలసివచ్చినది. అట్లాగిల పరిపాదముకై దిగు మిరిసరకులపై చేయు టారిపుసుంకములు అవ్యాయము గా విధింపవలసినవచ్చినది. బొంది యొకచోటను పెంద మొకచోటను నుండు పరిపాలనము ప్రబాధిత్వీకరము ను ముందరము. మిరిసరకులకు, వారి వస్త్ర పుష్టియుఁ బ్రస్తుతిపరిపాలనఫలములుగాఁ గాన్పించు చున్నవి.

శి—మన హిందూదేశమును వాడుచేయవలయునను దురుద్దేశము లేదు. ప్రభాక్షేమముఁ గోరియే పన్నులు వేసి యితరదేశములలో వాణిజ్యోదహారములు వడపుచున్నాము. హిందూదేశమునకుఁ గొంచెము నష్టమును లంకామైదువారి కిందుక లాభమును సంభవించుచున్నయెడల, నది యానుమంగికముగా వచ్చుచున్నదిగాని వేయి వస్త్రకార్యముగాఁ గాన్పించుటచే నచ్చుట లేదు—అని యాంగ్లేప్రభువులో వారిపక్షము వాలో చెప్పిన నపుడు మీ శిమి చెప్పెదరు?

గు—వారు మీరు చెప్పవక్కలలేదు—ఈ మాటలు మంత్రి మెట్లానట్లుగాక చెప్పినారు. కాని యది విశ్వాపపాత్రములుమాత్రము గావు.

చేరిలోఁ బోచ్చి యొకఁడు గోఁగాకులు గోయు దుండంగాఁ జూచి భూస్వామి వచ్చి యతనిని బట్టుకొని కొట్టిపోయినాడంటు. అంతట నాచారిఁ బోవుచున్న యొక మిట్టచేతి—వానిమ్ము, పట్టుకొనక నున్నావో, కాని చెట్టెము—అని చెప్పి వాడంటి. “మిడిలేనీవాడెం దేశము కందియాకులవిధానినీ శిలవాకులవిధానినీ

బోక తిక్కుగా కోరుతున్నావేమో నానాదను?" అని పంటకాపు ప్రశ్నించివాడట. కనుక లాభము తమ దేశమువారికే వచ్చుచున్నదని, దానివలన పట్టము తాము ప్రతీకరించి పొందించుచున్న దేశమువారికే కలుగుచున్నదని కాక తాళియములు గాజులవు.

శ—కాక తాళియములు గావు, కాకలయునని చేయుచున్న వానివలెనే కాన్పించుచున్నది.

గు—దేవు, సుప్రసిద్ధాంశ్లయఃకర్మవిద్యాలకు ములగాఁ జరిగి, మేఘావంశులని పేరువడి, కఠినములైన పనికలలో నున్నట్టిది వచ్చి, మనదేశములో కలకత్తరులుగాను, కచ్చిగులుగాను పనిచేసినవారు విదేశహినులయి పోకవాటపడుచున్నారని వేష్యులకు నీలుపడెను.

శ—పాఠపాటాకయేమి రావచ్చును చెందేం? రావచ్చునుగాని, దెబ్బకాల మేకటిగా సంభవించుచున్నది ప్రచుదజన్మ మెట్లగును?

గు—ఒకసారి ప్రమాదములోఁ బడినవారిశరీరము చెప్పిన మాటలు విని తరువాతఁ జక్కఁబడుదురు.

అయ్యలారా! దేశానర్థకారులగు నిమిషదారులమితముగా చేసి ప్రజలకుఁ గూడ నేకుండు కియును వ్నాగు. వాగ్వికటంబయినబోధియు నేయును వ్యక్తకావ్యాసాములఁ జంపుచున్నాడు. బాదేశపు వనోజులకు నేలుచేయు తలంపుతో దనుతియు లలిలంపుగా చేసి వ్యచ్చించినానిజ్యము పొంది చేయుట కవ్యాయును చేయుచున్నాడు. —అనిదేశనామకంక శ్రీముగాఁజరిగి నిల్లుకట్టకొని చిరకాలమునుండి ములులు పెట్టుకొనుచున్నప్పటికి, “ఇక్కడ ను నత్యల్పసంఖ్యాకులగు నీనింక ద్రవ్యవిప్లవిజులయొక్కయు, అనాలోచితముగా వారి పక్ష ములంబించి వాదించు ఇంగ్లండులోని కొందఱు అవి నేకులయొక్కయుఁ బ్రాశము” అని ప్రభువులు నిరసించుచున్నారుగాని యమాటల బాటించుచుండుట లేదు.

శ—మేలుకొని నిద్రించుచున్నవారి నెరుకలేవగలరు?

గు—కనుక, ఈపెట్టుబాధలన్నియుఁ బ్రమాదజన్యములని చెప్పి వారి బుద్ధినిపక్క ముఁ చేర్చుచుండు. “ఏంబుద్ధికాలులైనను తినువారిని రానుచేయుటకై యన్యాయమున కొప్పెట్టుకొనకమానదు, అది వైఖ్యము” అని చెప్పి యావర్త్యులమంతయు నాగి నీతి కాకోపించి చెప్పట యుచితము.

శ—అర్థలోలువులగు వర్తకుల బృందమునుండి హిందూదేశపాలకులు వశ్యోన్యోన్యమగు ప్రతిప్రాణులచేయిలోనికి వచ్చినవగునని, నానావశ్యపరములయొక్కవి భావనములంజక్క నన్యలాభ మేమియు లేదన్నమాట.

గు—అంతే! రాగా దేవాంశసంధూతుఁ డను విశ్వాసముగల అవాయికప్రజచే నానాము లదింట్లు నీయములైన ప్రవకావనములుగాఁ గల పరిణమిచ్చుచి. “కొప్పువర్తకాధికు శ్రీశ్రీయములకుఁ గూర్చి యింతయూ భవ్యమైనది. అధికమాల్యముతో నామె యుదాభుమన ఇంతక్షణలాభము పొందాననియితని భవ్యతయైనది.” అని యొకరు చెప్పివారు.

శ—చారిత్రవిషయాత్మకమైన యీపునాది చాలును. ముందు ప్రసంగమునకుఁ బోదుము.

గు—“చిటిప్రాజ్యప్రయోజనములకై మనము నచ్చించుచున్న భవిష్యత్కాలముగా నున్నది; హిందూదేశాభివృద్ధికై చేయు వ్యర్థమవ్యర్థముగా నున్నది” అని మెద్దానల్లుగారు వ్రాసినారు.

రెయిళ్లునునుగువానికి పెద్దపెద్ద మొత్తములు వ్యయించుచున్నాడు. విశిష్టకనములగు పులులు గావించుటకు నలయు భవము లేకున్నది. పరిపాలకజాతివారు చేయు సుద్ధోషములలో నిరాధారులై బాధపడుచుండు పరిపాలితచరిత్రప్రజల నిట్టూర్పులు వినఁబడకున్నవి.

మనదేశమునుండి పనులుచేసిన శుల్కపుటాదాయములో విశేషభాగము దేశము దాటిపోయి విదేశములలో పనియు క్తమై, యచ్చటివారికి ఫలకారి యగుచున్నది. ఈమాట మంత్రిగారే యొప్పుకొని చెప్పుచున్నారు.

ఇంకొక యవర్థము గవ్వట్టుచున్నది.

१—అది యేది?

స—పన్ను భారము దరిద్రులపై సర్విధికముగా బడుచున్నది; తిరుగులపై—మృత్యుముగా వివరములపై—మిక్కిలి దేశికములు బడుచున్నది. కనుక నట్లు కొని వశపాత్రములు చేర్చియు నూపాయ, భవవంతుల యిష్టమొనర్చునటులు కాకాగ్రాహి మునున్నది. ఇట్లు మది కొంచునా జ్వలించుటయుకొని మహాకలంకము, అతిగ్రామముగా నుచున్నది మహాకలంకము మున్ను..... అని పర్వ ౪. కాటన్ గారు వ్రాసినారు.

१—బుద్ధిమంతులను మన ప్రభుత్వమువారు ఈ విషయమున భాగ్యవంతులను చురుకగా బోనిచ్చి బక్కవారను దరిద్రుల నేల బాధ పెట్టుచున్నారో?

స—దానికి కంటకాగ్రము లగుచున్నది. ఇండియాలో నుండు బ్రిటిషువా గండలును గనక కోర్కెటిలోఁ జేరినవారు. కనుక భవవంతులను పన్ను లచే బాధించినయెడల, వారికిఁగూడ అబాధ తగులక మానదు.

१—సరియే, నెండవ పాఠము?

స—అదియే ప్రధాన పాఠము. బ్రిటిషురిపాలనము పరపరిపాలనము, విదేశపుముక్క; అది యింకను వెల్లుపాటి లోఁతుగా నాటుకొనలేక. దాని కెవరో కొంచుల నొకము కాటగ్రము. భవవంతులను కిర్యాధికులను అటు నటు బడినది నేల పాతలములతో దాని కాతోడ్పాటు రావలయును. వారికి సమ్యక్మైనట్లే నట్లు నిర్ణయము ప్రముఖ చేయవలెను. నాథాగ్రముగా వీరి కి మునుమును బుచ్చుచే నొకముగా నుండు నాథాగ్రములకును అనుమలములుగా నుండును; వీరికి బాధకము లైనచే వారికిని బాధకములుగా నుండును. కనుక నీయుధియుల మాటలును పరిపాలకుల చెవి కెక్కి వారి కాదరణపాత్రము లగుచున్నది.

మఱియుఁ బరపరిపాలనమువలన నే నావ్యయ ముక్యధికముగా నుండును.

१—ఎందుచేత?

స—విదేశీయ ప్రభువులు స్వసంరక్షణార్థము భృతకపైనికుల నశేషముల నేర్పులుచుకొని వారిని ముక్తిపూర్వములగును భావించుచునులగును నూప భరించుచునుండక పెప్పురు. ఇప్పుడేముచే ప్రభువు లను నెడల, కంటకాగ్రముతో నీతియు లేదని ప్రితరీకలంకగాఁ జెల్లకొని, మామత్తిమనుములగును నావలననొకమందిని జమిలను వాస్తవ్యుల ప్రజలనుండి తాత్కాలిక సాధనలగా నున్నకొని వాతలను రాష్ట్రము ప్రయోజనముల నుండు చేర్చుకొందురు.

१—రెయిల్వేలగుండఁ బ్రబోధకారక మగు కంటకాగ్రముల కష్టకమృచున్నది నెమకఁ జెప్పినారు; కాని పాపము! అది కలుపుబాధలు కొంత వఱకు తగ్గించుచున్నట్లున్నది.

స—దానికి ప్రభుత్వతరము నెమకఁ జెప్పింది, మఱచి వాపు కాఁబోలు.

१—ఏమిది?

స—లోగముఁ దెచ్చుకొని కుదుర్చుకొనుటకంటె, లోగము రాకుండఁ జేసికొనఁ బ్రయత్నించుట మంచిది.

అదియుఁ గాక, యెప్పుడో కలుపుకాలములం గావలెనొందునది చెప్పి నిర్ణయముకరములను నూపా వాగ్గముల నుండు బ్రిటిషులకుఁ జెల్లకొనియోము? అది, గారివానలు నచ్చినప్పుడు ప్రాణసంరక్షణార్థ ముం దొకమందిని యావ్య మామత్తిమైన నాకాగ్రము నిర్మించిపెట్టుకొనిన ట్లుండును.

మహాసాధనములుగానైన పర్వ ౪. కాటన్ గారు ఇండియాలోని రెయిల్వేలను మెచ్చుకొనక—“హిందూ దేశమునకు నేడు గావలయునది నీటిబాటలు. వాని ప్రయోజనముల బహుగా ల్లుపాధ్యములను రెయిల్వేలు మున్నగుచున్నది. కాటకల ప్రవృత్తి నొనర్చునొక పడవిలు నడపునెడల, నది చాకగా నెంతసరైన సరి చేగముతో నొకచోటనుండి యొకచోటికిఁ గొనిపో

గలవు. అట్టికామములు ప్రవృత్తుల కనుభవము, కెయ్యిశ్చేయి
విధించుకొను కష్టములతో నామము లంపించు గాదు”
అని వ్రాసినారు.

“ధనోత్పాదనానుసారముగా నేర్పాటులు గావించు
పరిమళమందులకు. అదియే హిందూదేశదారిద్ర్యము
నకు పోతున్నదనియు, దీనివలన దారిద్ర్యముగల్గుచున్న
గారు సత్యము గనిపట్టి చెప్పినారు.

1—అట్టి యేర్పాటు లేల చేయకున్నారు?

గు—హాబ్బగారు తెలివిచ్చినట్లు—వాగదరు
లకు విశ్వాత్మప్రపంచమునకు, వివాహము నిష్కర్మక
లో మంచు సత్యతత్వప్రపంచమునాది అనియోక్తికి
యధికారము చూపించి తాము బానుపడుటకే
పట్టినా రనియును, తాము ప్రపంచాధిపత్యవిధానముతో
నుండెదరు ఆగ్రచర్లమునా రనియును, తమ కుళములై
తక్కువారందఱు దాసజనమునలై బాటుపడి భోగ
పదార్థములు సమహర్షవలయు ననియును భావించు
కొని, వారి రాజ్యాంగవిధియును, వారి నిజ్యవృత్తి,
వారి నీతి, కమత్తము తదనుగుణముగా నమర్చి చెట్టుకొని
ప్రసాదించుచున్నామని భావించి మనోభేదమునకు కుళక
ములను నేర్పాటులు వారు చేయకుండుటకు పోతు
వుగాని పట్టుచున్నది.

2—చాతుర్వర్ణ్యపక్షోభమునకు దోడుగా
త్యేతనా పక్షమునకు వచ్చినప్పుడును, అట్లు చేసిన
చాతుర్వర్ణ్యములో అందుకు పుణ్యముగా అయిన కష్టము
లకు బలకరముగా మఱియొకరైన చెప్పినారా?

గు—వాత్సక్యముగల్గుగా నిట్లు వ్రాసినారు:—
“హిందూదేశమునందు నిష్కర్మ ప్రతిష్ఠాపరమవృత్తి,
తెనుకబాది మఱియొకబాదిని కించి తా బానుపడు నెఱ
మాధమనీతివాద్యాపద్యతి.”

3—అయినప్పటిని హిందూదేశదారిద్ర్యము
పు లేది?

గు—ఇది:— “పామరజనులకు విద్య గలపకుం
డుట, గ్రామముల కుత్తాదులగ్రమ్ముటగా మూలము

నానిది పనిగా మంపకుండుట, దిగ్విజయమును దనుకుటకే
మహాదేశ్యమందును, కుట్రముల బాధమునకే కృషి
ములు చేపట్టుకుండుట, కీర్తికాంక్ష కనుమలుముగా
అన్యులన్నతోటను భావించుకుండుట, స్వగతానుమత
కుండుట ప్రాత్యేకముగా నాకుండు గాది విశేష్యములను
కుండుట, వివాహప్రవృత్తిగా ములను బోషించు కు
షిండుట, ప్రాత్యేక విద్యార్థిత శ్రావణములు మున్నును
నేతలుంటి నిర్వహణము లన్ని పేరునో నచ్చి ప్రతిష్ఠా
రాక్రమించుకొనుట వాంఛకుండుట, లండనువారికి లాభ
కరముగా వాణిజ్యమును ప్రచారపు నేర్పాటులు గా
వించుట మానకుండుట.”

4—పెద్దబాబితా యిచ్చినారే! స్వదేశవర్తక
పోషణముకై విదేశకస్తువులమీద బదులైన దిగుమతి
టారిఫులు వేయుట మంచి దిందురుగదా, అట్లు చేసిన
వాగ్దమున, లిండ్లలో అవ్యయ మననాను చేసికొను
మండెను చేరిపనులు — నచ్చిపడిపోయినవి — మరల
ప్రతి ఫలమెంతనా?

గు—వర్తకమే! పోనీ, యెత్తనే యనుకొందము.
ఎత్తకున్నాను, స్వదేశమునకర్హముగాను అభివృద్ధి
కొందనా? అందు బనిచేయుటకు జల్లెలనుండి కొంద
లు జనులు రారా? అట్లు వచ్చుటలనల బోలములపై
జవసమర్థము లేగదా? మిగిలినజనులకుం బండినపంట
లనల బాధ్యముకంటె తక్కువ గిండి కొరకదా?

5—ఔను, కలెలకలనల గొండులకును, కూలి
వలనల గొండులకును మాడు దొరకగలదు.

గు—కానియవర్తకములనల బాధోత్పాదన
కర్త ప్రజలు— మన్న పుటికిని, మనబాతి
మఱియు కింకను కింకనుగిరియందును యంత్యశ్రేయోక్త
ముగా నున్నది. అది కేవలము పరమేశ్వరానుగ్రహ
సూచకము.

6—అయ్యో! అట్లునున్నాకేమి?

గు—నేను గారు, రమేశ్వరద్రవ్యముగారే చెప్పు
చున్నాను. విను:— “చేరిపనులు చేరినట్లుబడివి;
కర్తకులకై బన్ను లమితముగా బడివి; అదాయపు

మొత్తములో మూడువందల దేళమునుండి పరదేశమునకు బంపబడుచున్నది—ఇట్టిస్థితిలో ప్రపంచములో యేటా 100 వలె వాత్సల్యము ప్రదర్శించున, మిగిలిన వారందఱు కలెక్టరు కొరకు సంక్రాంతిపత్ర మొకటి, ఆయా వాత్సల్యములు పీడినవలెను యేటా 100 వలెను సమానముగానే యుండును గాని భిన్నముగా నుండునట్లు. అంతేమాత్రేను ప్రత్యేక వివరములు అన్వేషణలకు, అన్వేషణలకు, ప్రయోగములకు కారణములు. ఇట్టివర్గములలో ఇంటియొక్క స్థితియే ఇతర మానవులనుండుకడల, 100 యతిమానములైన యన్యురదైవసంఘటన మగును."

మరియు—

1—ఇంక వెరలైన నట్లు చెప్పరాదేమి?

గు—సరిగా నట్లు గాదు, అభావ మిచ్చు నూటలే మంత్రి మేల్కొన్నానని గట్టు కలికినాడు—“ఏది చెప్పినప్పటికీ, మంత్రియేమియు, మనదే మన వేదములు గుణావ్రపటిచి మోపవచ్చును—1. మన పరిపాలన సామర్థ్యముతోగలదు. 2. మిమ్ములేకముకడల మనము పీడించునట్లు ప్రకటించినాము."

1—మంత్రిగారి నోటినుండి కడుగాటుమాటలు వచ్చినవే! అది వాత్సల్యము! వాత్సల్యము! అందున గదా, మనదేశములో నునుపట్టిన పురుషాదామ మెట్లున్నది?

గు—ప్రభుత్వమువారి యజ్ఞపై దయాదయ చేయబడిన దిక్కుబాబుల్లే యిట్లనె యాక్రిందియందలను గనుము :—

సంవత్సరము	మన ప్రభుత్వమునకు	విద్యుత్తు	పురుషుల సంఖ్య
1881	27	100	27
1901	80	120	85
1921	74	378	19.7

1—ప్రభుత్వప్రతిని వచ్చుచున్న పావులను గూడ, వాటిని పరదేశములకు పంపిస్తే అంతరించి మునుగా కంటెనెంటుల పరిపాలనలను చెప్పక తీరదు.

గు—ప్రజాపరిపాలనముగలది మన్న దేశములో అభివృద్ధిపాటు ముక్కుగూడకమరి చెప్పవచ్చును గాని, ఇతరుల కలలు పొచ్చిన వరుసేతువు చెప్పి, యెన్నో కోరికలను వేరవారు వెక్కిరిచే ప్రయత్నములు చేయుచు మనదేశములో నెట్లగునట్లు కలుగజేయు చేదు. ఇట్టివర్గములగునాది యాక్రిందియందు : గుము—“మనదేశమునందెట్టి వచ్చు కోరికలపై బహుశా భిన్నములు గావచ్చును ; అదాభివృద్ధినింప కర్తవ్యము లుండునట్లు విజయమునందునును చేసి, ప్రజలు విశ్వమునూగా భావించుగా ప్రభుత్వప్రతిని దేవులములు చేసి నాము; యావత్దేశమును విజయాలలోను, వాత్సల్యము ముగిసేను, దోష్టతోను, కుల్యలోష్టతోను, కామలతోను, నింక ప్రజావర్గములకును వాత్సల్యమునకును ప్రోత్సహము గలిగించినాము—అది చెప్పినె బ్రహ్మచనము లేదు. ప్రజలకుం దివలకుం జాలిన రిండి లేనప్పటిను, మన పరిపాలనావ్యవస్థలము దేశము భింపం జాలవచ్చునను, అది మన్నించు గర్విస్తామనములు."

మరియుక యన్యాయ మున్నది.

1—అది యేది?

గు—ప్రజలు చెల్లించు పన్నులనుండి పెద్దపెద్ద వేసినవారు పన్నుకొని, బుద్ధిమంతులు మంచి నోకజ్జ తిను వ్యవహారములను సంపాదించుకొని యున్నా గములు వాలించుకొనిన కొద్దు, దేశములోనే యుండి, తమ బుద్ధిబలానుభవలముల నుపయోగించి తమ తరువాతివారికి చక్కని గూడోచులు చేర్చి, దేశపుకోర్కె వృద్ధికి దోహదము, సర్వలోకసామర్థ్యము ప్రదానము.

ఇంక మనదేశపు పెద్దయోగ్యులైన దొరలు హిందు-దేశము సామ్యు తిని, వాటిలో పరిపాలనానుభవము సంపాదించుకొని, యావత్దేశమునందలలను చేతమునకు దేశమునకుం దోయి, పెద్దను లనుభవించును నట్లు

నానామంది, ఇది కృష్ణమహాత్మామను మన పితృశ్రీమ
ముఖ్యముగా పూజించిన కార్యక్రమములకు అనుగుణముగా
విందుగా వ్వాసించి, ఇది మహాత్మామను గూడాలి.

३—దోహ, నురవ్వాయపే. మన కీనారిన్ద్ర
విమూలీ గుండ్ల పనగ్రామము కెందు. వీరిని ముని పేర్లు
అను గ్రామము పెద్దవూరి పేరున అనుగ్రామము.

గు—బ్లండుగా నిట్లు చెప్పెవారు :—“రైతులను ప్రేమించును. పేదలను ముడతలకొనకుండు చోడరాజు. పాపిని విడిచి నామరేణులను కాపాడుములచేతల గాను. కలకత్తలోను లండనులోను గూడ నిప్పును బలకత్తను ముట్ల హింసూచేకనులకుండు బ్రతికూతులై పనిచేయు నిన్ను ప్యహించుక తామగ్గి పూడుములు నోలంబొయినది గాని, నీకాశ్రయము నొనర్చేదొలదు. ఇంతి యుద్ధమున బు మాలకానిది నాయుద్యమస్థిగ్గోలము గాంబోలొలము గాని నాపాదలొలములొలకొలము గాను. ఇంత్యకమైన గొయ్యయినదిగ్గొలకము చేరి యింతి మార్గము లన్నియు నిష్ఫలములు.”

३—మెడ్డానల్లమంత్రిగారివిషయమున నేమైనఁ బ్రవృత్తివారా?

అ—ఇట్లు చెప్పినారు:—“దీని ప్రాజ్ఞ మిప్పు డిదిగో చూచుము. వేది దాని కి ముందుగా దున్న వ్యయభారము న్యాయముగాఁ జంచి సరదునెడల, హిందూ దేశపాలకులు గొప్పసంస్కారములు ప్రారంభించి దేశభాగ్య మభివృద్ధి నొందింపఁగలరు. అది చాలును; అంతకంటె నెక్కువ యేమియుఁ జేయవక్కఱలేదు.”

మేము?

గు—హిందూదేశకర్తృమమే హృదయమలం దిదు
కొని, యధికారులు తదనుగుణములైన సంకల్పములు

చేసికొని, పరిణామకృత్యములు పొందిమక నా మమ్మ
చక్క హిందుచేత్రు బాదాయము తత్ప్రజోపయోగ
కరముగా వినియోగింపఁబడనేరదు. పన్నురూపముగా
నెచ్చు ప్రతిరూపాయయును ప్రజలయొక్క వస్తు
త్యాగశక్తిని, శాంతియుతస్థాక్రియాశక్తిలను హిందు
చేయుచుండగలెను.

తైవావధ్యం మన్న దేశ్యావ్యాపారములు మ
ల్కమలముల బహిష్కరించుట నప్పుడు మల్కమునకు
మహాదేశాదులును మల్కమునకు బహిష్కరించుట
నా, దిండిక పన్నును ప్రజలకు విధింపరాదును,
ప్రభుత్వమును అను దేశపరిపాలననును భరించు
భారము పడనప్పుడు, హిందూదేశహిత యొసగిన యా
ద్యములను ను వేరుచేసినారు. విదేశపాలన భారవ
హనమునక బాల్సాన విర్బంధింపఁబడునప్పుడు, పూర్వ
ప్రతిభయు ప్రజలకు విద్యుత్తు హిందూదేశపు యాదా
దుము న్బయింపఁబడునప్పుడు, ప్రభుత్వమునాగు విరి
యు మార్కములు విద్యుత్తు ప్రజాసేవావ్యవస్థ—అది
యే విశిష్టత మును—ఆ మార్కములు వేర్వేరునప్పుడు,
పాలన ప్రభుత్వములు దేశక్షేమమునకుఁ బ్రతిహేతు
ముగాఁ బ్రసరింపనప్పుడు, ఇటు పోవుదమా? అటు
పోవుదమా? అను సందేహము పోవముపట్ల నెల్లఁ బరి
హరించుట కొంతమాత్రమునకే సాధ్యము చేయింప
వలెను. దురదృష్టవశాత్తూ పోవునప్పుడు—అప్పుడే, ఈ దృ
ష్టమున కర్థాక్షేపము కలుగుచును. ఆయనకు విద్య
విద్యకాదు ముగియఁగల ప్రజల చేతులలోనిది వచ్చినఁ
గాని యెట్లుచును జరుగఁబోయెను. ఈమార్గమునకు
రద్దుగా నీవేరుదమును ముగించినారు. మనముగూడ
నేటి ప్రసంగ వింతటితో విరమింపఁజేయుదము.

4—ది త్తము ! నమస్కారము !

ను—కుభ భవ ।

ఓయికకిసాత్మ నన్ను కసాయివాని
ఇంటివాకిట బంధింప నెందినావె
ఏ నొసర్చిన యవకార మేమి గలదు
కనవుచే నీటిచే మను పశువు నగుట.
ఇంతకాలంబు బ్రతి పాలించి కడకు
ముసలితనమున నట్టేట ముంపఁ దలఁతొ
మృత్యుముఖమునఁ బడ విచారింపఁ గాని
దయయు, ధర్మంబు నొకయింతఁ దణ్ణపవలదొ.

కండ లుండిన యన్నాళ్లు కౌతుకమున
క్షీరపీఠాపహారాభిషేచనమున
నీదు బాట్టల పొట్టల నింపినాను
తలఁపులందెల్ల నీమేలె తలఁచినాను.

క్షీరములఁ గ్రోలి న్ననములఁ జెడినట్లు,
పున్నెమని పోవ సాంబు వొలసినట్లు,
కటికవానికి నన్ను విక్రయమొనర్చ
అర్థలోభంబు నీమది నలమికొననొ.

పుట్టినింటచె గిట్టంగ బుద్ధి పొడమి
బడుగు దేహంబుతో న్నెట్లా బ్రతికియుంటి
కాని నీదిత్రవృత్తిని గాంచనైతి
తేనెఁ బూసిన కత్తివై తేరినావు.

కొడుకులకుఁ దోడు నే జత నూర్చినాను
దుక్కిలెడ్లను పొలమును దున్నుకొఱకు,
పాడిఁ గల నాళ్లు దూడలఁ బాఱఁదోలి
పిడిక నీయాలు కాని నే బెంగఁగొనను.

పూల దువ్విసవారల జాల దువ్వఁ
గలదె మానవజాతికిఁ గాక జగతి?
బడుగునై గాఁడి బండల బ్రతుకుచుంట
అది యసహ్యంబె నీ కోదయావిహీన.

ముసలి నెలిదండ్రులపయిని విసుగుఁ జెంది
అన్న పానంబు లొసఁగుట స్వర్థమనుచు
దూరముగఁ బాఱఁదోలెడు దుష్టుఁ డొకఁడె
అన్నివిధముల నీసముఁ దైనవాఁడు!

కండలను గోరువెట్టిన కాలమెల్ల
కామధేనువువలె నన్ను గాదినావు
జవము సత్వమ్ము మెలమెల్ల జాజీపోవ
ద్వారమున నిష్ఠ కొఱగొని దాన నైతి.

నేటితోఁ దీరె కర్నకా! నీకు నాకు
భాతికాయాతఱుణకర్మబంధనంబు,
తనువుమం బాసి, నా యవత్యములఁ బాసి
పోవుచున్నాను నీలోభబుద్ధికతన.

హలికా! హలికా! నీ గృహాంగణమును
దడుపుచున్నాను దుఃఖాశుధార లడర
అంత్యసందేశ మొక్కింత యాలకింపు
మానవత్వంబు కారుణ్య మయమటంచు.

అన్న! పైరికా, నాదుప్రాణార్పణమున
నైన ననుతాపడిత్తుండ వగుచు ముద్ద
బిడ్డలను నీదుసుతులట్ల ప్రీతిఁ గనుము
కన్నకడుపొట యింత పల్కంగవలసె.

కాం అతివ్యతిశయంగా మారిపోతుంది.

ఆగర్భశ్రీమంతశబ్దం అనతికాలంలో అంత రించిపోనుంది. బౌద్ధుల మోక్షార్థం, ముక్కున ముశ్యం పెట్టుకుని పుట్టి విష్ణు సంఖ్య మున్నందు తగ్గిపోయి తుదకు చూడ్డానున్నార మవుతుంది. ప్రపంచంలోని నాగరక దేశాల్లో పున్న శాసననిర్మాత లందరూ సాంఘికసమన్వయ లక్షేసి దృష్టి తిప్పుతున్నారు. చిలికలూ ఎత్తు పల్లెమూలూ పున్న సంఘాన్ని సరిసమానమైన ఒకచటంలో అతకడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. స్వాప్నికరాజ్యం (Utopia) అని కొంతకాలంక్రిందటిదాకా తృప్తికరించిన లోక సంస్కరణానికే కొంత ఆకృతి కలుగుతుంది. Communism, Socialism మొదలైనవి అర్థము కాని పెనుభూతములు కాక ఆలోచించవలసిన సమన్వయ లభిస్తున్నాయి.

అరాచకం, దార్జన్యం, ప్రపంచంలో సంఘం అంటినీ యేలుతుంది. అని కాదు: "అందరినీ సమన్వయమున్ను; ఎవరినీ యేదీ కాదు" అనే స్వత్వరహితమైన State Control ఎన్నటికీ ఆచరణీయం కాదు. Competition కీ ఉన్నతాశయములకీ తా విప్లవి ఆవిధానం చాలా దుర్మార్గమైంది. సాంఘికజీవనంలో ఔన్నత్యం, ప్రజ్ఞకూ గురిమిక్ కలిగినట్లు సోమరి తనానికీ, త్రాగుబోతుదనానికీ యెన్నడూ కలుగనేరదు. "Survival of the fittest" అనగా

అర్హతకే అగ్రస్థానం లభించటం స్పష్టమే నహజం.

అయితే ఇప్పుడు రాదగిన సంస్కరణ మట్లాంటి దంటే: నిర్వాహకులు నిరాఘాటంగా సాఖ్యజీవనం చేసేటందుకు, పొట్టనిండని పూటబత్తెముతో చాచుకుడా బ్రతక్కుండా కష్టపడే కూరినాతిచేత చాకిరి చేయిస్తూన్న సంఘవిధానం చచ్చిపోవాలి. భూగర్భంలో నజీవంగా పాతుకుపోయి గంటలకొలది వెలికిలా పడుక్కుని కష్టించి, జీవిత శేషం అంతా శూయవ్యాధిపీడితులై, వారు ప్రసాదించే రాక్షసిబాగు యెవరినీ సుఖపెడుతుంది? అది నిజంగా రాక్షసిబాగే! ప్రాణాలకి తిలోదకాలు విడిచి వారు ఆకాశం అంటుతూ నిర్మించే సాధాల్లో, వారు తెల్లవాడూ వింటామల్లు పీచితే కాని నిద్రపట్టని సుకుమారులెవరు?—

“ఆగర్భశ్రీమంతులు!”

ఆమాటయే చెపుతుంది, వారు యెంత వరకూ సంఘంలో తమ స్థానాని కద్దులో. పెట్టి పుట్టి డంటారు—వారు సజ్జతమయూనత్వం యేమిటంటే ధనికుల గర్భవాసాన్ని జన్మించటమే! ఆ తల్లిదండ్రుల qualification కూడా అంతే. దినమంతా విలాసగృహాల్లో కాలం వెళ్లబుచ్చలేక ఆనలిస్తూ ఏళ్లబుల్లోచూచినా, యే గుట్టుపువ్వడంవద్దచూచినా హాజరైపోతూ,

కష్టమన్నది యెరగకుండా జీవితం దుర్భరంచేసుకుంటూన్న సోమరితనం ప్రపంచానికి, సంఘానికి యేమి ప్రయోజనంగా వుంది?

ఫ్రాన్సు దేశంలోని ప్రజాసంచలనంవల్ల నూటయూభై యేళ్లక్రిందట సంఘచట్టం అంతా మారిపోయింది. రత్నగర్భ యనబడు భూవన తిలో ప్రతిమానవప్రదీకీ హక్కు వుంది. అంతే కాని యేకాద్విమంధికో—వారి సంఖ్య పెద్దదే కానీ—స్వత్యముండి తక్కినవారికి తేనెను నేలమైన లేవనుట రాకుండు. ఒక శతాబ్దముండి ఫ్రాన్సులో ప్రతివారికీ తగుపాటి భూస్థితి వుంటుంది. భూమి యావత్తు nationalise చేసి రష్యావద్ధితి కేవలము పాశనం. అంతకంటె దార్జన్య మేదంటే, భూవనతివల్ల ప్రస్తుతం యేర్పడివుండే మూడు తెగలు:— (1) అందు నిమిత్తమగు యేకత్వం పడకుండా శలానుభవం పొందే నేలకేసు; (2) అతనినిమిత్తమై భూమి మీద అమలుజరుపుతూ భాక్తకేసుం భజించే పాలికాపు; (3) దేహంలోని సర్వశక్తి భార పోసి అందుమీదనే పస్తుపడివుండే పాటకజనం. పదిహేడవశతాబ్దపు ఫ్రాన్సులో యిప్పటికంటె దేశంలోవలెనే భూవనతి అంతా లెక్కగా కొందరి అధీనమై వుండేది. ఆ భూస్వాముల కానుపూర్వంగా ఆవనతులు జన్మస్వత్వమై వుండేవి. వారిపూర్వులు తమ రాజుల కే యుద్ధాలకో చేసిన సహాయానికిగాను ప్రతిఫలంగా ఆ వనతులు లభించేయి. వారొనర్చిన వీరచర్యలే నేటి మన I. P. C. ప్రకారం అయితే అజన్మ ద్వీపాంతరవాసశిక్ష గడించువును. అట్లా వన

తులు పొందినవారికి కొంతకాలం దాకా బహిరపాయములనుండి దేశాన్ని రక్షించే బాధ్యత వుండేది. అందునిమిత్తమై సైనికదళాలను వారి స్వంతభిక్షుత్తో తయారుచేసి వుంచేవారు. రానురాను నేల అనభవిస్తూన్న యీ శ్రీమంతు లందర్నీ ధనప్రాణాపాయం లేకుండా కాపాడటానికి యే (Defence) భిక్షు కూడా జనసామాన్యమే భరించవలసి వచ్చింది. అన్నాతురత దుర్భరమైపోయి, తునకు సంఘమంతా సంక్షుభిత మైపోయింది.

వోల్టేరు (Voltaire) ఫ్రెంచిదేశమున ఆనాటి కింకను ప్రసిద్ధికి రాని రాజకీయవేత్త. పదిహేనవ లూయీ (Louis XV) పరిపాలిస్తూన్నరోజు అవి. వోల్టేరు ఒకనాడు నాటకాని కెల్లేడు; ముందుకున్న బాక్సు ఒకటి ఆక్రమించేడు. తర్వాత ధనాంశనంభూతుడైన లాజనుభూస్వామి (Duke of Lauzan) వచ్చేసరికి, నాటకశాలయజమాని అతివివయపూర్వకంగా “ముందునీట్లు అన్నీ అమ్ముడుపోయేయి” అని సెసిగేడు. మట్టిపురుగుకన్న జన్మతః ఔన్నత్యం లేని వోల్టేరుమీద ఆ భూస్వామికటాకుం ప్రసరించింది. “వాణ్ణి అవతలికి గొంతువ్వండి” అన్నాడతను. అలాగు జరగడం అప్పట్లో వింతలేదు. Bastille (జైలు) లోకి గొట్టినకంటె నయమే యీప్రయోగమని యెంచి, వోల్టేరు బయటకి వచ్చేసి, లాజనుమీద అభియోగం తెచ్చేడు. కోర్టు విచారణలో ‘లాజనుతరపులాయరు ఇట్లా

స్తోత్రపాఠం ఆరంభించేడు:—“లాజను అంటే సామాన్యపుగృహస్థులు కారంజి. వీరి ముత్తాత లారోషెల్లు (La Rochelle) కోట ముట్టసిం చేడు. వీరి తాతగారే (Utrecht) యుద్ధము డచ్చివారిని ౧౫ శిరంగులు స్వాధీనపర్చు కున్నది.....అలాంటి ప్రభుకోటిలోవారు” —అంటూ యేకరువు పెడుతూవుండగా అర్థోక్తిలోనే వోట్లకు అన్నాడు, “కోట్లవాడు మన్నించాలి; నావాదం యానత్తు ఆవీరులు మీద కాదు. ఈనాటికి, నాటకంలో నే డబ్బిచ్చి కొనుక్కున్న బాక్సులన్నీ, జన్మ యెత్తి మరిగోసి ముట్టించియరగని, యీ లాజను మీదనే!”

సోమరిభూస్వాముల విషయ పంఠా వోట్లకు చెప్పిన మాటల్లో యిమిడివుంది. రివల్యూషనుకి ఒకశతాబ్దం ముందుగానే మేసి లాన్ (Massillon) అను విజ్ఞాను వారి భావిపరి నం జోన్యంచెప్పేడు. వోట్లకు, రూసో (Rousseau), పుస్తకాలుకూడా వ్రాసేడు. రూసో వ్రాసిన “Social Contract” చూచి, Idealist యొక్క పిచ్చివ్రాతలని నవ్వుకున్నారు భూస్వాములంతా. కార్లీయలు మోటుగా చెప్పినట్టు, “ఆపుస్తకం రెండవకూర్పునకు భూస్వాముల చర్మమే తొండు ఉపయోగించింది.” జన్మధనికుల కథావలనం వచ్చేసింది. రివల్యూషను మహాప్రవాహంలో నిమోన్నలాలన్నీ నమమట్టుమైపోయేయి. అది మొదలు ఫ్రెంచి కర్షకకుటుంబానికి కళ వచ్చింది. కర్షకుడు తనొక శ్రీరక్తజన్మజైన డ్యూక్కులా

నటించడు. అతని భార్యకు డచ్చెస్సు లాగుండాటనే ఆశయం లేదు. వారూ, వారి పొలమూ, వారిపిల్లలూ, సమస్తం అతిఆనందమయంగా తృప్తిగా కనిపిస్తుంది.

ఇట్టి శాంతిసంతోషవాలావరణం అభివృద్ధిచేసిన వేత్తలలో ప్రముఖుడు ఎర్నెస్ట్ రెనన్ (Ernest Renan). ఇతడుకూడా వోట్లకు లాగే జుజుబు పోవు సెలయేటివంటి వచన కావ్యాను వ్రాసినవాడు. అయినను వోట్లకు వలె యెత్తిపాడుపుమాటల (Satire)తో హృదయములను గాయన స్త్రీ కితకీలుడు కాదు. వోట్లకువ్రాతలవల్ల ప్రపంచం బాగుపడడం లేదు. సంఘమందు ప్రేమ లేకెత్తించినవాడు రెనన్. ఇద్దర్నీకూడా నాస్తికులే అన్నారు యితరులు. కాని న్యాయంగా యిద్దరూ పరమాస్తికులే. “దేవుడంటూ యిదివర కొకడు లేకపోతే, ఒకణ్ణి కనిపెట్టాలి మనం” అన్నాడు వోట్లకు. రెనన్ యొక్క దేవుడు పరమదయాళువు. లోకుల అక్కృత్యములకై వారిని కనికరించి ప్రేమిస్తాడు కాని దేవుడు శిక్షించడని అతనివిశ్వాసం. పురుషసదృశ మగుచేత, స్త్రీ సదృశమగు హృదయం, అయోనిజసదృశమగు వ్రాత రెనన్ లో మిళితమైనవి. అతని వాక్కులు లోకమునకు క్రొత్తి ఉత్తేజమును కలిగించినవి.

ధన మార్దించుట సీపు స్వాధీనపర్చుకుంటకు; అంతే కాని ధనమే నిన్ను పితౌచమువలె ఆపహించుటకు గాదు. “ధనమూల మిదం జగ”

త్తనుట కర్థము చాలా మిత్రమైనది. ధనము చేత లోకములో తీరని వాంఛలు కోటానకోట్లు. తృప్తిమితముగా ధనము భోగ్యము కాని, తృప్తి చెందినపైని ధనముకలవాడు ధనమునకు పాలి కావు. మురికికాల్వలో భిష్మత్రాగి పడిపోయి జోగుతున్న ఒకదొరగా రన్నారట:—

(If I was the blooming Dook of Westminster, I could—not—be—more—drunk—than—I—am) “నేను చక్రవర్తివైనా యింత కంటే సంతోషిగా త్రాగలేనని. రెనా ఉద్యోగించిన అధికసూత్రానికి ముడిమాట తేల్చిన దతను.

మానవమాత్రు డొంటికి సర్వవిధముల సంతోషము కాలము. పూర్ణచంద్రుడిలో మచ్చ దాన్ని మరింత ఆకర్షణీయంగా చేస్తూన్నట్టు మానవులలోపముతోకోకంటే ప్రేమకు

కారణం కలిగిస్తాయి. విశ్వసూత్రానికి ఆశించే భావిముగంలో ప్రతిదానికి moderation అనగా మితి యేర్పడాలి. నిజమైన సుఖతీవు లెవరంటే కొలదిలో తృప్తి చెంది వుండే వారే. కలిగివున్నటు ధనికత్వం కాదు. ఏపాటి మనము త్యజించి సుఖించగలమా, మన మాపాటి ధనికుల వన్నమాట. పాల తడి లేని రామ్ముతో తల్లి. యేడుస్తూన్న బిడ్డను తృప్తి యివ్వని లాల్లన చేస్తూవుండగా, పొరుగున భవనంలో బల్లమట్టూ కుర్చీలో కూర్చుని కాలక్షేపంకోసం కాఫీలు త్రాగే మని, మన మనుమలతోనో మునిమనుమల తోనో కొన్నిదశల అనంతం మనం ముచ్చ టిస్తే, వారు మనల్ని మానవజాతిగా భావించ రేమో అని నానమ్మకం!

రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార!

టి. రంగాచార్యులు గారు

మొమ్మ దరితేరి మేని గుడ్లగడేసి కదలని వదలని ఘనవిశామ

అమృతరసంబట్లు లాడినిజవిసూపి తుండవిషంబుగ మూలు ముచ్చవృద్ధు లాలు బిడ్డలగువే నాపదపాచ్చేసి భీతిల్లఁ జేయు దుర్జాతు లమిత ధనరాశి నైనను దండుగ వెట్టించి బిచ్చ ముత్తించెడి ముచ్చలగుటఁ గల్గుసారాయము లను రక్కసులపొంత-కైన బోకుము మఱపుననైన నెపుడు పోతివే దెలియుము చేటు మూడు ననుచు-రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార!

౧

బదరీనాథము

దీని తీరున వేశయించెను సాధారణముగా హిందూ వారాయణముని పిలుచుచుందురు. హిమాలయ పర్వతములయందలి యపగమగు గౌరియను చిహ్నించు మనుటకు సందియము లేదు. కాని సమస్తభారతవర్ష మందలి హిమాలయములకు క్షిణింపబడిన తీర్థరాజము లిందు గొన్ని కలవు. వానిలో ఆమరనాథము, కేదార నాథము, బదరీనాథము, శివోద్రి, యమనోద్రి యను శ్రేత్రములు ముఖ్యమైనవి. వీరి కందులకు మిగుల కష్టమే కాని గిరినాథములములకు గొన్ని సౌకర్యము లేవని యెంచుటం దీని యెట్లు ప్రమాదపడి హిమాలయ పర్వతములకు సాగ్రము విష్ణుయమున బోయి పోయియును. క్షిణింపబడిన బదరీనాథాయ ముని కేలుల తక్కినవారి కంటె సులభము. కారణ మేమనగా నచటకు బోవు సర్వములందును మండ్రులను మిక్కిలియును కలుగు స్థానములు దిగ్భవస్థాన కేవలమున్నవి. ఈ మిక్కిలి లక్షణములన్నిటిని కలగజేయుచున్నది. బదరీనాథ మోత్రాణముననుకూలముగా మార్గమున ముందులను నలసి పర్వతముల గోళ్లనుండి “అనీ చట్టి కిరీన్ బాగ్ హై” (మంచున పై పర్వతములనుండి మున్నది) అను వాక్యము లిచ్చును వినిపించుచున్నది. మిగిలిన పర్వత ముఖమున మోత్రుకు లక్షణములను వి క్షింపి యెత్తిన సచ్చుట సంభవించినచో, “శ్రీ బదరీనాథాలోకీ జయ”, “శ్రీ బదరీనాథకీ జయ,” “శ్రీ కేదార నాథామిశీ జయి,” “పరీవరనాథకీ జయి నకావతీ శ్రీ గంగామహాశ్రీ జయి,” అని యిటులే పరమేశ్వర నామాద్వారా అహితముగ వచ్చెచ్చుచున్నది జయ కాముల ముప్పు దులగును. ఇందునలన మనస్సుకు

సమును, మాగ్నాయాసమున కించక విశ్రాంతియు లభించినట్లుండును.

ఈబదరీనాథతీర్థము హరిద్వారమునుండి సుమారు మూడుమైళ్లదూరమున, శివనాథ క్షేత్రమున వీరిన్నా మకపర్వతసాతలమున అలకందానదీ తీరమునకు నలగియున్నది. మిగిలిన పర్వతములైన హిమాలయ, శివోద్రి, యమనోద్రి, శివోద్రి మున్నది చెప్పుచున్నది. సమస్తరాజ్యములనుండి వివాహములు మొక్కచేయు గురికలది అందులు. కాని బదరీనాథపర్వతాగ్రము ౨౩,౨౦౦ అడుగుల యెత్తు గలిగి, ప్రపంచద్రిష్ట్యనుభూకాలమున కిచ్చు కరగని హిమానీపటలముల కావరమై విష్ణుగంగా మున్నగు అలకవందయొక్క ఉపనదులకు జన్మ స్థానమై మాధుగుల హృదయములకు విష్ణుమాతలకు ముల గలుగజేయుచుండును. ఈశిఖరమే కాదు, ఈలోయకు ప్రాకారముగల శివకీర్తనము పర్వతశిఖరము లన్నియు నింతయే యెత్తు గలిగి, యిటులే హిమానీ ప్రస్తావములకు కలయములే యున్నవి. పర్వతముల మొక్కలను తప్ప భూపర్వతము లన్నియు కృతకమైనవి ములు. కైలాసి మానససరోవరములకు బోవుటకు నాలుగు ముఖ్యమార్గములు గలవు. వానిలో నొకటి ౧౨,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు గల మానాపాటి (Mana Pass) నుండి బోవును. హరిద్వారమునుండి గర్వాతోత్కర్షణమున క్రిందకు నదిగరుగా మానాపాటి కేదారము నదిని బదరీనాథమునునవే గాములును. ప్రస్తుతబదరీకాశ్రియమున గల ౧౦, ౧౦౦ ఎత్తుగలమన అలకాపురి నుండియే ప్రవర్తి. ఇప్పుడు నదులకు ఇకలము గునీ గోరిహిమాద్వారమున యున్నది. అలకవందనది గోరుండుమట్టిల యందునునందుండి ప్రవహించును. ఇంత

[illegible]

నారినామమంతి కుట్రాధికమున కీని వాద
మనవలె ప్రకటించుకొనుచు వ్యయమున జూచి

గూనందింపవలయునే కాని మరియొకవిధమున చెలిసిగిన
 గోరులు వర్ధము. "తలమే బ్రహ్మకుపైన నీనగ
 ననాత్మం బె" అని పుస్తకమునుండియును వచ్చింపి
 యుండు ఏక పక్షి కవాళంబు, ముగ్ధ శిష్యుల విద్యలయ
 లే నుకమును ఉన్నవాని ముట్టులు వాదలకు నాగ
 క్కుంకియించును! ఉత్తమకావ్యములుంటి వ్యర్థి
 యల వర్ధమును బలించుచున్నందున ముట్టున కళక
 కానందము కలుగుట వాస్తవము. కాని ఈసామలయ
 కర్వనములంటి వ్యర్థములు. ఈ భాగ్య ముగ్ధులనుచేల
 వాస్తవ్యులను చేరి యుంటే వాస్తవ్యులు కలుగును.
 నిజమునకు వీనికంటె భిన్నమున స్వర్గము లేదనియే
 చెప్పవచ్చును. కావుననే నభాషకవులైన గానిండు,
 వాటివారి ప్రార్థనలందు స్వర్గముల కర్పణమునందు
 కవులు, అంటి భాగ్యార్థమునందములను వర్ధకు ప్రచేత
 ములనే, యుగళి యు "యంబు" చుంకిగివర్ధింబు శిష్యు
 లముల"నే, ఇవటి యీ కావంబినినవలంకృతదేవ
 వాడుకవాస్తవ్యులగోపర్థికలనే, ఇంటి వాస్తవ్య
 యుగ్ధులక కర్వకానికల, క్రిడాకావల నుంబలనీక
 తాలంబులనే, ఇవటి ఈసారభోజిత వానార్ధకు
 నుంబలంబువాస్తవ్యులు, కావ్యార్థకులగుంబులనే,
 ఇవటి ఈసారభోజితవీరులనే ప్రావ్యులుక్రాంతి
 కయంబులనే, ఇవటి ఈ యంతర్వాహినీనమాహం
 బులనే తలరి నీ ప్రావ్యులనే, అర్థింత ప్రావ్యుల
 కునుంబుల యుని, నావర్ధి, దేవ, వీరుంబి వానంబి
 లెన్నున నీవకక్రాంతము. కర్వమునో వ్యర్థమున కేవల
 చినవారు బహివాగధర్వనమున కేగిన జాలును. అటు
 తరువాత వ్యర్థమున కేవల వీరు యనవిచ్చున
 వారు వ్యయముననే చేసిగినవచ్చును. ఈయన్త గా
 వింపు మున్నుంబి కాలము ప్రావ్యులము నావర్ధి ప్రావ్యుల
 కేవలమున, అవంబియు తిరియ్యుంబి ప్రావ్యులము
 మానవ్యున కేవలమున అవంబు కలుగునునే యం
 కును. అది యంబులంబు, క్రిష్ణులను జలవాచునేవలంబు
 నివదనము శిష్యులం బావనావమిన్నుతి కలుగును.
 విశ్వకేకానియన్త ప్రకటనమాతేయు లంగు వ్యర్థియన్తి
 గులు నితిగుల వ్యర్థియలతోడ జలవాస్తవ్యులమింకను

కవకాశము లభించును. తన్మూలమున గలుగు క్షుణ్ణము
 ఇంటికే పర్యావృత్తి పరిణామము లభ్యుపయోగము చేసి
 నను గలుగజాలరు. మనకు కుడిదివనోట కొన్ని దిన
 ములు నివసించి యానంద మనుభవించ వచ్చును. గంగా
 ప్రవాహిసాన్నిధ్యమును, నేత్రానందకరనానాగర్భమును
 కృష్ణమునానీకమును, నిర్దేశితాంద్రాద్యసంస్కృతమును
 మునికాంక్ష ప్రదేశమున కొన్ని దినములుండిన జాలును,
 దేహమనోహర్యైంద్రియములు మాత్రస్థైర్యగౌరవములై ప్రకా
 శించుకొనును. మరియు నట్టి ప్రదేశములందు వానము
 చేయుటచేరి నట్టి సుస్వాద్యమున నోగ ముండియు
 కొలదిదినములందే వెయ్యుటయు, అనంత ఆరోగ్యమును
 లభి నానికి సాక్షిత్వ ఆభ్యాతివివ్యాప్తాదుర్భావమే
 కలుగును. కావున మానిరజుల మెల్లినందులకు చిత్తిరు
 లు గాని కనామ్యులు గాని ఆచారవ్యవస్థలుగ స్త్రీపురుషు
 లందఱు కనెన యొక్కపర్యవసానము. అట్టి రమణీయ
 స్థానముల బోయిచుట కర్హమనియు, శీవరమంధరి
 ముఖ్యకర్తవ్యములలో నొకటియనియు దలంపవల
 యును. ఈ శ్రేణియందు బోవలయునని యొక్కపర్య
 యము సంకల్పించుకొన్న జాలును, నైవానుగ్రహమున
 నట్టి భాగ్య ముప్పటికైన లభించియేరును.

కాని సర్వసాధారణముగా భారతీయు లనేకులు
 ఈమాత్ర గానందుల నానాకష్టముల భరించుచుండుదురు.
 అందులకు గొన్ని కారణములును గలవు. రైలుమార్గ
 మతో నుబంధము లేకపోవుట యొకటి. ఆగమ్యములను
 పర్యతారణ్యములనుగ్గఱ జేసికొని. భారాసంపాతముగ
 పర్యయ కుదియుటచే బర్వతసాన్న్యములు వెళ్లికొని
 మీద గూలుననియు, వైసుండి బండలు వారి మీదబడు
 నిలియు, మందగమైపోయినంతి నొకటి మాత్రము
 గంధకో బలముననియు, భరింప కష్టము గాని చిల్లలు
 ననే ప్రాణము లెగిరిపోవుననియు జను లాదుకొను
 కించుంటులు. ఇట్లేజేయున కారణము లనేకములు గలవి
 ప్రబలమాత్రాభిప్రాయమునూడ వనుకంజ వేయుచు
 ముందును. అట్టివారి భ్రమనివారణార్థమే ఈశ్రీ
 వ్రాయవలెననిది. ఇట్టికష్టములు పూర్వకాలముం దప్పు
 వైన నుండే నేమో కాని యిప్పు డెంతమాత్రము అట్టివి

సంభవించునని యొంచుకొనుదురు. ప్రస్తుతియు ప్రభుత్వము
 వారి పక్షమున పోష్టాఫీసులు, టెలిగ్రాఫ్ ఆఫీసులు,
 ఆస్పత్రులు, పోలీస్ స్టేషనులు, నెయిలమీడి నెక్స్ట్ డూర్
 వంటెనలు, ఇన్ స్పెక్టర్ బంగాళాలు మున్నగునవి
 నిర్మింపబడియున్నవి. జనుల ఆరోగ్యమును, మాన్యమందలి
 పారిశుధ్యమును, వర్తకు లమ్మునట్టి వస్తువుల మంచి
 దెనుగులను బరీక్షించుటకుగాను యాత్రాకాలమున సాని
 టరీ ఇన్ స్పెక్టర్లు నియోగింపబడుచుండుదురు. పారిశ్వార
 మునుండి 14 మైళ్ల దూరమున హ్యూజ్ కేశమును మరియొక
 పవిత్రస్థానము కలదు. అందు కాలికమరీబాబానామక
 సాగువు స్థాపించిన మఠ మున్నది. ఈమఠముయొక్క
 కాన్యనిర్యాచారులు ఇందునిమిత్తమే సంగ్రహించిన ధన
 మతో మాన్యము పొందునను గొన్ని విశేషస్థానములందు
 కర్మశాలలను, చలిచేంద్రులను, జైమహాలయములను,
 ఆభ్యాసదులను సాగువుల నిమిత్తము అన్ని శ్రేణిములను
 స్థాపించియున్నారు. యాత్రకు లీ కర్మశాలలం దెన్ని
 దినములైన నుండవచ్చును. కాని యందులకు గాను ఆ
 మఠమునా రిచ్చి సాంకేతికపుస్తకము హ్యూజ్ కేశమునందే
 వారిమండి తీసికొనవలయును. ఇందునిమిత్తము ధనమును
 నెచ్చింప నవసరము లేదు. యాత్రకులు కర్తవ్యమపా
 రము మకమునకు దానయానముగ నించుక నేమైన
 నొసంగినజాలును. ఇచ్చినదానికి ఏబదిరెట్లు ఎక్కువ
 లభియును ననిమండి పొందవచ్చును. మాన్యస్థలముం
 దవసరము కలిగిన నుపయోగించుకొనుటకు మందుల
 కైతియు వీరు ఉచితముగ నొసగుదురు. సర్కారువారి
 యొక్కయు, మఠమువారియొక్కయు సేర్పాట్లు లభి
 లుంప నెంచునొచ్చునైతే యంతరమున పరిశుభ్రముగ
 మండు చిట్టలు నిర్మింపబడియున్నవి. చట్టబద్ధగా దిగు
 టకు మకాములని యిదివరకే వ్రాయబడినది. వీనికి
 పదావులనియు బేరుగలను. నెలకట్టలయందు ఒక్కొక్క
 నిశాను ఒక్కొక్క కాలను గట్టుకొని యం దొకమాల
 భోజనపదార్థముల యంగడి పెట్టికొనియుండును.
 యాత్రకు దేశాలయందు మకాము జేయుదుకో దాని
 యజమానియన వర్తకునివద్దనే తమకు గావలసిన పదార్థ
 ములను కొనవలయును. వంటకు గావలసిన పాత్రములు

గూడ నీరసముచేసి నోరకును, కన్నములను పొర్రలను
 దీసికొని భోజనానంతరము వాటిని కుభ్రపరచి యిచ్చి
 చేయవలయును. ఒక కాలమును దీని వేరొక కాలమునై
 కునినైతే నేమియు కానరాదును. ఇది యిచటి నుద్ఘాతం.
 ఒకతనకు ఇతియొక ఎవరైన వట్టిపనిని చేయ నంజనము అ
 నందనకాలాధికారి అరెని నేమియు నొసంగడు. అంగదు
 లంగు సాధానముగా విద్యాయన, నోరనునీరి, తెయ్యి,
 పప్పులు, ఉప్పు మిరపకాయలు, బుగారొదుంపలు
 వ్రాసును. ప్రహారమువంటి పట్టణములలో నితొకాక
 ములుగూడ నన్ని నొనకవచ్చును. దాక్షిణ్యములకు
 వింతపండు: నొనకకుల కష్టము. పోలు పెగులుని నొన్ని
 చట్టియంగునాత్రిమే వ్రాసును. మార్గమంతయు మోగు
 లు చెట్లతో నిండియుండుటచే మనముకు వచ్చినచోకుల
 నోసికొని యిట్లము వచ్చినన్ని విత్తెల్లము నుట్టికొని
 వచ్చును. కాని కుట్టుపుల్లలను హరిద్వారమునకే నేక
 రిందికొనిపోవయును. బహిసానమును భూష్టపత్రములే
 విస్త్రుత.

ఈపైన పదిందిన స్థానములు గాక సజ్జనులగువారు
 విచ్చించిన భక్తకాలము నితీశేంద్రులు మొదలువని ఆయా
 పట్టణములందరి పంచాల యధిపతులలో నున్నవి. నీవి
 యంగును దీని మకాను తీయవచ్చును కాని పంచాలలలో
 పెరుగులయంగు కను గాగ గూకులై యుండువలయును.
 ఇది కాక నీవాసమితివాగు ప్రధానస్థానములంగు శేంద్ర
 కుల శేష్పరమిగొని యాత్రికులకు సముద్ధరించుట
 గోప్పక బ్రహ్మినియదున్నాడు. స్వాధ్యాయాది మైహాద్వి
 కమై యున్నట్లు. భోజనమునకు నీతిమంజీ నేకనానలగు
 నుచితమే.

జోషీమతము మొదలుకొని బహిసాధమువరకు
 గల మార్గమంతయు జలికాలమున పొందిగిట్టలచే నిండి
 పోవుటచే నసప్త డాక్ట్రోవయలెరయు నూయబడియుం
 డును. మదల నిది వై కామహాసమున గమనార్హ మగును.
 అప్పటికి గారులంగు బడియుండు మంచునట్లు నాని
 యంత వదియే కోరిపోవును. అట్లుగానినో నా నీవా
 లయుముయొక్క సంస్కృతికారియగు రాకర సాంతియను

మతో మార్గమునందలిని వారుకొనియుండును. అప్పటికే
 జోషీమతమున కేలకొని మార్గముల మూలేకమై కని
 పెట్టికొనియుండును.

కాలము నుందిరైనచో హరిద్వారమునుండి బహి
 సాధమువరకు వచ్చి మరల హరిద్వారము తేస్రుటకు
 ఒక మణుగుబరుపు మోయుమాత్రీ రు.రం మొదలు
 రు.౫౦ వరకు నీయవలసియుండును. సమవలేని
 యాత్రికులను నూసికొనిపోవుటకు నంజీలు, జోషీలను
 వాహనములుండును. ఈవాహనములందరి హెచ్చు
 తిల్లుల నమలించి ప్రతిమనుష్యులకు రు.౫౦ మొదలు
 కొని రు.౨౦౦ ల వరకు పెలపు చేయవలసియుండును.
 జోషీలు, జోషీలు మొదలువాని దేవార్పణు ప్పానీ,
 కేకమార్గమునకు మనీకీకతీ వామకర్ణులను నీ ను
 చుండును. యాత్రికు రిక్కడనుండియో, లేక
 హరిద్వారమున వారుగ నేమిగ్రముగలవారి తోడ్పాటు
 వతో మాత్రం నేర్పాటుచేసికొనవలయును. స్వయముగ
 నేకమైనవ నేర్పనమొనినచో మార్గమధ్యమున లేనివారి
 కష్టముల నొందివలసిగచ్చును. ఇట్టి భూనివాసీలకును,
 వామకర్ణులకును గాక ప్రతిమనుష్యులకు దినములకు
 హీనపక్షము పదియరాలు భోజనమున కనును. శక్తి
 యున్నచోనింతి తెక్కునై ఎంతవ్యయము చేసికొనినా
 చేసికొనవచ్చును.

జోషీమతము మొదలుకొని యందును ముఖ్యముగ
 బహిసాధముందు జలి యొక్కువగ నుండును. అచట
 భరించుటకునా, కేయలిండులకును గాలసిన వస్త్రముల
 తోపాటు పెంచుకలగల్గెను విచ్చుక ఉండికొనవలయును.
 జోషీమతమున కేవల హరిద్వారమువై ప్రసక్తు వచ్చినకొలది
 నేమియొక్కువగనందును. ఎండ కాయుచుండనేని
 మార్గమున విచ్చాముగ నుండును. భోజనపద్ధాతము రెక్క
 నెబ్బటిది నక్కడే నొరకలంజీని కర్మముగ భోగము
 మోసికొనిపోవలసిన యవసరము లేదు.

మతము యాత్రికు నీనిన్ను తిభితివిషయములను
 మనసునం దినికొని తినుసారముగ నడచుకొన బ్రయ
 స్నింపవలయును. అందువలన సాధ్యమైనంతవరకు మార్గ

కవకాశము లభించును. తన్మూలమున గలను శిక్షణము ఇంచినది సూక్ష్మమిది పరిపూర్ణము లగ్నమునను కేసి నను గలగజాలను. మనసు కుడినవోట కొన్నిదినములు నివసించి యానంద మనుభవింప విచ్చిను. గంగా ప్రాంత సాన్నిధ్యమును, సేత్రానందకవనావాద్య సంగభ్రష్టమౌనమునను, విష్ణుసాంప్రదాయసంగమము నను శేకాంశ ప్రదేశమున కొన్ని దినములుండుకొనుటను, బోహమోగపక్షిప్తయములు మాదిస్యనహితములై ప్రకాశించుననియు, మరియు వట్టిప్రదేశములందు వాసుము చేయువదినికి ఎట్టి ముస్సాగ్యమును గోగ ముండును కొలదియునుబంధి నయమును, అనుభవ ఆశోగ్యమును లను వారికి సామగ్త్య అధ్యాత్మవిద్యాప్రసారార్థమేమే కలుగును. కావున మానవజాతి మిత్రివంతులకు చిత్రితముగాని భవాన్యులు గాని ఆలాలవృద్ధులుగ స్త్రీపురుషులందు కనీస మొక్కపర్యాయమైన అట్టి కమనీయ స్థానముల దర్శించుట భర్తృమనియు, కీచితమందలి ముఖ్యకర్తృమలులలో నొకటియనియు చలంపవలయును. ఈ శ్రేణియవకు బోకలయవని మొక్కపర్యాయము సంకల్పించుకొన్న జాలును, దైవానుగ్రహమున వట్టి భాగ్య మెప్పటికైన లభించియేరును.

కాని పర్వసాధారణముగా భారతీయు లనేకులు ఈయాత్రి గావించుట చాల కష్టమని భావించుచుండును. అందులకు గొన్ని కారణములును గలవు. రైలుమార్గముతో సంబంధము లేకపోవుట మొదటి. అభ్యుదయమున పర్యటారణ్యములమధ్య ఉనికి. భారాసంపాతముగ పర్వమ కుదియుటచే బహ్వేదిహాన్యములు ఏర్పడి కష్టమిద గూలుననియు, మైమండి బండలు జారి విడిదలగు ననియు, మందుగజ్జలహిమముండి కొగది గూత్రికులు గలగలో బహుమనీయు, భగింప శక్యము గాని చివరిల ననే ప్రాణము లెరిపిపోవుననియు జను టాడుకొను కించించుము, ఇట్టిచే మను కారణము అనేకములు గలవి ప్రబలయాత్రాభిలాషులనుగావే చనుకంజ నేయియుచుండును. ఇట్టివారి శ్రమనివారణార్థమే ఈశ్చిన్ద్రాయవేస్తుంది. ఇట్టికష్టములు ప్రావ్యకాలముం దెప్పుడైన నుండే నేమో కాని యిప్పుడెంతిమాత్రము ఆట్టిది

సంభవించునని యంచునాడును. ప్రస్తుతము ప్రభుత్వము వారి పక్షమున బోప్రాధీనులు, సైనికాధికారులు, ఆప్తులు, బాధిష్ట్యములు, వసులవీధి పస్పాక్షక కంఠేనలు, ఇకపెక్ష్ క బంగాళాలు మున్నగునవి విద్వింపపెడియున్నవి. జనుల ఆశోగ్యమును, మాగ్గమందలి పాశాపధ్యమును, వర్తకు లయ్యుచట్టి వస్తువుల మంచి చెరువులను బట్టిండుటకుగాను యాత్రాకాలమున సానిటరీ ఇకపెక్ష్ గు నియోగింపబడుచుండును. సారివ్యాగమునందే 14 పైళ్ల మార్గమున హృషీ కేశమును మరియొక పదిత్రైకానము కలను. అందు కాలికమతీబాబానామక సాగువు స్థాపించిన మగ మున్నది. ఈమగముయొక్క కాన్యనిర్వాహకులు ఇంగునిమిత్రమే సంగ్రహించిన భవముతో మార్గము పొడుగునను గొన్ని విశేషస్థానములందు భోజనాలను, చిలివేలను, ఔషధాలయములను, అభ్యుదయముల సాగువుల నిమిత్తము అన్ని శ్రేణిములను స్థాపించియున్నారు. యాత్రికు లీ భవ్యకాలలం దెన్ని దినములైన నుండవచ్చును. కాని యిందులకు గాను ఆ యమునా తిమ్మ సాంకేతికపుస్తోలు హృషీ కేశమునందే వారినుండి వీడికొనవలయును. ఇంగునిమిత్రము భవమును జెచ్చింప నవసరము లేదు. యాత్రికులు కర్తవ్యసాధరము మగమునకు దానదూపముగ నించుక శేమైన నొసంగినజాలును. ఇచ్చినదానికి ఏబదిరెల్లు ఎక్కువ జాభమును వారినుండి పొందివచ్చును. మాగ్గమగ్గముం దవసరము కలిగిన నువయోగించుకొనుటకు మందుల మిత్రము పీఠ ఉచితముగ నొసగుదురు. సర్కారువారి యొక్కయు, మగమువారియొక్కయు శేర్వాటు లిటులుండ కంఠసూచుమైళ్ల యంతరమున పరిశుభ్రముగ మందు చట్టము నిర్వింపపెడియున్నవి. నట్టివగా దిగుటకు మకాములని యిదివరకే వ్రాయబడినది. వీనికి పథావులనియు చేతు కలను. ఈచట్టలయందు ఒక్కొక్క ఐటోను ఒక్కొక్క కాలము గట్టుకొని యం దొకమాత్ర భోజనపదార్థముల యంగడి లెట్టికొనియుండును. యాత్రికు లేకాలయందు మకాము కీయునుతో దాని యజమానియన వర్తకునివద్దనే తినుట గావలసిన పదార్థములను కొనవలయును. పంటకు గావలసిన పాత్రములు

నూతన కీర్తిమందియే నొకరును. క్రోధములను హృదయము వీసికొని భోజనానంతరము వారిని తుద్రువవది యిచ్చి నేయవలయును. ఒకకాలముందు దిగి వేసాక కాబాధ క్త కునిగ్గర కేమియు గొనగూడదు. ఇది యిచటి మర్యాద. ఒకచేత తెలియక ఎవరైన నట్టిచనిది కేయ నొందెను ఆ రెండవకాలాధికారి అతని కేమియు నొసంగదు. అంగదు లగు సాధారణముగా పియ్యము, గోధుమపండి, కెయ్యి, పప్పులు, ఉప్పు మిరపకాయలు, బుగాగొడుంపలు దొరకును. శ్రీవగరమువంటి పట్టణములలో నితరకాక ములుగూడ గొన్ని దొరకవచ్చును. దాక్షిణాత్యులకు చింతపండు కొరకులు కష్టము. పాలు పెరుగులు గొన్ని చిట్టిలయిండుమాత్ర మే వోకకును. మార్గమంతయు మోగు ను చెల్లితో రింపియుండుటచే మనసుకు వచ్చిన కొరకుల గోసికొని యిష్టము వచ్చినన్ని దిస్తెల్ల ను నుట్టి కొన వచ్చును. కాని కుట్టుపుల్లలను హరిద్వారముందే నేక రిండికొనవలయును. బహిష్కారమును ధూర్జపత్రములే దిస్తెల్లు.

ఈవైన వచించిన స్థావములు గాక సజ్జనులగువారు నిర్మించిన భవ్యశాలలు పరిశీలించు మొదలునవది ఆశుచట్టలయందలి పంచాల యధీనములలో నున్నవి. వీని యందును దిగి మకాము కేయవచ్చును కాని పంచాలలో మెలగుటయందు కడు జాగరూకులై యుండవలయును. ఇది కాక నేనాసమితివారు ప్రధానస్థానములందు కేంద్రముల నేర్పరచుకొని యాత్రికులకు భవ ప్రవిధముల దోష్టవ బ్రయత్నించుదున్నాడు. సాధ్యమైనంత మే హోదీ కమై యెక్కుట్లు కొరవడవలె కలిగిందే నేరక నాలుగును నుదిరమే.

జోషీమకము మొదలుకొని బహిష్కారమువరకు గల మార్గమంతయు జరికాలనున నాంధ్రుగిట్లట్టి రిండి పోవులనిన సప్త దాత్రోవయంతయు మూయబడియుండును. మరల నిది వైకృతమాసమున గమనార్హ మగును. ఆవృత్తికి దారులగు బడియుండు మందుగిట్లు కాని యంత సదియే కరగిపోవును. అట్లుగానిచో నా దేవా లనుముయొక్క సర్వాధికారియును గావల సాంతియను

మహో మార్గముగంతరించి భాను కియుండును. అప్పుటికే జోషీమకమున చేరుకొనిది యాత్రికులు బహిష్కారము కని పోసికొనియుండును.

కాలము ముంచిదైనచో హరిద్వారమునుండి బహిష్కారమువరకు వచ్చి మరల హరిద్వారము కేస్సుటకు ఒక మణుగుబరువు మోయుహరికి రు రం మొదలు రు ౫౦ వరకు నీయవలసియుండును. నడుకులేని యాత్రికులను మోసికొనిపోవుటకు నిండేలు, జోగీలను వాహనములుండును. ఈవాహనములందలి హెచ్చు తగ్గుల ననుసరించి ప్రతిమనుష్యునకు రు ౫౦ మొదలు కొని రు ౨౦౦ ల వరకు వెలపు దేయవలసియుండును. మనుష్యులు, జోగీలు మొదలునూలు యేర్పాట్లు పూర్తి కేళముచిగ్గరనున్న మునీశీ రేణి నామకస్థలమున వరు చుండును. యాత్రికు లిక్కడనుండియో, లేక హరిద్వారమున దాగుగ నమృతముగలవారి తోడ్పాటు నచో కూలీల నేర్పాటుచేసికొనవలయును. స్వయముగ వెళుచిన వేర్వరులొనినచో మార్గసృష్టునున లేనివాని కష్టముల నొందవలసివచ్చును. ఇట్టి కూలీవారిలకును, దానధర్మాదులకును గాక ప్రతిమనుజునకు దినమునకు హీనపక్షము పదియణాలు భోజనమున కగును. కత్తి యున్నచోనింతి కెక్కుక ఎంతవ్యయము చేసికొనినను చేసికొనవచ్చును.

జోషీమకము మొదలుకొని యందును ముఖ్యముగ బహిష్కారముందు జరి యెక్కువగ ముండును. అచట గరించుటకును, కేయనించుటకును గావలసిన వస్త్రముల తోపాటు రిండుకంబల్లను కచ్చుక గొండికొనవలయును. జోషీమకమున కేటల హరిద్వారమువై పునకు కచ్చినకొలది వేమియెక్కువగుచుండును. ఎంత కాయుండుదే నేని మార్గమున ముఖ్యముగ నుండును. భోజనపదార్థము తెక్క పుట్టిన నెక్కడ వోకులందేని కృత్యముగ భావము మోసికొనిపోవలసిన యవసరము లేను.

మరియు యాత్రికు లీనిమ్మ లిభికవిషయములను మనసునం దిసుకొని తెదిమసారముగ నెదిమకొన బ్రయత్నింపవలయును. అందునిన సాధ్యమైనంతవరకు మార్గ

“బాబూ! నాస్థితి మూలంబి, ఒక్క-పుస్తకం చదివేవరకు అయినా నేను ఒత్తికి బంధ వేసుకుంటావా?” అన్నాడు. పాశం! పండితులు ముఖాలు చిన్నబుచ్చుకొని అంతా ఒకచోట గుమికూడి బాగా ఆలోచించుకొని కొన్ని పేజీలు పుస్తకం కాసుకొని రాజుగారివద్దకు బయలుదేరారు. సింహద్వారం దగ్గరికి వెళ్లే సరికి మంత్రీ ఎక్కువగా వచ్చి, “అయ్యా! వ్యర్థంగా రండి. రాజుగారి సంగతి తలకేందలులుగా ఉంది. భూలోకరహస్యం తెలుసుకోవాలనే ఆశ అధికంగా ఉండినట్టి ఆయన ఇంకా జీవించి ఉన్నాడు. లేకుంటే ఎప్పుడో ఎగిరేవాడే.” అన్నాడు. ఆ మాట వినిపించుకోని పండితులంతా పరుగుపరుగున రాజుగారి గదిలోకి వెళ్లి తాము రాశితెచ్చిన పుస్తకం చదవడం మొదలెట్టారు. రాజుగారు అది చూచి,

“ఉక్ అబ్బ! భూలోకరహస్యం నన్నా హులో ఉన్న నన్ను ఇంకా ఎందుకు విసి

గించి చంపుతారు. చాతనైతే మూడుమాటల్లో భూలోకరహస్యం చెప్పి ముగించండి.” అన్నాడు. పండితులు గాఢ రాసిన ఒకరి ముఖాలు ఒకరు చూసుకోవడం ప్రారంభించారు. అవసానదశలో రాజుగారి కోరిక తీర్చలేక పొలిమే అని అక్కని ఉన్నవాల్లంతా విచారపడ్డారు. అది చూచి రాజుగారి మంచంవద్ద కనిపెట్టుకొని ఉన్న ముసలిదాసి,

“అబ్బే! ఇంతమాత్రానికేనా ఇంత గాఢ రాసడ్డారు? ఏముంది? గాడిదనుడ్డు. పుట్టు - బ్రతుకు - చావు - ఇంతేకదా భూలోకరహస్యం?” అన్నది. అది విని పండితులు తలలు నేలకు కొట్టుకున్నారు. రాజుగారు నిశ్చింతగా ప్రాణాలు విడిచారు.

కథ కంచానికీ, మనం మంచానికీ.

—వి. ఆర్. ఆర్.

విధి

“రాజు”

ఓనల్లటూల్లో ఒకపూజారి. ఆయనకు ఓహంస ఉంది. లోహా నిపుణ్ణి పూజచేసి ఇంటికి వచ్చేసరికి హంస చక్కా నాట్యమాడుతూ ఉండేది. ఒకరోజున పూజారి గుడిమండి వచ్చేసరికి అది నాట్యమాడుకుంటూ విచారంగా ఒకమూలం వదులుకుంది. ఉంటి పూజారి దాన్ని చూచి కారణం అడిగేడు. అది ఏమిటూ, తను ఆడక మాన్చి నాట్యమాడు మౌనగాయమధులు

ఆకాశంమీద పోతూ, ‘అయ్యా, ఇది ఇంకా పదిమందియూ సేవకదా ఆడుకునేది’ అని అని పోయారని చెప్పింది.

“అంతేకదా, శివుడు మనవాడే చావుకు భయపడతానేమిటి” అని పూజారి ఉద్బ్రం చెప్పి గుల్లోకి వెళ్లి శివుని ఓకొంతసేపు ధ్యానించాడు. శివుడు ప్రత్యక్షమై వరిం కొరుకోమనగానే పూజారి తన హంసను రక్షించమనినడుకు

న్నాడు. దీనిని "అది నా చేతులో లేదో" అని అన్నాడు. బ్రహ్మ నమసివాం" అని అని ప్రాణాదిని బ్రహ్మ వర్ణికి తమకొనవచ్చేది. అక్కడ బ్రహ్మను కూడా చెప్పుకొని బ్రతిమాలుకుంటే అది తనచేతులో లేదని, విష్ణువుచేతులో ఉందని చెప్పాడు. అంతే, బ్రహ్మ విష్ణును కంటి చూడనితో విష్ణువువర్ణికు వెళ్ళింది. విష్ణువు తన చేతి కూడా కావని చింతించి, అనానభిర్నిర్యామి వర్ణి రకు పెడదాము అన్నాడు. అప్పుని శ్రీమూర్తిలు ఆ ప్రాణాదిని తమకొని నమసుకున్నవని వెళ్ళింది. శ్రీమూర్తిలు రాకరాక రావడంలేదు.

యముడు నేను మురచుకున్నానో అని భయపడ్డాడు. ప్రాణాదికని విష్ణు నమోయం చేయుమని శ్రీమూర్తిలు అన్నాడు. అయినప్పటికీ ఉందో నాకు భయపడలేదు. తెలుసు పెడకొని మాస్తాను అన్నాడు. యముడు శ్రీమూర్తిలకు తెక్కలు చూచాడు. అందులో 'ప్రాణాదిహంస శ్రీమూర్తిలు కలిపేమీనంలో నచ్చిపోయింది' అని ఉంది. వానితో తెల్లని పాదం: 'శ్రీమూర్తిలము కూడా విధిని తప్పించలేకపోయాముకదా!'

కథ కంచికీ, మనం ఇంటికీ.

పాత పాటలు

గోపరాజ రాజన్నగారు

౧
తా తా తడినాతా

నీగోచీగుడ్డ చిల్లు

గోడమీద బల్లి

నువు రాసుకొన్న గాత

నే నేను చేతును తాత.

౨
చిలకపిట్ట చెఱ్ఱానున్నాది

అత్త తెచ్చిన కొత్తకోక కట్టా నన్నాది

మామ తెచ్చిన మల్లెపువ్వులు ముడువ నన్నాది

మొగుడు తెచ్చిన ముగిలి రేకు పెట్ట నన్నాది

మొగుడు చేత మొట్టి కాయలు తింటా నన్నాది.

౩
చింతకాయ బొంతకాయ

చిగురుమామిడికాయ

కోనేటి వంకాయ

కొమ్మచిమ్మచిమ్మ

జీలుగులు తోటలో

వాలుగులు మెయ్యగా

వంటిపూ రాలగా

తాటాకు దబ్బవం

కోట గట్టించగా

కోటలో వున్నాది

తాంబేలు పిల్ల

మహారాజ కూతురు.

అద్భుతభావచిత్రణము
 ఏయిర్ రిస్క్ అను వర్తకి

ఈ పాత్రకు యాన యోగి. వర్తకమునను, గానమునను మిగుల శ్యామిని నెనినెను.

—G. S. A.

ప్రణయకులాయము

గ్రోత్తి పెండ్లాడిన చింపములు దీని బ్రవేశింప నున్నాడు. ఓరు మహావృక్షము క్రింది సులలితమున ఉన్నవరు.

—G. S. A.

కమ్మివని

కొ. నరసింహచారిగారు

చిన్న ఉట్టిని చేయుట

క్రమములతో ననేకవిధములగు ఉపయోగకరములైన వస్తువులను చేయవచ్చును. వాటిలో ఉట్టిని చేయువిధము ఇచ్చట చెప్పబడును. కమ్మివనికి ముఖ్యముగా కావలసిన వస్తువులు ఒక పట్టుకారు. పట్టుకారు కమ్మిని వంచుటకును, తెంచుటకును ఉపయోగపడునదిగా నుండిన బాగు. అట్టికారును cut plier అందురు (చిత్రము ౧.). కమ్మిని వంచనలెనన్నదానిని కారుయొక్క నోటికొనయందు (చిత్రము ౧, క వద్ద) ఉంచి కారుతో వంచుకొనవచ్చును. కమ్మిని తెంచవలెనన్నదానిని కారుయొక్క కీలుకు నమీనముచ (చిత్రము ౧, గ వద్ద) ఉంచి కారును అదిమినయెడల కమ్మి తెగిపోవును.

ఉట్టిని చేయు విధము

మొట్టమొదట కమ్మియొక్క కొనలను వంచుకొనుట తెలిసికొనవలెను. చిత్రము ౨. లోని అ అను కమ్మిని దీసికొని దాని కొన

లను ఆ అనుచోట నుంచువిధముగ వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కారును చిత్రము ౨. ఆ యందు ర వద్ద పట్టుకొని కొంచెము వెనుకకు వంచినయెడల ఇ వద్ద నుంచువిధమున ఏర్పడును. ఇ యందలి కొనల వంపులు ఒకే వాటము (plane) న నున్నవి. అట్లు కాక ఒక కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుంచువిధమున నిలుపువాటమునను, రెండవ కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుంచు విధమున అడ్డవాటమునను కూడ వంచుకొనవచ్చును.

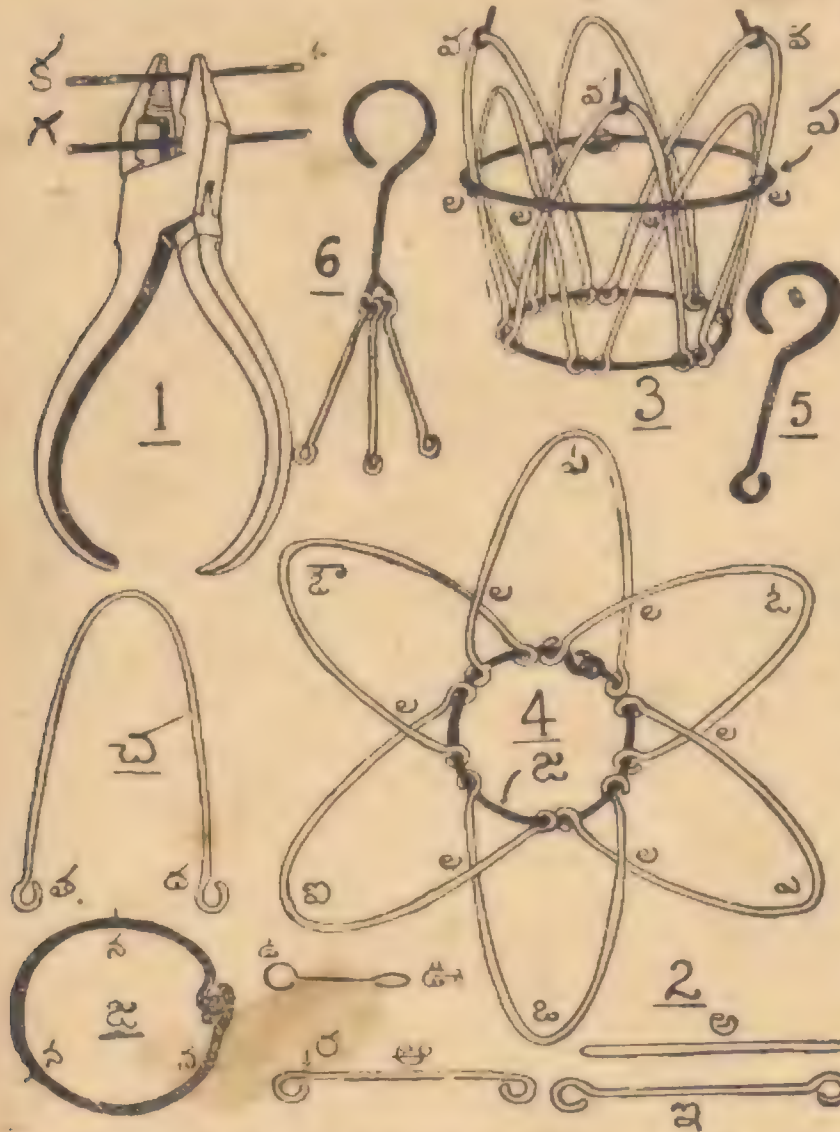
ఆరంగుళముల నిడివి గల కమ్మిని తీసికొని దాని కొనలను ఇ వద్ద నుంచువిధముగా వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కమ్మి సంతయు జయందువలె వలయముగా వంచుకొని, కొనలయందలి వంపుల నొకదానిలో నొకటి దూర్చి విగించవలెను. పిమ్మట ఎనిమిది అంగుళముల కమ్ములను ఆరింటిని దీసికొని వాటి కొనల నన్నిటిని ఇ యందువలె వంచుకొనవలెను. తర్వాత ఒక్కొక్క తునుకను చ యందువలె

వంచుకొనవలెను. చ యందలి త ద అనుకొ నల మధ్యగలదూరము, జ అను వలయములో మూడవభాగము నకు అనగా నన అనుదూర మునకు సమముగా నుండవలెను.

కమ్ములను ఏ, ఏ, ఐ, అనువిధముగ విగించ వలెను, తర్వాత మిగిలిన మూడు కమ్ములను ఒ, ఓ, ఔ, అనుచోటులందు విగించవలెను. అప్పుడు బి, లి, లి, అను చోటులందు కమ్ము

లొకదానిపైనొకటివడును.

జ యందలి వలయము నకన్న కొంచెము పెద్దదగు మరియుక వలయమును చేసికొనవలెను. పిమ్మట చిత్రము ర లోని కమ్ములను చిత్రము 3లోనిరీతిగ పైకి చేరబెసికొని ముందు చేసికొనిన పెద్దవలయము ను వంపుకమ్ములవెలుపల పెట్టుకొని(చిత్రము 3,ప) లి,లి,లి, అనుచోటులందు వంపుకమ్ములను వలయ మునకు సన్ననితంతికమ్మి తో కట్టవలెను. పిమ్మట చిత్రముగిలోనుండురీతిగ నొక కమ్మిని వంచుకొని దానికి చిత్రము 3 లోని ఇ వంటి కమ్ములను మూ టిని చిత్రము 2 నందలి విధముగ విగించవలెను. ఈమూడుకమ్ములను ఉట్టి యందలి ఏ, ఏ, ఐ, అను మూడు వంపులకు గాని,

చిత్రము ర లో జూపినవిధముగ చ అను ఒ, ఓ, ఔ, అను కమ్ములకుగాని చిత్రము 3 కమ్ములను జ అను వలయమునకు విగించవ నందు వ వద్ద చూపినవిధముగ విగించవలెను. ఇట్లు చేయుటలో మొదట మూడు అపుడు ఉట్టి పూర్తియగును.

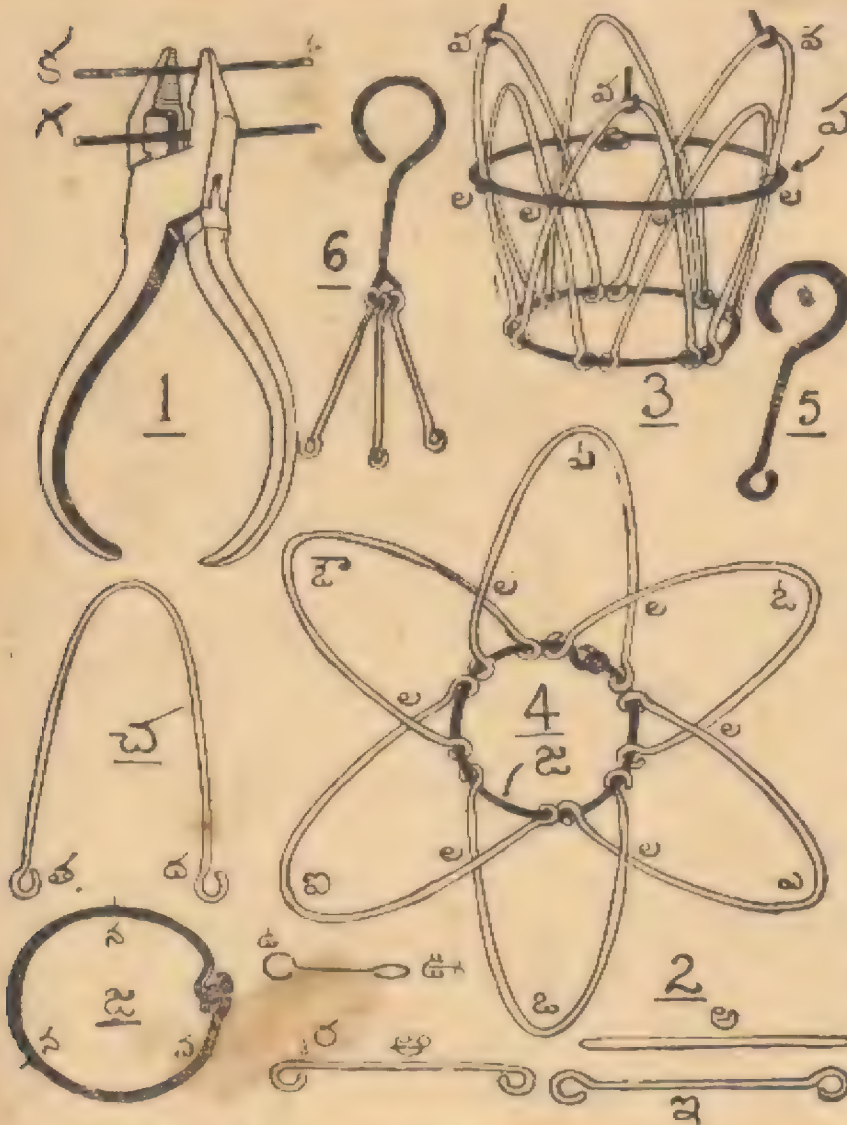
(All rights reserved)

వంచుకొనవలెను. చ యందలి త ద అనుకొ నల మధ్యగలదూరము, జ అను పలయములో మూడవభాగము నకు అనగా నన అనుదూర మునకు సమముగా నుండవలెను.

కమ్మును ఎ, ఏ, ఐ, అనువిధముగ విగించ వలెను, తర్వాత మిగిలిన మూడు కమ్ములను ఒ, ఓ, ఔ, అనుచోటులందు విగించవలెను. అప్పుడు ల, ల, ల, అను చోటులందు కమ్ము

లొకదానిపైనొకటివేడును.

జ యందలి పలయము నకన్న కొంచెముపెద్దదగు మరియొక పలయమును చేసికొనవలెను. పిమ్మట చిత్రము ర లోని కమ్ములను చిత్రము 3లోనిరీతిగ పైకి చేరవేసికొని ముందు చేసికొనిన పెద్దపలయము ను వంపుకమ్ములవెలుపల పెట్టుకొని(చిత్రము 3,ప) ల,ల,ల, అనుచోటులందు వంపుకమ్ములను పలయ మునకు సన్ననితంతికమ్మి తో కట్టవలెను. పిమ్మట చిత్రముగలో నుండురీతిగ నొక కమ్మిని వంచుకొని దానికి చిత్రము 3 లోని 4 వంటి కమ్ములను మూ టిని చిత్రము 2 నందలి విధముగ విగించవలెను. ఈమూడుకమ్ములను ఉట్టి యందలి ఎ, ఏ, ఐ, అను మూడు వంపులకు గాని,

చిత్రము ర లో జూపినవిధముగ చ అను ఒ, ఓ, ఔ, అను కమ్ములకుగాని చిత్రము 3 కమ్ములను జ అను పలయమునకు విగించవ నందు వ పద్ధ మూపినవిధముగ విగించవలెను. ఇట్లు చేయుటలో మొదట మూడు అపుడు ఉట్టి పూర్తియగును.

(All rights reserved)

క

శి—నమస్కారము.

గు—దీర్ఘాయు రస్తు! హరుమందుము.

శి—క్రిమరాష్ట్రవారు వ్రాసిన విషయము లయిపోయినవా? ఇంకను మన్నవా?

గు—ఇక లేవు, కాని యింతవఱకును తెప్పిన విషయముల వారమునా, కొన్ని హిందువులేచరిత్రాంతములతోఁ గూర్చి, మనన వికల్పములు ఆయన మనసు తెప్పినారు. కావలయునన్న, ఆసంతోషకనము నా శక్తికాలఁదొడె దెలుగున నీ కిత్తును వినిపించెనను.

శి—“మనసున కెక్కునట్లు” అని మీర చెప్పుచున్నాను. విషయము ప్రకాశాఖ్యమున కాయువు పట్టయిన దేశపాలన మయ్యెను. అక్కడలే దనువాఁడను హిందువు? కాని, వేదవేత్త యావ్యవస్థలు వివరించెప్పు ముండుగా సంభాషించు కష్టము నుపసంహరింపఁగలము. చేరియత్తలు నలుపుకొనుచు మిన్నక యాయనముగ మునైపు చూచుచుండునట్లు, శేటి ప్రసంగములో నేను మూరికిఁ దాళము వైచుకొని యూరక విమమండ నలవినవాఁడనే కాదు.

గు—ఆ శేటిల జరుగును? సుతిలేని పాట యందునా? నాశ్రమ కొంత రగ్గిందుటకును, విషయములను మఱింత విస్తృతముగా నాచేఁ తెప్పిందుటకును నడుమనడుమ నీనాలుకయను గొంత యాడుమండె నలయును.

శి—చిత్తము.

గు—ఒక మహారాజ్యము తీర్థమై శిథిలమై నశించుచోవు మిన్నప్పుడు, మట్టువట్టి నేమికోవిరుదంతు విత్తకాములును, రాజ్యకాములును సాగ్యప్రియంబి యధికారబలమును సంపాదించికొనుట కల్లాడుమందురు—అనుచిత్తము దేశవిశ్రేణు మనకు బోధించుచున్నవి.

దీనిని సాక్షముగా, కేవల ముక్తకాయుడై నుండునీ ప్రాంతీ స్థితికిఁగా కంపెనీనాగు, మనుయము కనిపట్టి భిక్షిచ్చక నస్త్రీనిలహించును తాము నాగుకొనిరి. అప్పటి పరిస్థితు లముట్టి ప్రజలు పే నీలిన పన్ను బదిలీకరణంబులుగా మండి యుండవచ్చును.

శి—ఆపరిస్థితు లేమైయుండును?

గు—శీమంతము పూర్ణముగా నుండెను. మోగవ్రాజ్య స్థానము హిందుకు నిర్ణయగా మండి బ్రాహ్మ ముందుండెను. మోగవ్రాజ్య క్షత్రులుగఁ జివరవాండు ప్రజా వివేకమైన పరిపాలనము చేసెను. అదిని కాలములో సంధి విరివిన గురువులకు శిక్షింపుగా ననము కావలసియుండె ను. ఆందుచేఁ బ్రభువులకుఁ బ్రజలు బరుచైన పన్ను లప్పుడు చెల్లించి ముండునచ్చును.

శి—అది ప్రమాదముగాఁ గొని యంగ్ల ప్రభువు లట్టి పన్నులు వేసి ననుట వాదించుచున్నారని జనుకఁ జెప్పినారు.

గు—ఓహు; ఆవాద యిప్పు డధికమైనది. నిజము—పన్నులు విధించుచున్నారో అగుస్థితులకు మోగలలకు పట్టువిడుపు లుండెడివి. ఇక కుల్క ప్రాంతానిరాష్ట్రవికాసములకు నాడు యంగ్లేష ప్రభువు లొకపైఠానమున చేరిపోకుండు యధావిధిగాఁ బన్నులు విధించుచే రుండునట్లు అదే, ఆమపు యిత్తముగోపాటు ప్రజాకష్టమును తెచ్చునున్నది.

శి—ప్రజల తృప్తియే మాకుఁ గావలయును, అది మామానవం మంగళము మత్తు శి—అనుమాటలు చెప్పుచు మనకోసమే వారు హిందూదేశపరిపాలన భారము విహించుచున్నట్లు చెప్పుచుతి. శిశువుల గూర్తె పుచ్చుకొని, కావని బ్రాత్రతోఁ జక్కగాఁ గానాడి యభివృద్ధిచేసి, వానికి యుక్తవయస్సు రాఁగానే వారి యాప్తివారి కినుమడిగా నప్పగించు పరోపకారమురా యజులవలె వ్రాతలు వ్రాయదురే!

సు—అదన్నియు దరువార బయలుదేరిన
క్రితంబియు. మను రాజ్యము స్పృహచేరికొను
కాదని ప్రాధానములు. ప్రహ్లాదమునకు భార్య
రాజ్యమును దను చేరిలో నుంచికొని చప్పరించుచున్న
తప్పు బాధకొనుటకు గల్పించినకారణములు.

శి—అట్లే, ప్రహ్లాదాజ్యమునకును పేరుపడిన
దైవు మన్ని నుమహాపురుషులు మన కెదరువ కపలాకులే
యని చెప్పవలయును గాఁబోలు.

సు—సందేహ మేమి? మన కపకారకులు గాని,
తమదేశమువారికి మహాపకారకులే.

శ్రేష్ఠగారును, వారప్రేక్షింగుగారును, తదితరులను
దేశికులను దేశికులను మన కేరవలయుననియినాను.
ఆ యమితధనరాసులు తమవారు భూమయ్యలందులు
గల్పించుకొని నుభవకుటకు సాధనధూతము లైనవి.
అట్లే యింగ్లండుయొక్కయు, అమెరికానుయొక్క
యు వ్యాపారవ్యాప్తికి, వర్తకాభివృద్ధికి, ప్రధాన
ము లైనవి. వారి వర్తకవ్యాపారాభివృద్ధిలో వ్యాప
కర్తవ్యాపారాభివృద్ధియందుకు ముఖ్య ప్రాధాన్యము.

అం చాశ్చర్య మేమియు లేదు. ఈప్రిండియా
కంపెనీవారు వాణిజ్యముచే దచ్చు గడించుకొనుటకు
మొదట మనదేశములో గాలు పెట్టివారుగాని, మనకు
బ్రతువులై మనల నుద్ధరించుటకు రాలేదు. అప్పుప్రవేశ
మునఁ బాలకులైనపీమ్మబుఁ గూడ, బ్రతిష్ఠాపరమునం
దును లాత్కలికస్వలాభములే వారు మాచుకొనుచుం
డిగాఁ హిందూదేశభావనకల్యమున వృద్ధి గలిగి
ప్రవర్తింపలేదు. ప్రభుత్వబాధ్యాలకులము లగపలు
చుట కప్రాధిక్యము మనదేశము బా గిందుక పరిగణించి
నను, అది యింగ్లండుయొక్క హిందూదేశభావన, వాని
వ్యాపారాభివృద్ధిని బహిష్కరించుటకు బాధ్యమముగా
నుండునట్లు మాచుకొని మఱి వ్యవహరించెడువారు.

శి—ప్రతిదినాని ప్రభుత్వవ్యాప్తికి ప్రభుత్వము
మన భారతధూమి నిచ్చినమి టైనదిన్నమాట. మొ

క్రొత్తాంబముఁ గ్రొత్తాంబముఁ గ్రొత్తాంబముఁ మట్లే
యున్నదిన్నమాట.

సు—అట్లే యున్నఁ గొంత మేలే. అంతకంత
కాచ్యుతి యెక్కువగుచున్నది.

శి—కారణములు?

సు—అనేకము లున్నవి. ఇంగ్లండులో యంగ్ల
కర్మాగారము లెక్కువగుచున్నకొలదిని, మనదేశము
నుండి వానికై ముద్రాదారుల యెనుచును హెచ్చు
కావలసివచ్చినది. అఫ్ఘాన్లీల పరిపాషణముకై దిగు
బానిసలను పోషించుటకు యింగ్లండును అవ్యామము
గా విధింపవలసివచ్చినది. బొంది యొకచోటను దెంద
యొకచోటను నుండు పరిపాలనము ప్రబల్యప్రకరము
గా నుండఁజూడు. మనకు బదార్థనప్తియు, వారి కర్థ
పుష్టియుఁ బ్రస్తుతిపరిపాలనఫలములుగాఁ గాన్పించు
చున్నవి.

శి—మాకు హిందూదేశమును పాడుచేయవల
యునను దురుద్దేశము లేదు. ప్రబాత్యముఁ గోరియే
పన్నులు వేసి యితరదేశములలో వాణిజ్యవహార
ములు నడపుచున్నాము. హిందూదేశమునకుఁ గొంచెము
నష్టమును లంకాపైరువారి కిండుక లాభమును సంభవిం
చుచున్నయెడల, నవి యానుమంగికముగా నచ్చుచున్న
వి గాని మేము బుద్ధిపూర్వకముగాఁ దెచ్చుచుండుటచే
నవచ్చుట లేదు—అని యాంగ్లప్రభువులో వారిపక్షము
వారో చెప్పిన నపుడు మీ కేమి చెప్పెదరు?

సు—వారు పీరు చెప్పనక్కఱలేదు—ఈ మా
టలు మంత్రి మెగ్నాన్లుగారే చెప్పినారు. కాని యవి
విశ్వాసపాత్రములుమాత్రము గావు.

చేనిలోఁ జొచ్చి యొకఁడు గోఁగాకులు గోయు
దుండఁగాఁ జూచి భూస్వామి వచ్చి యతనిని బట్టుకొని
కొట్టబోయినాడెట్లు. అంతట నాదారిఁ బోవుచున్న
మునఁ బట్టుకొని—వానిముక్తి, వానిని విడుదలచున్నామని,
నవరిపెట్టుచు—అని పలికినాడెట్లు. "మరిలేనినాడైనఁ
దేశము కంఠియాకులనినాడెనని చురనాకులనినాడెనని

బోక తిన్నగా నొనునంత దేక తోలు వాడెను?" అని పంలుకాపు ప్రశ్నించివాడట. కనుక భాధము తను తెలియునాడెనో వచ్చుచున్నను, దానివలన నెట్లును తాము ప్రశ్నేశించి పోలించుమిన్న తెలియునాడెనో కలుగుచున్నను కాక తాళితులులు గాఁబారుట.

१—కాకతాళితులులు గావు, కావలయునని చేయుచున్న వానివలెనే కాన్పించుచున్నవి.

గు—అవును, సుప్రసిద్ధాంశ్చయ్యశ్వనివ్యాలును ములలోఁ జూక, వేదావంతులని నీవనుచి, కఠివములైన పక్షిక్షులలో నున్నట్లుచేపట్టి, మిఠిలేములో కలెత్తుకులుగాను, గవర్నరులుగాను పనిచేసినవారు వివేకహీనులయి పోవలెనుననుచున్నావని చెప్పుచు నీయనెను.

२—పాపములొకయేక రావచ్చును రావేండ్లు రావచ్చునుగాని, యెల్లకాల మేకరీతిగా సంభవించుచున్నది ప్రమాదజన్య మెట్లగును?

గు—ఒకసారి ప్రమాదములోఁ బడినవారితరులు చెప్పిన మాటలు విని తరువాతఁ జక్కఁబడుదురు.

అయ్యలూ! దేశావర్థకారులగు నినుపదారులమితియిగా వేసి ప్రజలకుఁ నూతు దేశంబుఁ జేయుచున్నారు పొక్షితపు రెయిలుబాడిగలు చేయుచు స్వదేశ వ్యాపారములఁ జంపుచున్నారు. మీదేశపు వణిజులకు మేలుచేయు తలంపుతో గునుచున్నట్లు బలియిచ్చగా తమ స్వర్థినివాంఛియు నుండు నీయుల కన్యాయము చేయుచున్నారు—అనిచేత నా మధురేశక్రియగాఁజేసి నిల్లుకట్టుకొని చిరకాలమునుండి మొలులు చెట్టుకొను చొప్పునకుడి, “ఇన్నియు మర్త్యబుంధ్యులగు నజంతువువిశ్వప్రజలయొక్కయు, అనాలోచితముగా వారి పక్ష ములంబించి వాదించు ఇంగ్లండులోని కొందఱు అవి వేకులయొక్కయుఁ బ్రలాపము” అని ప్రభువులు విరసించుచున్నారని యామాటలు బాటించుచుండుట లేదు.

३—మేలుకొని నిద్రించుచున్నవారి వెవరు లేవఁగలరు?

గు—కనుక, ఈ శిష్టువాళ్లున్నయుఁ బ్రమాద జన్యములని చెప్పి వారి శిష్టకడకుఁ బోవుచుండు “నిందాబద్ధులై నను నీయవారిని గొనునె ముట్టుకైన వ్యాధులను కొడికట్టుకొనకమానదు, అది శిష్టము” అని చెప్పి యావర్త్యబుంధియు వారి నీతి కాకోపించి చెప్పట యుచితము.

४—అర్థబోలువులగు వర్తకుల బృందమునుండి హిందూదేశపాలకులు విశ్వేశ్వరస్వమును ప్రతిష్ఠాపనచేయిలోనికి వచ్చినవినునాటి, వానివ్యాకృతంబులయై న భాష వములందక్క నవ్యుభాధ మేమియు లేదన్నమాట.

గు—అంతే! రాజా దేశాంశసంభూతుఁ డను శిష్టావముగల ఆమాయకప్రపంచే జిహ్వావంతులబలంబు నీయుములైన వై వశానుములుగాఁ గల వులనుచున్నాఁడు. “నాస్త్వేనైవకాభిము ప్రేక్షితుమందఁ నూర్చి యింకె యా భవ్యునునె. అధికముల్యముతో నామయితా భవేతు ఇంద్రునిభాధయు నుంబొందుకొని భవ్యునినై నది.” అని యొకరు చెప్పివారు.

५—చారిత్రవిషయత్యక్తమైన యాపువాది చాలును. ముందు ప్రసంగమునకుఁ బోదము.

గు—“విదీప్రజ్యప్రయోజనములకై మనము చచ్చించుమిన్న భవి మిత్యమిత్యముగా నున్నది; నీయిం దేశాభివృద్ధి చేయు జన్యము మర్త్యబుంధ్యముగా నున్నది” అని మెదానబ్బుగారు వ్రాసివారు.

రెయిళ్లుమున్న నవానికొక పెద్దపెద్ద మొత్తములు వ్యయించుచున్నారు. శిష్టజాతులగు వములు గావించుటకు వలయు భనము లేకున్నది. పరిపాలకజాతి వారు చేయు సుష్కోషములలో నిరాధారులై భాగపడుచుండు పరిపాలితవిద్రప్రజల నిట్టార్పులు వినఁబడకున్నవి.

మనదేశమునుండి వసూలుచేసిన శుల్కపుటాదాయములో విశేషభాగము దేశము దాటిపోయి విదేశములలో మేలయి ద్రవ్యై, మిచ్చిటివారికి భాగరీ యుచున్నది. ఈమాట మంత్రిగారే యొప్పుకొని చెప్పచున్నారు.

ఇంకొక యవధము గప్పట్టుచున్నది.

శి—అది యేది?

సు—పన్ను భారము దరిద్రులపై వర్తింపకముగా బడుచున్నది; తిరిగియున్నది—మార్గముగా భవనములపై—మిక్కిలి తేలికగా భవనమున్నది. కనుక, పన్ను కొన కట్టించి ద్రులను రక్షించు మీమాటయే, భవనముల కొనకొనక, కనుక కాధారముగా బడుచున్నది. “ఇదే మన మీమాటాశ్చర్యమిదియనుకోవలసి మహాకలంకము, ఆత్మీయముగా నుండినదై మహాకలంకము మహ్న.....” అని సర్ వీ. కాటన్ గారు వ్రాసినారు.

శి—బుద్ధిమంతులగు మన ప్రభుత్వమువారు ఈ విషయమున భాగ్యవంతులను ముఖ్యగా పోషింప బక్కవారగు దరిద్రుల నేల బాధ పెట్టుచున్నారా?

సు—దానికి రెండుకారణము లగపడుచున్నవి. ఇండియాలో మనకు బ్రిటిషువారందఱును భవన పోకెటిలోఁ జేరినవారు. కనుక భవనంతులను పన్ను లనే బాధించినయెడల, వారికిఁగూడ అబాధ తగులక మానదు.

శి—సరియే, భండవ హేతువు?

సు—అదియే ప్రధాన హేతువు. బ్రిటిషురిపాలనకు పరిపూర్ణమును, విదేశములకు; అది యింకను సెక్సుపాటి లోతుగా నాటుకొనలేదు. దాని కనలో కొంత భాగమును కాటవారు. భాగ్యవంతులను పన్ను భిక్షులను అత సమ లగునీల పైపారలనుండియే దాని కాలోద్భాటు రావలయును. వారికి సమ్యక్మైనట్లే తల్కివచ్చు ముఠాములు చేయవలెను. కాగానినాగా కిది కనుపాలములు పన్నునునే తేలికముగా నుండు యెలకును అనుమాలములుగా నుండును; కిరి భాగకము లైనవే వారిని బాధకములుగా నుండును. కనుక నీయుధియుల మాటలను పరిపాలకుల చెవి కెక్కి వారి కాదరణప్రాప్తము లగుచున్నవి.

మొదలుగా బరిసరిపాలనములను నేనామము నుర్విధికముగా నుండును.

శి—ఎందుచేత?

సు—విదేశీయ ప్రభువులు స్వసంరక్షణార్థము భృతకనైపుల ననేకుల చేర్చునుకొని వారిని యుద్ధావసరములందును శాంతిసమయములందును గూడ క్షరించుచుండక పట్టెను. ఇప్పుడేమిదే ప్రభువు లను నేమో, గౌరవాపరాధనే నీవము లేచ్చి స్థిరమైయుండగా తెల్లకొని, యువత్వముయములందు గాఢమనంజెమింపి అప్పులను వాచ్చియు ప్రజలనుండి తొక్కొక ముఠులగా కన్ను కొని వారిని బాధించి ప్రమాదములు చేర్చుకొందురు.

శి—రెయిల్వేలుగూడఁ బ్రజోపకారక మగు తటాకాదినిర్మాణమున కడ్డువచ్చుచున్నవని వసుకఁ జెప్పినారు; కాని పాపము! అది కఠవుబాధలు కొంత మాత్రం తగ్గించుచున్నట్లున్నది.

సు—దానికి బ్రహ్మత్తరము వసుకఁ జెప్పిరిని, ముంచి వాపు కాబోలు.

శి—నీమతి?

సు—లోగము దెచ్చుకొని కుదుర్చుకొనుటకుం టె, లోగము రాకుండఁ జేసికొనఁ బ్రయత్నించుట ముంచిదని.

అదియుఁ గాక, యెప్పుడో కఠవుకాలములం గాననుండుమనల చ్చు విధ్యుత్ బాధకములను నుండు మాద్యముల నెవడు నెత్తిమీఁదఁ జెట్టుకొనఁజూచును? అది, గాలివానలు పచ్చినప్పుడు ప్రాణసంరక్షణార్థ మున రోగనశితమున ముఠాములు కట్టెను. కాగాని నిర్బందిపెట్టుకొనిన ట్లుండును.

వహనసాధనములుగానైన సర్ వీ. కాటన్ గారు ఇండియాలోని రెయిల్వేలను మెచ్చుకొనక—“హిందూ దేశమునకు నేడు గావలయునవి నీటిపాటలు, వాని ప్రయోజనములు బహుముఖములుగాను రెయిల్వేలు నెఱవేర్చుచున్నవి. కాలువలు ద్రివిధ వానిలైఁ అన్నదొగ పడలుల నడిపునెడల, నవి చౌకగా నెరిగిసరైన నతి సేగముతో నొక కాలముండి యొక కాలము కలిపి

గలవు. అట్టికొలదిగా ప్రత్యేక కష్టము, రయిశ్యము నిర్మించుటకు కష్టమునుండి పరిహారము కలదుగాని” అని ప్రాసాదము.

“ధనోత్పాదనానుపాదముగా నేర్పాటులు గావించుటకును, అట్టివి నొందుకొనుటకై కష్టము జనుచును, అందును పట్టి అది కష్టప్రాప్తిని నిర్మించుట గారు సత్యము గనిపట్టి చెప్పివారు.

శి—అట్టి యేర్పాటు లేల చేయకున్నాడు?

గు—చోట్టున గారు నెలవిచ్చినట్లు—వాగదర్శకులకు నాశాస్త్రాధిపతియనుటకు, తమకుండు నిష్కర్మములో ముందు సత్వోత్తమమునాటికి అట్లుగా ప్రత్యేక యధికారము చూపించి తాము బాసుపడుటకే పట్టినా ననియును, తాము ప్రతిపదాధిపతియై నిర్మించునందుకు అప్రత్యేకముగా చేయించును, తమ పక్షమునై తక్కువారందఱు దాసబలమువలె బాటుపడి భోగ ప్రదానములు నమింపించుటకు నదియును భావించుకొని, వారి రాజ్యాంగనిత్యములు, వారి నాశిష్టావస్థలు, వారి నీతి, సమస్తము తదనుగుణముగా నమర్చిపెట్టుకొని ప్రవర్తించుచున్నాడు—అట్టియే ముఖ్యమునకు సత్వోత్తమములకు నేర్పాటులు వారు చేయకుండుటకు చేతువుగాఁ జూపట్టుచున్నది.

శి—నాకుండ్రయమందలియును, నోరుగా శ్వేతశిఖరమునకు చెప్పినట్లు చూచును. అట్లు చెప్పిన దాంట్లములలో అట్లుయొకటిగా జూచుచు కష్టములకు బలకరముగా మఱియొకరైన కష్టమేనా?

గు—నాశ్చక్ర యోగినిగ్ధుగా నిర్మించినాడు— “హిందూదేశముయందు నివృత్తు ప్రాప్తికి బలకరము, యొకటి మఱియొకటిని దీడించి తా బాసుపడు సథ భూధనునిబాహ్యపద్ధతి.”

శి—అయినదప్పిరి హిందూదేశదారిద్ర్యపేతువు లేని?

గు—ఇది— “పామరజనులకు విద్య గలపకుండుట, గ్రామములకు సత్వోత్తమమును గాపాడుచు

వానిని పసిగా నుంచకుండుట, దుర్విద్రజనులను దురుకుటేరములలో పెట్టుకొనుట, ముఖముల నామమున కృత్రిములు చేసేపకుండుట, శిష్యకాండ కనుబాలముగా అన్వయించుకొనుట వానియందు, శ్వేతశిఖరమునకు దిగు ప్రాశస్త్యము గావించి దాని సభివృద్ధిపఱుపఁకుండుట, శిష్యులైనాశ్చక్రములను చోషించు కుచి చేయుట, ప్రాశస్త్యము నిర్మించుట, శిష్యులముల మున్నగు సత్వములను పెట్టుకొనుట వానిచేతనో బద్ధి ప్రతిపాదరాక్రమించుకొనుట నాచపకుండుట, లండనువారికి లాభకరముగా నాదాకినిమయప్రచారపు నేర్పాటులు గావించుట మానకుండుట.”

శి—పెద్దబాదితా యిచ్చినాశ! స్వదేశవర్తక విషయమున విశేషముచేయవలెనని బుద్ధిచేసి దినుమతి బారిపులు చేయుట నుంచి దిందురుగదా, అట్లు చేసిన విషయమున, విదేశలోని బూర్వము నువనాకు చేకొనుచుండెడు చేతిపనులు — చచ్చిపడిపోయినవి — మరల బ్రతికి తలయెత్తునా?

గు—నిత్యశేమి? పోనీ, యెత్తనే యనుకొంచును. నిత్యశేమి, స్వదేశవర్తకవిషయము లభివృద్ధిచేయుట. అందు బలకరములకు జల్లెటనుండి కొంచెము జనులు చారా? అట్లు వచ్చుచునునది బాలములపై జనసమృద్ధులు తగ్గదా? మిగిలినజనులకు బండినపంటలనది బూర్వముకంటె నెక్కువ లిండి దొరకదా?

శి—ఔను, పంటలనది గొంచుకును, కూలిలనది గొంచుకును మాను దొరకగలదు.

గు—అట్లున్నప్పుడు ముఖములను బాహ్యోత్పాదక శక్తి ప్రసము.

శి—అట్లున్నప్పుడు ముఖములను బాహ్యోత్పాదక శక్తి ప్రసము. అది శేవలము పరమేశ్వరానుగ్రహమాచకము.

శి—అయ్యో! అట్లునున్నాశేమి?

గు—నేను గాను, రమేశచంద్రదత్తుగారి చెప్పినట్లుగాను. పామరజనులు చేయించుటచేసి; కష్టములను బట్టి అమితిముగా బలకర; అదాయపు

మొత్తములో మూడవవంతు లేకమునుండి పరచేతమున
కు బంధువులను మిమ్ము—ఇట్టివిధానము ప్రపంచము
లోని గోత్రాధిపతియైన కాశ్యపాచార్యులను మునుముగ
మిగిలినవారి కంటెలు పోయిన పంపిణీయైనను ముగియవు.
అయ్యి వాస్తవ్యులకును పక్షియనుమను యోగిష్ట
వకును సమానముగానే యుండును గాని భిన్నముగా
బంధువాలవు. అంతియా లేదు ఇట్టిదేశ మింటను
అంతరికామియైతే మునుముగ ప్రపంచమునులే కావల
దులు. ఇట్టిభిన్నములలో అంతియా ప్రాశస్త్యముగలదై
వర్ధమానమునుమందునెడల, 7ది యతిమానుషమైన
యగుచురైవసంఘటన మగును.”

మఱియు—

1—ఇంక నెవరైన నట్లు చెప్పిరాయేమి?

సు—సరిగా నట్లు గారు, ఆభావ మిచ్చు
మాటలే మొత్తి పుట్టినట్లుగా కట్టు కలికివారు—“ఏది
యట్లున్నను, మొత్తముగిరియ, ముగియె కంటి నేడములు
రుజావుపటిచి మోపవచ్చును—1. మన పరిపాలన
మిమిల్చి ముగియకము. 2. పొంపూలేకము కంటి ముగము
నీరముగాం బ్రవర్తించినాము.”

1—మంత్రిగారి నోటినుండి కడుగాటుమాటు
బాపుతే! కాని దానివ్యయము! దానివ్యయము! అందుకు
గదా, మనదేశములో గానుభ్యుచి సగుటాదాయ మె
ట్లున్నది?

సు—ప్రభుత్వమువారి యజ్ఞపై దయారు
చేయబడిన ఇక్కరముబట్టి యిక్కర యాగిరియంక
లను గనుము:—

సంవత్సరము	సంవత్సరము	సంవత్సరము	సంవత్సరము
1881	1901	1921	సగటు
27	80	74	27
100	120	878	25
37	25	19.7	

1—ప్రభుత్వప్రతి వచ్చుబడి హెచ్చుచున్న
ట్లుచేసిన గాని, దానికి ప్రభుత్వములు హెచ్చుతో
చెప్పక తీరును.

సు—ప్రభాపరిపాలనమక్రింద మన్న లేకములో
అధికములను మిమ్ములను వేమిటి హెచ్చించుచు
గాని, అతరుల వెలుల హెచ్చిన కనుటానువు చెప్పి,
యెన్నతోవ్యయము చేసినామని వెల్లడిచి వ్యయ
భిక్య ముచుండు మన దేశములో మునుముగ కలు
లేదు. ఇట్టివ్యయములనుగాని యాగిరియముల విమ
ము—“మీరానలునిండెట్టి వట్టి దేశమునై బహుము
గ మునును వానవాము; అరాధకమియించు వట్టి కము
యించునట్లు నియమించుకములు చేసి, ప్రజలు విశ్మ
ముముగా కాలముగా ప్రసక్తుకట్టి యేర్పాటుల చేసి
వాదు; యాకర్తేళమును పాపాలతోను, వ్యాఖ్యాన
ములతోను, నోష్టతోను, గయిల్లతోను, కామాల
తోను, నింక ప్రభావర్ధమువకును వాలోజ్యమువకును
ప్రాశస్త్యము గలిగించినాము — అని చెప్పిన ప్రభా
జనము లేదు. ప్రజలకు దివటకు కాలిన తిండి లేన
ప్పుడును, మన పరిపాలనవ్యయభాగము లేకము కలింపం
కాలనప్పుడును, అది యున్నను “వ్యక్తమగును.”

మఱియొక యన్యాయ మన్నది.

1—అది యేది?

సు—ప్రజలు చెల్లించు పన్నులనుండి పెద్దపెద్ద
నేతదములు వుచ్చుకొని, అట్టియందులు మించి లోకజ్ఞ
తను వ్యవహారములందును సంపాదించుకొని యున్న
ములు నాదించుకొనిన సెట్టి, దేశములోనే యుండి,
తను బాధిబానుభవముల నుపయోగించి తను తను
వారివారికి ఇక్కరి యాగిరియము చేర్చి, దేశపునోభి
వృద్ధికి దోష్టమును, హ్వలోకపానావ్యవసరదాయము.

ఇక మనదేశపు పెద్దయుద్యోగులైన దొరలు
పొంపూలేకము హెచ్చు తిని, వారిలో బరపాలనాను
భవము సంపాదించుకొని, యున్నోగాసంతికము దుట్టువం
దను లేకమువకు బోయి, పెన్నులు లనుభవించును నటం

గొనుచున్నా, అది శిష్యులచేతనే కాదు మీరే చేసిన
మనై యును. ఇది యవ్యాయము గాదా?

శి—ఓహ, గురువార్యమే. మన కీవారిద్దఱు
నిమిత్తము ప్రాంతమున నెల్ల విధివిధానములను
లగు సర్వప్రార్థనలు చెప్పినారో నెలవిందు.

గు—అట్లుగా రిట్లు చెప్పినారు :—“వైకుంఠము
ప్రస్తుతము కలదియనున్న యశ్వినీనాథుని హోదానై,
వారి నీతిని బాగుపటుచుట కాసనములచేతఁ గాదు.
కలకత్తిలోను లంఘనముగా నున్న శిష్యులు బలవర్తియి
మనై పొందునోరేమునకుఁ బ్రతిభుఁడును పునఁదేయు
మిన్ను వ్యవహారములను నీవారములు జేరఁబోయినఁ
గాని, యాప్రయోజనము నెఱవేఱఁజాలదు. అంత
మాత్రమునను మూలకారణ మాయవ్యమునిగూర్చును
సందలిలోపము గాని కాసననిర్మాణభాదోపము గాదు.
అశ్వినీవైకుంఠమునందు గ్రహముల జేరి యిశ్వ
మార్గము లన్నియు నిష్ఫలములు.”

శి—మెగ్గానట్లుమంత్రిగారివిషయమున నేమైనఁ
చెప్పినారా?

గు—ఇట్లు చెప్పినారు :—“బ్రిటిష్రాజ్య మిప్పు
డిండియామీద వేసి దానికే యంటగట్టుచున్న
వ్యయభారము వ్యాయముగాఁ బంచి సరదునెడల,
హిందూదేశపాలకులు గొప్పసంస్కారములు ప్రారం
భించి దేశభాగ్య మభివృద్ధి నొందింపఁజలరు. అది
చాలును; అంతకంటె పెక్కువ యేమియుఁ జేయ
వచ్చును.”

శి—గుమారప్పపండితుఁడుగారి యాప్రాయ
పామి?

గు—హిందూదేశముమే హృదయములం దిదు
కొని, యభివృద్ధియు మునునొందునై న మంతయులు

చేసికొని, పరివాలకర్మవృత్తియులు నాగింపింతుమన్నఁ
చిక్క విందమునకేపు. బాదాయము చిట్టిశివయోగ
కరముగా వినియోగింపఁబడునీదు. నన్ను గూఢముగా
నెచ్చు ప్రతిపాదాయమును ప్రజలయొక్క వస్త్రా
తప్పించితిని, వారి యుత్సాహక్రమాశక్తులను హెచ్చు
చేయుమండకలెను.

వైకవాపథలో మన్న చేయవ్యాపారములు గు
ల్కగులములఁ బరిహరింపఁబడునప్పుడు, కలకత్తానా
మనేత జయచూలముల కట్టి హానియుఁ బొందఁపనప్పు
డు, గింకిలేక వస్తుండు ప్రజలై పరివృత్తమునను,
భోగపరాధులమును అగు దేశపరిపాలనమును భరించు
భారము పడనప్పుడు, హిందూదేశమాత యొసఁగిన యా
భ్యుదయములను నుజేసులైచవాని దేశపరిపాలనభారవ
హానియనఁ బొందఁగి నిర్బంధింపఁబడునప్పుడు, బూర్వ
ప్రజులము ప్రజలను వివృతము హిందూదేశపు బాదా
యము వ్యయింపఁబడునప్పుడు, ప్రభుత్వమువాని చరి
త్రము చుక్కలును గనపట్టి ప్రజాశివాయుధతో—అది
అను వినిపింపఁగలుగు—అయిక్కలను దిగ్విజయము,
పాలప్రవాహపుములు దేశముమనకుఁ బ్రతిహత
ముగాఁ బ్రసరింపనప్పుడు, ఇటు పోవుదమా? అటు
పోవుదమా? అను సంజేహము పోషముపట్లనెల్లఁ బరి
వాలకులు గొంపిని శిక్షింపనై మన మార్గమునే గొన్న
కాని ముందునొకప్పుడు—అప్పుడే, గూర్వా
వృత్తియు కర్మాభివృద్ధి కలుగఁజలను. ఆయవ్యయనిష్ఠ
మంతికార మందె యుల ప్రజల చేతులలోనికి వచ్చివఁ
గాని యుద్ధములు జరుగఁజాలవు. దుష్కారములతో నుమా
రవ్వగా దేశముయము ముగించినారు. ముచునుగూడ
నేటిప్రసంగ మింతటితో విరమింపఁజేయుదము.

శి—చిత్తము! నమస్కారము!

గు—మనఁ భవ!

ఓయికళిరాత్మ నన్ను కసాయివాని
ఇంటివాకిట బంధింప నెందినావె
ఏ నొనర్చిన యపకార మేమి గలదు
కనవుచే నీటిచే మను పశువు నగుట.
ఇంతకాలంబు బ్రీతి పాలించి కడకు
మునలితనమున నట్టేట ముంప దలెనో
మృత్యుముఖమునఁ బడ విచారింపఁ గాని
దయయు, ధర్మంబు నొకయింతఁ దగ్గఁపవలదో.

కండ్ లుండిన యన్నాళ్లు కొతుకమున
క్షీరపీఠూపధారాభిషేచనమున
నీకు బొట్టల పొట్టల నింపినాను
తలఁపులందెల్ల నీమేలె తలఁచినాను.

క్షీరములఁ గ్రోలి న్ననములఁ జెడినట్లు,
పున్నెమని పోన సావంబు వొలసినట్లు,
కటికవానికి నన్ను విక్రయమొనర్చ
అర్థలోభంబు నీమది నలమికొనెనో.

పుట్టినింటకె గిట్టఁగ బుద్ధి పొడమి
బడుగు దేహంబుతో నెల్లొ బ్రతికియుంటి
కాని నీదిత్తవృత్తిని గాంచనైతి
తేనఁ బూసిన కల్తివై తేరినావు.

కొడుకులకుఁ దోడు నే జత గూర్చినాను
దుక్కిలెట్లను పాలమును దున్నుకొఱకు,
పాడిఁ గల నాళ్లు దూడఁ బాఱుదోలి
పిదికె నీయాలు కాని నే బెంగఁగొనను.

పూల దువ్విసవారల తాల దువ్వఁ
గలదె మానవజాతికిఁ గాక జగతి ?
బడుగునై గాడి బండల బ్రతుకుచుంట
అది యసహ్యంబై నీ కోదయావహీన.

ముసలి తలిదండ్రులపయిని విసుగుఁ జెంది
లన్న పానంబు లొనఁగుట వ్యర్థమనుచు
దూరముగఁ బాఱుదోలెను దుష్టుఁ డొకఁడె
అన్నివిధముల నీసముఁ జైనవాఁడు !

కండలను గోరువెట్టిన కాలమెల్ల
కామధేనువువలె నన్ను గాదినావు
జవము నత్వమ్ము మెలమెల్ల జాతిపోన
ద్వారమున నివ్వ కొఱగాని దాన నైతి.

నేటితోఁ దీరె కర్షణ ! నీకు నాకు
భౌతికాయాతముణకర్మబంధనంబు,
తనువునుం బాసి, నా యవత్వములఁ బాసి
పోవుచున్నాను నీలోభబుద్ధికవిన.

హలికా ! హలికా ! నీ గృహంగణమును
దడుపుచున్నాను దుఃఖాగ్రుధార లడర
అంత్యసందేశ మొక్కింత యాలింపు
మానవత్వంబు కారుణ్య మయమటంచు.

అన్న ! పైరికా, నాదుప్రాణార్పణమున
నైన ననుతాపదీప్తుండ వగుచు ముద్దు
బిడ్డలను నీదుసుతులట్ల ప్రీతిఁ గనుము
కన్నకడుపొట యింత పల్కంగవలసె.

కాలం అతివ్యతిరేకంగా మారిపోతుంది.

ఆగర్భశ్రీమంతశబ్దం అనతికాలంలో అంత రించిపోతుంది. భూజ్ఞానే మాణిక్యం, ముక్కున ముగ్యం పెట్టుకుని పుట్టే బిడ్డల సంఖ్య ముమ్మందు తగ్గిపోయి తుదకు పూర్ణానుస్వార మవుతుంది. ప్రపంచంలోని నాగరక దేశాల్లో పున్న శాసననిర్మాత లందరూ సాంఘికసమస్య లకేసి దృష్టి తిప్పుతున్నారు. చీలికలూ ఎత్తు పల్లములూ పున్న సంఘాన్ని సరిసమానమైన ఒకచటంలో అతకడానికి ప్రయత్నాలు జరు గుతున్నాయి. స్వాట్నక రాజ్యం (Utopia) అని కొంతకాలంక్రిందటిదాకా వ్యవేకరించిన లోక సంస్కరణానికే కొంత ఆకృతి కలుగుతుంది. Communism, Socialism మొదలైనవి అర్థము కాని పెనుభూతములు కాక ఆలోచింపవలసిన సమస్య లవుతున్నాయి.

అరాచకం, దౌర్జన్యం, ప్రపంచంలో సంఘం అంతనీ యేలుతుంది అని కాదు: "అందరిదీ సమస్తమున్ను; ఎవరిదీ యేదీ కాదు" అనే స్వత్వరహితమైన State Control ఎన్నటికీ ఆచరణీయం కాదు. Competition కీ ఉన్నతాశయములకీ తా వివ్వని ఆవిధానం చాలా దుర్మార్గమైంది. సాంఘికజీవనంలో ఔన్నత్యం, ప్రజ్ఞకూ ఓరిమికీ కలిగినట్లు సోమరి తనానికీ, త్రాగుబోతుదనానికీ యెన్నడూ కలుగనేరదు. "Survival of the fittest" అనగా

అర్హతకే అగ్రస్థానం లభించటం స్పష్టమే సహజం.

అయితే ఇప్పుడు రాదగిన సంస్కరణ మట్లాంటి దంటే: నిర్వాహకులు నిరాశూటంగా సౌఖ్యజీవనం చేసేటందుకు, పొట్టనిండని పూటబజైముతో చాచుకుడా బ్రతక్కుండా కష్టపడే కూలిదాతిచేత చాకిరీ చేయిస్తూన్న సంఘవిధానం చచ్చిపోవాలి. భూగర్భంలో నజీవంగా పాతుకుపోయి గంటలకొలది వెతికిలా పడుక్కుని కష్టించి, జీవితశేషం అంతా ఊయవ్యాధిపీడితులై, వారు ప్రసాదించే రాక్షసిబాగ్గు యెవరినీ సుఖపెడుతుంది? అది నిజంగా రాక్షసిబాగ్గే! ప్రాణాలకి తిలోదకాలు విడిచి వారు ఆకాశం అంటుతూ నిర్మించే సాధాల్లో, వారు తెల్లవాళ్ళూ వింజామర్లు ఏచితే కాని నిద్రపట్టని సుకుమారులెవరు?—

“ఆగర్భశ్రీమంతులు!”

ఆమాటయే చెపుతుంది, వారు యెంత వరకూ సంఘంలో తమ స్థానాని కద్దులో పెట్టి పుట్టడంటారు—వారు పక్షమయూనత్తు యేమిటంటే ధనికుల గర్భవాసాన్ని జన్మించటమే! ఆ తెల్లదండ్రుల qualification కూడా అంతే. దినమంతా విలాసగృహాల్లో కాలం వెళ్లబుచ్చలేక ఆలలిస్తూ వ్యర్థబుల్లోమూచినా, యే గుజ్జిపుసందెవద్దమూచినా హాజరైపోతూ,

కష్టమన్నది మెరగకుండా జీవితం దుర్భరంచేసుకుంటూన్న సోమరితనం ప్రపంచానికి, సంఘానికి యేమి ప్రయోజనంగా వుంది?

ఫ్రాన్సు దేశంలోని ప్రజాసంచలనంవల్ల నూటయ్యైదేళ్లక్రిందట సంఘచట్టం అంతా మారిపోయింది. రత్నగర్భ యనబడు భూవన తిలో ప్రతిమానపుడీకీ హక్కు వుంది. అంతే కాని యేకాద్విమందికో—వారి సంఖ్య పెద్దదే కానీ—స్వత్వముండి తక్కినవారికి తేనెమసేలయైన లేవనట రాక్షసం. ఒక శతాబ్దముండి ఫ్రాన్సులో ప్రతివారికీ నగుపాటి భూస్థితి వుంటుంది. భూమి యావత్తు nationalise చేసి రష్యాస్థితి కేవలము పాశవం. అంతకంటె దార్జ్వ్య మేదంటే, భూవనతివల్ల ప్రస్తుతం యేర్పడివుండే మూడు తెగలు:— (1) అందు నిమిత్తమగు యేకత్వం పడకుండా శలానుభవం పొందే నేలకేసు; (2) అతనినిమిత్తమై భూమి మీద అమలుజరుపుతూ భుక్తశేవం భరించే పాలికాపు; (3) దేహంలోని సర్వశక్తి ధార పోసి అందుమీదనే స్వచ్ఛందపూజ పాటకజనం. పదిహేడవ శతాబ్దపు ఫ్రాన్సులో యిప్పటికెల్ల దేశంలోవలెనే భూవనతి అంతా లెక్కగా కొందరి అధీనమై వుండేది. ఆ భూస్వాముల కానుపూర్విగా ఆవసతులు జన్మస్వత్వమై వుండేవి. వారిపూర్వులు తమ రాజుల కే యుద్ధాలకో చేసిన సహాయానికిగాను ప్రతిఫలంగా ఆ వసతులు లభించేయి. వారొనర్చిన వీరచర్యలే నేటి మన I. P. C. ప్రకారం అయితే ఆజన్మ ద్విపాంతర వాసశిక్ష గడించివుండును. అట్లా వస

తులు పొందినవారికి కొంతకాలం దాకా బహిరపాయములనుండి దేశాన్ని రక్షించే బాధ్యత వుండేది. అందునిమిత్తమై సైనికదళాలను వారి స్వంతభిక్షుత్వతో తయారుచేసి వుంచేవారు. రానురాను నేల అక్షభవిత్వాన్న యీ శ్రీమంతు లందర్నీ ధనప్రాణపాయం లేకుండా కాపాడటానికయే (Defence) భిక్షు కూడా జనసామాన్యమే భరించవలసి వచ్చింది. అన్నాతురిత దుర్భరమైపోయి, తునకు సంఘమంతా సంతుభిత మైపోయింది.

వోల్టేరు (Voltaire) ఫ్రాంచిదేశమున ఆ నాటి కింకను ప్రసిద్ధికి రాని రాజకీయవేత్త. పదిహేనవ లూయీ (Louis XV) పరిపాలనూన్నరోజు అవి. వోల్టేరు ఒకనాడు నాటకాని కల్లేడు; మందుకున్న బాక్సు ఒకటి ఆక్రమించేడు. తర్వాత ధనాంశసంభూతుడైన లాజనుభూస్వామి (Duke of Lauzan) వచ్చేసరికి, నాటకశాలయజమాని అతివిసయపూర్వకంగా “ముందున్నీలు అన్నీ అమ్ముడుపోయేయి” అని ససిగేడు. మట్టిపురుగుకన్న జన్మతః ఔన్నత్యం లేని వోల్టేరుమీద ఆ భూస్వామికబాతుం ప్రసరించింది. “వాణ్ణి ఆవరికి గంటయ్యాండి” అన్నాడతను. అలాగు జరగడం అప్పట్లో వింతలేదు. Bastille (తైలు) లోకి గంటినకంటె నయమే యీప్రయోగమని యెంచి, వోల్టేరు బయటకి వచ్చేసి, లాజనుమీద అభియోగం తెచ్చేడు. కోర్టు విచారణలో ‘లాజనుతరపులాయరు ఇట్లా

స్తోత్రపాఠం ఆరంభించేడు:—“లాజను అంటే సామాన్యపుగృహస్థులు కారండి. వీరి ముత్రాత లా రోషెల్లు (La Rochelle) కోట ముట్టసిం చేడు. వీరి తాతగారే (Utrecht) యుద్ధము డచ్చివారివి ౧౫ ఖిరంగులు స్వాధీనపర్చు కున్నది.....అలాంటి ప్రభుకోటిలోవారు” —అంటూ యేకరుపుపెడుతూవుండగా అగ్ధోక్తిలోనే వోల్టేరు అన్నాడు, “కోర్టువారు మన్నించాలి; నావాదం యానత్తు ఆవీరులు మీద కాదు. ఈనాటికి, నాటకంలో నే వచ్చిచ్చి కొనుక్కున్న బాక్సులన్నీ, జన్మ యెత్తి మరియేకీ ముట్టించిమెరగని, యీ లాజను మీదనే!”

సోమరిభూస్వాముల విషయ పంథా వోల్టేరు చెప్పిన మాటల్లో యిమిడివుంది. రివల్యూషనుకి ఒకతాబ్బు ముందుగానే మేసి లాన్ (Massillon) అను విజ్ఞుడు వారి భావిపరి నం జోస్యంచెప్పెడు. వోల్టేరు, రూసో (Rousseau), పుస్తకాలుకూడా వ్రాసేడు. రూసో వ్రాసిన “Social Contract” చూచి, Idealist యొక్క పిచ్చివ్రాతలని నవ్వుకున్నాడు భూస్వాములంతా. కాల్లయిలు మాటలగా చెప్పి నట్టు, “ఆపుస్తకం రెండవకూర్పునకు భూస్వాముల చర్మమే వ్రేండుకి ఉపయోగించింది.” జన్మధనికుల కళాపరిసం వచ్చేసింది. రివల్యూషను మహాప్రవాహంలో నిమోగ్నతా లన్నీ నమమట్టమైపోయేయి. అది ముడలు క్రేంచి కర్ణకకుటుంబానికి కళ వచ్చింది. కర్ణకుడు తనొక శ్రీరక్తజన్మజైన ద్యౌక్కులా

నటించడు. అతని భార్యకు డచ్చెస్సు లా గుండాలనే ఆశయం లేదు. వారూ, వారి పొలమూ, వారిపిల్లలూ, నమస్తం అతిఆనంద మయంగా తృప్తిగా కనిపిస్తుంది.

ఇట్టి శాంతిసంతోషవాతావరణం అభివృద్ధిచేసిన వేత్తలలో ప్రథముడు సెర్నెస్ రెనన్ (Ernest Renan). ఇతడుకూడా వోల్టేరు లానే జుజుబు పోపు సెలయేటివంటి వచన కావ్యాలు వ్రాసినవాడు. అయినను వోల్టేరు వలె యెత్తిపాడుపుమాటల (Satire)తో హృదయమును గాయపర్చే కితకీలుడు కాదు. వోల్టేరువ్రాతలవల్ల ప్రపంచం బాగుపడడం లేదు. సంఘమందు ప్రేమ నేరేత్తించినవాడు రెనన్. ఇద్దర్నీకూడా నాస్తికులే అన్నారు యితరులు. కాని న్యాయంగా యిద్దరూ పరమాస్తికులే. “దేవుడంటూ యిదివర కొకడు లేకపోతే, ఒకణ్ణి కనిపెట్టాలి మనం” అన్నాడు వోల్టేరు. రెనన్ యొక్క దేవుడు పరమదయాళువు. లోకుల అకృత్యములకై వారిని కనికరించి ప్రేమిస్తాడు కాని దేవుడు కిక్కించ దని అతనివిశ్వాసం. పురుషనదృశ మగుచేత, స్త్రీ సదృశమగు హృదయం, అయోనిజనదృశమగు వ్రాత రెనన్ లో మిళితమైనవి. అతని వాక్కులు లోకమునకు క్రొత్త ఉత్తేజమును కలిగించినవి.

ధన మార్జించుట నీవు స్వాధీనపర్చుకుంటుకు; అంతే కాని ధనమే నిన్ను పశాచమువలె ఆవహించుటకు గాదు. “ధనమూల మిదం జగ”

త్తునుట కర్థము చాలా మిత్రమైనది. ధనముచేత లోకములో తీరని వాంఛలు కోటానకోట్లు. తృప్తిమితముగా ధనము భోగ్యము కాని, తృప్తి చెందినపైని ధనముకలవాడు ధనమునకు పాలి కావు. మురికికాబ్బలో భిక్షుత్రాగి పడిపోయి బోగతున్న ఒకదొరగా రన్నారట:—

(If I was the blooming Dook of Westmi-
nister, I could—not—be—more—drunk—
than—I—am) “నేను చక్రవర్తివైనా యింత
కంటే సంతోషిస్తాగాలేనని. యెన్ ఉద్యో
గించిన అధికసూత్రానికి ముడిమాట తేల్చిన
డతను.

మానవమాత్రు డేన్నటికీ సర్వవిధమాలా
సంసృష్టమ కావాలను. పూర్ణచంద్రుడిలో
మచ్చ దాన్ని మరింత ఆకర్షణీయంగా చేస్తూ
న్నట్టు మానవునిలోను మనోలోకంలో ప్రేమకు

కారణం కలిగిస్తాయి. విశ్వపాత్రాత్మానికి
అశించే భావిముగంహా ప్రతిదానికి moderation
అనగా మితి యేర్పడాలి. నిజమైన సుఖజీవు
లెవరంటే కొలదిలో తృప్తి చెంది పుంజే
నారే. కలిగివుండుట ధనికత్వం కాదు.
ఏపాటి మనము తృప్తిచెంది సుఖించగలమో,
మన మాపాటి ధనికుల వన్నమాట. పాల
తడి లేని రొమ్ముతో తల్లి, గోమస్తూన్న
బిడ్డను తృప్తి యివ్వని లాలన చేస్తూవుండగా,
పొరుగున భవనంలో బల్లచుట్టూ కుర్చీలో
కూర్చుని కాలక్షేపంకోసం కాఫీలు త్రాగే
మని, మన మనుమంతోనో మునిమనుమల
తోనో కొన్నిదశల అనంతరం మనం ముచ్చ
టిస్తే, వారు మనల్ని మానవజాతిగా భావించ
రేమో అని నానమ్మకం!

రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార!

టి. రంగాచార్యులు గారు

మేలుమల్లు దరిఁజేరి మేని గుల్లగఁజేసి కదలని వదలని ఘనపికాచు

లమ్మతెరసంబట్టు లాదినిజవిసూపి తుండవిమంబుగ మాణు నుప్పవృత్తి
లాలు బిడ్డలఁగూడఁ నాపదపాఞ్చసి భీతిఁజేయు దుర్జ్వాతు లమిత
ధనరాశి నైనను దండుగ పెట్టించి బిచ్చ మెత్తించడి మ్రుచ్చులగుటఁ
గల్గుసారాయము లను రక్కసులపొంత-తైన బోకుము మఱపుననైన నెల్లడు
బోతివేఁ దెలియుము చేటు మూడు ననుచు-రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార !

1.
బదరీనాథము

దీనిని తొలుతు చేశేమందును పాపాదముగా మి
వారాయగనుని విలుచుచుందురు. పాపాలయ
చక్రవర్తిమలయందలి యపకమరు భూమియను చక్రవర్తి
మనాదుకు సంపదము లేదు. కాని ధనుస్రబాహుర్థ
మందలి గొంపయనుప్రభుకు సీమంపదనన శ్రీధరాజము
లిందు గొన్ని కలవు. వానిలో ఆనరనాథము, కేదార
నాథము, బుగ్గినాథము, గంగోత్రి, మునుగోత్రి యను
తేల్లెత్తులు ముఖ్యమైనవి. వీని పురులయు మిగుల కష్ట
మే కాని గుహవాసములందు గొన్ని సాక్షాత్తులు లేవేక
నుండుటచే నీ యెల్లతో ప్రభులవలన మరలబ వలంబిన
శ్రీధరులకు మూత్రము నిష్కముయగు బోయి రావచ్చును.
వీనియందును బరీనారాయణమున కేలగు తక్కినవాని
కంటె ముగ్ధము. కాని వీరు వీరనాథులకు బోవు
సాగ్గమున వెంకట మూర్తియును మకామును నియులకు
వీలగు స్థానములు దొరుకెట్లైన కేవలముగి. మ.
మకాయు లులు దొర్లరి ఆంజనబహుదానము. బుగ్గినాథ
మూత్రావసరమున పానపద్యముగా మూగ్గమునయలన
వలసి. వైదికుల జోగ్గమునకి “అనగి బట్టి కిచ్చిన ముక్
మై” (మందుచేర్చి బట్టి యెంబడించి ముక్కున) అను
వాక్యము తొలుత వేదబలమందును. బుగ్గినాథ
మధ్యమున మూత్రకు లభ్యపెచ్చును వి శేషించి నిష్కమున
పచ్చుట సంభవించినచో, “శ్రీ బదిరీకాలూరీ తీ
జయ”, “శ్రీ బదినాథతీ జయ”, “శ్రీ కేదార
నాథాస్వామి తీ జయ”, “పదిరీకాలూరీ కలికయన నళానన
శ్రీ గంగామహాశ్రీ జయ”, అని యిటులే తరు మేళ్వ
వామిచ్చానాటికి-తిముగ నుత్తైవర్తముతో బయ
నాముల పొంపుచుండును. ఇందువలన మనముగ కుడా

సమూహము, మార్గ్గాయోసమూహ కించుక విశ్రాంతియు లభించిన క్షణమును.

ఈ బహిరీనాభతీర్థము హరిద్వారమునుండి సుమారు నూటయేనువది మైళ్లదూరమున, గర్హవాత్ జిల్లాలో వీధిన్నా మకవత్సరేషివీరలమున అలకపందాన దీర్ఘమందు కలసియున్నది. హరియూ నాలుకై గుమ్మర్ల నూటయేను, నామమైర్ల నయ్యను గల బోమయిన దీర్ఘమున్నది చేర్చుచున్నది. ఇందునబోమదీర్ఘమునుండి యావట్టగదుయొక్క యెత్తు గం, ౪౦౦ అడుగులు. కాని బహిరీనాభపర్వతగ్రము ౨౩, ౨౦౦ అడుగుల యెత్తు గలిగి, ప్రపంచమ్రీక్ష్య గుమ్మర్లకాలమునైనను కరగని హిమనీపటలముల కావరమై నిష్ఠుగంగా మున్నగు అలకపందయొక్క ఉపనదులకు జన్మస్థానమై హిరణ్యుల స్వామయూకు పుట్టుకొనెను. ముల గలంగ జేయుచుండును. ఈశిఖరమే కాదు, ఈలోమకు కాకానాకృతిగి శివేశ్వరమున్న పర్వతశృంగములన్నియు నింతయే యెత్తు గలిగి, యిటులే హిమనీ ప్రవృత్తులకు నిలచుముద్ద యున్నది. నేన్నచేన్నయొక్కటల నిప్పు ఈపర్వతములన్నియు పుట్టిపీడిములు. కైలాస మానససరోవరములకు లోవుటకు నాలుగు ముఖ్యమార్గములు గలవు. వానిలో నొకటి గం, ౧౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు గల మానాఘాటి (Mana Pass) గుండా బోవును. హరిద్వారమునుండి గర్హవాత్ జిల్లాలోని శ్రీచంగ మహిమగా మానాఘాటి కేరలయు కనిపి బుగివా ముగుంపజే నొలల యును. ప్రస్తుతిహరి కాశ్రమమున కలవ గం, ౧౨ మైళ్లదూరమున అలకాపురీ నదుల పాటి ప్రకీర్ణ. ఇప్పు డీ నదికి పకలము ఘనీభూతిహిమనాభతీర్థ మున్నది. అలకపందానది యానందుగిర్లల యడుగుననుండి ప్రవహించును గం

నానా విశాలమ వర్షింపఁగినది. స్వప్నోదయ మునుసం
 దును. బహువారాయణదేవాలయమున కెగున భద్రాంబ
 మారమున గంగ నీటి నానుకొని బ్రహ్మకపాలనామకస్త్ర
 మున్నది. ఇచట పిండదాన మొనరించినయెడల పిత
 నులు యుక్త వయస్కులై పిండిదానము విష్ణునామమున కియ్య
 నుత్తరమునదియు కెప్పుడుగో ఇచట నీ నదుకు పిండిను
 త్రవ్వినవానికి మరల మంత్రము క్రమము విష్ణుక్రాంత్య మొన
 రింపవలసిన యాచార ముండును. హాకారము లన్నింటి
 చేత, అనగా బ్రహ్మకపాల, ఆలకానగర, మానాఘా
 నీరున్ను క్రమములకు, వివిధానానామము కాని సూర్య
 వందనమున నుండు నొక విష్ణుస్థాన ముండినంపక ము
 నని యూహించుట కవకాశము కలదు. జోషీమఘాత
 నానందీయు శ్రీశైలగంగామ్యులచో నీరునీర్వామను
 ధానిండు సహారీయునిను సంబాధిరామ్మగారిచో యుండు
 బ్రహ్మనాథునిచే నుండిరియనుము నేర్పరచుచి చెప్పు
 గురు. ఈ సూర్యపాలన మిట్లుకాని జనులనునే యున్నది.
 ఉత్తరమున శివరామాద్వైపాధి శివగూడెను జోషీ
 మఠమునకును, బహువారమునకును 19 మైళ్లదూర ముం
 డును. చలికాలమున నీ 19 మైళ్లదూరము నీరు గడ్డగట్టు
 కొనిపోవుటచే గమనాగమనమోగ్యమై యుండును.
 ఇప్పుడు బహువారసుని యాలయ మున్నచోట ప్రాచీన
 కాలమునుండియు నెన్నియో కట్టబడినవనియు, నది
 మున్నయు బహుశోభనకావలయుండి నో విశిష్ట
 గుండుబంధులలను నాశనమైపోయి ఈ కాలమునను నూని
 కమన లన్నింటిబడినదియు కెప్పుడును. సుదేవాలయము
 విశాల గోపురము కొండె మిండుమిండుగ జగత్పాతకము
 లయగోపురాకృతిని గలిగియున్నది. కాని యంత
 ఎత్తైన, ఎత్తును గాదు. స్త్రీలకు మంజీరలు బంగారు
 పీఠాధిపతి లకరల తోడులను గలిగి చెంప ముట్టెనుచు
 నుండియు చూడ్రకమృగములను ఉట్టాలము కలలుపుచుం
 దులు. బహువారకంఠరామ్మయగోపురంబునాగమన
 ఆలకనందానదీనామకమృణాలనాళముపై కెన్నోందు
 నుండినదోడయియును నెండువలయును కట్టబడియుండును.

హాకారమునందు కుష్మాంధమున కీరు భాగ
 మునంది ప్రాకృతిక పౌంధ్యమును స్వయమున జూచి

యానందింపవలయునే కాని మరియొక విధమున దెలిపింప
 గోరుట వ్యర్థము. “తలమే బ్రహ్మకునైన నీవగ
 నుత్తరం కెన్నో” అని కెత్తెన్నో మందలించుచుండి
 యుండినక విష్ణువానిగా, ఈ ప్రాకారము లెక్కరాదు
 నీకుగమము ఉత్తరవారి నున్నట్లు విశాఖలకు నాకు
 త్కరింపవలయును అనుట కే ఉత్తరకార్యములందలి స్వగ్ధా
 దుల వర్ణనమును బలించుతరుణమున మనస్సున కలాక
 కానందము కలుగుట వాస్తవము. కాని ఈసూర్యయ
 కెప్పుడునుండిన స్వగ్ధలముల కీరు భాగ్య ముట్టెనెమెల
 పొందెన్నో స్వగ్ధమున కేరెయిటులే కాన్డో మ కలుగును.
 నిజమునకు పినికంటె భిన్నమున స్వగ్ధము లేదనియే
 చెప్పవచ్చును. కావుననే ఏభామకవులైన గానియు,
 వాచిపతి ప్రాంతములందు స్వగ్ధిదుల కేరెంపకలకెచ్చి
 కనుట ఇచటి యానిధ్యమనోహరములను పక్ష్యతరకేక
 ములనే, యిచటి గూడ “యంబు నుండిన స్వగ్ధ కీరలు
 లముల”నే, ఇచటి యా కాదింబినిసములంకృతకేన
 కానునా కేరెయిన్, జోషీగర్భకలనే, ఇచటి మగంధ్య
 యనకీష్ణరాం కవ్యకానివా ప్రవాకరాన మంబులకే
 తారలంబులనే, ఇచటి ఈసూర్యోదేత నానావర్ణకు
 నునుండునాకీష్ణరాం కాన్డోకృతికకలంబులనే,
 ఇచటి ఈతదేహారథునహిమానీగ్రావసూత్రాంతజలూ
 శిమంబులనే, ఇచటి ఈ యంతంధ్యోనిమంబుల
 లుండెననిన కేన ప్రాకారమున. అద్వైతప్రాంతకాల
 ముమండియు ఋషి, మహర్షి, దేవ, దేవాంగనాసంసేవి
 తమైవ నీరుగట్టెను. శివోముగో స్వగ్ధమున కీరలు
 చినవారు బహువారవర్ణనమున కేసిన జాలును. అటు
 లిరువాత స్వగ్ధమున కేరెయిన్ దేవా యననిమ్మగ్ధను
 వారు స్వయముగనే చేపొనవచ్చును. ఈయాత్ర గా
 కంపుమన్నెంతకాలము ప్రతిదినము నూనిచే ప్రకారము
 కనంబునను, అదింకొను దిశిమంబుల ప్రభావమునను
 మనస్సున కెక్కడికీయును ఇదింబుము కలుగునునే ముం
 దును. ఇది యాంబుండి, కీష్ణకీష్ణలనామక కేరెంబున
 కిందినయు శివోంబు కేరెనంబునవిచ్చునీ కలుగును.
 విష్ణు శివారతి చంద్రజననమాకేశము లందు స్వకీయత్తి
 గమల నినిగుల క్షిప్రములతోడ సరిపాల్చిమా దుశింనుల

మం చేర్చుచును తత్త్వములు పఠనమున యాత్ర గావించి
కొని సురక్షితముగ మరల నిల్లు జేరవచ్చును.

సాధ్యమునవంతవరకు తాళాయివీటిని ద్రాగవల
యును. ప్రతివృత్తియందును విశేషమును కొంతయు బం
దివలెను. మరలయు పట్టుకొని గాని, భారత్రాపాతముల
మఱి గాని త్రాగవచ్చునుకొని యేనులలయంతో నిలువ
మున్న నీటిని ఏనుగువారును పైకి నువ్వెంచునా
హు. వైశాఖమునది యాత్రకు బయలుదేరవారు
దారియందు ఎండనేడిమివలన భరింపజాలని చాహము
జనింప నీరు కనుపడినచోటకల్ల ద్రావుచుందురు.
ఇందులను నుదరకలల వుట్టి తొలబడికలనము నానంద
మిగును. వెంటనే వైద్యము గావించుకొనక ఆ పీడిం
చినచో మత్రితో వైద్యముచే నురంతి తాళవలసివచ్చు
ను. భోజన మెంత తేలికగ తీర్థమునదియైన వంత
నుంచిది. తాగుక తాళి అలవాటుపడిన తోడు మిక్కిలి
యవసరము. లేనియెడల కంకరరాలు, తోసురాలతో
నిండియుండిన పర్వతమార్గములందు వట్టికాళ్లతో పడి
చుటచే రెప్పలు తగిలి, గాయములు పడి నెత్తురు గారు
చుండి గుడ్డలను చుట్టుకొని నడువవలసివచ్చును. అట్టి
సమయమున నాగామములకు నీరు తగిలిపో నీరుపట్టి
యందు పడక తాగును. కావున కాలిబోడుకలములు
యెక్కుముగ యాత్రకు నీటికొనవలయును. ఇవి వారివ్యాధి
మందును, మార్గమధ్యమందలి దీప్తరేఖగల కెండు
పట్టణములందును లభించును. వీనికి తోడు చేత కర్ర
లుండవలయును. ఇదురుకర్రలైన మంచిది. ఎరుదు
దురుపాదములు కల్గి నీరునపుడెచు, నట్టికర్రలను మందు
నిగా నెడినునపుడును దీనికర్రలనును మంచివానియు
గలుగును. మకాము జేయనెంచిన చట్టియందు జేరి
యింనుక విశ్రమించి స్నానము చేయవలయును కాని
సమీకవలన జేమామున జేడిమి యెక్కి యుండ జెనుట
యోగ్యతాత్యంత పోయి చచ్చిపో మునునల లెగను.
అట్లు చేసినచో వెంటనే పడినెము, జ్వరము కలుగ
వచ్చును. ప్రాంతికాలకృత్యముల నివృత్తింమకొని యిం
నుక భుజించి బయలుదేరుట మంచిది. అట్లు గాక వడు
వముచరిడిన కొంతనేపటికి చాహముగుటయు చాని

సహించుకొనజాలక నీరు త్రాగుటయు గలుగును. ఇందు
మాలమున తీర్థశక్తి క్షీణించును. ఈ నైవేదియములు
గణించుక ఇష్టమోకవిధము లొనరించగ వలెనో నం
టనే నెత్తుగుబంక వివేచనములు, కనుపునొప్పి, స్ఫోట
కము, జ్వరము, తోవేమిమము లోగును తోగములతో
నేదియోయొకటి కలుగును. ఈతోగముల కారణమున
యాత్రావాసములందు నొంపదగిన పౌర్యము లేనచో
నానావిధ మార్గములందును “ఏనుగులకు మచ్చి నీయూ
త్రి వైద్యము” యని తిమ్మనా, వైద్యమునూడ నిండుము
కొనుచు, చుట్టి తేజోవిధమున యాత్రను ముగించుకొని
యిల్లు చేరినపుడునూడ నానోగమునుండి ముక్తిగానక,
వివరకు నీవయ్యాత్రనే ముగించుకొనిపోవువారును అనే
కులు గలరు. స్థానికచేతములు గలిగియుండియు, మరలరీతి
చానిమన యానిండుకొనజాలని మూఢాచారప్రయోజనముల
ప్రేరేపకములే తనమగ కట్టి యుకాబునకొరతలగుటకు
నుగియుచుండురు. కావున యాత్రకులు తమబంధుల
ముల విషయమునను, ఆచరణములందును జాగరూకత
గలిగియుండువలయును. యాత్రకులైన యాత్రకు
త్తితోగముల పాలకులతో నంటనే వైద్యము చేసికొను
టకుగాను ఆనలములను నొప్పి ములను స్పృశ్య శేషమం
చి మునునాటి యిచ్చిమించురు. ఇంటినుండి బయలుదేరి
నపుడే యీపైన వ్రాసిన తోగముల కుపయోగించు
నుందురు దగ్గర మంచుకొనుట మంచిది. ఏమందును
లేకపోయిన అమృతాశానామిక - జైమధములైన
తప్పక దగ్గర నుంచుకొనవలయును. దీని నెవరు
పట్టెర వారే తమదానినీకొనవచ్చును. కర్పూరము,
వామపువ్వు, పిప్పరమింట్ పుటికములు, ఈ మూడు
కన్నులను ననుభాగములగ నీసికొని యొకసేవాయం
గుంచినయెడల ప్రతియగ మారును. దీనియం పినెకను.
ములు కలవు. అతీర్థమున కిది రామభాగమువంటిది.
మరియు నేమందుతోనైన పేరవించిన నామందు
యొక్క రుణమును స్పృశ్యకొనించును. ప్రతియాత్రకు
మను నీనుండునీసా నోకదాని దగ్గర నుంచుకొని తీరవల
యును. మార్గమునామనున పదేన్నెట్ల యందొకమున
సర్కారువారి విక్రాంతిగృహము లున్నవి. వీనియందు

దిగవలెననివారు గృహనాథులైనవారయ్యెనుగాని, తిరిగిగోరొక్కాధికారులయ్యెనుగాని యనునదిని దీని కొని దిగవచ్చును. ఇతమున కనిమిది లేక పనివైద్యకంఠు నెక్కువ ప్రయాణము సలుపుట ఉచితము కాదు. యాత్ర నెట్లు చేసెన న్యాయము ముగించుకొనవలయునని శక్తికి మించి నడువదొడగిన దుఃఖిదాయక మగును. ప్రాంత్యకాలము పదిగంటలలోపల నెంత నడువగలిగిన నంత మంచిది. సాయంకాలము నడచుట బొత్తిగ గూడదు. ఒకచేత నడువకెంచినను మార్గాన్ని సమానము గాక ప్రార్థన చే ఏదోయొక నష్టము చేసవలయును. నీరతి పడినవెక్కి నెడనుట ఎంతమాత్రము తగదు. దొంగలు, దోచుల గతినిండు మార్గాలను మార్గముల ప్రయోగం చేసినవారే వారు బయలుదేరుటలమునుండియే బయలు వెడలి నెమ్మంది ప్రయాణముపలుపుదు ననుయము గని పట్టి తమకార్యముల నుపన్మ ముచేసికొని బావు ముందు, యాత్రకు లెట్లునుపుట గనిపట్టి ఆప్రమత్తులై యుండవల యును. ఎల్లప్పుడే పర్యటించుటలందు వివాదములేయునని ఇట్టి కొంగులవలయు కింకను ఎలచోయుండలేదు. మైరా నములందలి వారికంటె వీరికి గృహస్థితి యెక్కువ. కాని క్రింద ప్రాంత్యకాలములందలి యాంధ్రములందు మార్గా దీలు పోయగలిగిన నాగతికత యను భూభేదంబునుండి యీసర్వతీయు లెంతకాలమునకును ఎప్పిండికొని యుండునో తెలియదు. మార్గము లేనట్టియందలి నీరతి స్నానాధికార్యములనిమిది మిగులయు బోయినపుడు మున అంగడివారే యా మార్గముల సామానులను గనిపట్టి యుండురు. కాని స్వాంతియనుటకు వారిని సామానులందలి నుంచినపుడు ఉత్తరము. కొక్కమునుమాత్ర మున్నప్పుడు దగ్గర ముందుకొనవలయును. కొన్ని కొన్ని చట్టల యందు ప్రాంత్యమున్ననునవి యెప్పుడనుండును. అట్టివారి నుపయోగింపక భోజనమును న్యాయముగా పిల్చవలసికొని దినమున కొక్కపర్యాయము భుజించువారు సాధిక గాదుగా అబ్బుపడరు. రాత్రిపూట కొంగులవలెయిండు వారు ప్రాంత్యము లేక భూభేదమునుపిల్చియో గునపవలయును. సోపియవలెయిండు మకాములందు చేసినవందలయున్న మైన పదార్థమును నేలించవలయును. కుంకుమపువ్వు,

లవంగములు, మిరియములు, దాచినచెక్క, కొంఠి, ధని యాలు, లోననుపస్తువులను మార్గముగానించికొని యుం చికొనినయెడల వీనితో రయాగను కమయము లేనూగు నీటికంటె నెక్కువగుగాను నొసంగును. ఇనన్నియు వీలు అందె మాత్రమేనెడలయును. లేనివలె అందెనూ, పోయము, ఆత్మము, బ్రహ్మము, అపరిగ్రహము, భూమికాయము, ఏకభోజనము, రజస్తమిగుణపదార్థ వర్ణము, మొదలగునాని నియమముతో బారించవల యును. స్వల్పముగాని కంటిలకంటె యాత్రమును సమాంతర మునుండును. అట్టివారితో న్యాయముగా కార్యముచే నుల సలుపుచుండవలయును. బహిరంగమాత్రముల మందు పగము అచటికి లేరుటకు బూర్వమే లభించును. మిగిలినది స్వామివర్ణనంబునను, రత్ననందజలాపగాహ నంబునను, ప్రాంత్యకాలముననుండునను ముందై యును. దేవాలయముందు లోపల మధ్య బహిరంగముని విగ్రహంబును, కుడిపక్కను కుడరగణాధినాథమూర్తి లను గలవు. నామసార్వమున లక్ష్మియు, సరసారా యదవిగ్రహములును గలవు. ఈమట్టుమున కదురుగ నారదిగరుడోనపుల మూర్తి లున్నవి. ఈదేవాలయము నుండి 70, 80 యడుగుల కిందుగ నున్న రత్ననంద జలంబుల స్నాన మొనరించి యాత్రకులు బహిరంగా యముని దర్శించి కృతకృత్యుల భవదురు. మందిరము బాహ్యభాగమున స్థలము చాల ఇరువున నుండును. కావున సామాన్యముగ స్వామివర్ణము చేసికొనవలయును. మిరియు పూజాకార్యములు గుండునందిన ఒకదండు ముందుగనే యేర్పాటులను చేసికొనవలయును. పదివేల యడుగులకంటె వైద్యన ప్రజే మనులచేతను, మందు గిట్టుల కదన నానంద్యమునందే ప్రవేశించి నప్పుడు బల ముండుచేసెను వివర గంగాస్నాన మొనరించుట కష్టము. కావునదేము కొంగులు పోవును. కాబట్టి యాత్రకులం దరు రత్ననందమునందే స్నానము చేయుచుండురు. మిరియు నీరత్నబుస్నానమున కర్కశ్యాగు లనేకములు నెరించును. ఒక రత్నబుస్నానమునందే నెచ్చి చేసినట్టిని దిన్నదిన్న కాలవలద్యోగ మునునానునూర్ణముల బ్రవేశించువట్లు చేసెయున్నారు. ఆం కొక ప్రజాశాస్తి

తెల్లకుండమునకును, ముగియుకట్టి వ్యామితి కర్తవ్యమున
ముపయోగింపబడు కుండమునకు, వేరొకటి తిన్నగ
గంగలోనిది బ్రవహించుచుండును. ఈమాడునాళికల
నీరు పనికి శ్రేష్ఠమే కాని తెల్లకుండమున బహుల వ్యామి
తిచేయుటంజేసి యిది పానార్థము కాదు. తక్కిన
యొక్క పేరికైనది వ్రావచేయును. ఈతెల్లజలము త్రాగు
టకు వెగటుగను, చుంకగను నుండును కాని మాడుదిన
ములు వేబిందే బాగును, ఎట్టి మందుగ్నియొనెను బటా
పంచలగును. ఈజలమును నేదించుచు కనీసపక్షము 10
దినములుండునది బాగు, ఎట్టి మందుగ్నియొనెను వ్రావ
నది చెప్పరచ్చును.

అటులేదు వాత యాత్రికుల ముఖ్యకర్తలను
ప్రత్యక్షపాలముపై శ్రాద్ధము. ప్రత్యక్షపాల మనునది
బృహదాకారమున నొప్పు పాపము. అలకనందాతీర
మున ఒడ్డునుండి నీటిలోని బోయియున్నది. ఇచట
నీటిచేయు ప్రసంగము. ఇది ముక్కయు. ఈ ప్రత్యక్షపా
లము ఎలమనో నునీటిలోనిది యిది ముఖ్యముగా నున్నది.
మాకునైపుల జల మున్నది. ఒడ్డును తిరిగియున్న
ప్రక్కను పోనాదిక్రమముగావచ్చును. శ్రాద్ధము పండు
పము నిర్మింపబడియున్నది. ఈ ప్రత్యక్షపాలముపై
వానిమీద వచ్చిపోక కనులనుండి కంఠము శ్రాద్ధకర్తల
పిండదాన మొనరించి యీవల వాపిండుములను గంగలో
కలుపుచుండును. ఇదీ వారాయులుచు పుణ్యము
వెట్టిచేసి అన్నపూర్ణమును నీటిని యింటి నున్న
మునోపదే ప్రత్యక్షపాలముపై పిండదానము గావించు
చుండును. పోవలంకము పనికిరాదు. ఈ ప్రత్యక్షపా
కులనుండినీ లభించును. కాని కాల్కు వున్నా వాకిండు
వున్నా ప్రసంగము, మున్నది, నీటిని, వున్నా మెడపట్టాల
నట్టిగాని శ్రాద్ధము లట్టిగాని ముఖ్యముగావచ్చును. కాని
నిన అంగులకు విస్మయము కలుగక పోదు. కాని యీ

శివప్రదేశములందలి యాచారమే ఇట్టిది. వెంట
 వెంటనే స్వదేశపుప్రజామీకు లేరందించినా వారి
 ద్వారా గాని లేక పుష్కలసాహాయ్యమున స్వయంబుగ
 గాని క్రాధవిధి నిర్వర్తించుకొనగలిగిన మందిలే.
 కానినా వా మాటునకేలైలవారిచేతనే సకలము
 సంపన్నము చేయుదురని నెఱుంగుదును. ఈ ప్రదేశమునందు
 నాలుగు ప్రాంత విభజనసభాసామగ్గినిర్వహిస్తున్నారనియు
 లున్నది. ఇది మిక్కిలి దర్శనీయములు. కాలిరాట
 తీర్పు ముందున్నది లేదు. మ్యా నొకమీమాన్సము
 (glacier) ను చాటుకలసివచ్చును. ఈ ప్రపంచదర్శనా
 ల్లము ప్రతికాలమునకీ విభిన్నముగా గాని నాయంత
 లును విభిన్నము. ఈ ప్రదేశములందు నాయంత్రము నాలు
 గుగంటలకి ప్రార్థనమొనరింపబడును. దీనితోను మేఘ
 మలు, పొగమంచు గ్రమ్ముకొనియుండును. ఒక్క
 క్కప్పుడు క్షణము కురియును. ఇందులకు నిమిత్తము
 కనుపడదు. కావున ఇది సాధారణమైతొక్కనమనకు బో
 వుటకు ప్రాతఃకాలమే మందిది. ఇది గాక బడికాశ్రమ
 మందు వారదశిల, నృసింహశిల, వరాహశిల, గరుడశిల,
 కుశావతారముకడనున్నవియును, హస్తా, క్రమోద, వా
 గద, కూర్మ, ఋషింగరావముకడనున్నవియును నేని
 నీయములు. మరియు చరణాపానికా, శేషశేత్ర, శేష
 ధారా, మాలేమూర్తి, వ్యాసమహా, భీమశిల లనుపేర
 వొప్పు దర్శనయోగ్యస్థలములును గలవు.

హరిద్వారమునుండి బరీవాక్కువరకు గల చట్ట
లక్షణము, వాని పరస్పరదూరమును, వానియందలి బీజ
మములును నీయన నొంగునగునట్లు పట్టికలన విశేషమునను.
ఇట్లొందులును శీవానమిదుల కేర్పాటును ఈ శాస్త్రము
నొక శాస్త్రమునను గలదు. పరమార్థ శ్రీబ్రహ్మచారి చక్ర
ప్రకాశమునా చక్రమునుండి యిందలి చక్రములము వ్రహ్మ
నబడినది.

హరిద్వారమునుండి తిన్న X బహిర్వాతమునకు 183 మైళ్లు

సంఖ్య	పాఠము	అక్షరములు	అక్షరములు	అక్షరములు
1	హరిహరము	6	-	ఇది హరిహరమును గురించినది. ఇది మొదటి పాఠము. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
2	హరిహరము. మంత్రము	8	8	ఇది హరిహరమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
3	హరిహరము. రీతిము (మంత్రము)	6	14	ఇది హరిహరమును, రీతిమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
4	హరిహరము	11	15	ఇది హరిహరమును, రీతిమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
5	హరిహరము	11	17	హరిహరమును, రీతిమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
6	హరిహరము	2	19	హరిహరమును, రీతిమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
7	హరిహరము	2	21	హరిహరమును, రీతిమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
8	హరిహరము	3	23	హరిహరమును, రీతిమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
9	హరిహరము	8	26	హరిహరమును, రీతిమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
10	హరిహరము	2	28	హరిహరమును, రీతిమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.
11	హరిహరము	1	29	హరిహరమును, రీతిమును గురించినది. దానిని చదివినచో, హరిహరమును, రమణమును జెరుపబడును.

సంఖ్య	పద్యము	పద్యము	పద్యము	పద్యము
12	కుండ చట్టి	3	32	ఇక్కడి జల మార్పిడికిలమును పాపమును, పైయుంచును.
13	బండర్ భేర	3	35	దీనుమహారి. కొంపిరిమమునుండి గంగయొక్క నీటి మట్టము వరకు దిగవలయును.
14	మహాదేవ	3	38	సరళమార్గము. మందిస్తానము.
15	సేమి	4	42	మార్గము కొంతవరకు సరళము. తరువారి తెలుపు తెలుసు.
16	కాండీ	3	45	ఇచట నొక సదాశక్తి యిచ్చు శ్రీమ్రమును, ఆసపత్రియు గలవు.
17	వ్యాసము	4	49	సరళమైన దిగుడువారి. మరలయు నిచటనుండి 36 మైళ్ళవరకు సమానమైన మార్గము. ఎరువెరువుల వాళ్ళు లేవు. ఇచట నొక పొద్దాఫీసు ఉన్నది.
18	ఉమ్మరామా	5	54	మందిస్తానము.
19	దేవప్రయాగ	4	58	అలకనందా, భాగీరథీనదుల సంగమంబులి వనోహరస్థానము. వెచ్చింపునందు, కేళిమునందు, బలముయొక్క వనమునందు రెండును సమానమైన నదులు. ఈరెండును గలియు న్నోట ప్రవాహములు పరస్పరమున సమానమైన వేడిమి బనింప జల మించుక ఉష్ణముగ నుండును. కాని యీరేఖ కీదలగాని యావలగాని చేయి పెట్టిన ముంచుగో పెట్టినట్లే యుండును. ఇచట యాశ్రమములు నింపదానమును, తిర్వణమును చేయుదురు. కృష్ణానాథుని మందిరము కలదు. చలికాలమున బదరీనాథుని పండా లందరు నిచటనే యుండురు. బదరీనాథమున శ్రీస మార్గ మిచట మీను. గంగోత్రికి బోవు యాశ్రమములు భాగీరథీనందును, బదరీనారాయణమున కేళివారు అలక నందానందును బోవుదురు.
20	రాణీ బాగ్	8½	66½	మందిస్తానము.
21	కొట్ట	11½	68	ఇచట నొక ఇస్కొన్ బాగ్ ఉన్నది.
22	రామేశ్వర్	2	70	మందిప్రదేశము. నెండు మైళ్ళ దూరమున దేవరీ చారికాల ఉన్నది.
23	లిల్ల కేదార్	4	74	ఇచట భిల్లేశ్వర మహాదేవాలయము కలదు.

సంఖ్య	పద్యము	పద్యము	పద్యము	పద్యము
24	ప్రవాహము	8	77	ఇది కదవాద-ప్రవాహము. కాశ్మీరములోనిది. ఇది వలె నిదియు మనోహరమైన లోయయందున్నది. ఒకమాడు కవిగానూనానామాలను కట్టుకొనినార నూరి మయు నిర్మించబడిన కనుకనే బహుగుర్జితము దీర్చి నట్లుండును. కాని మైదానములందలి వట్టణములలో కలుగు కలుబడి యిప్పుడు నున్నట్లు గానియు. పట్టణ మంతయు నిద్రపోవుచున్నట్లు లుండును. ఇచట సంస్కృతపాఠశాల, కన్యాపాఠశాల, గర్భ మెంట్ హైస్కూలును గలవు.
25	మృకతా	5	82	పరశమార్గము.
26	భట్టికేరా	2½	84½	ఇక్కడనుండి ముందు కిక్కిరియించు నలక నార్గము. అది నా ఒక్కమైలునెత్తు ఎక్కవలయును.
27	వాంఠిభార	1	85½	ఇచట నొక ఇక్ష్వాకు కొబంగారా కలదు.
28	భాంకరా	2½	88	దినమదాది. మందిస్థానము.
29	నర్మోటా	2½	90½	కొంతమంది మెక్కడు, నాని కొంతమందియు దిగులు పైన మార్గము.
30	గులాబ్ రాయ్	3½	94	కొంచె మెగుడుదగుదైన మార్గము.
31	మద్రాసు	1	95	ఇచట ముందాకిని కచ్చి ముందాకినిలో గలిగినను. గుల్ నాగుని మందిరము గలదు. ఇచటనుండి కేదారనాథము నకు బోవుమార్గము చీలును.
32	శివానందీ	7	102	పరశమార్గము.
33	కమలా	3½	105½	పరశమార్గము. ఇచ్చట ముందాకినిలో కలవు.
34	కమలా పీఠ	6	111½	మందిస్థానము. పరిచక్రమును అది నివసించు ఇచ్చట విస్తారముగా కొరకును.
35	కర్మమార్గము	4	115½	ఇచటనుండి యొకమార్గము నామినిననుచును కాన్గోనాము నకును బోవును.
36	కైకండ్	4½	120	పరశమార్గము.
37	కలనామ	2	122	,,
38	సోనా	3	125	ఇచ్చట ఇక్ష్వాకు కొబంగారా యొకటి కలదు.

హిమాలయ తీర్థములు

బహునాథము, కేహరనాథము, గంగోత్రి, యమునోత్రి, కు మ్భామూలము, కాశీ, టిము

సం. సం.	సం. సం.	సం. సం.	సం. సం.	సం. సం.
సం. సం.	సం. సం.	సం. సం.	సం. సం.	సం. సం.
39	సం. సం.	3	128	ఇటుల పంపా ఆలకంబాల పంపము. పాపములను పాపా పాలమున నుత్పత్తి. నిర్మలమగుచు పాపములను పాపము లేదు. ఇందు నదులు గలనీనయ్యెను కాచికోని స్నానము చేయవలెను.
40	సం. సం.	7	135	ఇది నిర్మలమగుచు పాపములను పాపము లేదు. ఇందు నదులు గలనీనయ్యెను కాచికోని స్నానము చేయవలెను.
41	సం. సం.	2	137	కడు పంపమును ప్రసాదము. ఇందు నొక నుండిన పై నొకటి కలదు.
42	సం. సం.	3	140	ఇటుల పంపమును గడులు కలవు.
43	సం. సం.	1	141	ఇక్కడనుండి మరల మార్గము ఎగుదు.
44	సం. సం.	2	143	సంపాదించునట్లుగా నిది పంపించుటగాను. పాపము, పాపము ములు పాపము పంపించునట్లుగాను పంపించుములను పదార్థము లన్నియు నిచట దొరకును.
45	సం. సం.	4	147	ఒకపదార్థము నుండి పంపించునట్లుగాను పంపించుములను నుండి పంపించునట్లుగాను పంపించుములను
46	సం. సం.	2	149	కొంచెము ఎగువైన మార్గము.
47	సం. సం.	2	151	సరళమైన మార్గము.
48	సం. సం.	2	153	"
49	సం. సం.	2	155	ఉత్తమమగుచు పంపించునట్లుగాను పంపించుములను నుండి పంపించునట్లుగాను పంపించుములను
50	సం. సం.	1	158	ఉత్తమమగుచు పంపించునట్లుగాను పంపించుములను నుండి పంపించునట్లుగాను పంపించుములను
51	సం. సం.	8	164	నిదిని బోధించునట్లుగాను పంపించుములను నుండి పంపించునట్లుగాను పంపించుములను

సంఖ్య	పద్యము.	పద్యముల సంఖ్య	పద్యముల పేరు.	పద్యముల పేరు.
52	పద్యములు	2	166	ఇవిగా, అలకపంచాంగముల సంఖ్య మున్నది.
53	పద్యము	4	170	ఇవిగా, అలకపంచాంగముల సంఖ్య మున్నది.
54	పాంచాంగము	21	172	ఈ ప్రదేశమున కేవలము బయటయే, పాంచాంగముల సంఖ్య మున్నది. ఇవిగా, అలకపంచాంగముల సంఖ్య మున్నది.
55	శ్రీమద్రామాయణము	1	178	ఇవిగా, అలకపంచాంగముల సంఖ్య మున్నది.
56	రామాయణము	21	176	ఇవిగా, అలకపంచాంగముల సంఖ్య మున్నది.
57	హనుమాన్ చరిత్రము	4	179	ఇవిగా, అలకపంచాంగముల సంఖ్య మున్నది.
58	దేవదత్తము	81	188	ఇవిగా, అలకపంచాంగముల సంఖ్య మున్నది.
59	బయ్యనాథపురి	1	188	ఇవిగా, అలకపంచాంగముల సంఖ్య మున్నది.

డాక్టరు, నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు

శ్రీ కృష్ణవదనరసీహద్వితయ పాదల మోసి తిట్టేనఁ జలుపువాడ
 నిరతమ్ము భక్తతత్పరత విజ్ఞానము బోలి నాయు వాదకులుగా బ్రవకువాడ
 గాన మొదటి నాపీనులం బడినంత మేన్వించి తల నూచి మెచ్చువాడ
 గనులు వీచులతోడఁ గలిపిన ద్విజాడనై శివునికైదండఁ గై నేయువాడ
 నగుడు నాకాటం బడకుండ నరునికంట - నేను బడకుండ నెంతయు వియమ మూని
 పాదముల నేల మోసక పరమస్థు - మేను వంచి తపింతు వాల్మీకి నాడు.

భాగవతగర్వితుడనొందు ఐరవధక్తి - సంబరముతోడ నాగులచవుతినాడు
 పూలఁ బూజించి పాలుఁ బ్రసాదమును బిట్టి కొలువనీ నన్ను బావిద్యలను గాల్చి?
 మీర లన్నిమభక్త్యము ల్మీర్చిగఁదూచి - యకట నెలికి నాతల మెట్టునంతఁ జనుక
 మొట్టజూచుగద పుణ్యపునుపులారి "చంక దుడ్డును తరితాళి" సాక్షకముగ.

ఉరిము శిరము నేల నూన మ్రొక్కుచుఁ గాని - యుజక మిమ్ము నపుడుఁ గఱవఁ బోను
 తోడఁ ద్రొక్కునపుడ తోడ్పాటు కోపాన - నొక లెఱుంగక కాటు విడుదునేమి?

చీకటులను మీరు చెలాంతరులఁ బట్టి - నద్దఁ జేయు చేగ సాగిపోదుఁ
 బగతులందుఁ బుట్టువట్టు వీడక యుందు - నరులు మీదుజొలి నా కదేల ?

దైవస్థితి అత్యంతబలము. క్రిమీలకలహం మొదలు అత్యున్నతదశయం దుండు వానిని జాలిపైతము జననమరణములకును, కష్టవికలములకును అధీనములు.

ఇట్టి విచిత్రస్థితి కేవలము దైవచైతన్యము తోనూ, మానవశక్తులతోనూ జరుగుచున్నది. దీనికి స్త్రీపురుషులు ప్రధానకర్తలు. ప్రాణికోట్లన్నియును ఈ జాతిస్థితియందే గూడియున్నవి. ఇందు ఏముక్కటి చేతున్నమా పుష్టి నగుననిలను. కాన ఇరు తెగలనూ పరిసమానములే.

ఇతరప్రాణుల విషయ మటుంచి భావభూషితులకు మరలభావ మున్నది. స్థితికే ప్రవృత్తియందేను మాత్రము స్త్రీపురుషులు పరిసమానులు గారి తెలివితలులకు బుద్ధిలబడేబలుమనోబలుమలయందు, పురుషులే ఎక్కువయని కొందరు చెప్పుచున్నారు. ఇది యసమం జనముగ తోచెడి. స్త్రీలయందు దీనికంటె భీషికారడలుగ భావించు లేరు! పక్షాంగమున పురుషులకన్న కక్కున కార్యభావములు ముడిమిడి కొంగవన లేండును నీన! ముగ్ధియమను అక్షిప్తస్థితిను పడెంచి అక్షయమివ్వవని నందన కాంత లేరు! కర్తవ్యతీతం భారీ కీమల పేర్కొన నలవిగావున్నది. ఇం తెందుకు, ఇప్పటి సత్యప్రాణులలో నొక్కొక్క వానికి కార్యతన వాముల కంటే క్షింప నున్నవే! ఇది మానవ స్థితికి పాతియను భగవంతు చేసిన పాటగాలిని నమిస్తాను. దలమ సమముగ నొసరియున్నాడు, అని చెప్పవలసి యున్నది. ఇంకనూ స్త్రీలయందు కష్టవికలములకు గలది కేయము నుండిన మాడ స్త్రీలే ఒక్కమై కైక్కులయని మాడ చెప్పవలయున్నది. ఇంకనూ పరిసమానులను మానులనుమాట తప్పులమాట కాదుగదా! ఐనను ఇది ఇట్లేనని చేనిని గాని నిర్ధరించుట కష్టము. ఏలన,

లోకము స్త్రీగురులతో నిండి నున్నది. ఒక్కొక్కరి యుక్తప్రాయ పెండ్లికొన్నది. పరమస్వర్గదాసులైన స్త్రీగారిచే ఎక్కువగా మామయన్న నీయు, వాటి ప్రేమ పడయుట తెంతయో ప్రాకులాడుచున్న కేవలము తెలియనవచ్చుచున్నది. మరలయు స్థానాధికులు గాన వారి నడవకు రీయల్పభాతులకన్న భిన్నముగ నుండుట వ్యాయముగదా!

ఇక నీ ఎక్కువతక్కువల వాడము చాలించి ప్రస్తుతమునకు వస్తాను. లోకమున స్త్రీపురుషుల ప్రేమతత్వమే యెక్కువ కథియించును నులయు. ఇట్టి ప్రేమతత్వమును వ్యాపించియు స్త్రీమే సమర్థులను. స్త్రీ స్థితిలో నర్ధాంగి. ఇట్లుండే భారతీయులు తమ కాంతలను లాభులను చేయుచున్నారనియు, వారిని తమయూషిగ ముక్తై నిర్ణయించుకొనియును, తమస్థితిలను పెంచి కష్టములను మారులగును తలచుచున్నారనియు కొందరి యభిప్రాయము. కాని ఇట్టి మహాప్రాయము పురుషులందరియందు నున్నదనుట తెలివిమాలినతనము. పురుషులందరు ఇట్టి మహాప్రాయముల నిర్ణయమున్న విక ప్రాంతముల కెలక్రిందు గావలసినదే.

కమాకారిమలని అపాదిగానిభ్యాతి గాంచిన భారతీయులను తనివినీని పురుషుల కన్నులలో ప్రవేశింప త్రామువలె పురుషులపై గిరియు పెంతయు అనుచి తము. ఇది గాక మానవే భావనముగా గరిగి, పాతి ప్రత్యమే పరమస్వర్గముగ నెంచు భారతాంగనలు, వాస్తావ్యతానలపరమాధికములు, వాటి స్వ్యాభిమానము అను, వాటి స్వాతంత్ర్యములను మాటి కన్నాగిరి చేరినవి వాటి, వాటి స్వయంతు మోహితై అపాద్యములు తమయూ వాటి ప్రత్యేకతలకలములను ముగారి త్రామ బాములనుగా నెంచుచున్నారు. అక్కటా! ఎంత అజ్ఞానము! అజ్ఞానలని, అల్పములని వేనిని మరయు న్న స్థితి

మనస్సుమన్నామో, అట్టి పశుపక్ష్యముల పరాకర్ము
 ప్రజ్ఞావిధులని కట్టుకొను మనుష్యుల నందు నీని యనుకరింప
 ప్రయత్నింపకున్నవే! అట్లుంక భాములు, పుష్టికి ప్రభు
 వలని న్యాయమునామ్రుల నుపమానుడని తమతోడి
 మానవుల మాది ప్రాంతులనటా! హైహయమునకు
 పాశ్చాత్యములగుల పద్ధతులకు పదకలనటా! దైవా
 కాంతిల సీతిల మాది దివ్యములనటా! తమ సవాతన
 ధర్మముల ధిక్కరింపటా! తగదు, తగదు.

ఇట్లని పాశ్చాత్యుల పద్ధతులను తప్పులుపట్టుట
 చాలతప్పు. వారివేషభాషలు వారికి బాస గాని భార
 తీయుల కిది పనికిరావు. వారి వేషభాష లవలంబించి
 గూనందించుటకు మారు వారీయందుగల సుగుణుల
 సలవరచుకొనిన నెంతయో లాభము. వారికుండు విక
 రుల్యమే వారి పితరీకానిదే పదకలనటా. వారి క్యా
 గుంధరీకయే వారి పితరీకయే నున్న కలనటా! తప్పుయ
 న్నుది. మన స్త్రీలుతో కలమగ్నిము కున్న. కాబట్టి
 కలయందుండు నీ పద్ధతుల నవలంబించి తమకు స్వా
 భావము లగు విశిష్టాదాశీర్వాద్యులను మునుపటి
 మరింత వన్నెకెట్లు పెంతుమునుదిరము.

ఇప్పుడు కొందరు స్త్రీలు ఉపన్యాస విధుల
 నెక్కి, ప్రాణవాకులని శేరుకెట్లుకొని ప్రాణములను
 విడిచియిచ్చును పురుషులకానినంటి తప్పించుకొనుటకు
 సుఖము లేనిదియు, క్రమమును శేర కను గొరకేయుం
 డు పర్యవశ్యామై యున్నారెంతయు శ్మశ్శాలలు త్రెంపి
 శేయునదికను సుఖము లేనిదియు, వివిధములగు ఇట్టి
 ముష్ట యుపన్యాసము లిచ్చి, మన భౌతికవ్యుల దేవ్రా
 యగప్రసాదవ్యులను విషప్రామాదమునకు కట్టి విడుచుచుండ
 చెరుదుమందు పెంతుము శోచనీయును. భార్యమునందే
 అన్ని విధముల భ్యాసి గాంచి, శమదమాదిపద్ధతుల
 కునికెట్లులని శేరుగాంచిన భారతమణులను ప్రస్తుతము
 ఏమయు నెరుగని మూర్ఖులొండునది, పశువులకంటె జ్ఞాన
 మీదటి ఇదియుల యానాదీవ్యవహారముల ననుసరింప
 దివులొందుమందు కలంకయు ననుదిరము. భారతమునీ
 పతి కథాంగికవి! అన్ని వాషేగ చెట్టుబట్టిక ధర్మపత్ని గవి!

ఈ మె పతికి కష్టములుబంగును, సుఖములొచ్చును
 కును, వేదము, పాశ్చాత్యులపద్ధతుల మంగును శోచ
 నీడై మెలకలనదది. భారతంగన అవాదిగా నథాంగి
 నానుమున కష్టములు, ఇట్టి మూర్ఖులకానికన్న పురు
 షున కాపు లెవరు? కాననే నుదే

‘కార్యమ దానీ, కరణమ మంత్రీ,
 రూపేవ లక్ష్మీ, కుమయా ధరిత్రీ,
 భోక్తృమ మాతా, కయనేమ రంభా,
 మధ్యమయత్ర కులధర్మపత్నీ.’

యనునాశ్లోకమును సవ్యజనాచరణీయముగ విలపిల్లు
 చున్నది.

పురుషుడు పట్టివదాదిగ పశువును ముంగునక
 కును, కిదికనుడ స్త్రీలవలననునే యున్నాడు. మాత
 కాంత స్త్రీమేది. వివాహకాల వాని స్త్రీ
 రూపమును పరచుచున్నది. కన్యాదాహమున నాశ్రింప
 లకు భ్యాను స్త్రీరూపభారీయు లక్ష్మీయునీ
 ప్రకారమిచ్చుచు. కన్యాదాత్రియ మేలభోగప్రదయను
 భూమి ‘భారతమాత’ యను శేర స్త్రీరూపమున విల
 పిల్లుచున్నది. కాన పురుషుడు మార్మస్వరూపయను
 స్త్రీలతో నన్ని విధముల గొడిచియగున్నాడనియే చెప్ప
 వలెను.

భారతదేశమున స్త్రీలస్వతంత్రులమట ఒప్పు
 కొనలనదే. స్త్రీలైవదాదామిది. కిది విద్య నేర్చి
 కొనుపదేను, వివాహ కాలము అశీత్యవశిక్తుల పురు
 షులకే చెల్లును కాని ఏది శేమాత్ర మంటివు. ఏలన స్త్రీ
 పురుషుని పన్నుకి కిది ఏపదకాని కయలనటా. వివాహ
 విషయమున కిదింత శ్రేష్ఠమొంది వానికాన్యాశ కొని
 అథాంగమును ప్రకారంకేయుల పురుషునికి భార్యను.
 లేనిదో,

ఉ. ఇల బురుషుండు కాస్త్రముల
 నెంతటి శేర్మగిల్లె జ నేమి పెం
 పరిన సీరిసాహసము
 లందిన కేమి, కువిద్య లేకమ

నలవదనట్టి మందమరి

యోగి భాగ్యం నచ్చేనే చూ

నెలక నశింప జేయు పతి

నేర్చుల నీకుల సాహసంబులక.

అని నట్లగును. ఆహా! ఉన్నపాలనుండి కుమారుడు వివాహంబునకు, అర్థమంబునకు గానయెని అట్లుకన్య ములుచది అంతటివారిని కలిపి తల్లి తండ్రుల కష్టములెందుల నన్ను లేక మున్ను ఇచ్చిన మన మందమరి సహవాస మున బూడిచిలో నోసిన నన్నీటివలన కష్టమున పరి చెప్పుచున్నామనదా! ఇట్లు తోనీయూ, పురుషులు స్త్రీలు చదివిన చెడిన రమ దురూహల గలిసి బుద్ధితో వానిని తిను కీడులనుటాడె వానిట్లుకొనుచున్నాడు.

కీటి మూసాలకు తినెట్లులే నేటికాలమున కొన్ని కొడుకములు పులిమి గలిసి పనింత కలసి పెట్టుచున్నవి. ఇప్పుడు కొందరు వానికలు అన్నివిధ్య అభ్యసించి భర్తల ప్రాధింబి పాపకాల ప్రకటించున్నారనియు, బడిచివిన కొలదవాసములలోనే వింతివారులు నెంచి భర్తల వీరాక రించుచున్నారనియు చెప్పుచున్నారు. ఇది బిట్టిరి కోవనీయమగు విషయము. విద్యలో నాంధ్రమేమి, అంగ్లమేమి, సంస్కృతమేమి, అన్నియు పోకలేదా! ఇప్పుడు మునియించిన మార్గము తెల్లనైన, అప్పుల ముని యించిన మార్గము నల్లగను నుండునను తెంతయను భాగ్యము! అట్లే అంగ్రము చదివిన పద్మతల లగులయు అంగ్లము చదివిన పాపండు లగులయు చాలవంతగ నున్నది. వారు మనభాష నేర్పినంతచే మన పద్ధతుల నేర్చుచున్నారా, లేక!

ఇవంతయు నీరి చెట్టియూహలు. అంగ్లవిద్య పోగానే మగలను, మనవానిను కష్టస్థిము చేసి భిక్కు రించిరనే గారి మూలవిద్య ప్రాచీన మున్నట్లు కావలె వింతియిచ్చ ప్రాయమును నీకు నీటిని నున్నారని తోచుచున్నది. పాపము! 'నానావికో బోధక' యన్న క్లిం తెయూ బుద్ధిహీనులవలె నీ కాంతి పరువుకు తెచ్చుకొని కులకీల మాయనవిద్యలవలెక నెంచి నీకులించుట! 'కాకివిడిక ముదిరాడె, పాంపవిడిక రాకబోయినను'

ట్లగును కంటిచే. విద్య నేర్పినవారిది విద్యానాశివ్యములు నొచ్చునని ముందే నది నేమి నీరలకెందులు! అప్పుల నాకాకమున కంటక, ఇప్పుల భూమికి నంటక నటమ ప్రశంతుస్థిమధనములు. విద్య నేర్పినందుల కిదిగూ పలుమ? అట్లము చేసికొనక నేనుచును పలు మిది, ఇది కాదు నేర్వకొనవిద్య. తిన్ను తాపాంపకము విద్య నేర్వతను, నీర నీర నీరనీరనిని సొత్తును. కాంతిని విద్య నేర్వతను, తిరుకోకొచ్చి న్యును నెంచి యుప్పొంగి తిన్నేవాణ్ణిని నీర్చించు విద్యవిద్య నేర్వతను గాని స్త్రీలు విద్యకకర్తులని భవములక నడిచిందులదే! లేక మాన సమండుకముల భంగి ఏవేళ చూచిన వంటయని, ఇల్లని, పిల్లలని, దానికన్న వేరొక పెరుగక తాము విడిచి, తినుభర్తలను ముఖపట్టి, తిను పిల్లలను చెరిసి భారతదేశపు స్త్రీలు కష్ట-అనాధికలని నేతమచే అప భాగి తెచ్చు యుకెదలు! అట్లు నాక విద్యయొక్క సుపతి గలిసి పరిగి పరము నేరుచున్నా! న్యభావపిర్త వై న తిను నెమకాంబివయనాదాక్షిణ్యిని న్యుంబులకు మంంతి నోధ నేమిచ్చి కుంకంబున నడిమిని వానికమును నోటి తినుభర్తల విద్యాభివృద్ధిలను ప్రకాశింపజేసిన వాడై, తిను ముద్రాప్రకారన్నియను విద్యాధికులు గను, భూవనంబెన్నులగును, నేకో భాగముగను, నేను సమర్థ రౌదు రనుటకు సందియ మేమి?

శివోపనిషాదము, 'కెహనియకా బోకోనాస్తి' యను ప్రశంబి మోగుచును, 'అవ్యయ హరింతి నోపు వా రెట్లయితి' రన 'మారెల్లి నలన' నని చెప్పెగట. కాన మన భారతాంగనలు మందితెల్లులు, మందిఇల్లాండ్రు, కేశభర్తలు, ముఖభర్తలు కావలసివెందుల నెద్యస్థి బడి నును అభ్యాసకళ్యకము. విద్యస్థి కలకాంతిదే. అర్థాంబి యనుట కష్టంబులు. మార్గములను పరి కష్టంబుదే, అతని సంపాదనము నమధించుటకు, అతని పాపములను నొచ్చుంచుటకు. ఇట్లుచేయకన్న భారతమునీ అనంత యులు యులైమను.

అట్లెన్నిటిని గాకుండుగాక! భారతరమునీ తినియచ్చుకొన గోరెమును తా తెలుచుకొనుగాక!

విసఫులమముల దారి
కొనరించు నిక లెల్ల
గర్జించి నుసియ్యమ్యై;
దెనలెల్ల పులికింప
మనకమనకలు కేపె.

పులుకుపులుకున చూచు
మినుకు మినుకున మెరియు
తారలే తమసులో
దాగిపోయిన వపుడు.

పురి విప్పి నృత్యాలు
నలిపేటి మొయిళులే
మొరవెట్టి మొరవెట్టి
మోగిపోయినవపుడు.

కదలాడు జనరాలి
కరములో కాంతుడై
మెరిపు కన్నెలవలపు
కొగిళ్ల నభ మంజె.

ఆకాశసికతాల
నవయు శోకతమస్సు
కురిసినది కురిసినది
లోకాల ముంచినది.

శోకంపు కూర్మలో
చిటిలి రాలిన నాడు
పాపాణ హృది జాలు

భయవసాగో రాశి
మిలిత మైనాదపుడు.
శోకంపు కలికవై,
తమిరాల కాంతివై,
యిరులచెర విశిష్టయి
చిరువెలుగు రూపమై,
నెలవంక చలువనే
మైపుత పూసికొని,
ప్రేమ జాంపాలనే
శిఖలో నిమిచ్చికొని,—
పలిపెంపు పెన్నెలే!
మురిపెంపు నవ్వులే!
చిరువలై ప్రిదులగా
రాగ కేఖల తేలి
తేలి వచ్చితి వీవు.

నీ
వదనవిశ్రుత నచన
వ్యజనానిలాలలో

నా
కలలతారక లన్ని
జలజలా రాలినవి
కాంతులై కురిసినవి
మేనంత మెరిసినవి
అంత,

నాహృదయూన
ప్రేమాల పుంజమై
నీరూపు విరిసినది.

నర్తకి 'పావనా'

కొత్త రామమోహనశాస్త్రిగారు

మహానర్తకి 'పావనా' అస్తమించెను.

రవ్వను 'బాలెట్' న్నూ పరిసమాప్తమొందినది. 'మేడమ్ కర్నా' 'పావనా' ఘనమునకు వచ్చెను. కాని అసమానయగు 'పావనా' లేని లోటు తీరదాయె. నర్తకి పావనా తా నొనర్చిన నాట్యమునకంటెను, ఆనాట్యస్పృష్టియందలి రచనావైదగ్ధ్యముకన్నను మించు నొక మహావ్యక్తి. అనేకవర్షములు మానవజాతియెదుట నర్తననలిపి మానవహృదయమును చూరగొనిన యీమె యీనాడు దేవలోకమున పరిలోకవాసుల నానందింప వెడలినదేమా!

'బాలెట్' నాట్యమునగా అనేకనర్తకులొకవో చేరి క్రమరీతి నొక కథావిధానమును ప్రదర్శించుచు చూడరుల కంష్టమొడుట అసాధారణమగు మూర్తి రచనను చూపుట. ఇందు శాస్త్ర మెక్కువ. కావున విమర్శకులు నీవిని intellectual గా పరిగణించిరి. కాని 'పావనా'యొక్క 'బాలెట్' రసస్పృష్టికి ప్రాముఖ్యమిచ్చుచు తన దేశమగు

నాట్యమునకు romantic వాసన మెక్కువ. పూర్తిగా intellectual గాడనుట నిక్కువము.

'మేడమ్ పావనా' 1885-వ సంవత్సరమున 31 వ జనవరి జనన మొందెను. పదియవ యేటనే 'యింకీరియల్ బాలెట్ స్కూలు'న చేరి శిక్ష నొందెను. ఈమె నాట్యములో 'మృత్యుముఖాయంధ' (చిత్రము 2) మిక్కిలి మిన్న, మరియు మిక్కిలి ఆకర్షణీయము నగుట అందరిచేతను మిక్కిలి హర్షించబడిది. నాట్యమున రసస్పృష్టి ప్రాణము వంటిది. అట్లుగుట ఆమె తన నాట్యమున బహువిధరసస్పృష్టినే ముఖ్యముగ చూపెడిది. పూర్వసంప్రదాయముల మీద నాధారపడి బాగోగుల విమర్శించు నాచారరీత్యా ప్రజ్ఞ మొదటిదిగను, కల్పనాస్పృష్టి రెండవదిగను విమర్శకులు పరిగణించుచుండుటచేత, 'పావనా' నాట్యాచారముల పాలించుచు కల్పనా వైదగ్ధ్యమునకు, రసస్పృష్టికి ప్రాముఖ్యమిచ్చుచు తన దేశమగు

నర్తకి 'పావవా' చిత్రములు

పావవా

పావవా

పావవా

౪. దేవతాస్త్రీ

౫. Chrysanthemum

రమ్యాయుడు అభినయించి, అక్కడి వారలచే సంప్రదాయవిరుద్ధముని తలంచబడుటచే రమ్య దేశమును వదలవలసి వచ్చెను.

ముఖము, శరీరము, పాదములు, హస్తములు—వీటితో కూడిన అభినయముచేత కూడా నాట్యమి నొనర్చుట 'బాలెట్' నాట్యమున నూతనము, పూర్వసంప్రదాయవిరుద్ధమును అయి యున్నది.

'ఫోకిన్' (Fokine) అను నాట్యాచార్యుడు ఈమెతో వనవిహారము నల్పుచు నీమె వనమందు హంసరీతి నున్నట్లులు ఒకనాడు ఆయన మనస్సుచకు తోచెనని తన యనుభవమును చెప్పెను. 'పాన్లవా' తన ఆంగికవ్యతిరిక్తమగు మెక్సికన్ దేశపు, మార్పు దేశపునాట్యమందలి గాఢాభిమానముచే ఆరీతి ననుకరించ ప్రయత్నించెడిది. ఈమెనాట్యమందు Bacchanale యొక ముఖ్యమగు పట్టు అయియున్నది. ఇదియు ఆమె Type న కంత సరిపోయినది గాదు. కాని అందలి మరణానంతరయొక్క విషాద పరిణామిట్టము ఈమెయొక్క అద్భుతాభినయముచే Bacchanale కు లేని ప్రాముఖ్యము వచ్చెను.

ఒకకథావిషయము సనేకవిధముల త్రిప్పి త్రిప్పి ప్రస్తావన చేసి రసస్పృహ యొనర్చుట యొకటి. ఒక ముఖ్యస్థుట్టమును విశేషీకరించుచు త్వరితగతి స్వాభావికత చూపుచు రససిద్ధి నొనర్చుట మరొకటి. 'పాన్లవా'నాట్యము రెండవది. అందుచేతనే తా నేరుకొని, అభినయించి,

భావద్రవ్యకటనాంత్యస్థానమును చూపి ప్రపంచ భ్రాంతినొందినపట్టులు మృత్యుముఖరాయంచ', 'కాలిఫోర్నియా యందలి గంజాపుష్పము' 'అడవినుమ్మెన' 'వసంతముతువున జలజలరాలు ఆకులు' (చిత్రము 5) అయియున్నవి. 'వసంతముతువున రాలుఆకులు' అనుగీతము ఈమెరచించినదే. Chrysanthemum వృక్షమందు అన్నియు రాలిపోగా మిగిలిన చివరిపుష్పము యొక సుడిగాలి తాకుడునకు కదలి తాళలేక క్రింద పడును. ఒకకవి ఆరాలిన పుష్పము చేతితో టిసి రాలిపోయిన పుష్పపత్రముల చూచి చేతితోనిమరి ముద్దిమను. గాలి వీచి ఆపుష్పము మరల క్రింద పడును. మరల దానిని తీసికొని fountain దగ్గరకు తీసికొని వెళ్లి, అక్కడి నాచు ప్రదేశమున దాని నుంచి కొంచెము దూరమున నొకరాతిమీద కూర్చొని తన కవిత నాలాపించుచుండును. మరియొక మారు సుడిగాలి వచ్చి ఆకులతో ఈపుష్పముకూడ మెగిరి ఇంకొకచోట పడును. ఇట్టిసమయమున నొక వనజాక్షి, ఆకవిమెదుటికి వచ్చెను. అప్పుడాకవి యీ పుష్పమునంగతి తలపకయే ఆమెతో వెడలిపోవును. ఈ పుష్పమో, పండుటాకుల మధ్య పడి సూర్యాలంకరమునకు ఎండిపోయి ననిందిపోవును. ఇందు Chrysanthemum పుష్పము 'పాన్లవా' అభినయించును.

మంచు తెట్టెలు—క్రిష్టమస్ పండుగలో ఇవ్వబడిన బహుమతులలో అడకల్లి యొకటి. దానిని స్పృశించగనే యొక అప్పరశ్రీ బయటికి

వచ్చును. ఎదుట మంచుతెత్తలు బరువునకు వంగిన వృక్షము. క్రిష్టమన్ చలికాలపు దేవతాస్త్రి నాట్యము నెల్పురు (చిత్రము 4).

(చిత్రము 5) 'వింతకేసువాడము' అనుగీతమునందలి యొకఘట్టము.

'అనా పాల్లవా' 'తెచ్చటి' దగ్గర క్రమశిక్షణ బడసెను. ఆ కాలమందలి ముఖ్యనటు లందఱును ఈయనదగ్గర శిక్షణ బడసినవారలే. ఈమెను చూడగనే యీమెనైఖిరి యందలి అపవృత్తి గోచరించెనట.

'తెచ్చటి' దగ్గర అనేకులు నాట్యాభ్యాసన మొనర్చుచుంటే ఆయనకు తీరిక యుండజిది గాదు. కనుక వార లందఱు ఇచ్చు ధనము తా నొకకత్తి యిచ్చుచు మూడు వత్సరములు ప్రత్యేకశిక్ష పొందెను.

"నాట్యశాస్త్ర సంప్రదాయగీతులు అందలి సమస్యలు మొదలగునవి మాత్రమే నేర్పగలిగినవి నేర్పితిని. ఆమె నాట్యమందలి రసస్పృహ, స్వరికల్పనములు, భావస్రవణ ఆమె సొంతమే" యని 'తెచ్చటి' వాక్కుచ్చెను.

పాల్లవా 'ప్యారిస్' నగరమందు 1909-వ సంవత్సరమున Diaghilen నటులలో నాయకగా చేరెను. ఒకసంవత్సరముతర్వాత తాను కొందరిని తయారు చేసికొని లండను నందలి 'పాలెస్' నాట్యమందిరమున ప్రదర్శన మిచ్చెను. ఇంత కొకవత్సరము మునుపే 'కొలీసియమ్' థియేటరునందు 'కర్పలీనా' యు

'నిజిన్నికీ'యు 'క్లిష్టమీ' నాట్యము నర్పిరి. 'యిసాదరా దక్కను' 'మాకే ఆలెను', 'లిడా కీమూడ్' అను సుప్రసిద్ధనటులు లండను నగరమున నాట్యప్రదర్శనము లిచ్చి ప్రజలు హృదయముల చూరిగొని 'బాలెట్' స్వస్థమం దొక యపూర్వవాంఛ కలిగించిరి. అట్టి యననున ఈమె వచ్చుట నటపించెను. ఈసారి నూతన విధమున నర్చననలిపి ప్రసంగభ్యాతి నొందెను. 'హెకరు' అను కవిసార్వభౌముడు 'లండనున పాల్లవా' అనుగీతిమును రచించెను. ఆయన రచన లన్నిటిలోను ఇది మిన్నయట! మరియు ప్రఖ్యాతినికూడ నమకూర్చెను.

1913-వ సంవత్సరములో అమెరికాదేశ మందు పర్యటనము నలిపి ఆరునెలలో నూట నలుబదిదోట్ల తన నాట్యకళ ప్రదర్శించెను. అటుల తాను ఈసంవత్సరము 22 జనవరి చని పోవువరకు నాట్యము చేయుచునే యుండెను. 1929 జనవరి మాసమున మనదేశమునకు వచ్చి కలకత్తాయందు ప్రదర్శించెను. హిందూ దేశపు నల్లిక్కులనుండియు ఆ ప్రదర్శనమున కరుదెంచిరి.

మహానర్తకి పాల్లవా పాంసమామున చని పోవుట అభినయించెను. కాని తాను చనిపోవు నపుడు నిజమును గ్రహింపదాయె.

తరువాత ఆమెయొక్క నాట్యసభా ప్రదర్శనమున యథాశీతిగనే హంసవాద్యముమధ్య యవనిక రంగమున లేచెను. వెలుతురు రంగ

మధ్యమున పడెను. సశోవరమధ్య నున్న మ్రోగుచున్నటులు యుండెను. అనాట్యనభ fountain నుండి నీటితుంపురులు పడి ప్రవాహ వా రివ్వించి అమరసిద్ధి నొందిన హంసరాజు ములు గట్టి పారుచునేయున్నవి. కాని హంస 'పాక్షవా' అశ్వశాంతి కొరకు ప్రార్థించి జో ధేయి! అని భూనభోంతరాళముల మారు హారు లొనర్చి ధన్యు బయిరి.

6.

శత్రు సారథ్యము

జి. బామవగారు

అహిమ స్తములకు నోయ్యారంబు నేర్పించు నలపులెల్లనగ్రోవి పాటకాదు
 పసితిసంబాసయందు పడగపాముల నెక్కి చిందులాడిన గొల్ల చిన్నవాడు
 పదియానువేల గోపస్త్రీలతోఁ గూడి యపవాదుబాసని యందగాడు
 భోకాంతమున మజ్జియాకుఁ దెప్పదేలి తలదాచుకొన్న చిత్రస్వహరి
 భాసురములైన తన చేరఁదేరికనుల-మచ్చుజల్లెడు నేలుపు మాంత్రికుండు
 తోవరి విజయునియరిదంబు దోలుచుండ-కాంచి విల్లందఁకొనుము భాస్కరకుమారి!
 మాలుకులు సేదనుప్పున వినుక్తములై చని, కృష్ణమూర్తికి
 నలఁగొని యావల న్నరునిపైఁ గసిబూనుట, దుస్థరంబుగా
 దలఁచి విదేటిపెట్టి భజదర్శము వెన్నుని ముందు నాగునే
 మలపుడు నారథంబు? యనుమానముఁ దోచె జయంబు కన్గఁదా?
 న్యయమైపోయిన యమ్ముల స్మరలఁ గూర్చు దక్షమైయున్న, య
 త్రియతూణీరములిచ్చి పాథుఁడు శరాసారంబు గుప్పించినకొ
 జయ మాదేవుఁ డెఱుంగు గుఱ్ఱములపై, నాపై, భవత్సేవపై
 దయజూపించుట కూపిరావఁగలదా? దౌర్భాగ్యభానుష్కుఁడా!
 నూలినపందికై, హరుఁ డెదుర్కొని రేచిన గ్రుద్దలాట కు
 స్త్రీల, బలిష్ఠుఁడై, కఱకుఁ దేలినవాడు మహేంద్రనూతి యా

శూలికి గుండెలే దరినిఁ జూడ నెగాదిగ, యుద్ధభూమిలో
రాలదలందితే? పరశురాముని శిష్యుడనన్న బ్రహ్మనాథ

భాండ్వము నద్దనుఁడు కాల్పు కాలమందు-వరుగులెత్తిన మునలినర్పమును వింటఁ
దొడిగినాడవు, భళిభళి! విడువవలవ-దబ్బనాథఁడు గరుడవాహనుఁడు సుమ్ము.

బలవంతుండగు శౌరి, రోషము రగుల్చుక బాష్పముఁ గెంపుచూ
పులవేగంబునఁ దూపులన్నడిపి నీమూర్ఖులు ఖండింపఁజే?
తలపై శాపము లాడు నీకు నొక యుద్ధంబేటి? నీరక్తముక
బాలయుక గాకులు గ్రద్దలుక గుడుచునేమో! నేడు సూతాత్మజా!

ఇలకుక గ్రుంగె రథంబు చక్ర మిపు డేదీ? నీకు గత్యంతరం
బలుక నీ ప్రతిపక్షిగాంజీవధనుడై, చెందుచున్నాఁడు నీ
బలముక గాలములేదు న్యందనము లేవంచీసికొ మ్మేటికి
తలపోతె బృరణంబు వేడుకొనరాదా? కర్ణ! భీభత్సునిక.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందాదారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన వనులను జరుపజాలము. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ లేవ లోపల అందకపోయిన యెవరి పేరుకే తిపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము

— మేనేజరు, 'భారతి.'

శాసనము శ్రీకాకుళమున కేడినింది మైశ్లేదూరమున నున్న సిరిపుర మను గ్రామమున నున్న చెరువులో మన్ను శ్రవ్య ముడగా దొరకినది. దీనిని మ. రా. రా. శ్రీ పాణిగిపల్లి వరహాలు పంతులుగారు శరిశో ధింపుమని నాకు దయతో నొసంగిరి. ఈ శాసనము చెరువులో మన్ను శ్రవ్య కూలి వాని దొరకినదనియు, నద్దాని నాగ్రామ ముదలి యొక పురోహితునకు వాడు చూపె ననియు, నాపురోహితు డది దేవతలచే లిఖింపబడినదని తలంచి భక్తితో జూచుచుండ ననియు, కాశ్యాతరమున నా ప్రియన్నహి తులు శ్రీవరహాలుపంతులుగా రచటి కేగ నీ పురోహితు డీశాసనమును వారికి జూపుటయు, వారిది పూర్వరాజశాసనమై యుడనోపునని తలంచి దానిని బుచ్చుకొని పూర్వ లిఖును శరిశోధింపుటయు దధిమానము గలుగుటచే నాకద్దాని నొనగుటయు నీ విధముగ నీ శాస నము నాకు లభ్యమైనది.

రెండు రాగిరేకులపై శాసనము చెక్క బడినది. మొదటిరేకు మొదటివక్క లిపి లేదు. ఇది పుస్తకమున కట్టవలె లోపలి లిపిని కాపా డుట కేర్పాటు. రెండవ రేకునకు రెండువైపుల లిపి కలదు. రెండవవైపు లిపిని కాపాడుటకు మరియొక రే కుంచబడలేదు. ఈ రెండు రేకు

లును రాగితో చేయబడిన యొక కడియముచే గ్రుచ్చబడి, కడియము చివరలు రెండును కూడినచోట రాగిపోతపై రాజముద్రకచే సం ధింపబడినవి. రాజముద్ర స్పష్టముగా కనబడుట లేదు. అగుగుదల లేకపోయినను పోతపోయ బడిన రాగి నునుపుగా నుండనందున ముద్రపై నున్న యక్షరాదికములు స్పష్టముగా లేవు. రేకుల లిపి 7 అం. వెడల్పు 2.7 అం. లిపి బ్రతినింబమురు తీయుటకై కడియ మును తెగగొట్టవలసి వచ్చినది. రేకులో మొదటిదికొంచెము పలుచగను, రెండవది దళ మెక్కువ కలదిగను చేయబడినవి. మొదటి రేకున లిపి యొక్కవక్కనే యుండుటచే యా రేకు పలుచగా చేయబడి యుండవచ్చును. రెండవరేకు కూడ నట్లే చేయబడిన చెక్క బడినలిపి వెనుకవక్కకు కూడ ఉబ్బి చదు వుట కవకాశ ముండదు గాన దళముగా చేయ బడినది. రేకులయందులు లోనికి సాగగొట్ట బడుటచే నొక రేకున కొకటి రాపాడకుండు టయే గాక లిపిని నూడ సంరక్షించును.

లిపి

పుట కొరేసి పంక్తులచొప్పున మొల్లిము పదునెనిమిదిపంక్తులలో నీ శాసన మంతయు నిమిడియున్నది. శాసనమును చెక్కిన దళ కుడు తనపే రెచటను చెప్పకొనలేదు కాని

యక్షరములు మాత్రము మిక్కిలి పొంగిము
గిను, పాములు ముత్యముకొవ విలె నుంచుటచే
బాగుగ నారిజేరిత మంచి 'మున్న'యని చెప్పి
వచ్చును. అక్షరములన్నియు బోనుగ చెక్క
బడి, బహుకాలమైనను నీమాత్రము శిథిలము
గాక స్వప్నముగా నున్నది.

అక్షరములన్నియు బ్రాహ్మణీకవి వ్రాయ
బడి యున్నవి. చాళుక్య రాజులు హస్తినద్వార
నొనగబడిన శాసనపులిపికన్న పురాతనపులిపి
యని యక్షరముల శిరునా, పొంగిమును బట్టి
మూహించవచ్చును. లింగు నక్కడక్కడ నున
యోగించినను అనేకస్థలముల లింగపునకు
బడు లనునాసికాక్షిరమే వ్రాయబడినది. 'వర్ణి'
మొదలగు రేఫ వాడుక చేయబడిన చోట
ద్విత్వాక్షరమును, వలెలగులయు చెక్కబడి
నవి. శ్రీభక్తవోషములు లేకపోలేదు. మొదటి
దశము రెండవపక్షిలో 'భూహరిణ్య' అను
చోట 'ణ్య' చెక్కుట మరచి తగువాత పొంగ
పాదముంచి దిగువను చేన్నయక్షరముగా 'ణ్య'
ను చెక్కినది. ఈరీతిగనే 'మూజన యాజన'
యని రెండుపాదములు 'మూజన' శబ్దమును చెక్కి
నను తిరిగి కొట్టిలేయక యట్లే యుంచెను.
మిగిలిగ పొరపాటలు మూలము దిగువను అం
శెలువేసి చూపబడినవి.

భా వ

శాసనమంతయు సంస్కృతిమున వ్రాయ
బడినది. ప్రాకృతచాళుక్యాలెచ్చటను గానరావు.
తెలుగుగాని తదితర దేశభాషలుగాని శాసన

మందు ప్రయోగించబడలేదు. అశోకుడు మొద
లగు పురాతనరాజుల శాసనములు ప్రాకృత
మున రచింపబడినను మన శాసనముకూడ
క్రీస్తుశకారంభ కాలమునాటి నైనను ప్రాకృతము
గానరాకుండుట యొక విశేషము. వ్యాకరణ
విశేషములు మూలమునండి పాఠకులు సుల
భముగ నెఱింగొనగలరు గాన వివరింపబడ
లేదు.

ప్రా ముఖ్య ము

తామ శాసనములు దేశమందనేకములు
గానవచ్చుచున్నవి. అవి యన్నియు నేరాజుల
చేతకోశబ్రాహ్మణాదుల కొనగబడినవానవ్రత
ములు. ఇవియుకూడ నట్లే. కాని యొక విశే
షము. క్రీస్తుశకమారంభమున కీవలెవలె నొక
శతాబ్దములో తామ శాసనములు అభివ
కున్నవి. శిలాశాసనము లనేకములు గాన
వచ్చుచున్నవి. దేశమంతయు వాకాలమున
బాధాక్రాంతమగుటచే హైందవసంప్రదాయ
ముల ననుసరించి వేలురాజులును, శిశ్రివ
చోడుముల ననుసరించు ప్రజలును వాకాలమున
గలరని రాజపు చేయుటకు మన శాసన మొక
సాక్షిగ నున్నది. కలింగ దేశ మేలిన రాజుల
కందరికు మహేంద్రగిరిపై నున్న నోకణ్డేశ్వర
స్వామి కులదైవతమని తిరువాతి శాసనములు
చెప్పుచుండ నొగిరియు నా దేవతయు ప్రసక్తి
యే నిచట గానరాకపోవుటచే మన శాసనకర్త
యగు రాజు నోకణ్డేశ్వరాలయని ర్మాణమునకు
పూర్వకని మాధిగ చెప్పగలము. తిరువాతి

కళింగదక్షవర్తులు వారికుటుము గంగవంశపు
క్షత్రియులని ప్రగల్భముగ చెప్పుమంపనే శాసన
కర్త మాత్రమైన మే చేయకపోవుటచే నన్నిటికి
క్షత్రియులలో నేర్వేరుకాళ్ళ లున్నవనియు
కాతవని మన మూహించ వచ్చును. ఎదిరిది
తొమ్మిదిశతాబ్దమునావాటి కళింగదక్షవర్తులు
తమ గోత్ర మొత్తేయమని చెప్పి గాని పీ నే
గోత్రమువారో శాసనము చెప్పలేదు.

క్షత్రియులలో నంతళ్ళాళ లనేకములు
పురాణములలోను, శాసనములలోను గాన
వచ్చుచున్నది. మూర్ఖచంద్రవంశములు
పురాణప్రసిద్ధములు. అగ్ని, గంగ, గాంగ
చాలుక్యముకలగు వంశములు శాసనప్రసిద్ధ
ములు. పాశ్చాత్యసిద్ధాంతముల ప్రకారము
మన భారత దేశమందలి పురాణదేశాసము
లన్నియు పౌర్ణమతమును విశ్వాలించి మూర్ఖ
సాంప్రదాయమును హిందూమతమును స్థాపి
తుటకై నిర్మించబడినవి నమ్మకము. అట్టి
కూమావాయో నిజమగునది. పౌర్ణమతము హింద
దేశకు శ్రీ. వె. మూడువార్లు శతాబ్దములకు
గాని వారేదు. అందుచే భారతపురాణదేశాస
ములు కూడ వాకాలముననే మూరింభించబడిన
వని యూహించవచ్చును. అట్టికూమావృత్తిమై
నపుడు శ్రీ. వె. ప్రథమశతాబ్దమున మన దేశ
మన పురాణములు లేనేలేదని చెప్పవలయును.
పౌర్ణమతమునకు రాజావలంబన మున్న
గాని సాధ్యము కాదు. అందుచే రాజులను
మునుముందు వశేవరచుకొనిన గాని మాకార్యము
భరుగదు. కావున క్షత్రియవంశీకులలో గొంద

రికి మూర్ఖమను, కొందరికి చంద్రమను, మరి
కొందరికి అగ్నియు నిట్లు దేశములు వారికి మూ
లపురాణముగ వారొంది వారికి నిజముగ చెవి
దేవస్య మారోపించుటచే వారు నిజమని నమ్ము
కొనియో పితృత్వముకు వశమయియో పౌర్ణ
మతమునకు బూతుకొని యుండుదనియన్ప
టి పోవీతులు భావింప వురాణరచనకు బూని
యుదురు. మన శాసనముం నీరాజులు తమ
మాతము గంగవంశముని చెప్పుకొనకపోవుటచే
వీరలు పురాణకాలమునకు ముందువా రని
యూహింపవచ్చును.

శాసనరచన యంతయు ధర్మశాస్త్రాను
సార ముండినటుల మూలము చదివిన బోధ
మను. తొలుతి కొన్ని శాసనము లున్నగాని
ధర్మశాస్త్రములు పుట్టినవపు. తరువాతి పుట్టిన
శాసనములు ధర్మశాస్త్రము ననుసరించి
యుండును. ఇది కాక శాసన మొంతిష్ట ప్రకారముగ
నున్న నయ్యది యంత పురాణముని చరిత్ర
కాదు. యభిప్రాయము. పురాణన శాసనము
లలో వంశావళి యధికముగ నుండును. అంత
బరము కానరాదు. అమానుషమైన చర్య
లు, పౌరాణికగాళ్ళలు నుండువు. భాష ప్రాక
ముగ నుండుక సామాన్యజనులకు నుబోధ
ముగ నుండును. స్తుతులు అగును. ఇట్టిక్షణ
ము లన్ని మన ప్రస్తుత శాసనమున నుండుటచే
కూడ నిది పురాణనమైన దనియు, శ్రీ. వె.
మొదటిశతాబ్ది దనియు నూహించవచ్చును.
ఈకూమావాయో శాసనములో నిచ్చిన కాలము
గూడ తోడ్పడుచున్నది: శాసనముం దగ్గర

దానకాల మిట్లు చెప్పబడినది. “అష్టా శ్శక సంఖ్యశ్శక మహాశ్వయుజ సంవత్సరే మాఘ మాసపార్థమాస్యా” మని చెప్పబడినది. అనగా శకసంవత్సరము తెలిపింది కాగా మహాశ్వయుజ సంవత్సర మాఖచిత్తమిథాడు దానమియబడినట్లు హించ వచ్చును. శాకాబ్దమునకు 78 కలిగిన శ్రీస్తుశకమునచ్చును కాబట్టి ఇది 78+8 అనగా క్రీ. పే. 86 వ సంవత్సరమున నొనగ బడినదని చెప్పవచ్చును.

ఇక సంవత్సరమును చెప్పటలో మహాశ్వయుజసంవత్సరమని చెప్పబడినది. కాల గణనము మన దేశమున ననేకమానములచే చేయబడుచున్నది. చాంద్రమానము, సౌర మానము, సావనమానము, బౌద్ధస్వస్య మానము, గురూదయమానము మొదలగు మానములు వాడబడుచున్నవి.

వీనిలో చాంద్రమానము మిక్కిలి పురాతనము. సౌరమానము యవనుల (గ్రీకుల) నుండి భారతీయులు నేర్చిరని చెప్పక పాశ్చాత్య పండితుని యభిప్రాయము. ప్రభవాదిసంవత్సరముల గణన మన దేశమున క్రీ. పే. ఎనిమిది శామిది శతాబ్దములవరకు లేదని బర్మెలు దొరగారి యభిప్రాయము. ఉత్తర్రాదిని బౌద్ధ స్వస్యమానమును, దక్షిణాదిని చాంద్రమానమును, నీరెంటికిని పౌండెంచువత్సరములు తారతిమ్యమనియు శ్రోతిపజ్ఞానము గలవారికి తెలియును. దేశమును సర్వేస్వర్యత వాడుక నిమిత్తము గురూదయమానముగ్రహ్యము.

ఈమానములో మానములనామములే సంవత్సరములకును గలవు. శామిది పదిశతాబ్దములనాటి కలింగచక్రవర్తులు తమశాసనములలో ప్రభవాదిసంవత్సరముల నామమును, చాంద్రమాననామము, మేషాదిగ్నము మొదలగువానిని వారి దానకాలమును తెలుపుటకు వాడిరి. కాని మనశాసనమాన నయ్యవి కానరావు. బహుశా ఆకాలమునకు మేషాదిరాసులును, ప్రభవాదిసంవత్సరములును జ్యోతిషశాస్త్రమున చేరికపోయి యుండవచ్చును. అందుచే నప్పటి ప్రచారమందున్న గురూదయమానమున మాత్రము కాలము చెప్పబడినదని యూహించవచ్చును. ఇట్లు కాలమును చెప్పటకూడ శాసనము పురాతనమని తెలుపుటకు కారణమగుచున్నది. ఇట్లు కాలమును తెలుపు నితరశాసనము లింతవరకు మనకు గానరాకున్నవి. వీనివలననూడ నీశాసనము ప్రాముఖ్యమును బడయుచున్నది.

భా. ర. తి. భా. న. తి.

ఈభాగము శాసనమందు సూక్ష్మముగ వర్ణించబడినది. దానముచేసినరాజు, నతని తండ్రియు తాతయు మాత్రము చెప్పబడిరి. గుణవర్మ యనువాడు తాతయు, మూలపురుషుడును. అతని కొడుకు ప్రభంజనవర్మ. వాని కొడుకు కలింగాధిపతి గు అనంతవర్మ. ఈతని ముఖ్యపట్నము దేవపురము. ఈ దేవపుర మెచ్చటనున్నదో తెలియదు. తరువాతి కలింగ చక్రవర్తులకు వీరు మూలపురుషులైనటుల

నారు చెప్పకపోవుటచేత వీరి వంశము వేరని భావించవలెను.

ప్రతిగ్రహీతలు

యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహనిరతులును, ఆత్రేయ గోత్రచనులును అగు బ్రాహ్మణులకు ఖరపురియను గ్రామమున్ను, పట్టణములోని భాగములో తమ తల్లివలన వినిర్గతిమైన భాగమున్ను అగ్రహారముగా నేర్పాటుచేసి సర్వకరణిహారముగా నీయబడినది. ఖరపురి యిదివరకే యగ్రహారముగా నీయబడినది ఇప్పుడు పట్టణములోని భాగమున్ను అగ్రహారముపై పన్ను తొలగించి యదియుకూడ నీయబడినది.

కాపనాంతము

“జయప్రదమైన దేవపురము రాజధానిగా గలిగినట్టియు, దానధర్మాభిరతుడును అగు గుణవర్మకు కొడుకు మహారాజప్రభంజనవర్మ. ఈతని కొడుకు నయవినయసత్యశౌచాచారత్యాగోదార్యదాక్షిణ్య ఉత్సాహసత్య సంపత్తి గలిగి స్వభుజవిక్రమోపార్జితభూప్రభాహితరతుడును, సరమమాపేశ్యుడును, మాతాపితృపాదానుభ్యాముడును, కలింగాధిపతియు నగు అనంతవర్మ ‘సందాపురము’న కుటుంబినులను సమావేశముచేసి యిట్లా జ్ఞాపించుచున్నాడు: “పూర్వమే యగ్రహార

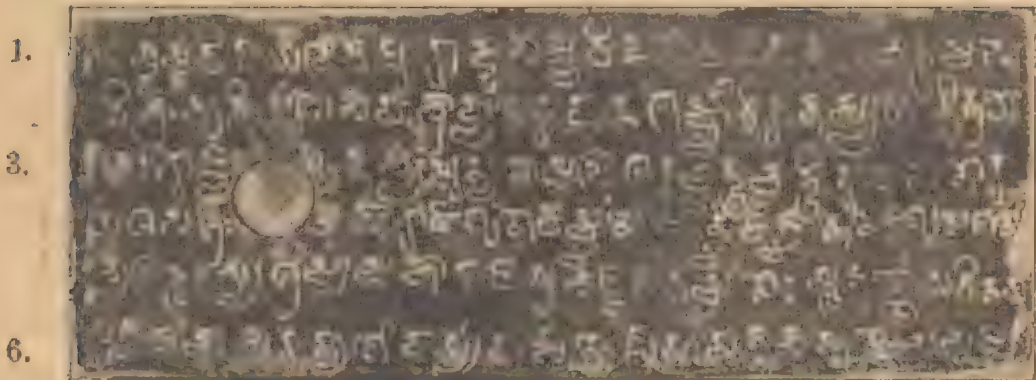
ముగా నీయబడిన ఖరపురియను గ్రామమును మాతల్లి సమ్మతితో నిదివరకు పన్ను చెల్లించుచుండు ఖరపురిగ్రామమును పన్నులన్నియు పరిహరించి యాగ్రామమును పట్టణభాగములో మాతల్లివలన వినిర్గమింపబడిన భాగమున్ను కలిపి అగ్రహారముగా చేసి దానిని ఆత్రేయ గోత్రజులును, యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహనిరతులును నగు బ్రాహ్మణులకు శాలివాహనశకము ఏనిమిది సంవత్సరములు కాగా మహాశ్వయుజసంవత్సర మాఖమాస పౌర్ణమినాడు నా పుణ్యాయుర్యశము లభివృద్ధి నిమిత్తము ఉదకపూర్వకముగా దానము చేయుచున్నాను. ఈ యగ్రహార మాచంద్రార్కకాల ముండునట్లు ప్రతిష్ఠ చేయబడినది. ఈరీతిగా నివ్వబడిన గ్రామము నుండి వచ్చుఫలమును ప్రతిగ్రహీతలకు నాదరణపూర్వకముగా చెందింపవలెను. ఇది నాయాజ్ఞ. ఉత్తరకాలమందు వచ్చు భవిరాజు లీ ధర్మదానమును పాలింపవలెను.”

ముగింపు

ఈ శాసనమును పరిశోధించి నాకు గోచరించిన రీతిని పాఠమును నిర్ణయించితిని. శాసన పరిశోధకులగు పాఠకులును, చరిత్రనిర్మాణదక్షులగు జ్ఞానాధికులును పరిశీలించి పరికింతురుగాక.

మూలము

1 వ పదము, 2 వ పదము

మూలము () పంపిణీకరణములకుంబని ముద్రములు ప్రతి పట్టణమున నోయ శీఘ్రకర్తవ్యము ను గించెను.
('భారతి' సంపాదకుడు.)

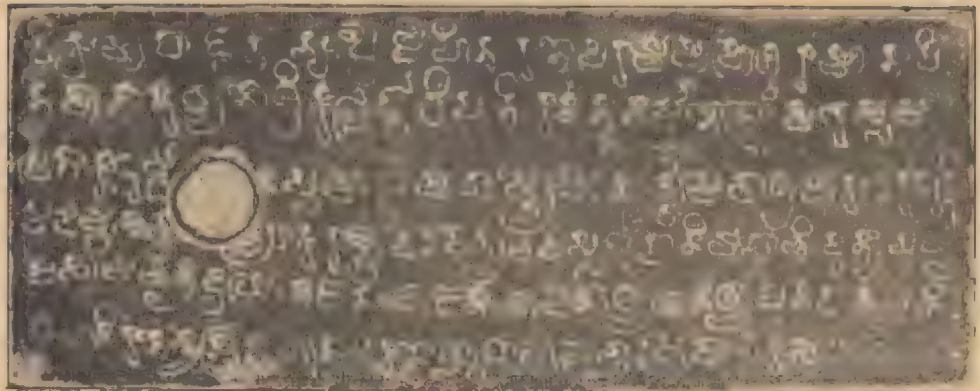
1. 'ఓం' స్వస్తివిజయదేవపురా ద్వారా (ప్ర) విభులామంసకం చంద్రియనా (నా)
2. విభ్రభూహిరణ్య గోసహస్రాద్యనేక దానధర్మాభిరతస్య శక్తినియో
3. సంతరాజ్య సంస్కరస్య అత్యుత్తమం శిరచ్ఛద్రీ చంద్రికావదాత్మనా
4. యశస్వత్రీ మహారాజ గుణవర్మణః అత్యుజస్య నోనేకగుణగణా
5. భ్యంకృతస్యత్రీమాం మహారాజ(జ) ప్రభుజ్ఞనవర్మణః సూనున్నః ()
యవినయ
6. సత్యశౌచాచారత్యా గాదాయ్యః దాక్షిణ్యేత్సహ సత్యసంస్పృతే (నా)(?)
స్వభుజ

1. పండింటి సుద్దూలన 'ఓం' అనునది తెలియజేయబడినది. 2. 'పదం' అని మూలము. 'సుకుల' అని మార్చిన యర్థమగును. 3. "స్వ" బదులుగా "త్యం" అని యంచిన యర్థమగును. 4. "మాం", దీర్ఘ మవసరము. 5. 'భా' ప్రక్కను చిందువు వ్రాయబడినది.

2 వ దశము, 1 వ పుట

4

7.

9.

12.

7. విక్రమోపాజ్ఞాత భూస్వామీతరతో పరమమాహేశ్వరమాతాపి
 8. తృపాదానుభ్యాతో శ్రీకలిక్లాధిపతి రసంతవమ్మ=రాద్ది¹ పరేన్యమ
 9. వేతాంకుటుమ్మిన స్సమాజ్ఞాపయవ్యే(వ్యే)పః పూర్వ=షివాగ్రహారః ఖరపురి
 10. మదమ్మనమత్య కరకప్రదః తేభ్యచ(ప)వస్స ఇదానీ మస్మాభిః పున్యాయుయ్య=
 11. పసామభివృద్ధియే యజన యాజన 'యాజనాభ్యయన ధ్యాపనదానక స్రతి
 12. గ్రహనిరతేభ్యో ఆత్రేగోత్ర చరతేభ్యో గ్రాహణేభ్యః అష్టాశ్వక సంఖ్యభ్యః(1)⁷

1. 'పా'కు బదులు 'పు' అనిన యర్థమగును, 2. 'మ'కు బదులు 'మ్మ' యుండిన యర్థమగును, 3. 'మ'కు బదులు 'ళ' యుండినవియును, 4. 'యాజనా' రెండుపాదులు పొరపాటున చెక్కబడినది, 5. 'ప్ర' ఈయనరము స్పష్టముగా లేదు, 6. 'నే' తరవాతి 'య' ఉండినవియును, 7. '8' ఈలంక అరుగునలచే స్పష్టముగాలేదు.

2 వ పత్రము, 2 వ పుట

13.

15.

18.

13. మహాశ్వయుతే సంవత్సరేమాఘమాస పౌర్ణమాస్యా ఉదకపూర్వకం శృతం
 14. నవ్వకరపరిహారే (2) పరిహృత్యఖరపు రిప్ప(చ) (?) మదమ్మ విగ్గత
 15. వత్సనభాగవినికతంశృత్యా ఆచద్దాకకాలక ప్రతిష్ఠమగ్ర
 16. హరిశ్చత్యావినిద(న) స్సంద్రతః ఇత్యవగమ్య గ్రామశంము
 17. పసీయ నివ్వకద రేణవచనక ప్రేషణోపస్థానం కత్తకవ్యమితి
 18. అజ్ఞా అభ్యుత్తరకాలభావిరాజభిశ్చదమ్మదాన స్యానుపాలన.

మదరాసు పెన్సిల్ కర్మాగారము
(Madras Pencil Factory)

కడచిన నెల చివరదినములలో నొకనాడు మధ్యాహ్నమునకు పూర్వము గారముకు జోన నయినది. కర్మాగారము నొకొవియున్న ప్రదేశ మంత దిర్ఘవీయము కాకున్నను కర్మాగారము ప్రాంతించినంతనే నయినది. అదియు పట్టణమునకును జరిగి మనము నొకవిధమయిన యానందము జనియించును. ఏమి? అది దీక్షితులకు; అంతే కాదు, కొందరి సంస్థ. దీని యధిపతులు వి. పెరుమాళ్లు శెట్టి అయి నన్న వారు కొందఱు; ఇంక పెన్సిల్ నిర్మాణకర్తలు (Expert) శ్రీ మల్లంపి సుబ్బరావులయి గారు కొందఱు; వీరికి కట్టు చేయుటకు వలసిన పల్లవీకపు గాయి (Graphite), అక మన్న కొద్దిమొదలుము నందు (గోదానదితీర్థాలో) లభించినది; కర్మాగారమున కయ్యారని పెన్సిలు సుక్తికము లగు చేరుకు పెన్సిలులను తల నన్నుకట్టిరి. ఇట్టి వాతావరణ మొనగనసాధ్యమకము కాదా!

కర్మాగారము ప్రతిష్ఠితమయి పదిహేడేండ్లు అగుచున్నది. దీనికయి వ్యయించిన ధనము లక్షలకొలది. ముడిసరకుల నుండి అనుదినము వందలకొలది గ్రోసుల పెన్సిల్లు నానా విధములైన తయారగుటకు వలసిన యంత్ర సాధనము లేక కర్మాగారమున గలవు. ఇంకను పరిశ్రమ పథేవ్యవస్థలయ నైన పరికరములు నమకూర్చి బయలుపెట్టిరి. పెన్సిల్లు గుణము నను, వినితనమునను ప్రతీకారములుగ నున్నవి.

ఇట్లయ్యి చేయుచు ప్రాప్తవాము చాలి నని—మొదక్కాదేకమున నేని—లేనట్లు మార్చుచున్నది. “చేయవలెకములు లేక, చేశాభివృద్ధి” కను నార్పు లునవ్యాస వేదకల వైకనే; ప్రాణలు పత్రికలోననే; కాని కార్య రూపమును బాల్చుటకను. ఇక పరిశ్రమాభివృద్ధి, తినిగ్రామున చేశాభివృద్ధి మొట్ట కు గలదు? కాజాలదు.

మరి పెన్సిలులు మనకు మనవాదే చేసి యుచ్చుచుండ వానిని కాదని ప్రదేశికములకయి

నహిమిదుట పనికీమాలినపని, బుద్ధాకరము, మహాకరము, సరిశ్రమలను పోషించుమును ప్రభుత్వమువారును, దేశాభివృద్ధి నాకాంక్షించుచేయుటను ఈశక్తిమను పోషించి చిరస్థాయిగ నెలకొనజేయవలెను. ముఖ్యముగ ఇంగ్లీషులు, తిక్కము చేరినట్లు, స్వాతంత్ర్యముగనుగొన్నాగారముపెచ్చిల్ల నే యుపయోగించుటత్యాగవశ్యకము.

—భారతి.

భారతస్వాతంత్ర్యనుభాషితములు

౧. సంప్రాప్త స్వేచ్ఛాయుతిమగు పౌరస్వస్వము చేని రాజ్యాంగసంస్కరణములు శతమున కొనవైచి వస్త్రాంశకారములవంటివి. వివిధవర్ణవనముల సింహాసనములైన కశీవకముగ మంటకంఠై, పరికిరాని చేరి కల నిట్టకొనినైనును, స్వాతంత్ర్యవాదులుపుల నిల్చుచు స్వేచ్ఛగ జేరియట మందికదా!

—మోతీలాల్ నెహ్రూ.

౨. ఓకీషువారు హిందూదేశపు పౌరకాలలో నేర్పిన తిష్ఠి చెరిత్రయే, హిందూమహమ్మదీయభేదములకు కారణము. —మారానా మహమ్మదారి.

౩. ఏవాగక ప్రభుత్వమును పాలితుల ఇచ్చికు భిన్నముగ పరిపాలన గెరవజాలను. —నల్లభద్రాయ పటేల్.

౪. బహిష్కరణము ఏదో యొకరూపమున ప్రపంచమునగు ప్రతిదేశమునందలి ఆర్థికనిర్మాణమునను స్థిరరూపమున వెలయుచున్నది. “రక్షణ” యన నేమి? ఇది యొక నిమగ్న బహిష్కరణమే కదా! —రామలింగారెడ్డి.

౫. మన నిరంకుశనిర్బంధపరంపరలచే ఉక్కిరిలిక్కిపెట్టెను, మనబాక్ష్మిప్రయోగములచే శరీరమంతయు గాయపడి, తన నాయకశిఖామణులను బంధించిన కారాగారకుప్పములపై పుట్టి నిగిడ్చియున్న భారతదేశము,

ఇట్టివిచిత్రమును విషమపరిస్థితులలో మనము చేరినదాది, తగబట్టుచున్నామే, దానిమీదనే తన మనమును కేంద్రీకరించుచున్నది. —తెయ్యిల్లుపట్టు.

౬. ఒకజాతిని మరొకజాతి పరిపాలించుచో ఇద్దరును పోషించుట లభ్యము. పాలితులు తమ పతిభ్రాతృమునుగూర్చి కృతించుచు కలగమడుగును. వారి గూఢ, పాలితు కష్టము స్వతంత్రులనుగూడో యనుభయముతో హృదయజేసిన నందునునును. —బుగ్గును.

౭. “నీతిచరణనూత్రమును సారవ్యజనన మొనర్చును. ఏలన, నీవు మంచియని తోచినది ఇతరులకు కూడ మంచియని నీవు భావింపవలె” నని కాంటుమహాశయుడు చెప్పియున్నాడు. దేశభక్తి సిద్ధాంతమునండి నీన్ను నీవు మనశోయించుకొన్నచో అందరికను ఆయన కాశము నీయవలెను గదా? అప్పు డీక దేశభక్తి యెవరి? —కె.డి.

౮. హైందవస్వాతంత్ర్యపరమమహోదారతను ప్రపంచమంతయు సంగీకరించిపడి. మానవచక్రిత్ర, రాజశీయములలోకూడ స్థితికబలము సంగీకరింపవలె ననినీ నీతికి వచ్చినదని భారతదేశము నిరూపించినది. —రవీంద్రవాళానూర్.

౯. ‘స్వదేశీ’ దేశభక్తి! పర్యాయపదము. దీని మూలముననే కృశించుచున్న చేతిపనులను పునరుద్ధరింపవలెను. బుద్ధిభార్యకముగ స్వదేశీవస్తువులకు బంబువిదేశీ వస్తువులను మోసిందేదనాను, తన మాతృభూమికి ఘోరాపచార మొనర్చినట్లే. —ఆచార్య పి. సి. శే.

౧౦. భారతీయులకు మనము స్వాతంత్ర్యసాధ్యమునుగూర్చి తెలిపియుంటిమి. ఇప్పుడు మనలోకొందరు గాంధీమతమును రూపుమాపవలె నని ఆందోళనపడుట ఆశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఇట్లుచో మన ఆంగ్లవాద్యయ చేమగును? స్వాతంత్ర్యవాద్యయమును తొలగించినచో మనవాద్యయమున నిక విడుదున చేమి? —సర్ ఇసాక్ ఫుల్.

గి. వైదికబలమున్నగాని వీరభక్త్యమును వ్యసముగ నుండెను. బలప్రయోగము ప్రభుత్వముచేరు బలమును హెచ్చించుటకు మాగు లెగ్గించుచుండును. ప్రబాల్లిపాయపెరుగ్గముగ, ఎంత అధిక బలప్రయోగ మొనర్చిన అనియంత నిస్సారము, నిరుపయోగమునను.

—వైదికపుట్టు చెన.

—వల్లముూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి.

గ్రంథచార్యము

‘భాషాభిమాని’ యొకరు ౮-౮-౧౯౩౧ నాటి కృష్ణాపత్రికయం దట్లు వ్రాసిరి:

“అంధభాషలో నవలలు, నాటకములు, కథలు, కావ్యములు, గీతములు, కేయములు నేటి ఎక్కువగా ప్రచురింపబడుట మదాభూమే! దినము ఇందు స్వతంత్రరచనలు కొలదిగా నుండుట విమర్శకము. అవసరమైన గ్రంథములకంటె అవసరగ్రంథములు ఎక్కువైపోవుచున్నవి. కాని వలకు పుస్తకములను కొనువారు కొలదిమంది మాత్రమే యున్నారు. దివ్యుని యోజనమున పుస్తకములు కొన్ని ఆహ్వానించి ఒకటి రెండురూపాయల వల పుస్తకముమీది వేసి వేలకు పాచుటకు రైల్వేలో ఆమ్ముచున్నారు. గ్రంథముల వల ఆమాత్రమే యుండునను నభిప్రాయమును సాధారణ జనులకు గల్గించుచున్నారు. అందుచేత పత్రికలు తమ అమూల్యగ్రంథములను గూడ అట్టివలకు పోకడి పెట్టుకొనవలసి వచ్చుచున్నది. తెనుగు గ్రంథకర్తలకు రోజుకొరకునూ లేదు. వారుకు స్పష్టముగా దేని విముఖ వైననే ఉన్నది. ఇక పద్ధింకప్రచురణ మొరటి కక్షసాధ్యమా!

ఇప్పుడు తెనుగులో ప్రచురించుచున్న పెక్కు గ్రంథములు ఏ ఇంగ్లీషు గ్రంథమునకో, యే బంగాలీ గ్రంథమునకో, యే హిందీగ్రంథమునకో, యే మరాఠీ గ్రంథమునకో, అనువాదములు. తెలు, తొక, మధ్య మధ్య కొన్ని పంక్తులు స్వతంత్రరచనములు. ఈ స్వ

తంత్రరచనములు కొన్ని అనువాదగ్రంథ మనవియు మును మునుపటి కృత్రిమగౌరవిమును మోయు చున్నారు. మూలగ్రంథములేరు నుదాహరించిన గౌరవభంగమా?

కొందలు ఏదో యొక యవ్యభాషలో నొకవిషయముమీది వ్రాయబడిన కొన్ని పుస్తకములను ఇదియొక పుస్తకమును వ్రాసి తనగ్రంథములో ఆ గ్రంథ కర్తలకు కృతజ్ఞతయివను దొప్పురు. కొన్ని కొన్ని పుటలనే అనువాదము చేసికట్లు కవలననుండినను పనే! ఇంతకంటె కృతజ్ఞుల యేమున్నది?

కొందలు ప్రాతపత్రికా సంపుటములలోని వ్యాసములను కొన్ని కొన్ని పంక్తులు మార్పుచేసి తమ పేరులతో ప్రకటింపుచుచున్నారు. ఏమొకొక ఇందులకు ఏమి చెప్పనో?

గుజరాతీనుండి అనువదింది హిందీనుండి అనియో, కన్నడిమునుండి అనువదింది ఇంగ్లీషునుండి అనియో వ్రాసి కొనువారు కొందలు. బాగుగా వచ్చిన భాషకంటె బాగుగా దాని భాషలో మంచి ప్రాఖ్యా మున్నటుల నటించురు. ఏలకో బాగుగా బోధపడుటలేదు.

తెనుగు దేశములో పెంకటపార్వతీశ్వరకవులు సమ్రస్థులుగదా! పేక్కుపీయగు రచించిన ‘కామినీఆఫ్ ఎరెన్సు’ అనునాటకమును ఈశ్వరచంద్రసిద్ధిపాగరులు పంగభాషలోని! అనువాదము చేసిరి. పెంకటపార్వతీశ్వరకవులు పంగభాషనుండి తెనుగించినటుల విద్యా సాగరునిపుస్తకము దిగ్గజ పెట్టుకొని మార్చినచో స్పష్టముగ కనబడును. విద్యాసాగరు నుండిన హిత్రల పేరులనే వీరును ఉంచినారు. పంగభాషలో ఆ గ్రంథముపేరు ‘భ్రాంతినిలాసము’. తెనుగులోను అంతియే. పైన మాత్రము ఇంగ్లీషు ననుసరించి అని వ్రాసినారు. విద్యా సాగరునిపేరు నుదాహరించుట వ్యాధ్యము కాదా!

ఒకరు ఒకగీతిమును వ్రాసిన పెక్కురు ఆగీతభావమునే తీసికొని కబ్బముల మార్పుచేసి గీతిముల వ్రాయుచున్నారు. అటుల వ్రాయబడిన తొలుకటివానికంటె తరువాత వ్రాసినది అనుకరణమైనను ఏమియుగ వైన

మనమధ్యకాదు మంచిచే. అప్పుడుమాడ మాటని
మను పేర్కొనుట న్యాయముకాదా! ఎట్టులేవను తన
అనుభవించియో ఈశ్వరియో అనువదించియో కాని
వాడు క్లాపింపదనినవాడు. గ్రంథచార్యము భావ
చార్యము చేసివారు నిరసించదనినవాడు. మార్గగ్రం
ము పుదానానించిన చార్య మునించుకొనదగునా!

ఈమధ్య కొన్ని యెడ్లనుండి ఒక భావముతో
నూతన ఒక భక్తిగీతమును కొలది మార్పులతో జమ్మ
మెప్పుడు పుత్రికలలో చెనువుచుంటిని. ఆ పుత్రికలకు,
భావము నన్నెవరో అకర్షించుచుండెడిది. ఈ మధ్య
సమదర్శిని నూతన సంకల్పరాది సందిక వచ్చినప్పుడు
రాజమహేంద్రవరములో పండిరికవియగు నొక
మిత్రునియింటివద్ద నుంటిని. ఆసందికలో విజయపార్థ
సారథిగారు రచించిన 'భాగవ్యములు' అను గీతములను
చదివి ఆ మిత్రునితో ఈగీతములకుక్రియించి భావము
ఎంత హృదయోత్కర్షణకరముగ నున్నదో చూచినారా
అంటిని. 'చూచితిని, కాంగ్రెసుపత్రిక కూడ ఆగీతమును
మెప్పుకొన్న'దని సాహితీసంపుటము నొకదానిని తీసి
అందు ప్రాచ్యమెప్పుడో ప్రకటించుచు 'కావ్యశిల్పి'
అనుగీతమును వినుపుమని యిచ్చెను. ఇదియులే నెజనామ
ము నం దుంచక గీతానందు డెను గుప్తనామ ముంచు
కొనెను.

నేను ఆగీరములను చదివి తిన్నయూడ నైతిని. ఆ
గీరముల రచనావిధానము— అందరి కైలి— కన్నుల
యెదుట చూటలాడునట్లుండు ఆ భావుకత్వము— పల్లె
టూరి మానవప్రకృతుల సహజస్వభావవర్ణనము— కథ
లోని యున్న బలము నా తిన్నయూడనునకు గాఢములు.

‘కాట్రపెండ్లి’లోని శీతశక్తిని కథావిధానమున
కును వర్ణనములకును, ‘భాగవతము’లోని శీతశక్తి
ని కథావిధానమునకును వర్ణనలకును అంతగా భేదము
కనబడలేదు. సమానములు మాడ కొన్ని అందులో
నున్నవే యిందులో నున్నవి. వామిత్రునితో కథను
ఈ విధముగా ఏల మార్పు చేసినాడో, కాట్రపెండ్లి

అని భావసాందర్యము రసవిజృంభణము కలిత ప్రాగల్భ్యము ఇందులో దీక్షింపి రాతేక అపజయము నొందన దీమి? ఆ గీతావంతుడు మునుజునునాగ్న సాధక గారు కాదా అంటిని. నా మిత్రుడు గీతావంతుడు నేటూక కళిచ్చుడు ఏని, ఆ కళిచ్చుడుని ప్రతిభను, సుజ్ఞానిని, నాని నాగ్నోపాసకత్వమును పుట్టించెను. నే నాగ్నోపాసకుని నొందగలిగి, కలయినానాగ్న సాధకగారు గీతావంతుని నొందుకొనినది నమోదించి యిది ప్రాసంగికమైనాగ్నోపాసకత్వమును కనుగొనుచున్నాను.

అంతట భారతి ప్రాతఃసంచకముదీసి దుక్కిరి అను
 నేనుగో బ్రాహ్మణి మున్ను పోయెను. గీతావంతుని
 పాత్యములు దొర్లియుండుటజూపి యిట్టివి నేను పర్య
 సాధారణ మనెను. నేను విషాదాశ్చర్యము నొందితిని.
 జనుస్మృతకము లైన యిట్టి కార్యములను మానుట
 అవసరము.

పురాతనకవులు పిల్లమనుననుచిత్రములు గొప్పిం
చినను ఇదొకతెల్లము. పుట్టినవను నాడు పంకెగురుగొన్న
నారి గ్రంథములులన వెలియుచున్నది. ఇప్పుడు పెక్కు
రకు పాండిత్యము సున్నయైనను మోసపుకేర్తియందు
మాత్రము అభిలాష మిక్కుటము.

మోస మెంతకాలము దాగియుండును? లేనికై
యున్నదని అపాదించుకొనువాడు తప్పక నష్టపడును.
కనుక నట్టి అకార్యములకు జూరక కష్టించి నష్టంబు
పడనము చేసియు పండితులయొద్ద నేర్చుకొనియు
స్వల్పక్షితి నానాకముల వాడుకలను కౌశ్యగింపు
చున్నాడు."

చాలినంత సంస్కారముండి యుత్తమ
గ్రంథములను రచించుచు వారు యుత్తములు.
పాశ్చాత్యసంస్కారముగల నామాగ్నగ్రంథము
లను రచించుచు వారు మధ్యములు. సంస్కా
రమే లేక నీరసగ్రంథములను రచించి
నాధ్యమమును పాశ్చాత్యమువా రగ్రములు.
'భాషాభిమాని' జేర్కొనినట్లు మేము నాగ్నగ్ర

బహుశః గ్రంథములు దలిభాగములు, నున్న కీర్తిని, ప్రముఖ్యులతో గ్రంథములు రెంచి, తమ పేరున వానిని వెలుయించి గ్రంథకర్తృతాగౌరవము నాకాంక్షించు మహనీయులు 'తే కే న జానీ మహే' అను భక్తిహాసనా క్తిని జ్ఞప్తికి వేచ్చుచున్నాడు.

జన్మినైలు

జన్మినైలో జన్మినై-హంబుద్ధి వలనాభ్యుక్తౌ త్త రకపు వైలువంటి గంటకు నూలయిదుకది మైగింపని నడచునది.

త్రలింగలోని 'భారతీచిత్ర విమర్శ'

త్రలింగపత్రిక (౧౭-౮-౩౧ నాటిది) యందు శ్రీ వి. ఆర్. స్వామిశాస్త్రిగారు "భారతీచిత్రవిమర్శ" అను పేరున నొక అధిశ్లేషకర్మమును విమర్శ నిల్పి ప్రకటించినారు:

"శ్రీవత్సమాసపుభారతిలో రెండు విదితచిత్రములు గలవు. ఆదొకటి భారతమతసంపద్యము— ఈచిత్రము గంధర్వభావధరితమై చిత్రకారుని ప్రతినిధి వానిని విన్నది. భరత దేశమున గల ఎల్లమతములకును మూలపురుషులు, పౌత్రపురుషులేరినియు, హిందూమతమునకు మూత్రము పురుగుపురుషులకును మేల్మొనలే మూలపురుషులేరినై— కావుననే హిందూమతము తిర్క్కినమతములకంటె మత్వ విధులును మత్రిమునుచును, పక్షిత్రిమినును, జనాలయనియు, కాశ్యపమనియు, వాచిత్రము చక్రక్రమచేయుచున్నది. ఇట్టిచిత్రము నొకటింటి, గలించిన శ్రీమహావీ. యక. వెంకట్రావుగారు ప్రకంసాపాత్రులే గాని ఈశ్వరచిత్రమును వ్రాచుటలో వారు గొంజెంతి తప్పు చేసినారు. పాపము ఆయనగారు, అర్థవాక్యరచిత్రమును సంకల్పించి వ్రాగినందునో కుడిచేపు పాస్వతిగారు ఎడమచేపు పరమేశ్వరుడుగను వ్రాసినారు. ఇది విపరీతము. ఇంతకును రెండుగారిని పోలించి, వానిమీదిగాని, 'పారిజాతపరిమర్శ'ల్లాసమునందును నెరగులు కానుకునేప్పటి 'భాగతి' యావాత్రముగ్రహింపకపోవుట వింత— ఎట్లేనియే ప్రకటింపఁజేసెను కాబోలు, అనుచో, తప్పులరడకలను మోయుటకా తా నవతరించినది? అని నే నడుగనా ఆప్యదు?

ఇక రెండవచిత్రము కేరు — మణ్ముఖుడైవము. కాని దాని కుండునది ముఖమొక్కటియే, బాహువులు మాత్రమే నూలున్నవి. అటుచేగుల చిత్రముకు మణ్ముఖుడైవమని కేరుపెట్టిన 'భారతి' ప్రతిభ నేమని కొనియాడవచ్చును?

'భారతి' ఇట్టి ప్రమాదములకు లోకములు వింతగాదా? 'తప్పులెప్పుచులు' నమరిచ్చు రెరుగును విశ్వవాధి

రామ వినుత వేమ! యన్న మహాగృహ దివస్వ! తేయాదు గదా."

“భారతమతసంచయ” చిత్రమున హిందూమతమును వ్యక్తపరచుచునది హరిహర చిత్రముగాని అద్భుతాచార్యుల చిత్రము కాదు. హిందూమతము హరిహరాత్మక మగుట నది తెలియజేయును. ఇప్పుడు వివరించమగు శాస్త్రి గారివాదము పరాస్తమయినది.

స్థూలదృష్టికి గోచరించు నీ విషయము శాస్త్రిగారి సూక్ష్మదృష్టికి గోచరించలేదే? ‘హరిహరవిమళోల్లాసాచార్యేకమున నాసూక్ష్మ కృష్ణియు లోపించియుండెనోట! విషయమును జక్కగా బరిశీలించి, తత్త్వమును తెలిసి పదపదీయందలి గుణదోషములను విమర్శించుట వివేకము.

పగ్ముఖదైవము—ఇట ‘భావశబ్దము నకు మారు ‘ముఖశబ్దము ముద్రితమగుట పారపాటని పనుబాపలకు సైతము తెలియును; అయినను దానినేని గుర్తించి తెలివిన శాస్త్రి గారిమొద భారతి మొదయు కృతజ్ఞత గలిగి యుండును.

—భారతి.

* * *

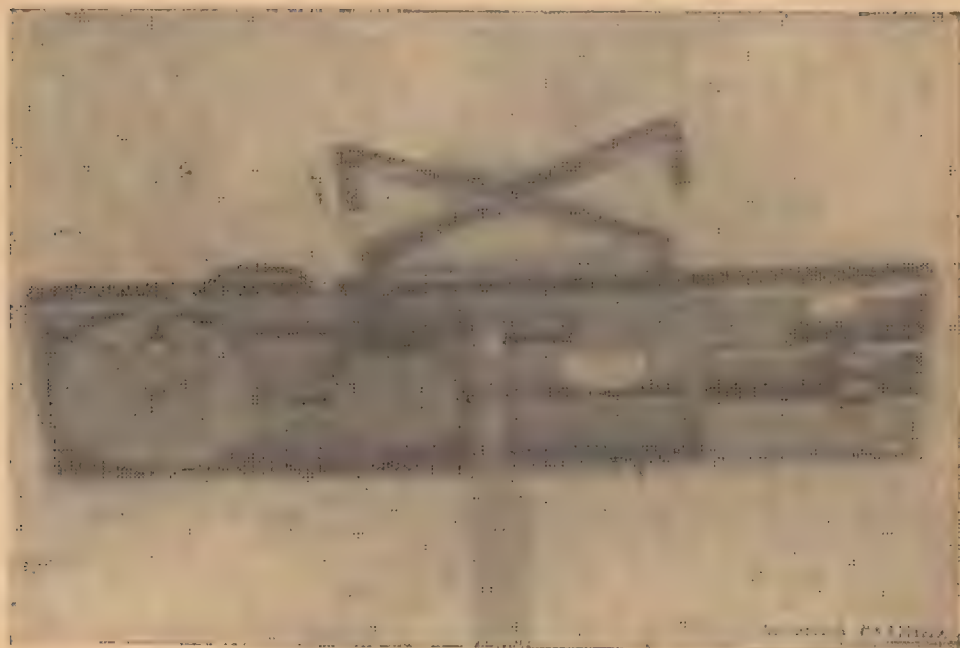
భారత చిత్రవిమర్శ

ప్రజోత్పత్తి సం. ప్రాచీనకథానాథుని సామా రపు త్రిలింగపత్రిక 3-వ పుటలో శ్రీ డి. ఆర్. స్వామి శాస్త్రిగారు తమ పరిశోధనాత్మకమున జూపుచు గావించిన భారతచిత్రవిమర్శ కడువిచిత్రముగ నున్నది. పి. యచ్. వెంకటరావుగారు వ్రాసిన “భారతమతసంచయము” అను రాయలసీమ చిత్రలేఖనమును పొగడుచు

గ్రంథి బుద్ధిగోయును ద్వేషమును గనుపరుచుచు, శాస్త్రి గారు తామె తెలిగించియున్నారు. ఈవిమర్శ రాయలసీమ శ్వేదభరితమై, భారతీయతను విమర్శింపై శాస్త్రిగారి నోవ్వోముఖ సామర్థ్యమును బాటుచున్నది. సామాన్య దృష్టితో చలించియుండిన భారతమతసంచయగత పాఠములను పాఠ్యశాలపరమేశ్వరులుగ పొరబడి యుండెను. ఏమియునివ్వచ్చునో శాస్త్రిగారిజ్ఞానతాత్పర్యమును చిత్ర గతశ్రీపురుషులవ్యక్తిపరిచ్ఛానమునునూడా నశింపజేసినది. అయ్యో ఏమనవచ్చును? పరమేశ్వరుని చక్షుభాగము నందున్న పాఠ పాఠ్యశాలయినచో, సీమంతము (పాపల) ఏమియునో పాపము! తద్వ్యత్యంతమును కుంభముగా భావించియుండునోమా! విజయనగ్రహమునకు అంజన మేలయని తెలచినోమా! ఆధునిక కాంతలకువలె నాసా భరణము పాఠ్యశాలని లేచిన భావించి యుందురా? శ్రీ పురుష కంఠవిభవ వివాహము ద్వైతలక విడిచియుం దును! ఇక విశాలభుజాంతరంగమును దృష్టికోమముచే ఉద్బుధకుచివరంభనంభీతమని బ్రతుకెయ్యుండురు. ఇక నేయన్నది! సీతాంబము పట్టుచీర యయ్యెను శ్రీ పురుషునిగాన శ్లోకాన మంతిగ్ధానమయ్యెను. ఔరా పారపాటు! పారి నారాయణునా యని ఎన్నివార్లు భావించినను ద్వైతములుగాబోలు—మా కట్టి యదైవిత జ్ఞానము గలుగకయున్నది. పాఠ్యశాలయినచో పొరబడి పో జాటుమగలు, తల్లిపండ్రులు, ఆత్మహమలు, పాఠ్యశాల పరమేశ్వరులు, లక్ష్మీనారాయణులు అను మొదలగు వాడుకలచే పాఠ్యశాలికము శ్రీనారాయణము జూచిన చిత్రకారులకు పాఠ్యశాలిని కుడితట్టు ప్రాయముద్దేశము కలిగియుండునా? ఇంచులయు శాస్త్రిగారికి కలిగిన యూహలకు తెరచాటు. పారపాటు కాదుకుమా? తిలపట్టిన కాశ్యమును చక్కగా నిర్వహించుచున్న భారతి శాస్త్రిగారి యవకలితలను ఇంతకుముందే గ్రహించిన యుండునా? గ్రహించినయున్న నే పడుగక విడుదలనా?

బుక్కపట్లం అల్లయాచార్యులు.

గాంధీగారు సృష్టించిన రాటము

పీఠికాపురము

శ్రీమదజ్ఞానాదిభట్ట నారాయణదాసుగారు

(సంస్కృత పాఠశాల కౌన్సిల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్ కన్సర్వేషన్ సొసైటీ)

సంస్కృతము

భాజరే కుక్కురేశ్వర మాధవాలయా-భ్యాం ఘనామాధపాధాంతరేణ

పార్వీ

హాసిల్ హమీదు జహా తాక్ నమూ నబి - హిమ్మ త్తుసాసిర్చి హి రిసాల (?)

ఇంగ్లీషు

రావు సూర్యారావు రాజాబహదూర్ ది - చారిటబిల్టూ ట్రైజిటల్ ఎ రైని

తెలుగు

చదువులపుట్టిల్లు చావ్వుతెమ్మరజల్లు - మేల్పొన్న పొగడిక మీరణశెల్లు

మేటిపంటలకుంకి కల్మిమెడలంకి

బెప్పు చా ని న్నదావరి యిన్స్ ది నీకె

మహిల్ పీ ర్వ జవాల్ జవాల్ మీ ర్జనాన

పీఠికాపుర మేవ త్రివిప్తవ మిహ.

బలవంతుని పని గర్వించుకుము

లెఫ్టినెంట్ పి. గోపాల కృష్ణయ్యగారు

పచ్చయప్పకారేణి వ్యాఘ్రామవిద్యాపథశులను
అను నెట్టి నెంటు పి. గోపాలకృష్ణయ్య, బి. ఏ. ఎఫ్.
ఆర్. ఇ. యస్. (లండను) గారు యూజి. పుణిండుముగ్గు

వ్యాఘ్రామవిద్యాపథశులను పరిశీలించుటకుగాను యీ
మే 24-వ తేదీన "ఎస్. ఎస్. ఎం. బాబుజీ" స్ట్రీటు
మీద మద్రాసు శేపు విడిది.

వీరు ముఖ్యముగా జర్మనీ, స్వీడను శేషములను
విశ్రింది, ఆచ్చటి విశ్వవిద్యాలయములలో అనుసరింప
బడుచున్న వ్యాఘ్రామవిద్యాపథశులను పరిశీలించెను.

వీర్లు వీరు ఆ మెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములను
విశ్రింది, ఆచ్చటి విశ్వవిద్యాలయములలో అనుసరింప
బడుచున్న వ్యాఘ్రామవిద్యాపథశులనుగూడ పరిశీలించె
దరు. న్యూయార్క్ నగరమందు కొలంబియా విశ్వ
విద్యాలయములో ఒక సంవత్సరకాలము ఉన్నత వ్యా
ఘ్రామవిద్యకు పాఠమును. కొలంబియా విశ్వవిద్యాలయ
ములో ఉన్నత వ్యాఘ్రామవిద్యకు పాఠములకు చేర్చు
కొనబడిన మొట్టమొదటి భారతీయు డిరిజి. వీరు
న్యూయార్క్ విశ్వవిద్యాలయమునుండి ఉన్నత అర్థ
కాస్త్రములో బి. షాన్. డి. డిగ్రీనిగూడ పొందినది.

లెఫ్టినెంట్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు మద్రాసు విశ్వ
విద్యాలయ ప్రెసిడెంట్ ముగ్గు కమిషను ఆఫీసరుగా
నాన్నారు. ఈ రాజధానిలో బాలభద్రాస్వామయనందు
పాఠశాల నున్నది. వీరు నుంటూరు జిల్లాలో మర్యాద
గల తెలగకుటుంబమునకు చెందినవారు. చాలకాలము
నుంటూరు మునిసిపల్ ప్రెజ్డెంట్ గాను, నుంటూరు జిల్లా
బోర్డు ఆఫ్ టీచరుగాను, నుంటూరు పి. ఇ. ఏ. ఎం.
కారేణి ప్రెసిడెంట్ గాను పనిచేసేయుండిన రా.
బి. పి. జంకలకృష్ణయ్య వాఘ్రామవిద్యారే తృతీయ

మనము, మనము, మనము మెదిలించుకొని అనేక
వైపుల ప్రాధాన్యతలనుండి విరమించిన రా. సా.
డా. ఎస్. పి. రామస్వామినాయుడుగారి మనుషులు.

వి. పి. చందరిగారు

— ఆంధ్రపత్రిక.

జి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు, యం. పి.

లండనులోని ఆర్కయరీసు ఇన్ స్టిట్యూటునందు
ప్రముఖ శ్రీ. యంగు విజయము గాంధీ. ఇప్పటి
కాంగ్రెసులో నీ శ్రీ. యంగు జయముగల్గినాడు శ్రీ.
రాకాశ.

శ్రీ కిది నుంటారు. లండనులో బి. కాం. డిగ్రీని
బడసి, ఇట్లంటి బ్రాంకులో ఏడాదికాలము అక్కడ
ఉంటుంటి నేర్చుకొని వచ్చినారు.

శ్రీమతి రాధాబాయి కర్నూరుగారు

శ్రీమతి చిన్నిబత్తమ్మగారు

ఇంకొక ప్రకారముగా ఇంకొకరు చి. ఏ. పత్తిక
యందు కృతార్థురాలయిన మొదటి యవతి.

ఈమె అనంతపురంజిల్లా విద్యాసంఘమునకు
సభ్యురాలుగా నియమింపబడెను.

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమున నుండి సంవత్సరము పట్టములను బడసిన నారీవాణులు

పల్లెటూరి కథలు

క్రియక శీనివారపు కుబ్జారావుగారు వ్రాసిన ప్రచురించిన "పల్లెటూరి కథలు" అను గ్రంథమునో "తెనుగుచిన్న కథ"కు ఒక క్రొత్త చిత్తవృత్తమును, క్రొత్త పరిశీలనను, క్రొత్త గ్రంథమును విక్రీడించని వినుచులు గ్రహించిపోయారు. ఇదియే తననుపరికలలోను, మానసిక గాఢసంవికలలోను ప్రచురించుచుండు చిన్న కథలలోని యంశము మోహనదయానుచున్న సవయవక యువజనముల యుక్తములను, అంగీకరించుచులు, సంఘతృప్తిపాట్లలో కొన్ని చోట్ల వ్రాసిన దురాచారములయొక్క మామూలును, వ్యవస్థల కలిపించి వైరవిహారకత్తిగ్రహించు, విశ్వాసమును, జ్ఞాన గ్రంథములను, మరణములను మొదలగు సద్గుణములు (romances) వాస్తవమే అయి యుండెడివి. చిన్న కథ యొక్క సంకల్పమును, సాగక్యమును ఇదియే యని కొందరును, ఇదియే యని కొందరును కలచియుండుటలో నాశ్చర్యము లేదు. చిన్న కథను మానవజాతియొక్క ముందు దానినే నడిపి, అశ్వింగారును, అవిద్యమును, అక్షరాస్యమును అనుభవించి దానిని విడిచిపెట్టుట సాధ్యమగు కలనాపైపోయినది.

ఇట్టి ఆంధ్రపారస్వతలోకమున నీ గ్రంథమును ప్రచురించి ఇంకొకంకె సాగిపై మనోహరమైన చిత్రకు సూచిచిన్న కథ" మామగల చిన్న సంగతిని గ్రంథకర్త ప్రత్యక్షముగ యులు వ్రాసినాడు. ఇతను తొలుకొల్ల సేనాపతి సవయవకలైతియగు మోసామును, దాని పరిణామ

ములను వాస్తవమే కల్పిత ప్రప్రధానాంశముగ జేయుట మాని, నాశ్చర్యవహాములను, సంసారకష్టములను ప్రప్రధానాంశముగ జేసినాడు. పిదప మోసాపతిగ్రంథమును, శివసాంకర్యసాధకులను నను సవయవకల ప్రధానాంశముగ జేయుట మాని సంసార కష్టముల ములు శివసాంకర్య వాటి క్రిందుపాటులు సమయము గృహస్థులను, వేదాంతము ప్రధానాంశముగా జేసినాడు. ఈచిత్రించుటలోనే ఆలోచనము మాయమై సుగుణములు వృద్ధిచెంది, అన్యోన్యత కుదిరి సంసారములు చిక్క నగు మాగ్ధములగు నూచించినాడు. అయినను గ్రంథము భూమిపట్టి నీతిదోషముచేయు కష్టములకలె గాక, సుఖసద్భావమును సుఖము మూర్ఖుని మాగ్ధముచే నడిపించు సుహృత్తమునివలె సహవాసయోగ్యమై శ్రీతి దాయకమై యుండెడి గ్రంథకర్తయొక్క రచనాశక్తి తక్కువని చాటుచున్నది.

ఇక కథలలోని కొన్ని ప్రధానాంశముల బరిశీలించును. గ్రామప్రజలయొక్క చిత్తముపట్టి యిట్లుంది ఉన్యోగ్యుల రాయుచి. ఒక మామూలును చెప్పినట్లు, "ఇప్పటి ముందుకు గోదాలకు - పెద్దచిన్న లోకవిద్యయు లేకుండా ఏమియోచనో మామ నీవంటి కనుక్కుంటాను. అనే దెలిసివుంటో లేకెందుకు తింటూ" ప్రంపియము పరిపాటి. ఒక ప్రాంతము "లవ్వయ్య క్రొత్తలోగటి అగులును అక్రమానుచేశామి." అని పైకి వ్రాసి రెవి న్యూఇస్ చిక్కుకును బాగా భోజనము మీద కొనిపించి స్థిరపడి, తివాస్యిల్లుగునోగిను అయ్యుజరించి నెలుసే యింటియాయూ అగులునూ కొట్టి నుగోనవమా, లేకుంటే కెలకు పదిపేనుమాపాయల చి ప్పున అపరాధం కడు

నూ సెవిలు క్రిమిలను చంపుటకు బోధించుచు జరిగి
 యున్న చేయింపాడు. ఆ ప్రాణమునచే అంజన్యపాలము
 గట్టుకొట్టి దినపాలముగా చేర్చుకొని ఏమయ్యా అంటే
 కందు నుప్పులబస్తాలు అతని గట్టికప్పులో దాచి అతని
 వివాదానికి సుపటి ముడుచుచున్నాను కలిగితే మేము
 చాము. పూర్వో పట్టినాన్నో చాకలివాణ్ణి, వస్త్రపు నది
 చేసి బడవలించాన్ని యేమిటా వంశావళి నిచ్చినా
 నని పెద్దమనిషి కొందయ్య అడిగితే, “నీరు బాబయ్యా
 గ్రామముకరికి భంగం వస్తందని మీకు తెలియదా”యని
 చార్ల జూబు. గ్రామముననుకరణ లంటే పట్టణము
 లోని వారి ప్రజలవ్యంగములకు లంచము లిట్టించుచు
 తాము గింటా ప్రజలకు హింసించు చోటులని అర్థము.
 మనోమునము వెంటబహుమితే అయిదురూపాయలు
 లంచ మిట్ట చేసి కాని ఒక ఓవ్వోలుతొప్పై మాత్రము
 కడలతెను. ఇది గ్రామధికారుల ఫిలి.

ఇక ఓ పైఅధికారులనగా పట్టణములో వుండే
 రెనిన్యూ ఇన్ స్పెక్టరులు, పోలీసు ఇన్ స్పెక్టరులు, మేజిస్ట్రే
 టులు, సీట్లము. ఓవర్సీలుమాట చెప్పినకకరేదు.
 ఇనిన్యూ ఇన్ స్పెక్టరే ఆక్రమణమంటే అది ఆక్రమణము.
 పోలీసు ఇన్ స్పెక్టరే అంటే కొందంటే వాడు దొంగ. మేజి
 స్ట్రేటు లాంటి మొగమాట మంటే అటు లీడ్సు. రిజిస్ట్రేరు
 గారి కిచ్చుచున్న ప్రయివేటుఫీజు ముట్టుకుంటే “నూరు
 గంట లై పోయింది. అవలలకు. పా” ఓవర్సీలుకు 100 రూపా
 యి లిస్తే నీరు వచ్చే పరుపాయం వీలై నీ చేపొడుతున్న
 తోనలా సర్కారుకే. ఆతోవంట బండి వెడితే జరి
 మానా. ఓవర్సీలుకు లంచము పైతే కాని అతి తిప్పరు. పట్ట
 ణములో ఇన్ స్పెక్టరే పట్టుకుంటే గూర్తా వస్తున్నాను.

కులవ్యంగములు గిట్టిన నాకాని కిట్ల గిడి పోరు.
 ఏమంటే అప్పుడు మీరు వెండి పోజిస్ట్రేటు తోరాను. పై
 కులవ్యంగము లంచము అన్ని జిమ్మెట్ల మెంటులవాణ్ణి ఒకళ్ల
 కొకళ్లు మట్టాలో, స్నేహితులో జొరారు. అందుచేత
 ఒకటి వచ్చే లంచము ఇంకొక దెన్నెమా తప్పించదు.

మీ కక్కడి కక్కడే పుల్కాలు కావాలి. రెన్యూ
 ఇన్ స్పెక్టరు వస్తే రాలు వస్తే కరణించారంట విందులు.

పోలీసు ఇన్ స్పెక్టరులు, మేజిస్ట్రేటులు వస్తే మనము
 గానంట కోర్టు కోర్టులా కోర్టు లోజనాను. పోలీసు
 వాళ్లు అవకాశం దొక్కడా అడిగి అందులో ముగ్గురి
 వాళ్లి యోజేయవచ్చు. వేళ్ళతో కళ్ళగురారి
 కుమారులికంటే మేర్పరులు వాడుగలు దిద్ది కేసు చేయ
 వలెననే. మైలుకూలీ ఓవర్సీలు గ్లాసు వదిలించి దాన్ని
 కుర్రా అంటే వార్ల ఆవులకు గట్టిచేసి కుడిది తాగింది
 పళ్ల నూడుకు. అంజాలు నిట్టముగా ముట్టినానే ఆక్రమ
 ణలు లేవు, వంగతినాలు లేవు, సర్కారుకోర్టుమీది
 బట్ల వోలడాలు లేవు. అంతా రామరాజ్యమే.

పల్లెటూళ్లలో రెండవఅంశము చిలిపిజట్టిలు.
 తొమ్మిదేండ్ల చంద్రమ్మ పాపమున్న వును ఏకేళ్ల నవ
 నమ్మ పరికిణీవిగా మన పరికే నవనమ్మకాన్ని చంద్ర
 మ్మను పోకిరించి. చంద్రమ్మకొద్ది నవనమ్మము దొడ్డించి.
 నవనమ్మకొద్ది జగదానికి వచ్చింది. ఎవరితో మనవాళ్లు
 అయిందో అవవాళ్ల దిద్దె. ఎవరి మట్టల వాళ్లు వాళ్ల
 తరపు. నాలుగుకోరి రికో అరికిడి.

మాడవఅంశము సహనాసము, పల్లెటూరి కుర్ర
 వాళ్లు చెడిపోతున్నాను. నందయ్యకొనుకు పురుషా
 త్తాన్ని మంచి పురుషుని దిక్షాంశం నందించేవా రున్నా
 లేదు కాని, కోరినయ్యకొనుకు రామరాజ్యముగా మంచి
 క్రాంతిం నుంచుకుంటాను, అంతరివకగా నాలు గింగ్గీ ము
 ముక్కలు పేరించుకు, కళ్లకోర్టు, మేజిస్ట్రేటు, రేడి
 కర్రలు, కొనియంకు ఇంట్లో వస్తూవు దెన్నెకపోయి బోగ
 మవాళ్ల కిచ్చుచుండుకు సత్వంలాటి కుర్రవాళ్ల కేసులు
 నిర్దము.

నాలుగవఅంశము పల్లెటూళ్లవాళ్లు పడేదండు
 గులు. పాపయ్య పెళ్లె జోకులు కొంచెమని యిల్లు బయలు
 జేగినీ కందుచూపాయిలు పుచ్చుకొన్న బిక్కెట్ల
 పేర్లు రూపాయిపావుగా తిక్కెట్టిచ్చి చిల్లక లేచి
 తిక్కిన ముప్పావూ పుంచేసుకొన్నాడు. ఇల్లకి
 చెయి పట్టుకుంటే పట్టణంలో వెండి పోజిస్ట్రేటు కండు
 రూపాయిలు జరిమానా వేరూడు పట్టిపట్టకీ,
 జరిపట్టకీ, బంగారానికీ, వైటులకీ, నెంటులకీ

మూడు పదిమిదియంటి సూర్యులు భుక్తు అయినవి. ఇంటికి వచ్చి మామిడుంటే పట్టుబట్టు బంధురనివి కాక అక్కా నీనావి అయినవి. జరి రోగియిపోయింది. అల్లరువులు పులుసుకంపు. పెల్లోలులైటు మేంటిలు తినులించి. అవి కేమణంకెరుకు వత్తక్కలేను. బట్టిలో అంతా పోతే అన్నాడు పాపక్షయ్య మామగారు. అయినా గోనాల్ని బట్టి నడవా లన్నాడు గోపాలు.

అయినా పల్లెటూళ్ల మనురించి మనము బొత్తిగా నిరాశపడినవక్కరలేదు. భక్తజన్మభయముట్టా చేత పెద్ద లలో కొంచెమ్యుగాంటివాళ్లు కొంచెదివి భక్త్యంగా ప్రవర్తించలేదు అవి అనిమామించుకలరు. లచ్చయ్యబాంటి బాళ్లు వాటివాడేవాళ్లే కి నీలుగా ప్రంబేలుగుకు రోడ్డు కాలువ కలసే ముగలో చిన్న సత్రం కట్టించబూను కుంటున్నారు. వెంకయ్య యేటా వైకాఖమాసంలో తనయింట పురాణం చదివించడం మామూలుంది. "ఇంత కి, సుచలోమకి నీతీ బాతీ దేకవానడం, అందుకు తోడు మనలో అల్లశ్వం కలగజాన్ని బట్టి, కేమ మన విశ్ఫిలికి వచ్చా"మని పేవాట్లు పెట్టించుకు కాత్రింగును భక్త్యంగా నిలబడగలిగేవా ర్లున్నారు. కరణం యింటికి వేళకి వచ్చాడు వచ్చినా దేవనకుండా అన్నం పెడతామి. పురు సోత్తంబాటిగాళ్లు బి. యే. కేసయినూబా బానిసవృత్తి లో చేరక దేశసేవ దేవ్యానినే కోరికతో ప్రబాసీవక సంఘంలో చేరుతున్నారు. అయినవానికి కానివానికి యింతదెబ్బ పెట్టడం పూర్వంప్రవాయం కావనే పెద్ద లున్నారు. చింతింపబాడుకుంటున్నా చిన్న పిల్లలకోసం రుంబాలు తెంచుకుని కట్టుబాతుకుంటోన్న పెద్దవాళ్లం ఏమా వాళ్లలో వాళ్లే సిద్ధపడుతున్నారు. తిన్నగా ప్రవర్తించనివాళ్లకి దేముడే తాదా ప్రాప్తి చేస్తా డెనడానికి, మనసుని మామరు మండవోయడం, కరణం మాతర్ని అల్లుడు వదిలివేయడం సాక్ష్యాలు.

ఈవిధముగా పల్లెటూళ్లలోనూ కొన్ని చాయలు తీసి గ్రంథకర్త చిత్రించి ప్రచురించినాడు. ఇట్టి పసంతము లైన చాయ లాగ్రామములపై నున్నవి. అవి గ్రహించి ముద్రించగల చిత్రకారు లానని మెయ్యన్నారు. ఈగ్రంథ

కర్త తాను కలియించినంత మేరలో పొందినవిజయమును తా నెంకను పెక్కుక్కలు వ్రాయబడు వ్రాత్యహము గా నీకొని తిలక్పడిలి కోకసాసిందినుగాక యని కోరు చున్నాను.

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ, బి. యే.

గ్రామపుసర్నిర్యాణవ్యాసములు

గ్రంథకర్త: అన్నంరాజు శ్రీరాములుగారు, ప్రింపుచూసుపేట, నెల్లూరు. వెల రు. ౧-౦-౧.

దేశమునం దెచ్చట కాచినను గ్రామపుసర్నిర్యాణావశ్యకతనుగురించి ప్రతివారూను ఉద్బోధించుచున్న విశ్రమానకాలమున, అనుమన కంచిన వర్ణమువలె నీగ్రంథ మెంతయు పండిత పామరజనోపయోగకరము కాగలదు. గ్రంథకర్తయను అన్నంరాజు శ్రీరాములుగారు భారతీయ గ్రామజీవనపౌఖ్యమును విచ్చిన్న మువ్వర కాల ప్రవాహమునకు గురియైన కుటుంబమునం దుచ్చించి, పూర్వము తమకుటుంబమును పాడిపంటలతో నులయగ తీసిని ప్రజీతము విపు మామగ క్షేత్రములై యుండటం కన్నులార గాంచి పరిశీలించుచున్న బాపెనుడు. అందు చే స్వామభవప్రార్థకములను నీవ్యాసములయించి విషయములు భారతీయగ్రామజీవులకు గొల్పింటి సాభాగ్య ప్తిని సమపూర్వంబు పెట్టువాగల కక్కడు చేకోమూ దోడు గాగలవని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. గ్రంథ వాచుము పొందించుటల, ఇది ఒక్కవ్యాసయోపక మను గ్రంథము గాను. గ్రంథకర్త అపుడెప్పుడు వదించి వార్తాచక్రికలయందు ప్రకటించిన వ్యాసభంజములకు సునిధిరూపము వొసగ సంకల్పించి, మరికొన్నిటి తేర్చి మొత్తము ౪౫ వ్యాసముల నీగ్రంథరూపమున ప్రకటించిరి.

గ్రామముల అభివృద్ధి గ్రామవాసుల ప్రయత్నములపైననే యాధారపడి యున్నదిని గ్రంథకర్త విచ్చి తాళిప్రాయము. ఇందుకుగాను వారిలో సత్యము, అవోష్ణివ్యప్రేమ, వికమత్యము, ధర్మము వెలకొనవలెను.

అని నడిచుచున్నది. ముగ్ధులు ముందు నిశ్చయమును గ్రాహ్యమైయుండును. తిరిగి ఆపువారుపై నిర్బంధి నప్పుడే ముగ్ధులై నదిగలవని గ్రంథకర్త యెఱుఁపెను, ఇంచుమించు సైరికసంస్కారము వైవశే భారముం తయు వైవశే, అట్టి సైరికస్వత్వమును వాగ్ధింపి వక్యముతో నడించును, గ్రామనిధి చేపట్టుకొని, తమ గ్రామములం దవసరమును ౧. గ్రామపారిశుధ్యము ౨. వైద్యాలయములు మున్నగు సౌకర్యముల గర్తవ్యముగాని గ్రామీణులమును సౌఖ్యావహముగ నొనర్చుకొనవలెనని ఈగ్రంథమునందలి ప్రధానాశయము. కాని, ప్రాచీన గ్రామీణులమునుకొని నిర్వితాత్మకమును స్వసౌఖ్యమును, నిర్భాగ్యమును, ప్రాచీన రాజ్యాంగనిర్భాగ్యములందు గ్రామముల కొనుగబడి ప్థావము, సాంఘిక జీవితపుభావము, గృహపరిశ్రమలు, మొదలగునవి ఆకాలపు గ్రామసౌఖ్యములకు చాల కొప్పడెననుట నిర్వీణమిది. ఈవయ మునుండునపుడు ప్రస్తుతము ప్రజాసామాన్యమున కతీత మగు నున్నవని కాబోలును, గ్రంథకర్త ఆవిషయచ్చు నుచునీ, స్వయంసాహాయ్యముచే సాధింపవలసి విషయములకు మాత్రమే తమవ్యాసముల వినియోగించిరి. పేగు నూచించిన కాశ్యోక్తియందు మనోర్వివరముల గ్రామ జీవిత విషయములకుండు సెక్కు దాకర్చుకొని యుండుననుటకు సంభయము లేదు, అపుడు గ్రామములకు నక్కని తపాపాసౌకర్యము లుండును. పాఠశాలలు, వైద్యశాలలు, పశుచాలయములు ఏర్పడును. దొంగతనము లుండవు. గ్రామములు చాల పరిశుద్ధముగ నుండును. గ్రామముల వైద్యావసరముల, వైద్యాధిపతి నిష్పత్తికంటె సన్నిహిత పరిచయము లుండెను. కాని ఈ మహాకాశ్యముల సన్నిహితి సాధించుటకు వలయు ఆర్థికసంపత్తి తెలుల సంపాదించువనకో, సమగ్రముగ చర్చించియుండినచో గ్రామపుష్కరి యావసరముల పరిష్కరించుటకు చాల సహాయకరముగ నుండెడిది. అట్టిది చేసికొని వివిధవలము సహాయములగు మాత్రమే యుండవలయు. శ్రీరాములు గారు గ్రామపుష్కరి యావసరముల వైద్యాధిపతిపై నిడిరి. ఇది సహజమే. కాని వైద్యాధిపతి గ్రామసేమలకు జని, వ్యవసాయవృత్తి నవలంబింపవలెననియు,

వైద్యాధిపతి వ్యాపించుమున్న నిరుద్యోగములను తొలగించుట కది చాలవలెనని యోచనయు వారు చేసినది. అట్టిప్రాయములు వెలువడి అంగీకరింపవలెనని యోచనయు. ఇప్పుటికి వ్యాపారవృత్తి క్రింది యుండుగా, వ్యవసాయము వైద్యులకు బాధకరముగ నుండుట లేదని గ్రంథకర్తయే వేరొకచో నంగీకరించుచుండగా, వైద్యాధిపతి వృత్తిని స్వీకరించుటవలన చేయుటకు నాది, వారికి నాది అట్టి ప్రయోజనమును గలుగుననుట కప్పించును. ఈవ్యాసములయందు నిజమనే వివాదాస్పదములను విషయములను, ఎల్లరచేతను అంగీకరింప బడినవి అట్టిప్రాయములును చెక్కులున్నను, ముత్యముయొని గ్రామపుష్కరి యావసరములకును, గ్రామ జీవితము నెక్కువ సౌఖ్యప్రదముగ నొనర్చుకొనవలెనని యావసరములకు ఉపయోగకరములగు విషయములగునీ, పశవయోగ్యముగ నున్నదనుటకు సంభయములేదు.

మొ. ౩౨.

గృహ విచ్ఛిత్తి

గ్రంథకర్త: శ్రీయుత రాయసం కృష్ణమూర్తి గారు. ప్రకాశకులు:— సరస్వతీ గ్రంథమాలగారు. కాకతపల్లి, తిరుకులేలూకా, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా. వెల ౧-౨-౦.

ఇది యొక సాంఘిక నవల 'యనివించుకొన' గలదు. ఎంతయు నీతివాదులకైనను, బోకోత్వము ఎన్నియొకలవు. సభ్యులను కేంతయో లోకజ్ఞానమును కలుగజేయునదిగ నున్నది. ఇందు వృద్ధిపరావేశకములు ప్రతిబింబించుచున్నవి. వాగ్ధ్యమున పెండ్లిలేని కొన్ని పురుషులు తమ సహచరభార్యలను సంకల్పింపరు ముందు పను అగచాల్తురు, అంతగా వా గగచాల్తు పను చున్నను పనుచునంతపు సమయ వృద్ధులగుటను జూచి కోరుదు, విరజించును వక్రమాన్దములను బట్టుటయు, తమ కుటీలప్రవర్తనమును తమగర్భలకు చెల్లెలును గను భయముతో భర్తల చాట్టములను ప్రతిరోధి విప్లవకోపముగ నుపేక్షింపవలెనని, అయ్యుండు చాలక తమ వక్రమాన్ద

మునకు భక్తలు జన్మగతులను మందులనుబట్టి మఱిని పోల్చుటయు, తమ విలువతో అవర్ణకముగ సంపదించుటకు భక్తలప్రసంగకర్త్రము తాలూకు కుమార్తెలు గారి పుత్రులు గారి, తదితరులు, మరలందు, సోమరు లున్న వాని పై నింపిలకు కల్పించి భూని వెడలకొట్టించునదియు, పురుషులు తమ ప్రసంగకర్త్రము చనిపోవునపుడు తాను మరల పరిణయమాచిసని భూని ప్రమాణముల నొనర్చి భాగ్యపొయిన గతి ని నిశ్చయవనే దాగులముగ జ్యోతిర ప్రమాణములకు మంబ గల్పి తమ శుచ్ఛసఖియనే ఆపే టింది పిల్లలగల్గిన నయోదించక మరల వివాహమానుటయు చక్కగ చెలుపబడినది. కైరి మలభము. కాని భాషాదోషములు పెక్కులు గానబడుచున్నవి.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ఏ.

లవంగలత

ఇదియొక సాంఘికనవల. హిందీభాష నుండి అనువాదియై. అను : కోమారి లంగయ్యగారు, పల్నాపురం. పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. చందాదానులకు చెలరు. ఇతరులకు కు. ౧-౨-౦.

భాగ్యశ్రీలకు యూరపు అమెరికా. భాగ్యశ్రీలకు గల స్వాతంత్ర్యము నొనరుకో అయ్యది సర్వదా హని కరంబని ఈనవల వ్యక్తీకరించుచున్నది. మన ఆధునిక సంస్కర్తలు శ్రీలు బాగుగ వాంగ్మ భాష నభ్యసించి, విశ్వవిద్యాలయములందు డిగ్రీలను పొంది, పాశ్చాత్య పరిధానములవంటి ముస్తులను ధరించి, పక్షపురుషులతో నా రెకరైనను సరే - చేత జేయ కలసి గారినికారున ఈనవలయు ననియే, దానివలన తప్పేమియు లేదనియు ననుచున్నారు. కాని ఇట్టి ఆచారములన విశిష్టతం పగులు వా డిట్లునని లంగలతచాత్రమే నాలుచున్నది. ఇట్లని శ్రీలకు అంగ భాషను నేర్పరానని యభిప్రాయము కాదు. లోకనాథ లన్నిటిని గ్రహించి సంఘమున కునకరించు విషయములను అన్యదేశీయులమండి నేర్పుకొనుటకు అంగ భాషావిద్యాభ్యాసమే గాక ఇతర దేశీయభాషలనుగూడ శ్రీలు అభ్యసించుట అవసర

ము. కాని ఏదొక్కొక్క నను ననుచితరీతిని నేర్పుకొనుట ముష్కము. ముష్కమిది ఈమండరాదనియే యభిప్రాయము కాని వేరొందు కాదు.

బ్రహ్మసమాజమతస్థుల ఆచారములవలన ఘటిల్లిన అన్యాయము, లంగలతచాత్రమే నాలుచు పాశాలయంచు లభించు. కనుకపై నున్న నానావిధ వ్యభాషించుట ముగల సంస్కరణకా అనుచును తరువాత పైచో శ్రీలకు గల హిందు మున్నును స్వయములు అంతరించు ననుటలు తత్వము. మరియు శ్రీలు మిగిలినాతి స్వాతంత్ర్యశ్రీయు లనుచో ఆవలనను, నానావిధక న నానా ఆచారవిచారముననున్న నన్నచో అభ్యర్థ మొందిచక్కర నేడు. దీనిని వివక్షనము ఇవల కొంచు ను నువసోమరీమణములకుంధించుచున్న వివాహవిశ్వేన పుచ్చుమే. ఇట్టి విషయ లన్నిటిని ఈ నవలయందు చెప్పబడిన. లంగలత నురి అయ్యెను. ఆమె స్వీయ చాత్రముతో దీనినివేదించుటకు నుగపాతముగ నుండున యీ తెలుపబడెను. కలసంగర్థము మానినీమణుల ప్రము కర్తవ్యము. జనసామాన్యములను వివేచితులగును విస్తరింప చేయవలసిన, కలములేనిదే యిది సభాకృతము గాకాల చనువెమయమునకు లవంగలతచే ప్రమాణము.

శ్రీ లంగలతచేమిది అయినను ఇంగ్లాండునందు బరీక్షోత్తరములు ఎన్న డిగ్రీలను సంపాదించియుండి నను, కలాభాత మెన్నిటిని నయకమును కేహర్వాల దనుటకు మన లవంగలతచే తాక్కాదు.

లంగలత తండ్రి బ్రహ్మసమాజమతస్థుడు. తల్లి హిందుమతస్థప్రవాసిని. లంగలతవిషయమై నింప మలకు భిన్నాభిప్రాయము లేర్పడెను. లంగలతకు గరపడి విద్యావృత్తి ఆమె జననికి నుదించెడిది కాదు. బాలురకు పయ్య క్తంబు కనుగొనవృత్తి ననుననింబు బాలి కలకు విద్యగరవులు వారి భవిష్యత్కాలమునకు హితకరముగాకాలని ఆమెతల్లి పలువారు తన భర్తకు (లవంగలత జనకునకు) ముచ్చించుచుండెను. కాని లవంగలత జనకు దామమాటలను పెడదెలిసి చెప్పెను. మునుకు ప్రాయశ్చిత్త మొనపింప పశ్చాత్తప్తు దాయము. గృహిణి

మాటను ప్రోహితమిచ్చినందున కాస్త్రీ అయినదినుకొనెను. పురుషులపక్షతి ననుసరించి స్త్రీలకు కష్టప్రదాన మొనరించిన వాగ్మయందలి లక్షాపవనకామ్యుత్తమప్రకృతి గుణము లనుగంటిపావును. కావున గృహీతపదమునకు పక్షవాతాగ్రంథము శిక్షణమే వారి గోసంగకలము నను నీనిని అవంగలత దిగ్గిరెము వెల్లడిచేయుచున్నది.

అవంగలత జనకుడు బ్రహ్మసామాజికు డగుచేతన పుత్రుకను ఒకయాదర్శపు శక్తిరహ్యారంత్రి ప్రయగ నొనగించుటకు ప్రయత్నించుటచే ఆమె కిట్టి సంకట పోవుచును. అట్లొచ్చుచున్నచో ఇట్టి గుడ్డి చేపాడెడి గాను. అదిను పశ్చాత్తాపమును బాపవలయును నపహ్నితయము కడగకమానను. అతిని పశ్చాత్తాపము ఇతరులకు గుణపాతముగ నుండగలను.

కాలపరిమితిలేని ప్రాశవివాహములన హనియే కాక బాధిమిషుమంతియు లేనది అవంగలత స్వీయదిగ్గిరె చాటుచున్నది.

ఈనవల ఎంతయు నీరిదాయకమైనది. ప్రతి సోపనీమగీయు పఠింపవలసినది. ఇట్టివలలను పాకాల యందు పోషియగ్రంథముగ నిడుమించుచో ఈవిలకు అంగ భాషా వ్యాఖ్యియమును గానించినను విపత్తు నాటిల్లగు. నాకు అప్రమత్తుడై నీరును నదా కాపాడుకొనుచుందురు. ప్రమాదమును ద్రొక్కవలెదు.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ఏ.

నీతికథారత్నావళి

క్రాను ర. వైజ. పుటలు ౯౬. వెల ౧౨ అ.

గ్రంథకర్త : అనంతద్రి జగన్నాథకాశ్యపిగారు, ఆంధ్రపండితులు, బోధుడై పాఠశాలలు, కొల్లూరు.

ఇందు నీతులు గగన్ పరునెనిమిది కథలు గలవు. కొన్ని పారాజీకథలు, కొన్ని నానుడికథలు. ప్రతికథలోని నీతిని సూత్రప్రాయముగ కథాప్రారంభం నున పద్యరూపమున పొందించినారు. కథనము హృదయంగమము. రచనను నిర్దుష్టము, సుగమము. ఇది

నానునాలుగుభాగముల విభాగములు చిగురిగినది. పాత్యగ్రంథిపద్యయకమంబునాగు నీనిని పాత్యగ్రంథిలోటిలో తేర్చినారు. ఇక పాతకాలాధికారులు నీనిని తెమపాకాలు విభాగముల కందితేయబాడవలెను.

ఇందు కొన్ని యద్భుతపులు గలవు. మరల ఇట్లున్నవియు నీనిని నిర్దుష్టముగ వర్ణింపింతుగాక. ఈ దిన్నిపుస్తకము వెల పండ్రెండవది అగును మిక్కిలి యన్యాయము. తెంపవలెని పీఠీయగల దిన్నిపైజా కాశీసాహిత్యము వెల ఒకరూపాయమాత్ర మేనెలు. (ఇట్టి బోధిపు సామాను). అన్నిట దానిలో పగమేని లేని నీనివెలమాత్రము పండ్రెండవది! ఎంతవెల పెట్టి నను పాత్యగ్రంథము గాన కొనక తప్పదని కాబోలు నింతవెల పెట్టిరి! మనమువెల తగ్గించుల న్యాయము.

భావతరంగములు

క్రాను ర. వైజ. ౮౫ పు. వెల విశిషి ౮ అ.

గ్రంథకర్త : కల్లూరు ఆహోబలరావుగారు.

ఈగ్రంథము బల్లారియందలి శ్రీకృష్ణదేవరాయ గ్రంథమాలలోని ద్వితీయపుష్పము. ఈ గ్రంథమాలలో సంపత్సరమునకు మూడు పుస్తకములు వెలువడిచుండినను, సంపత్సరమునా బల్లారివారికి ఒకరూపాయయు, ఇది తీరకనేకములవారికి ఒకరూపాయ వాలుగదాఅను. గ్రంథకర్తచే 'ఆరుసంవత్సరముల మండియు నప్పుడెప్పుడు ప్రాసపెట్టబడిన పద్యావళిలే, యిప్పటికి 'భావతరంగములు' అను గ్రంథరూపమును దార్జినము. ఇం దిరువదియారు శుండికావ్యము లున్నవి. ఈ కవి—ఎటులో యీ గ్రంథమును ప్రకటించి గ్రంథకర్త యనితించుకొనెను గాన—మరల గ్రంథరచనయునకు మొదలికక గ్రంథరచనమును దెచ్చు గానింపవలసి గుంన్నాడని యీగ్రంథము తెలుపుచున్నది. మంచిపాండిత్యమును తొలత సరిపొందించి పదవడి గ్రంథకథనమునకు కొరకొనరున్నను. ఈయూహ కుపబుకములయిన యీ క్రింది గ్రంథ 'దాహృతభాగము'ను గనవలెను:

“జానకీముఖపద్మరేఖలగ్రోహం, తు

మృదనంతివాడు; అమృతీవాడు” పు. 3.

“వెలయు సరయూనదీనీలు త్రిలింగ” పు. 2.

“భక్తు లేవేళ నీకథల్ ప్రతిఫలన” పు. ౧.

“పాపపుణవిభంజ వాడిఖడ్గముగదా” పు. ౧౧.

“అటుల వేంచేయుట, మున్నే” పు. ౨౦.

యెటులా నాగారిఅరిసి మరునానాడుక.

“మఱచిన వలపులు చివురక” పు. ౨౭.

ఇట్టివి ఎన్నితలసిన నన్ని కలపు పుస్తకము నిందు గ. ఈగ్రంథమాల సద్గ్రంథప్రకటనము గావించుచు చిరంజీవియై వెలయుగాక!

వివేకానందస్వామి జీవితము

(ప్రస్తుతము)

గ్రంథకర్త: బులుగు వెంకటేశ్వర్లుగారు. విలాసము, బులుగు వెంకట క్రిరామమూర్తి గారు, కాకినాడ. డిసెంబరు ౨౫/౮ ఫుటలు. వెల రు. ౧.

శ్రీవివేకానందునిచరిత్రము ‘ఆంగ్లమున ౨,౦౦౦ పుటలలో సంపాదించుట కవసరమగుచేరిన వ్రాయబడినది. అందలి ముఖ్యవిషయములు గ్రహించుటచే, ఆంధ్రావని కనుగుణముగా నొకేయిక స్వతంత్రముగా నిందు వ్రాయబడినది.....ఇందు వివేకానందజనన మారంభమై, ప్రపంచముతిమహాసభ కరుగు ప్రయత్నమువఱకు వర్ణింపబడినది.’

కీరారాధనపరత్వము పొందుటకొనఁగోరినో గ్రంథకర్త యిది చాలప్రశంసార్హముగ వ్రాసెనటవాడు. ఇట్టికార్యమునకు లేని అర్హతనుకూడ పెక్కుతావుల ప్రకటించుకొన్నాడు.

శ్రీచాల ధారాశముగను, పెద్దసమాసములు తరుచునైనను, సుబోధమై అర్థవంతముగను దిన్నది. కాని యింకను పరిశీలన నాడినచో గ్రంథము సర్వజనమునకు అనుగ్రహ్యమైయున్నను, విజయనగర, ఆంగ్లయుగ చరిత్రకారులములు సమాఖ్యమునకు ముక్కుపెట్టబడినచో తొల

గియుండెడివి. అటున్నయు లేకుండు అసంపర్కముగ వాడబడియున్నది. విషయమునకు భంగకరము కాని ఏయొక భావాభిప్రాయము కనిపించునట్లు అభిప్రాయము. ఇట్టివిభాగములుకూడ త్వరలో వెలువడుటకు ఆంధ్రజనము తగు నావరము చూపవలయు.

సర్వోదయము

క్రాసు ౧౬ నైజా; పు. ౭౬. వెల రు. ౦-౨-౦.

అనువాదకరుడు: పౌర్ణనాద్వయబ్రహ్మ, దుర్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు, మానాపర్వ గ్రంథమండలి, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

ఈ చిన్నిపాత్రము మానవాదర్శగ్రంథమందలి ౮-వ పుష్పము. ప్రాజ్ఞాను, ఆంగ్లముపాఠవియు నను ‘జాక రస్కిన్’ గారు రచించిన అంటు ది లాస్టు (Unto the Last) అను గ్రంథముమొక్క పాఠమును శ్రీ గాంధీమహాస్వమి తొలుత సుజరాలిభాషను వ్రాసెరి. ఆ సుజరాలిమాలయుని కనువాద మిది. “వైదిక నియమపాలనమందే మానవజాతికల్యాణము కలదని యందు సమర్థింపబడినది.”

అనువాదకరుని రచనానైపుణి యాంధ్రలోక మెఱుగనిది కాదు. అక్షరాస్యులకు నాంధ్రులెల్లరు దీనిని చదివి నీతిపనులయి సర్వమానవకల్యాణమునకు దోడ్పడుదురుగాక!

౧. శత్రువణచికిత్స

క్రాసు ౮ నైజా; పు. ౮౪. వెల ౮ అ.

౨. శత్రునేత్ర చికిత్స

క్రాసు ౮ పు. నైజా; పు. ౬౪. వెల ౮ అ.

గ్రంథవ్యయరచయిత: యెడెళ్ల క్రిరాములు వ్రాసెనటగాను, అంగలూరు (పోట్ల) కృష్ణాజిల్లా.

ఈ రంపగ్రంథములు పశువైద్యగ్రంథములును వైద్యరీయత్పరీయపున్నములు.

దీనిలో మొదటి గ్రంథమున పశువులు, ఇనుములు, వావులు, కీర్తనోత్పలు, గాయనములు, కవిప్రయోగములు, కాలంటనే ననువుండ్ల మచ్చున వాని లక్షణములు, వానిని మానుపుటకు నగు ముగ్గుములు వీనిలోనివి.

రెండవ గ్రంథము మొదటి భాగమున పశువృక్షజాతి కమున మన రీతిమునకును, కవిరీతిమునకును నగు ముంతిని మును, పశువుల కెవనిర్మాణ విధానమును వివరించబడినది. రెండవ భాగమున పశు శ్రేణిలోగల ముల లక్షణములు, వానిని వారించదను నొమర్చములు చేర్చినవి.

గ్రంథకర్తకును కాస్తా మధ్యవర్తియగు భాగములము శియ్యగ్రంథములు. ఇట్టి యనుమాల్పగ్రంథములను రచియించి తెలుసువాటి కై నుల కురకార మెవరించిన గ్రంథకర్త యభినందవార్డుడు.

అంగ్రకర్త కబ్బంద మీ గ్రంథములవలని ప్రయోజనమును బడసి కృతార్థ మగునుగాక!

మారుతి

క్రామర వైకా: పుటలు ౪౫. అచ్చు మచ్చుటగా నున్నది. వెల ౪ ఆ.

గ్రంథకర్త: హెచ్చర్ల రామకృష్ణయ్యగారు, ప్రింట్టరు, కెల్లూరు.

ఇది 'మాగుటి' యను మహాకావ్యమున వృత్తిశైలియు. ప్రాచీనశతకములను చలించు నీ 'లఘుకృతి' యంజనేయస్తుత్యాల్పకము: కవియను సంస్కృతశబ్ద ధూయిష్టమయి ప్రాథమిక మిన్ను. శతక గ్రంథముజములను శబ్దార్థముల పునఃపునరుక్తలు దీనమ గలవు.

మృత్యువృక్షాదికమునకయి యవశ్యకశబ్దాంబరమును గానవచ్చెడిని, చూడుడు:

'.....సమిద్విహారనిపుణ
ప్రస్థితదోష్పానగ
కోవ్యోద్ధృతానామార్థకావీరినవా
లోలోకధర్మ!' ప. ౨౨.

- 'నిరయకనదాకుంకిభవద్విక్రమక్రీ' ప. ౪౦.
- 'పదిత్రసతీమతల్లి' ప. ౪౫.
- 'ఉద్భటమహావాల్మీకిముక్' ప. ౬౦.
- '...మరుత్సమస్యద మ
నోజవప్రాంచితకాంచవాద్రిని
మృత్తి ముగ్ధుజ్జ్వలాకృతి!' ప. ౬౧.
- 'ప్రశస్తముష్ణుమృతభ్రాజన్యకన్యాస్మి' ప. ౭౦.
- 'మృగీరముష్ణుమృతానీయస్తోత్రయ' ప. ౭౧.
- 'భూడియనిష్కలుడు విమృశ్యుల పదివ్యసూపము' ప. ౮౩.

ఇట్టి శబ్దాడంబరము నేటికాలమున మెప్పుగాంచునది కాదు.

మనీయు నసాధారణ శబ్దప్రయోగములును గలవు, చూడుడు:

- 'బర్హి కృష్ణ', 'నస్త్యము' ప. ౩౦.
- 'సాంపరాయిక' ప. ౩౪.
- 'సాయుగీనము' ప. ౪౮.
- 'కారవేయులు', 'విజయనము' - ప. ౫౧.
- 'అరిష్టతాతి' ప. ౬౧.
- 'నరినస్యిత', 'శవతాతి' ప. ౬౩.
- 'బృందిష్ట' ప. ౯౦.

ఇట్లు లఘుకావ్య పద్యములు కంటునడక గారాళముగా నడచుచున్నవి. మచ్చున కొకపద్యము:

ఉ.. మాయలమారుట చెనెడి
 మానిసిడిండులతోడఁ బోరి, పో
 భాయతమూర్తివై, చకర
 భాక్యజానిక విలసన్మహాజయ
 క్రియుకుఁ జేసిపట్టి నిమః
 శేరి యవారతముక భజించినా
 శ్రేయము లెన్ని యేనియును
 శేకుంఠుండునటయ్యో? మారుతీ!
 ఈవి మున్ముందును చక్కని గ్రంథములను
 నచించి యాంధ్రవాణిమారాధనము గావించునుగాక!

వ్రతకోశము

(మొదటిభాగము)

దెబ్బపైజా, పుటలు ౧౨౨, వెల రు. ౧-౦-౦

ప్రకాశకులు: కమపత్రిహార్కండేయశర్మగారు, స్వర్ణప్రకాశనీ సంవాహము, బృందావను, పూన మల్లిహైరోడ్డు, తీలహాళు, మదరాసు.

ఈ భరతఖండమున భరతాలము నుండియు వ్రత మాలన్నియో ఆనందాశాసనము, వ్రతములు పుణ్యసం భాయకములు, అశ్వమేధసంతములు, పలుకెరసులు, కొన్ని కాలప్రవాహమున బడి యంతరించినను నెక్కులు ఇప్పు డికిని మనసారి చూచునయ్యెను. ఈ వ్రతములపేరు యము వెరుగకయే కొందఱ వ్రతముల నాచరించుచు న్నారు. విషయము తెలిసి యాచరించిన వ్రతాచరణము విశేషఫలప్రదము.

మరియు వ్రతము లేదేదినములందు చేయవల యునో, ఎన్ని నోజాలుచేయవలయునో మొదలను సంక ములను విరిగియుండుట యవసరము. ఈ యంతములనే ప్రకృతగ్రంథము వివరింపజాలియున్నది. ఈ మొదటి భాగమునందు 'వై'రేది మానక్రమముగ ఆచార్య కాస్త్రుగ్రంథములందు విధించిన తాదాపు ౧౬౦౦ వ్రత ములు' పేర్కొనబడియున్నది.

ప్రకాశకులు త్వరలో రెండవ భాగమును గూడ ప్రకటించి ఆక్షికుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులగుదురగాలి!

ప్రణయచాంచల్యము

శ్రీఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథాలయం, తిరువారము.

గ్రంథకర్త:—శ్రీమతు శేకుమార్ల రామమంత్రి రావుగారు, యం. ఏ., డి. యల్., న్యాయవాది, బంబయి. దెబ్బపైజా: పుటలు ౨౪౫, వెల ౧-౮-౧.

'ప్రణయచాంచల్యము' సాంఘిక నవల. గ్రంథ కర్తగారు కొన్ని సంవత్సరముల శ్రమ 'శ్రీమహాభారత' యనది సాంఘికనవలను రచించియుండిరి.

మనోనిశ్చయము లేని యొక యాంధ్రయువకుని జీవిత మి యా ప్రణయచాంచల్యమునందలి కథాంశము. కథానాయకుని అన్యులిరాడ, శ్రీప్రణయమతి యను మాణిక్యముక్కు పక్షిమను, గాథమును విని ప్రేమను వైరముగ స్వీకరించి, యామెను పరిణయ మాపక, తన తలదించుట కష్టమును వివాహసంబంధము నేకే యియ్యగొనును. తనకు వివాహము జరిగియుండుట నాప్రేమమయియును శ్రీప్రవచారికకు తెలియనియక, యామె ప్రేమను నిరాకరింపజాలనివాడై యామెను కపా డ్యముగ వివేకమునం దుద్వహింపబడును. కొన్ని వర్షగ ములకు పిమ్మట నిజజీతినెరింగి, మాణిక్యము తన భర్త తన్ను చెంచుట ప్రేమతో ప్రేమింపవలయునని చిత్తసంతో భము నొంది వివాహమునందు నొందును. ఆమె మరణించిన పిమ్మట నిమ్మలిరావు కొంతకాలము సన్యసింపినను, చివరకు మొదటిభార్యతో నానందప్రదముల సంపాద యాత్రను ప్రారంభించును. ఈరీతిని కథ యంతము నొందుట కథానాయకునివై నాగ్రహము కలగి జేయును. కాని, యాతని చిత్త స్థిరగృహస్థ్యమే యింనును పని గలించై, వెనుకటి యాతని జీవితమునకు సరిసాయియే యున్నది.

ఈనవలయందలి కథ మనోరంజకమై, గ్రంథకర్త గారి ప్రపంచానుభవమును నెక్కుగ ప్రదర్శించుచున్నది. భాషాశైలి నెక్కుగ మత్తు. ఇర్లనానులు ప్రశంసనీయ ములు. కథ ఆంధ్రదేశమును, పంజాబును రంగభూముగ గలిగియున్నది.

స. చం. శా.

వావిళ్ల వాచకపుస్తకము

(ఏడవతరగతి)

క్రొను ౮ పైజా; పుటలు ౧౪౮, వెల రు. ౦-౬-౦.

గ్రంథకర్త: జయంతి గంగన్న పంతులుగారు, డి.ఏ., డి.యల్.

ఈనానకపంపయ ముక్తమశ్రేణికి కెంచినది యీవరకే కేర్పొనబడెను. కాన దీని నులుములను నూర్చి ప్రవేశింపి చెప్పవలసివలెను. కాని కవయము కొంటే పేలవముగ నున్నది. తరగతికి బాలినది కాదు. ఇంపటి “గ్రంథమంపలము”, ‘కాగతిము’, ‘ముద్రాయం శ్రేము’, ‘అవధియంశ్రేము’ అనుపాఠములు ముద్రాశ్రీ, ధేరం వేంకటాచలపతిగారు వ్రాసియిచ్చిరి.” అని ఖతిక యందు గలదు. ఆపాఠములు చదువ పెక్కునందేహ ములు గలుగుచున్నవి. విషయము సరిగా నున్నట్లు కాన రాదు. ఉదా:

“నీర్లయనునది హిమవద్ధిల లేర్పడు నిండును.” పు. 18.

‘జంగమహిమవద్ధిలములు.’ పు. 19.

హిమవద్ధిలలు అనగా ‘మంతుకలరాట్లు’ అని అర్థము. ఇక్కడ హిమము పేరి కష్టముకట్టి నిలబడె నను నను వర్ణము కావలెను.

‘రసకాస్త్రపారీణులు’ పు. 48.

రసాయనకాస్త్రపారీణు లనవలయును.

‘పుస్తకప్రసమపరిమితములుగా ముక్కలు చేయుదురు’ పు. 50.

ఎన్నియోపైబల పుస్తకములు కలవుకదా! ఏ పైబాపుస్తకములని యిక్కడ అర్థము?

‘గదుల పెట్టెలయందలి నీసపుముక్కలపైఁ జెక్కబడియున్న యక్షరములు దీసి’ పు. 68.

‘అక్షరములు చెక్కబడియున్న నీసపుముక్కలను దీసి’ అని యుండవలెను.

“పుస్తకప్రసమిమిత లనేకప్రమాణములై యుండును. పూర్వచ్ఛేదము $11\frac{1}{2} \times 17$ అంగుళము లున్న వోనది వ్రాతకాగతిము (Foolscap) పగు సమానముగా నుండును; 15×20 అంగుళము లున్న వది వాచక (Crown) ప్రమాణము; $17\frac{1}{2} \times 22\frac{1}{2}$ అంగుళము లున్న వది మధ్యము (Demy) ప్రమాణము. ఒక్కొక్కటాపు మూడుమూడును వదిమికి ముప్పైలు పెట్టిన వెనిమిది పేజీములు, బదునాటుపెడలును వచ్చును. పదునాటు

పెప్పొగలనీ యొకఖండా (Folome) మగును. ప్రతిఖండా రంభమునకు ఖండాసంఖ్య ముద్రింపబడియుండును. దీని వలన నట్ట కట్టువారికి పని గుఱుననును.” పు. 64.

ఈ పేరా మరియు గోలగా నున్నది.

పునర్ముద్రణమున కైరియు, ఈ పాఠములును సంస్కరింపబడునుగాక!

భారతేతిహాసములు

ఒకటవ భాగము, క్రామ ౮ నైజా; పు. ౮౪.

చెల రు. ౧-౮-౦.

రచయిత్రి: శ్రీమతి జాలూరి కులశక్త్యుగారు, శ్రీ కీర్తిపురము మహారాణిచారి గోమహిల్లులు ఉపాధ్యాయ. అవశ్రీమము, ఉంగుళము, గరుష్ట్యంబుడు, జరత్కారుడు, కపోతము, వాదీజంఘము అను నారు భారతకథ లిందు గలవు. కథనము, రచనము సరసముగ నున్నది. దీనికి ఎనిమిదవదిలు చల అధికము.

సుబోధరామచరితము

రాయల్ ౧౬ పుటల నైజా, పు. ౫౬. చెల ౬ అ.

సంస్కృతశ్లోకాత్మక మగు నీ దిన్నిచారిత్రము మైసూరువాసి వైద్యనాథకాశ్మీగారి కుమిత శ్రీమతి బాలాంతికచే రచితము. ఈమె బాల్యముండే మాతాపితరుల యనుగ్రహమున సంస్కృతివిద్య నభ్యసించి తత్ఫలితి మగ సరిత్రమును రామచరితము విద్యమున నునింపజాలినది. కైలి సరళము. భాష నిర్దుష్టము. గ్రంథమునకు శ్రీ మహామహాపాధ్యాయ, కుప్పస్వామి కాశ్మీగారి తొలిపలుకు గలదు.

పుస్తకములుదొరకుచోటు:—వి. విరాజాఅయ్యర్, ‘క్రికెట్‌విలాస్’ మసక్కర్, లాల్‌గుప్త పోస్టు, (తిరువనాపల్లి).

FLUTE TUNES

ఫ్లోట్ ట్యూన్స్

గ్రంథకర్త: బి. యస్. భూషణ్ గారు. ప్రకాశకులు: డి ఆనంద ఎకాడమి, నువీరీపట్టణము. గ్రామ ప్రెస్ కలి పుటలు, నెల రు. ౧.

ఇంతకు మున్ను 'సిలూఎట్స్' (Silhouettes), 'మూన్ బీమ్స్' (Moon Beams) అను అంశ కళ్యాణంపుటములు రచించి యాకాపి భాగ్యదాసునే కాక విశేషములందును మెప్పు దెచ్చుకొనినను. ఈ సంపుటమందలి 'The Songseller' అను కావ్యము లంపెను, మైలిర్ ప్రెస్ లోని 'అంతర్జాతీయ కవిత్వభండారము' ప్రకటన కావ్యములలో చేర్చుకొనబడినది. ఈ సంపుటమున ఈయన కవిత్వానుగ్రహము ప్రశస్తియునకంటే పురోగతి చూపుచున్నది. అందును భావనకు ఉచితమగు ఇంపను పదాల మాన్యు ఈ కవిత కొక లక్షణము. నిజమునకు సాధారణ భావములు సహజ కవిత్వామార్గమున చుట్టెరిము లగుచున్నవి. ఇందు 'చల్ మోహనరంగ' అను పాటకపు పాటకును, నాలుగు త్యాగరాజీర్తనలకును కావించిన తిట్టెను సమాజర దనవలె నొప్పుచున్నది. 'ది స్ప్రింగ్', 'ది కాన్ గ్రాట్' మున్నగు కావ్యములు సమీక్షించుటకు పాటలు. 'ది చాలెంజ్', 'గర్లర్' మున్నగునవి కవి మనసులోతులను వివరించుచు మెచ్చదగియున్నవి.

'The Wizard wind-babies...

Harp within the vineyard of memory's ward
The limerick of a long-forgotten love
And gift to errant-fancy its pinions of fire!

—Naver lay the rapture down —

Cease not song-bird, thy glowing carol—
Some-where, perhaps in the muse's grove
Some radiant rose of beauty wakes to life!

'A crawling worm trod
Is sacrilege to God!'

'Why dost thou life's guerdon seek
When life itself remains unlived!

Pursue it thou with pilgrim step!

One tinkling touch of time
Showers glory's golden sheaves on thee—
For life is a lovely lyric sung
By the celestial piper with hush and swell!"

ఇట్టివి కవి మనసు చివరికింపులకును, చెయిమధురింపులకును నిర్దిష్టము లగుచుండ, ఎవరికనించు 'హాం' శిల్పముల'నంటి విషయము ఈయంపులకు సులభముగ లొంగనిదై ఒక పరిమితత్యమును చూప పూర్వమిది. ఈ కవితయందు Alliteration (యమకము) అను అలంకారము ఎక్కువగా వాడబడినది. కాని యిట్టివి విప్పుమై చెలువక, బహుమానును నభివృద్ధి చేసదుట నిశ్చయమని ఈ ఉత్సాహికి గల సంస్కారమును, సామగ్రియు వెల్లడించును.

కొం. బి.

అంధ్రవైద్యనమ్మేశనపత్రిక

దశమవార్షిక సంచిక (?)

గ్రామ క నైజ; పుటలు ౧౭౮. వెల చందాదారులు: రు. ౦-౧౦-౦; ఇతరులకు: రు. ౧-౦-౦.

సంపాదకుడు: వేటూరి శంకరకృష్ణగారు, ఏ. యం. ఏ. సి., ముక్కాట, కృష్ణాజిల్లా.

'అంధ్రవైద్యమండలి' పరిమోక్షముండి ప్రకటించుచున్న 'అంధ్రవైద్యనమ్మేశన పత్రిక' దశమవార్షిక సంచిక యిది.

అంగ్ల వైద్యవిద్యావ్యాపకములను నాంగ్లేయముల నాయుక్త్యముగఁగొనక ప్రఖ్యాతిప్రసాదములు క్రమముగాఁగలవానిచ్చినది. క్రమక్రమమున దీనిని పాశ్చాత్యద్యుల గాఁజేసి యాయుక్త్యమును పునఃస్థాపించు గావించిన మహాత్మన ప్రయత్నము లవంతయును. తిరుతి నాయుక్త్య దాక్షిణ్యమును పునః స్థాపితగఁగొనక పరిగిరి. ఏతియై లముగ వైద్యవిద్యాలయములు పెక్కు లాంగ్లేయముల వెలకొనినవి. వందలకొలది జనులు వైద్యవిద్యను బడసి వైద్యులగుచున్నారు. 'పర్వము నాంగ్లము' గాగోరు ప్రభుత్వమువారు తొలుతి నాయుక్త్యమును క్షేపించినను తరువాతి దేశీయుల విప్లవమును పునఃస్థాపించుకొని చెప్పి ప్రభుత్వము నొక వైద్యపాఠశాలను, వచ్చుటచ్చు కొన్ని వైద్యాలయములను స్థాపించినారు. ఆయుక్త్యము గోపా లాంగ్ల వైద్యవిద్యముల పాఠశాలయందు బోధింప బడుచున్నది. ఇది సుతితిల్లిక్రేముకొక, పొంతితిల్లిక్రేముకారు. ఎటులయిన నేమి? ఆయుక్త్యము నేమి మరల వైద్యవిద్యమును వొందుదులకు దిలుపుకొనజాలు

గురు. తిలశుక్తమున్నది. ఆయుక్త్యమును వొరింత పగులు ప్రతిపలును గాంచుచున్నారు. కాని కాలనిన దానిలో శతాంశము కాలదు. కావున దేశీయులు, ప్రభుత్వమువారు నీ నాయుక్త్యమునది వైద్యవిద్య రాధిమానములు గలిగి తగిన సాహాయ్యము నొనరించి దీనిని చక్కగా వ్యాపింపజేయుచును యున్నారు.

వైద్య పత్రికలును ఆయుక్త్య ప్రచారమునకు కోమపడును. వానిమూలమున వైద్యము ప్రాంతముల వైద్యవిద్యములు తాము ప్రత్యేకము గడించుకొను కావున వచ్చేదనుండి ప్రకటితముయిచ్చు 'ఆంగ్ల వైద్య పత్రిక' పత్రికవలన వైద్య ప్రచారము సముపాది యుండునని వేగున చెప్పు బలిగియు. ఈ వాతవాత్మిక సంచి కయు సజ్జిత ప్రచారమునే సమచిత్తుగలదు.

ఈ సందర్భముం దిహితములను వైద్యవిద్యవిధములు రచియించిన మహావ్యవస్థాపకములు పెక్కుగలవు. 'ఆంగ్ల వైద్యము' పత్రికలో 'మెడికల్ ప్రాగ్రింథము' గావించిన

* ఈ పాఠశాలను గొన్ని యిల్లు తెలియఁచుచున్నది : ఈ పాఠశాలయందు రానురాను ఆయుక్త్యమునకు ప్రాముఖ్యము కొరచుచున్నది. అంగ్ల వైద్యవిధానములను నేర్పుటయందే యనుదినము నయినది మహాముల కాలము వ్యయమునుచున్నది. ఇక సుక్రతేంద్రిగోములు పౌష్ట్యగ్రంథములు గాకపోయినది. విద్యాగ్రంథమున జ్వరనిదానము మాత్రమే నేర్పబడుచున్నది. పాఠము లాంగ్లమున బోధింపబడుచున్నది. ఔషధముల చేయవద్దముల నేర్పి విద్యార్థులచేత వాడుకములు చేయించుటలేదు. వాలున సంశ్లేషము లభ్యాసము, ఒక పంపత్తిని మాత్రముగ క్రమముగ నీ నైదేండ్లు విజయము గన్పినానికి L. I. M. పట్టి మొదలుబడుచున్నది. వీరి కిటు లాయుక్త్యమునను, అటు లాంగ్ల వైద్యమునను పరిమిత సామర్థ్యముండదు. వీరు శిక్షకులను తగిన గ్రంథములు. తగిన ములను విశేషముంపజాలరు. ముందును వ్యయముగ చేసికొనజాలరు. వీరికి ప్రభుత్వ వైద్యాలయముల యందును, స్థానిక వైద్యాలయములయందును సుకొగము లేలేదు. కాని, ఇదిగ వేమి వైద్యశాలయందు వైద్యమును చక్కగా నెర్పించి సామర్థ్యమును గడించి పట్టిభ్రమ లయినవానికి ఈరులెచ్చు. వారు పనికిరానివారు. ఇట్టివల నిక నీ పాఠశాలలు క్రమముగ సంకరింపగలవను ధీతి గలుగకమానదు. నేటియె లు నాయుక్త్యదాక్షిణ్యములు పెక్కు సంశ్లేషములకాలమునండి యాయుక్త్యదాక్షిణ్యగోచకము కావించిన ప్రయత్నము లన్నియు విఫలము లగును. అంతి నాయుక్త్యమునకు ముప్పటి గుప్తితి ప్రాప్తించగలరు. — ఇది సుతితిల్లిక్రేముకొక ప మునుకొక కావున నాయుక్త్యదాక్షిణ్యములు, ఆయుక్త్యపాఠశాలల యధిపతులు, వైద్యవిద్యములు మున్నునా నాయుక్త్యమునకు రానున్న యాదుధీతి తొలగుచు విదిన సంస్కరణములను ప్రభుత్వమువారికి నూచించి, ఆ సంస్కరణముల నాచరణమునకు నెక్కించుటకయి గట్టి ప్రయత్నములు సలుపవలసియున్నాడు. ఇప్పుడే హవిష యముగ 'మద్రాసు ఆయుక్త్యవిభాగము' ననుమ గట్టి ప్రయత్నించుచున్నా రని తెలియఁచుచున్నది. ఇది శుభ సూచకము.

[illegible]

‘ధవ్యంకరి’ త్రివర్ణచిత్ర మీసంధికకు ముఖా
లంకారము. శ్రీ వైద్యరత్న, పండిత, డి. గోపాలా
నాథ్యులవారి త్రివర్ణచిత్రము పండిత కమార్తలతో ధృవనిధి
గించుచున్నది. ఇక వైద్యశిఖామణులయొ, వైద్య
విద్యావిమానులయొ, శ్రీనివాసగోపాళులయొ, వైద్య
లయమణులయొ చిత్రములు, వీరికొక్కముఖ, కన్నులున్నవి.

‘నివేదనము’న సంపాదకులు భావధనిర్మాణ
విషయమునుగూర్చి యిట్లు నుడివిరి :

“అంధ్రప్రదేశ్ మహా ఆయుర్వేద పథ విక్రయశాలలు
వర్ధిల్లుటగా గాఢాభిషేకం చేయబడును. అట్టి ఆశీర్వాద-
నాంబావళిలకు దీనివలన గురులు నిత్యం బాగుండును. ఈ
ఆశీర్వాద మందిరం, యెన్నో శుభ్ర పాలు చేకున్నది.

అనుష్ఠానముల విషయముల నుపదేశముగా తమ
 కయివచ్చు కేయిర్తవ్యములను నుపదేశముగా తమ
 పాటించుచున్నాడు. పాశ్చాత్య వ్యాకాణిక సిద్ధిపై,
 తమ వ్యయముగా కావ్యములు తమిళభాషాకోశాలకు
 విశేష ప్రాధాన్యమును ఆర్జున కావ్యసూత్రముగా
 నిలబడి కేయిర్తవ్యములకు ప్రయోజనమును చేయుచున్నాడు.
 ఇట్టిపద్ధతిని అక్షరముగాను పై వ్యవహారము
 నవలించుచున్నది. ప్రతి పాశ్చాత్యురైన భాషావ్యాస
 ముగా పాశ్చాత్యురైనవారు భాషాములను విద్వత్తులుగా
 తిలకించుచున్నవారు. తమిళములను విద్వత్తులుగా
 కాకాలిరి పాశ్చాత్యములకు విద్యములకును భాషా
 విద్యులకును. పాశ్చాత్యురైనముల, యిట్టిపద్ధతిని యివలించుచు
 ప్రాశ్నసింపరాదు."

మఱియు ఆరోగ్యప్రచారమును గూర్చి యిట్లు
మఱివెరి:

“ముగ్ధులుగా ఆకోగ్యప్రవారము విరిచిగా సాగ
వలయును. కోగము వచ్చినతరువాత చికిత్సించుటయే
వైద్యునియొక్క పనిగా జలంపరాదు. వాగ్ని నివార
ణముయందు, తాపము స్త్రోమముల నివారణమునకు
కగా ప్రజలకు బోధించి వానిని ఆనుసరించునట్లు చేయ
వలసిన బాధ్యత ఆయుర్వేదజ్ఞులందు గలదు. ఈ విష
యమై ‘వాసంతశీమ’ అను శీర్షిక కనుభవగ్రంథ, ఆచంట
పరిశ్రమచిహ్నము వల్లభాచార్యులచేత వ్రాసియున్నది.”

ఈ సమపదేశముల సాంధ్రదేశమువైద్యులైన
వాచానాథాచార్యులు వ్రాసినవి.

నైర్ద్యువిద్యాకేనృద్ధియందుగల యశేన నమనః
పురస్కరించికొని క్షయప్రయానముల గార్చి యా
నందనము ప్రకటించి మంపరినాదికి కన్యకావయము.

ఇందోక పెద్దలోపము, చాల వ్యాసములలో
తప్పులు విపరీతముగా నిలిచినవి. 'నాపకోశమున
మహిమము జరుగించినచున్నచేత, ప్రాప్తులు నిష్టలే
కుదరినది కాదు. ఇం దనేకలోపము లుండవచ్చును.
[నిల?—ఉన్నది] ప్రాజ్ఞులు సరిపరుచుకొందురు నాక!

అని సంపాదకులు తెలిపియున్నారు. వైద్యవిషయము నిర్దుష్టము కాకున్న సహాయకము కాదా! నిర్దుష్ట నిర్దుష్టముగ నుండి జూడవలసిన వ్యాధి సంపాదకులకు గలదు.

న మ దర్శి ని

ప్రజోత్పత్తి యుగాదిసంచిక

క్రాసు ర పైజా; ఫు. ౧౩౦. వెల చందాదారు లకు రు. ౧-౦-౦. ఇతరులకు రు. ౧-౪-౦.

సంపాదకులు: శ్రీయుత రావుపాపేలు పింజల గుర్రపూర్ణము తెట్టిగారు, యం. యల్. సి. ఇది సమదర్శిని ప్రకటించుకొనిన వాలసయుగాదిసంచిక. సంచిక ముద్రణముగ మున్నది. ప్రస్తుత ప్రాప్త మయ్యును వివిధవిషయవిగ్రహములు భిన్నభిన్నము, రచనాసౌందర్యమువను ఒప్పారి పునఃపాఠ్యముగ నున్నది. ఇందు విద్యార్థికులను వాంఛితులతోయును దిన గద్య పద్య వ్యాసములు పెక్కు గలవు.

వానియందు 'కవిరాజగీతలు' అనాటి తెలుగు వాణి తెలుపుచును ముద్దాపించుచు తెలుగువాటి కీటి యున్నది యునుకుల గుల్లముల నుత్పాదమును దు యింపజేయునవి.

'రాండుపేటర్ సమావేశము' అను వ్యాసమున గావ్యాధికారము హైందవప్రజామత్తి మునులకు వ్యాధి ము శ్రీమద్రాయకొనకలసిని కొన్ని శ్లోకవిమర్శము లయిన కట్టుకట్టుమునుకొన్న ప్రియము గను, పక్షము, మార్కకపురము, ప్రభుత్వమునామ మున్నునునాది కమము మన వాక్కులున్నాయి. ఇది ముద్రణకు లాభింకము కానంతవరకు ముగియటమి లేక సంస్కరణములను నిరాకరించుకొనెనని వ్యాసకర్త హెచ్చరించుచున్నాడు.

'రాజ్యాంగసంస్కరణములు' అను వ్యాసము సంస్కరణము లెట్లు లుండిన లాభికరములు అను విష యమును సంగ్రహముగ వివరించుచున్నది.

'భిక్షు' వ్యాసకర్త ఇందు భిక్షు ముపయోగించుటలన భారతజీవమునకు గలను లాభపరంపరలను సప్రమాదముగా విగ్రహింపు తెట్టివారు. దీని విషయించి తెలియము కట్టుకునే భిక్షుని పద్ధతి వ్యాసకర్త వ్యాసకర్త గోష్ఠిపాదునగును.

'సప్తర్షి మండలము-పూర్వశబ్ద' విష్ణుపురాణ మున కల్యాదీయందు ముఖానక్షత్రమున మన్నట్లు శేర్కొనబడిన సప్తర్షి మండల మిత్రుడు పూర్వశబ్దని నక్షత్రమున ముందును సప్రమాదముగ గ్రహపరచు చున్నది.

'దీపావళి' భాగ్యగర్భితమున కేయరచనము.

'విజయవిలాస విమర్శనము' ప్రాచీనశక్తి ననుసరించి కొట్టిన పిండిని నందినట్లు లున్నది.

'అకాలపర్వము' అనువాద మయ్యు స్వతంత్ర రచన మనిషించుచు ముందుముగ మున్నది.

'రామమోహనరాయలవారు విగ్రహారాధకులు గారా!' అను వ్యాసము రామమోహనరాయలు విగ్ర హారాధకులే యని సహేతుకముగ నిరూపించుచున్నది.

'నాలుగునాటకాంగములు' కవి, పరిష్కర్త, ఇది న్నాల్గైయు, నటకులు అనునవి యానాలుగంగములయియు, అం దీనాటిపరిష్కర్త (ప్రేక్షకులు) నాటకకలాపినాశన మునకు గారణ మునున్నదనియు వ్యాసకర్త యభి ప్రాయము. ఇది సత్యము. ఈ లోపము తీరనంతవరకు నాటకకళ యభివృద్ధి నందజాలను.

ఇట్లు స్థలీపులకవ్యాసము ననుసరించి కొన్ని మాత్ర మిటు శేర్కొనబడినవి. ఇరియు, ఇంకను పరిచయమునకును వ్యాసమును ఇంగ్లీషు కట్టుకట్టుకు ద్వితీయాసమునకు నిదర్శనము లయి పాఠకులకు విజ్ఞానాభి వృద్ధిని గావించగలవు.

ఈసంచికయందలి నాలుగు ప్రిచ్ఛదిత్రములలో మహాకృష్ణునిచిత్రము, 'ప్రణయపరిరంభము' శేర్కొన దగినవి. మజయు కొండరు బ్రాహ్మకేశర నాయకు లయి, కొందరు మొదటికొందుపేటయందు ప్రసంగి

అందు, కొంతకు వ్యాసార్థములను ఏకమృచ్చితములు పరిమితసంఖ్యాకములు గలవు.

సమదర్శిని ప్రకటించిన వారునుసందికలు నొక వానికన్న ఎంతోకటి మిన్నగ మంటలు యిచ్చు విధివది.

పూలగుత్తి

త్రైమాసికపత్రిక. ఇది మొట్టమొదటి సంవిక : అగష్టు, '3౧.

సంపాదకులు : పు. వి. పద్మి. ఇంకొకముఖ్యుడు గారు, రాజాం, విశాఖపట్టణము. పత్రికపైజాడవిక ప్రాము. సం. చందా రూ. ౨. వివిసందిక అ. ర. ఈసందికయందు రక పుటలు గలవు. ఘనరుచేటు కాని తము. పొందిక బాగున్నది. ఇందలి గొ వ్యాసములును సంపాదకులు వ్రాసినవే. రచన యందు రుచియున్నను, ఆస్థింతము నొక్కరిదే యుటవలన, ఎంతరకరకము లున్నను, నవనవాణిలాషము నిలుపుట కష్టము. రచయిత దేశము నభిమానమును మానికొన్నవాడైనచో, ఆయన రచనల సంపుటముగా ఇది ఆనరము పదయ వచ్చును; కాని పత్రికగా జయ మొందుటకు పలువుర రచనలు—వ్యాసముల విషయముననే కాని రచయితల విషయమునను రకము చూర్చి—ప్రకటించుచు, దేశము ప్రతిభను ప్రకటించుటకే యుల ఆ శృంగము. ఆశృంగము లయ్యు, మంచిపత్రిక లటుదైన యాకాలమున, ఇంత అంగమున ప్రమత్తియై, దేశముపట్టుకుల నెదిరిన, దేశమున కింకను గొప్ప సంపద యగును.

ఇందు రమ్యములగు పద్యములు, పాటలు, కథలు మున్నగువి కలవు. ప్రకృతిప్రేమ, ముఖ్యము, అదే భావన వీరిరచనయందు కానవస్తును.

ఈక్రొత్తపత్రిక సర్వజనసమాచారమై తప్పక పరిల్లదగును.

గ్రంథస్వీకారము

మంగోస్వీకరము

(ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము)

దెమ్మి, పుటలు ౧౪౫, వెల రు ౩.

కర్త:—జన్మమండక మూల్యవారాయణ శాస్త్రి గారు.

ప్రకాశకులు—లలితా గ్రంథమాల, రామరావు పేట, కాకినాడ.

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము

(మూలకావ్యముల పర్యవ్యాసము)

దెమ్మి, పుటలు ౧౧౬, వెల రెలియదు.

రచయిత:—కవిసేనా, పోహరి కాశీపతిగారు, చోళులకిను (గుంటూరు).

సునీతిశతకము

(ఆదిలక్ష్మీమహారాష్ట్రీయము)

దెమ్మి, పుటలు ౨౪, వెల రెలియదు. పై వార దీనికిని రచయిత.

శివలీల

(అయిదంకముల నాటకము)

దెమ్మిపైజా, పుటలు ౧౧౧. వెల రు ౧.

కర్త:—కవిశాస్త్రిశోభ, నిజమర్తి ఈశ్వరప్పగారు, బి. ఏ., త్రికాకుళం (గంటాం).

కాశీసారము

ఇందుకు శివకవిశాస్త్రి వారాశ్యాకృతి కమనానము.

దెమ్మిపైజా, పుటలు ౧౬, వెల ౦-౩-౦.

అనువాదకుడు: మక్కపాటి వేంకటరత్నకవి గారు, అనమనమూరు ఆగ్రహారం, బంగోలుతాలూకా.

శ్రీ సరస్వతీ తతము

క్రామ ౧౬ పుటలు వైజా, పుటలు ౬౩, వెల రెండురూపాయలు.

రచయిత:—చేత్రోలు సరస్వతీదేవిగారు, గవర్నమెంట్ (రాజధికారులు), మిర్జాపూర్, బీహార్, మొఘల్ పూర్వం.

సముదాయ

(అయిదవ ముద్రాపకము)

క్రామ ౧౬ పుటలు ౧౭౬. వెల రు. ౧.

కర్త:—ఉత్తమేశ్వర సత్యనారాయణరావుగారు.

ప్రకాశకులు:—సారస్వతచంద్రికా గ్రంథమాల, ఆల్లపాడు, గంపలగూడెం పోస్టు (కృష్ణా).

౧. సమీక్షించుములు (కృష్ణ సమీక్షించుములు)

క్రామ, పుటలు ౨౧౦. వెల రు. ౧.

౨. ఏకోదరులు (నవల)

క్రామ, పుటలు ౧౧౦. వెల ౦-౪-౦. రెండవది కర్త: మొక్కపాటి నరసింహకృష్ణగారు, పితాపురము.

దశకుమారచరిత్రము

(అంతర్వేదికా మాత్రము)

ప్రకాశకులు:—ఆంధ్రప్రదేశ్, ఆంధ్రప్రదేశ్, విజయనగరము. క్రామ ౧౬ పుటలు ౧౭౬. వెల రు. ౧.

ప్రకాశకులు:—వి. రామస్వామిరావుగారు, అంధ్రప్రదేశ్, ౨౦౨, ఎన్.పి.సేతు, చెన్నపురి.

సంస్కృతం ఉన్నత రాఘవము

(భాగ్యశక్తికి తెలుగు)

క్రామ ౧౬ పుటలు ౨౦౨, వెల నాలుగురూపాయలు.

అనువాదకుడు:—అలిత శ్రీరామకృష్ణ గారు, ముద్దూరు (కృష్ణా).

Our duties to the Hindu Widows

(హిందూ విధవావిధవాలు మన దృష్టిలో)

కర్త:—శ్రీ శ్రీరామకృష్ణ (కృష్ణా). ప్రకాశకులు:—సంస్కృతచంద్రికా, ౨౦౨, విజయనగరము, వి. బి. మద్రాసు, క్రామ: ౩౨ పుటలు. వెల ౧. ౦.

Thy self thy Doctor

(Medical Science Simplified)

ప్రకాశకులు:—మొదటి.

క్రామ, పుటలు ౧౭౬, వెల ౦-౪-౦.

కల్యాణి (మానవత్వం)

మొదటి సంచిక: క్రామము. రాయలపేట. ఈ సంచిక ౩౨ పుటలు. సంవత్సరం ౧౯౦౦-౦౧.

సంపాదకులు, ప్రకాశకులు:—మొదటి మార్గనారాయణకృష్ణగారు, పితాపూర్, బీహార్, మొఘల్ పూర్వం.

ఆంధ్ర ప్రభ

(క్రాంతి తెలుగు మాసపత్రిక)

మొదటి రెండుసంచికలు తెలుగుదేశం. డెమ్మి పేజీ; సంచిక ఒకటి దాదాపు ౩౦ పుటలు కలవు. సంవత్సరపు డెమ్మి ఒకరూపాయ.

సంపాదకులు: మహారాజు శ్రీరామమూర్తిగారు, మార్కెటరావుపేట, కాకినాడ.

వైద్య దేవీ

క్రాంతి మాసపత్రిక: మొట్టమొదటి సంచిక: ఆగస్టు ౧౯౦౧.

సంపాదకులు: మహారాజు శ్రీరామకృష్ణగారు, రాజమండ్రి. ద్వితీయ డెమ్మి పేజీ: (ఈసంచిక) ౧౨ పుటలు. సం. చందా: రు. ౧-౪-౦. విడిపత్రిక ౨. ౨. ౦౦ ఇంకను సంస్కృతము సభ్యులు ౩. మొదటి చానుండును.

హిందూ విధవా విధవాలు మన దృష్టిలో

చెన్నపురి (కాలే సంచిక)

మామూలుసముల కొకసారి తెలుగు పత్రిక. వ్యాసములు ఇంగ్లీషు, తెలుగు, అరవము — మామూలు భాషలలో కలవు.

సా భి ప్రాయ వి శేష ము లు

శ్లో. యదా యదా హి ధర్మస్య స్థాని ర్భవతి భారత,
అథ్యత్తాత మధర్మస్య తదా ౭౭ త్తేనం శృణో మ్యహమ్.

శ్లో. సన్నితాతామ సామూహం వివాచాయ చి ముక్కుతాన,
ధర్మ సాధనసాధాయ సమ్యకామి యుత యుతే.

ప్రపంచప్రవృత్తియందు పన్ని సుదర్శములుం
నను మహాసంగ్రహము ప్రవర్ధమానం
బగుచు ప్రపంచసర్వస్థితులు భయసంభ్రమము
లను గలుగజేయుచున్నవి. మతములు మాయ
మగుచున్నవి; రాజ్యాంగములు భగ్నము
లగుచున్నవి; సాంఘికవ్యవస్థలు పన్నగిలు
చున్నవి; ఆర్థికవిధానములు తాను మా
రిగించుచున్నవి; వృత్తిలు మాగుచున్నవి; నీకల
సత్తెమలును నవీనవిద్యమును నభివృద్ధిచు
చున్నవి. ప్రపంచప్రవృత్తియందు చిరకాలము
ప్రతిష్ఠను బడపిన బలదేవతకును, భగవదేవత
కును, జ్ఞానదేవతకును పవిత్రమృతి గలుగజేసి
మానవత్వమును ప్రతిష్ఠించుటకు నిశ్చయమునం
దగుటను ధర్మసంగ్రహము ప్రవర్ధమానం బగు
చున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన ధర్మసంగ్రహ
భమునందు ధర్మసాధనమునకు ధర్మవిద్య
మును, ధర్మనిరీక్షణమును, ధర్మసాధనమును
నిర్ణయించుటయును, విమోచించుటయును
మంత్రభూమియును, దురాచారమును, మర్ద
భమును నగుచున్నది.

జీవయాత్రకు ఫలమైన సుఖప్రాప్తి కాది
కాలమునుండియును ధర్మసంగ్రహము ప్రవర్ధ
మానం బగుచు సాధనసాధ్యములు దేశ
కాలప్రాతానురూపముగను పరిణామమును
బొందుచున్నవి. సుసాధన కాధారరహితము
లైన సాధనములు, సాధ్యములు మానవధర్మ
సంసౌక్యమునకు నిర్ధకము లగుచున్నవి.
జీవయాత్రయందు పురుషార్థమునకు, పరిమార్థ
మైన శాంతికి బదులు సంగ్రహము, పరార్థ
మునకు బదులు స్వార్థము, త్యాగమునకు
బదులు భోగము, ప్రేమకు బదులు ద్వేషము,
సాహచర్యమునకు బదులు వైరము,
పర్యాప్తములై ధర్మారాధనము దురారాధ్య
మగుచున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన వైవిధ్య
భావమును సమన్వయము చేయుటకు మహ
ద్దలు, మతస్థాపకులు, కవులు, గాయకులు,
ధీమతులు, పీఠులు, భక్తులు, యోగులు, జ్ఞానులు,
కాశ్మీకులు, తత్త్వజ్ఞులు నిర్ణయించిన సాధన
సాధ్యములు పూర్ణయోగస్వరూపమును
దాల్చువలసిన పరిస్థితులు వర్తమానసంధిసమ
యమునం దావన్నములై నవయుగనిర్మా

ణము సాధించుచున్నది. మహానుభావులు
 వ్యక్తులు మోక్షమునకై నిష్ఠింపబడిన సాధన
 సాధ్యములను జాతులు మోక్షమునకును
 మానవకల్యాణమునకును వినియోగించుటకు
 వివిధజాతులను విశ్వప్రయత్నములను కేయ
 చున్నవిధమును ప్రపంచపరిచ్ఛేదము సర్వత్ర
 విశదము చేయుచున్నది. స్వార్థపరాయణు
 లకు విశ్వవ్యాప్తిమైన మహాపరివర్తనము భయ
 సంభ్రమములకు గురైపోయినను నలంఘనీయ
 మని ప్రపంచపరిచ్ఛేదము సహస్రముఖములను
 బోధించుచున్నను సీమరిమార్గమును గ్రహించ
 కుండుట సంతాపకరముగ నున్నది.

మతాభిమానులు, ధనాభిమానులు,
 సామ్రాజ్యాధిమానులు, కుటుంబాభిమానులు,
 పాక్షికాభిమానులు, అధికారాభిమానులు
 మొదలగుస్వాధిమానవరాయణులుధర్మవ్యాజ
 మునను వారి శక్తిసామర్థ్యములను పరమార్థ
 ప్రాప్తికిగానిను స్వాధారాధనమునకు వినియో
 గించుట ప్రపంచమునందు పరమానాథములకు
 మూలమగుచున్నది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాధి
 మానులు, అమెరికాసాధిమానులు, ఫ్రాన్సు
 స్వాధాభిమానులు స్వాధారాధనవరాజ్యము
 లై పరార్థాభిముఖులు గావలసిన యవసర
 మును వారు గ్రహించుట ప్రపంచశాంతికిని,
 ఆత్మసంరక్షణమునకును పరమసాధనము గా
 గలదు. మానవధర్మసంరంభమునందు సామ్రా
 జ్యసాధికారప్రముఖములైనప్రేటుప్రిటనుఫ్రా
 న్సు అమెరికామొదలగు దేశములసంయోగము
 సంరంభమును భయంకరముచేయుగలవిధమును

గతించిన దిహా మహాసంగ్రామము విశేష
 ముచేసినది. అపారమైన సంకటలు ప్రపంచ
 నిష్కర్షమైన దేశములు స్వస్థయోజనములు
 పరిమానాథములకు వినియోగించగల విధమును
 సంగ్రామాసంతరిమము ప్రపంచ మనుభవించు
 చున్న దాఖ్యేనన విశదము చేయుచున్నది.
 బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాధిపత్యాధము లందును,
 ముఖ్యముగాను ప్రేటుప్రిటనునందును ప్రబలిన
 వినియోగవిధిర్వాహరి సమస్యలను, సశాంతి
 యును ప్రపంచమునందు నొనర్చులకును,
 కార్మికులకును ప్రవర్ధమానగుచున్న సంరం
 భమునకు వ్యష్టాంతములుగ నున్నవి.

* * * *

ఆంగ్లేయసామ్రాజ్య లక్ష్యము
 ఆంగ్లేయులకు సామ్రాజ్యలక్ష్యము స్వస్థ
 యోజనములందవలెను ధర్మవరాజనము
 లందు లగ్నము గానివిధమును రాజ్యాంగోపం
 తము విశదము చేయుచున్నది. రాజ్యాధికార
 మును పరిరక్షణము పహించినను, లింగిలుప
 తిము పహించినను, కన్సర్వేటివునక్షేమ పహిం
 చినను వారిలక్ష్యము స్వస్థయోజనమునందు
 వలెను పరార్థమునందు లగ్నము గాదని
 ప్రేమనుకమచను వ్యవహారములు విస్పష్టము
 చేసినవి. రాండుకేబిల్ వ్యవహారములు
 స్వాధిపరాయణత్వమునందును, పరపీడనము
 నందును వివిధపక్షములవారును నేకము గాగల
 విధమును పరాధీనరాజ్యాంగవ్యవహారములు
 విస్పష్టముచేయుచున్నవి. ఆవిషయమునే ఇటీ
 వల ప్రేటుప్రిటనుసం దేస్పీస సంయుక్తమంత్ర

వర్షాధిపతిమును స్వామిముచేయుచున్నది. రామై
మాడ్డానాల్లుగారు వారి రాజ్యమునకు
గారకులైన స్వయంత్రులనుచును వివర్జించి
పరివర్జముతో కేగుటయును, ముత్తవదవిని
ప్రీతిగించుటయును ఇట్లగ్నేయరాజ్యమునకు
మూలశక్తిని విశేషముచేయుచున్నది. మాడ్డా
నాల్లుగారి ప్రవర్తనము “స్వవశ్యే నిధిపం
క్తేయః పరిధర్మో భయావహః” అనెడి
ధర్మమునకు మహావ్యాఖ్యానముగ నున్నది.
కామ్యకపతిము చిరకాలము కష్టపరిపంపి
ననుభవించి గడించిన ప్రతిష్ఠ నంతను మాడ్డా
నాల్లుగారి ప్రవర్తనము నిరర్థకము చేసినది.
ధనరాజ్యాధికారసంపరిధిమునందు కామ్యక
పతిము పవనన విజయమును పడినాయకుడు
మాడ్డానాల్లుగారు దేశప్రయోజనముల కైనను
నిరసము చేయుట స్వయంత్రమునకును,
స్వార్థమునకును ముద్దమని యంగీకరింప
వలసి యున్నది. ధనరాజ్యాధికారసంరక్షణ
భారమును నిర్వహించుటకు బాధ్యత కన్న
రెవ్వరినైతిమముమీదను గలదు గాని లేబరు
పతిముమీదను లేదు. లేబరుపతినాయకు
నకు రాజ్యాధికారవిధిహామము దుస్తరమై
నపుడు రాజ్యాధికారిము నితరపతిములవలెము
చేయుటయును తా పధికారిమును వివర్జించు
టయును ధర్మము. ఇటులు చేయుటకు బదులు
పరివర్జధర్మవిధిహామమునకు మాడ్డానాల్లు
గారు నాయకత్వమును బూనుకొనుట తా
త్కాలికప్రయోజనముల కుపయోగ మైనను
ప్రేక్షుటనునందును, విదేశములందును తీవ్ర

సంరక్షణమునకును, పరివర్జనమునకును సాధన
భూతి మగుట సహజము. రామై మాడ్డా
నాల్లుగారు ప్రధానామాత్యుడుగను, ఫిలిపు
స్వీదనుగాను కోశాధికారిగను చేర్పడినను,
రాజ్యాధికార మంతయును బట్టినను
పరివర్జనమైన పథమును ను ద్యోగములు,
రాజ్యసీతి, కన్నరెవ్వరిని ప్రేక్షుట
ల్యము, కామ్యకపతిప్రేక్షుటనము విస్మయము
చేయుచున్నవి. సూతనమంత్రివర్గమునందు
గల 50 ఉద్యోగులందును లేబరుపతిమువాని
8, లిబరలుపతిమువాని 11, కన్నరెవ్వరిని
పతిమువాని 31 ఉద్యోగులు గలరు. ఈ
యద్యోగనిర్ణయములు మాడ్డానాల్లుగారి
స్వయంత్రభూతిమునకును, ప్రతిపక్షప్రబాధము
నకును వివర్జనములు. సంయుక్తముగ
మునకు ప్రయోజన మార్జితకర్మముల దా
యవ్యయములను సమర్థించుట యని మాడ్డా
నాల్లుగారు ప్రకటించిరి. కన్నరెవ్వరినైతిమము
వాని తాము స్వయముగాను చేయజాలని
పనిని లేబరుపతినాయకునిద్వారా చేయ
చుట వారి రాజ్యసీతికి నివర్జనముగ నున్నది.
ప్రపంచమునంద మొత్తము సాధింపగల ప్రపంచము
పర్యాప్తంబగుచున్న సమయమునందు ప్రేక్షు
టనునందు ధనాధికారిమును సంరక్షించు
టకు శీఘ్రప్రయత్నములు ప్రేక్షుటనునకును,
ప్రతిష్ఠాసామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచమున
కును ప్రయోజనకరములు గాజాలవు. సంయు
క్తరాజ్యాగమునందును విదేశములందు ప్రేక్షు
టనునకులపపపుట్టినను స్వదేశమునందు భిన్న

సతములందు సంతోషము గలుగుటయును, లేదగుసతమునం నుద్రేకము ప్రబలుటయును సహజము. బ్రతిష్ఠప్రభుత్వము భారతరాజ్యాం గముట్లను సహజముగను చూపెడి నిరసన నిరంకుశభావములు హయ్యుత్ప్రభుత్వమునందు సర్ సామ్యములు హోరుగాని యధికారిము క్రిందను స్థిరశరము లగుటయును సహజము. ప్రపంచస్థితిలను, గాంధీమహాత్ముని సాన్నిధ్యమును శౌంభులెలియు సమావేశమును ప్రయోజనకరము చేయుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత!

* * * * *

ప్రపంచము - సవయుగధర్మము.

సవయుగలక్ష్యమైన మోససభకృద్విధిహాణము కీవ్రగతిని ప్రపంచమునందునటను వ్యాపించుచున్న విభముచు రుష్యా చీనా హిందూ స్థానదేశముల నిర్భితులు విశేషము చేయుచున్నవి. ప్రపంచమునందు గల ప్రజలలో సగము ప్రజలే మూఁడుదేశములందును గలరు. రుష్యాయందు మతరాజకీయాధికసాంఘికపరివర్తన మతిశేగమునను ప్రవృద్ధి మాఁక బగుచు, ప్రపంచవ్యాప్తములైన యాచారవ్యవహారములు మానవభక్తివికాసమున కేర్పడిన వనియును, మానవజాతి సొంకలు వికాసములు కేర్పకనేవనియును రుష్యా చేయుచున్నది. రుష్యాయందు మతగురువులు, భూస్వాములు, భిక్షస్వాములు, రాజ్యాధికారులు వార్షిక్షిత్వమును గోల్పోయితి. ఉపాధ్యక్షములు, భూములు, పరిశ్రమలు, రాజ్యాధికారి

రము ప్రజామిత్రము లైనవి. భర్తృత్వమునాధికారులు మతగురువులనుండి ప్రబలుకు మౌక్రమించినది. జనులకు మదాశే నష్టభమైనది. ప్రజలకు దేశమునందును, స్మృతిమునందును, పౌర్యమునందును, సంపదలందును సహజలక్ష్యము గలుగుచున్నది. రుష్యాప్రభుత్వము నిర్లబ్ధులచేత నుపాధినిధానము సగము ప్రయోజనమును గలుగజేయుచున్నది. సుఖశీలమౌత్తరు మాధు భూతములైన వివిధపరిశ్రమలను పెకలిన కీయుటకు ప్రజలు వారి శక్తుల త్యాహమును వినియోగించుచున్నాను. ప్రజలన్నవైత్త్రములకును, విద్యార్థినివైత్తములకును తపవ్రకొనమొసిన యజనము లేకను తపయోగము గవపుచున్నారు. కేవలస్మృతి నుండి మరణమునందును తీసిదేసినను దేశ ప్రోహాలు ఘోరమైన మోసపరిపామునకు గురియగుచున్నాను. రుష్యాయందు ప్రవర్ధిమానం బగుచున్న సాంఘికపరివర్తనము ప్రపంచమునందు మరెటను ప్రజాలక్ష్యము వాకర్షించుచు ప్రజాహృదయమునందు సాంఘికపరివర్తనాంకురములను నాటుచున్నది. ప్రపంచప్రవృత్తియందు మనయోగ్యభాగము లును సంతృప్తి గలుగుట యాంభవమని నిత్యతాతానుభవము సకలజనులకును విశేషము చేయుచున్నది. రుష్యా రాజ్యాంగములు సకల జనులకును జాతి, మత, స్థితి, కులంధేవములు లేకను సమానావకాశములను గల్గించుటకు చేయుచున్న విస్తృతములు సమానావకీయము లైనను భిన్నసంస్కారములు గల ప్రజల

యందు సమానావకాశములు, సమానప్రయోజనమును గలుగజేయజాలవు. పాశ్చాత్యవిజ్ఞాన సంస్కారమునకు పరిణామమైన రుష్యా సోవిటు విధానము లోకకల్యాణమునకు సమ కూర్చగల పరమప్రయోజనమును కాలము వ్యక్తముచేయవలసియున్నది.

రుష్యా యవలంబించిన పంచవర్షవిధానమును చీనాదేశప్రభుత్వము దశవర్షవిధానముగ నవలంబించుచున్నది. నలువదికోట్ల చీనాప్రజ లపరిమితమైన వస్తునిర్మాణమునకు బూనుకొనునపుడు ప్రపంచమునకు సంప్రాప్తము గాగల యార్థిక సంరంభము దురూహ్యము. రుష్యా చీనా దేశములందు ప్రజలు కిర్రేంద్రియసాధ్యములైన పరిశ్రమ లందును యంత్రదేవతను ప్రతిష్ఠించినపుడు వర్తమాన సమయమునందు సంక్షోభమునకు మూలమైన నిరుద్యోగసమస్య నూరు రెట్లధికముగను ప్రపంచమును బాధించుట సంభవము. నిర్మాణప్రవృత్తియందు వివిధ దేశములు చూపుచున్న అహమహమిక సంక్షోభమునకువలెను శాంతికి సాధనము గాజాలదని లోకానుభవము విశదముచేయుచున్నను సంకుచితమైన స్వార్థపరత్వము నవీనమార్గావలంబనమునకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. ప్రపంచలక్ష్మ్యమును నిర్మాణవిధానమునుండి వినియోగ మార్గమునందు లగ్నము చేయవలసిన యవసరమును ప్రపంచావృత్తిమైన దురవస్థ విశదముచేయుచున్నది. వివిధ దేశములందును ముడివస్తువులును, నిర్మాణపదార్థములును కొనువారు

లేకను నిలిచియున్నవి. ఈపదార్థములు వినియోగపడగల సాధన మవసరము గాని వినియోగదుర్లభమైన పదార్థముల యపరిమిత నిర్మాణము స్వదేశమునకును, విదేశములకును ప్రయోజనకరము గాదు. ప్రపంచ మభిలషించునది సహకార వినియోగములు గాని ప్రపంచ స్పృహనిర్మాణములుగావు. రుష్యా చీనాదేశములవలంబించుచున్న నిర్మాణప్రయోగము మానవధర్మసంస్థాపనకు సంకల్పింపబడినను విషయోపభోగలక్ష్మ్యమైన ఫలముమాత్రము ప్రతికూలముగ నుండుట సహజము. మానవధర్మాభ్యుదయమునకు విషయోపభోగసామర్థ్యము ప్రమాణముగను గ్రహింపబడునపుడు భిన్నమైన ఫలము గలుగుటయును ససంభవము. మతబోధకులు, అర్థశాస్త్రజ్ఞులు, సంఘాభిమానులు, రాజ్యనీతిజ్ఞులు, యంత్రోపకరణ నిర్మాతలు మున్నగు ధర్మాధికారులు వారిలక్ష్మ్యమును బాహ్యసాధనములనుండి ఆభ్యంతరసాధనములకును, భోగమునుండి త్యాగమునకును, ప్రవృత్తినుండి నివృత్తికిని, సాంఖ్యమునుండి యోగమునకును ప్రవర్తింపజేయుట మానవధర్మాభ్యుదయమునకు సాధనము గాగలదు. గాంధీమహాత్ముడు మానవధర్మాభ్యుదయమునకై స్వదేశమునందు జేయుచున్న బాహ్యభ్యంతరసాధనములు మానవధర్మ సంస్థాపనమునకు వినియోగపడగల విధమును ప్రాజ్ఞులు పరిగ్రహించుట శ్రేయస్కరము.

* * * *

గాంధీమహాత్ముడు - మానవధర్మము

అఖండమైన ధర్మము దేశకాలపాత్రావరణములందు ఖండరూపములను గోచరంబగుచు భయసంభ్రమములకు గారణంబగుచున్నది. వైమిత్తికములైన స్వధర్మపరధర్మములు నిత్యమైన ధర్మమునకు కళంకము నాపాదించుచున్నవి. సంకుచితములైన మతధర్మములు, సాంఘికధర్మములు, రాజకీయధర్మములు, ఆర్థికధర్మములు ధర్మాధికార వ్యాజమునను గలుగజేసిన దుఃఖానుభవము ప్రపంచేతిహాసములందు దుఃఖాధ్యాయముగ నున్నది. ధర్మము నిత్యమైనను కాలావరణమునందు సనాతననవీనరూపములను గోచరంబగుచు సంరంభమునకు సాధనంబగుచున్నటులు సాహచర్యమునకు సాధనముగా కున్నది. కాలావరణమునం దనవరతమును నవీనము సనాతనంబగుచున్నను, కాలాభిమానులు ధర్మస్వభావమును విస్మరించుటయును, ధర్మస్వరూపముల సంస్మరించుటయును పరమానర్థములకు మూలమగుచున్నది. ఓ ధర్మదేవతా! నీ పవిత్రనామసంస్మరణమును జేయుచు నెంత యపవిత్రఘోరకార్యములు సంప్రాప్తము లగుచున్నవి! మతాచారవ్యవహారములు ధర్మమూలమైన లోకయూత్రయందు సనాతననవీనధర్మరూపములను గలుగజేయుచున్న సంక్షోభము దారుణముగ నున్నది.

ధర్మాత్ముడైన గాంధీమహాత్మునకు ఖండములైన ధర్మావరణములు దుఃఖదాయకము

లైనవి. దరిద్రనారాయణులు, నిమ్నజాతులు, పారతంత్ర్యము, పరావలంబనము, నిస్సహాయత్వము దుఃఖోద్వేగమునకు మూలములైనవి. బ్రహ్మసూత్రములు, ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీతలు ఉపదేశించెడి పరమార్థము మిథ్యారూపమును దాల్చినది. సిద్ధాంతమునందు బ్రహ్మత్వము, వ్యవహారమునందు పశుత్వము జీవయాత్రకు లక్షణములైనవి. 'తత్త్వమసి, నర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ, శివోఽహమ్' మొదలగు మహావాక్యార్థములు నిత్యజీవనమునందు నిరర్థకములైనవి. దుఃఖమయమైన భారతీయనిత్యజీవనమును సుఖదాయకము చేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు పక్షమణము చేసిన నిర్మాణకార్యవిధానము ఫలప్రదమగుచున్నది. మోహగ్రస్తమైన భారతీయహృదయమునందు సంస్కృతిగలిగి ప్రత్యభిజ్ఞానముదయించినది. గాంధీమహాత్ముడు పక్షమించిన నిర్మాణకార్యవిధానమునందును, సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందును భారతీయసంస్కారమును, ప్రత్యభిజ్ఞానమును సువ్యక్తములైనవి. గాంధీమహాత్ముడు పక్షమించిన సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందు ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసంస్కారములు సమ్మేళనమునొందినవి. సాంఖ్యయోగము, కర్మయోగము సత్యాగ్రహమునందు సమన్వయమును బొందినవి. అఖండమైన ధర్మము నిత్యమైన సత్యాహింసా ధర్మములందు గోచరంబగుచు ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనంబుగ నున్నది. గాంధీమహాత్ముని దండిప్రస్థానము సత్యాగ్రహప్రతిభను లోకమునకు సువ్యక్తము చేసి

నది. మారణసాధనములు, లాశివయోగములు, నిర్బంధశాసనములు, చార్జన్యములు సత్యాగ్రహమును భేదింపజాలని విధమును సత్యాగ్రహవిజయము విస్పష్టము చేసినది. భారతీయవిజ్ఞానసంస్కారములు సత్యాగ్రహప్రస్థానమునకు దగియున్న విధమును గత సంవత్సరమునందు సంప్రాప్తమైన శాంతి సమరవిజయము విశదముచేయుచున్నది. సత్యాగ్రహసమరమునకు నాయకుడైన గాంధీమహాత్ముడు కాంగ్రెసుపక్షమునను పూర్ణస్వరాజ్య సంపాదనమునకు రాయబారమును నడుపుటకు సకలవిధములను దగియున్న విధమును మహాత్ముని సత్యవ్రతనము చాటుచున్నది.

గాంధీమహాత్ముని లండనుయాత్ర ప్రపంచేతిహాసములందు దివ్యేతిహాసముగ నుండగలదు. నిరంకుశాధికారులు కల్పించిన విఘ్నపరంపరల సత్తిక్రమించుటయందే గాంధీమహాత్ముని మాహాత్మ్యము సువ్యక్తమగుచున్నది. నిరంకుశాధికారదేవతలు దేశమునందంతటను గాంధీ - ఇర్విను బడంబడికకు గలుగజేయుచున్న ప్రతిఘటనములు కోపోద్రేకములకు గారణంబులైనను గాంధీమహాత్ముడు చూపిన సహన మద్భుతముగ నున్నది. నిరంకుశాధికారవర్గమునకు హృదయపరివర్తనము గలుగలేదని దేశవ్యవహారములు విస్పష్టము చేయుచున్నను గాంధీమహాత్ముడు స్వధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొనుట శ్రేయస్కరముగ నున్నది. ధర్మాత్ములు విఘ్నపరంపరలు సంప్రాప్తమైనను ప్రారంభములను

పరిత్యజింపని విధమును మహాత్ముని ప్రవర్తనము విశదము చేయుచున్నది. బ్రిటీషురాజ్యాంగపరిస్థితులం దాశాకాంతులు గనుపడకపోయినను స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు పూనిన ధర్మసంకల్ప మాశాజనకముగ నున్నది. గాంధీమహాత్ముని సరళస్వభావము, సాధుప్రవృత్తి, సత్యసంధత్వము, త్యాగశీలము భారతీయప్రాతినిధ్యమున కనిర్వచనీయమైన యధికారమును గలుగజేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని సంకల్పమును వారి ధర్మసందేశము విశదము చేయుచున్నది.

“విదేశీయుల సంతృప్తికర్యమునుండియును, దాస్యమునుండియును, భారతదేశమును తప్పింపగల రాజ్యాంగవిధానమును బడయుటకు నేను సర్వశక్తులను వినియోగించెను: (1) అవసరమైనచో పోరపాటులను చేయుటకుగూడ నా దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము చేకూరవలెను. (2) భారతదేశపరిపాలనమున నిరుపేదలకుగూడ స్థాన ముండవలెను. పాలకసంఘమున వారిమాట చెల్లుబడి కావలెను. ఇది నాదేశమును భావము మనఃపూర్వకముగా ప్రతిభారతీయునకును కలుగవలెను. (3) అగ్రవర్ణము అంత్యవర్ణము అను భేద మెంతమాత్రము నుండగూడదు. (4) అన్ని మతములవారును సంఘములవారును సమరసపోదరభావములతో కలసి మెలసి యుండవలెను. (5) అస్పృశ్యతకును, మద్యపానమునకును అవకాశ మెంతమాత్రము నుండగూడదు. (6) పురుషులకు గల హక్కు లన్నియును స్త్రీలకుగూడ నుండవలెను. (7) ఇతరదేశములవారందరితోను భారతీయులు మైత్రి గలిగియుండురు. ఇతరదేశములవారి ధనమును భారతీయు లపేక్షింపదు. భారతదేశమునందలి ధనమును ఇతరదేశములవారపహించుటకు భారతీయు లవకాశము నియ్యరు. కాన భారతదేశమున సైన్యము ఎంత తక్కువగా నుండుట కవకాశము కలదో అంత తక్కువగానే యుండవలెను. (8) అక్షరజ్ఞానకూన్య

లను కోట్లకొలది సామాన్యప్రజలకు ఇతరసంఘముల నెలవ నష్టము కలుగునెడల తప్ప అన్ని సంఘములను విడే రీతియై నను, స్వదేశీయములైనను అత్యధికముగా గౌరవించబడవలెను. (9) విదేశీయులు స్వదేశీయులు అను భేద మెంతమాత్రము నుండరాదు.

నేను కలలలో చూచుచున్న భావిభారతదేశ స్వరాజ్యస్వరూప మిదియే. దీనికారకే నేనును రాండు టేబిలులలో సకలశక్తులు వినియోగించెదను. నా ప్రయత్నము విఫలము కావచ్చును గాని నేను నా సిద్ధాంతములను తప్పుకుండవలెననియును కాంగ్రెసువారి విశ్వాసమునకు పాత్రుడను కావలెననియును కోరునెడల యితరకంటె తక్కువయగుదానితో నెంతమాత్రమును సంశ్లేపి నొందజాలను. "

గాంధీమహాత్ముని సందేశము భారతీయ స్వరాజ్యసందేశముగను నిద్రేల్పింపబడినను వారి సందేశము విశ్వజనీనమైన ధర్మసందేశము, శాంతిసందేశము, సత్యసందేశము, అహింసా సందేశము, ఆధ్యాత్మికసందేశము. భాగ్యభోగారాధనము, ఆయుధభారణము, పరాక్రమణము, స్వాభిమానము, బాహ్యోడంబరము, యంత్రారాధనము, వాణిక్యనీతి లక్ష్యములైన పాశ్చాత్యప్రపంచమునకు దిగంబరుని ధర్మసందేశమునందు, శాంతిసందేశమునందు, కింగ్సులి మందిర నివాసమునందు సత్యసందేశమునందు విశ్వాసము గలుగుట దుర్లభము. బ్రిటిషు రాజ్యనీతిజ్ఞులును, పాశ్చాత్యపండితులును దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్న ప్రపంచమునందు సుఖశాంతులనుస్థాపించుటకు గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహసందేశమునందలి షర

మార్గమును గ్రహించి శాంతిసాధనమును జేయుదురుగాత!

భారతీయసాభాగ్యమున కాత్మార్పణము చేయుచున్న గాంధీమహాత్ముని సందేశమును పాలించి భారతీయులు కామితార్థములను బడయుదురుగాత!

"నేను భారతదేశమునకు నివసించు దూరముగా పోవుచున్నాను గాన నేను భారతీయుల కీ విజ్ఞప్తి పంపగోరెదను.

నేను విదేశీయులలో నున్నపుడు దేశీయులందరు అహింసావిధానమునే ధర్మగ్రహముగా ననుసరించుచుండ గోరెదను. అప్పుశక్తికను నిర్మూలించుట, మద్యపానమును రూపుమాపుట, విదేశవస్త్రములను బహిష్కరించుట, నిషావస్తువులను (ద్రవ్య) పరిర్యోజించుట యీ నాలుగువిధము లగు నిర్మాణవిధానమును దేశీయులందరును కొనసాగింపవలెను. ప్రజలలో వైకమత్యము కలిగింపవలెను. గ్రామములలో గృహపరిశ్రమలను ముఖ్యముగా నూలుచదుకుటను నృద్ధికొందింపవలెను. క్రమముగా అధికారము తమచేతులలోనుండి భారతీయుల చేతులలోనికి పోవుట నిశ్చయము అని ఆంగ్లేయులు ప్రభుత్వోద్యోగులును యితరులునుగూడ గ్రహించియున్నచో వారు కాంగ్రెసువారియందును కాంగ్రెసువందును విశ్వాస ముంచవలెనని నేను కోరెదను. "

గాంధీమహాత్ముని సందేశమునందలి షర మార్గమును పాలించుటకు నిరంకుశాధికారులును, ప్రజలును పనిబూని శాంతిని రక్షించి కామితార్థములను బడయుటకు భగవంతుడనుగ్రహించుగాత!